

**K Ö R N Y E Z E T T E R V
T E R V E Z É S I É S S Z O L G Á L T A T Ó K F T .**

1029 Budapest, József A. u. 53.

Tel/Fax: 376-90-41

e-mail: laposaj@t-online.hu

**TOLNA MEGYE
TERÜLETRENDEZÉSI TERV
MÓDOSÍTÁSA**

VIZSGÁLAT

Készült a Tolna Megyei Önkormányzat megbízásából

Budapest, 2011. május 04.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA VIZSGÁLAT

MEGBÍZÓ: **TOLNA MEGYE ÖNKORMÁNYZATA**

Tolna Megye Önkormányzati Hivatal
7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13.

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE: dr. Puskás Imre a megyei közgyűlés elnöke
Patkó Sándor megyei főépítész

GENERÁL TERVEZŐ: **KÖRNYEZETTERV KFT.**
1029 Budapest, József Attila u. 53.
Képviselője: dr. Laposza József ügyvezető

VEZETŐ TERÜLETRENDEZŐ TERVEZŐK:

LÁZÁR TIBOR	vezető területrendező tervező	Környezetterv Kft. TR1 01-5041/01
DR. LAPOSA JÓZSEF	vezető területrendező tervező	Környezetterv Kft. TR1 01-5032/01
KOSZORÚ LAJOS	vezető területrendező tervező	Város-Teampannon Kft. TR1 01-1346/01

TERVEZŐK:

Tábori Attila	környezetgazdálkodási mérnök	Város-Teampannon Kft.
Szántó Katalin	területrendező tervező	Város-Teampannon Kft. TR2 01-2054/05
Polgár Judit	szociológus	Üzenet Kft.
Heckenast Judit	közlekedésmérnök	Heckenast and Heckenast Kft. KŐ-T, TRk-T01-5295
Tóth Helga	környezetgazdálkodási mérnök	Város-Teampannon Kft.
Skorka Lajos	építészmérnök	Város-Teampannon Kft.

MUNKATÁRSÁK:

Lázár Eszter	környezetgazdálkodási mérnök
Szabó Gábor	településmérnök
Magyar Gergely	építészmérnök
Majorossy Mária	építész technikus

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	7
1. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATOK VIZSGÁLATA.....	11
1.1 TÉRSÉGI KAPCSOLATOK.....	11
2. ELŐZMÉNYEK FELTÁRÁSA.....	15
2.1 TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV FELÜLVIZSGÁLATÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE.....	15
2.2 TOLNA MEGYE FŐBB ADATAI.....	15
2.3 TOLNA MEGYÉT ÉRINTŐ TERVEK, KONCEPCIÓK ÉRTÉKELÉSE.....	16
2.4 DÉL-DUNÁNTÚLI OPERATÍV PROGRAM (DDOP) 2007-2013.....	18
2.5 DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ TERÜLETFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM (DDRTOP).....	19
2.6 POLICENTRIKUS VÁROSFELJESZTÉSI KONCEPCIÓ MEGALAPOZÁSA.....	20
2.7 ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV.....	21
2.8 TOLNA MEGYE KOMPLEX FEJLESZTÉSI PROGRAMJÁNAK FELÜLVIZSGÁLATA.....	23
2.9 DUNA STRATÉGIA.....	24
2.10 A MEGYE JELENLEGI HELYZETE A KISTÉRSÉGI INTERJÚK ALAPJÁN.....	26
2.10.1 Bonyhádi kistérség (4701).....	30
2.10.2 Dombóvári kistérség (4702).....	33
2.10.3 Paksi kistérség (4703).....	36
2.10.4 Szekszárdi kistérség (4704).....	39
2.10.5 Tamási kistérség (4705).....	43
3. VIZSGÁLATI ADATOK GYŰJTÉSE ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE.....	49
3.1 TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK.....	49
3.1.1 Duna-menti síkság – Sárköz.....	50
3.1.2 Mezőföld.....	50
3.1.3 Külső-Somogy.....	50
3.1.4 Mecsek és Tolna-Baranyai dombvidék - Tolnai-dombság.....	51
3.1.5 Éghajlat.....	51
3.1.6 Vízrajz.....	52
3.1.7 Talaj.....	53
3.1.8 Növényzet.....	53
3.1.9 Felszíni szennyeződés-érzékenység.....	53
3.1.10 Felszínmozgás-veszélyesség.....	54
3.2 A TÁJ JELLEMZŐI.....	56
3.2.1 Duna-menti síkság (Sárköz) tájtípusa.....	56
3.2.2 Mezőföld tájtípusa.....	56
3.2.3 Külső-Somogy tájtípusai.....	56
3.2.4 Baranya-Tolnai-dombság tájtípusa.....	57
3.3 A TÉRSZERKEZET ALAKULÁSA, A TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI, TENDENCIÁK ÉRTÉKELÉSE.....	57
3.4 TELEPÜLÉSRENDSZER.....	59
3.4.1 Településhálózat.....	59
3.4.2 Városhálózat.....	62
3.4.3 Zártkertes települések.....	64
3.4.4 Külterület lakottsága.....	66
3.4.5 Együtt tervezhető térség övezete.....	72
3.5 DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK.....	73
3.6 KÖRNYEZETI ELEMELK ÁLLAPOTA, SZENNYEZETT TERÜLETEK SZÁMBAVÉTELE.....	85
3.6.1 Felszín alatti víz és földtani közeg állapota (FAVI).....	85
3.6.2 Szántóterületek termőhelyi adottsága.....	93
3.6.3 Termőterületek területrendezési szintű védelme.....	95
3.6.4 Szélerózió által veszélyeztetett területek.....	97
3.6.5 Vízérózió által veszélyeztetett területek.....	97
3.6.6 Földtani veszélyforrás területei.....	99
3.6.7 Tájrehabilitáció.....	101
3.6.8 Hulladékgyűjtés.....	104

3.7	TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM	107
3.7.1	Országos ökológiai hálózat	107
3.7.2	Védett természeti területek.....	109
3.7.3	Natura 2000 területek	111
3.7.4	Érzékeny természeti területek	113
3.7.5	Tájképvédelem	115
3.8	ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME.....	117
3.8.1	A terület vázlatos építés-, építészettörténeti ismertetése	117
3.8.2	Településstruktúrák	120
3.8.3	Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület	124
3.9	MEZŐGAZDASÁG.....	129
3.10	ERDŐGAZDÁLKODÁS.....	136
3.11	ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM	139
3.11.1	A turizmus gazdasági környezete	139
3.11.2	A megye turisztikai adottságai.....	141
3.11.3	A megye turisztikai adottságainak kistérségi csoportosítása	142
3.11.4	Tolna megye idegenforgalmi mutatóinak változása.....	144
3.12	VÍZGAZDÁLKODÁS	147
3.12.1	Felszíni vizek – vízgazdálkodási térség.....	148
3.13	VÍZKÁRELHÁRÍTÁS	149
3.13.1	Árvizek elleni védekezés.....	149
3.13.2	Belvízvédelem	150
3.14	VÍZELLÁTÁS, SZENNYVÍZELVEZETÉS, SZENNYVÍZTISZTÍTÁS, SZENNYVÍZ ÉS SZENNYVÍZISZAP ELHELYEZÉS.....	153
3.14.1	Vízellátás.....	153
3.14.2	Szennyvízelvezetés, szennyvízkezelés	158
3.15	FELSZÍNI ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZKÉSZLETEK	161
3.16	ENERGIAELLÁTÁS	170
3.16.1	Villamosenergia-ellátás.....	170
3.16.2	Szénhidrogén-szállító vezeték hálózat	171
3.17	KÖZUTI, KERÉKPÁROS, VASÚTI, LÉGI ÉS VÍZI KÖZLEKEDÉS, MEGKÖZELÍTHETŐSÉGI VISZONYOK, KAPCSOLATI HIÁNYOK VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE	172
3.17.1	Közúti közlekedés.....	172
3.17.2	Közúthálózat.....	175
3.17.3	Vasúti közlekedés	176
3.17.4	Kerékpáros közlekedés.....	177
3.17.5	Vízi közlekedés.....	177
3.17.6	Légi közlekedés	178
3.18	HONVÉDELEM.....	178
3.18.1	Honvédelmi területek.....	178
4.	A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLATA A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁSI KATEGÓRIÁK FIGYELEMBEVÉTE-LÉVEL	181
5.	A TÁJ TERHELÉSÉNEK ÉS TERHELHETŐSÉGÉNEK MEGHATÁROZÁSA	183

BEVEZETÉS

Tolna megye területrendezési tervét 2005. év február 21.-én fogadta el a megyei közgyűlés. A közgyűlés megalkotta az 1/2005. (II.21.) önkormányzati rendeletét és a 4/2005. (II.21.) számú határozatában döntött a megyei szabályozás irányelveiről és a területrendezés intézkedési teendőiről.

A tervezést alapos feltáró, vizsgálati munka előzte meg, amely során a megye alapadottságainak feltárása mellett az önkormányzatok egy része által megválaszolt kérdőíves adatgyűjtés is meghatározó jelentőségű volt.

A megyei terv a 2003-ban elfogadott XXVI. törvény (Országos Területrendezési Terv továbbiakban OTrT) figyelembevételével készült. Az OTrT-t az Országgyűlés 2008-ban módosította és előírta, hogy a megyei területrendezési terveket 2010-ig felül kell vizsgálni és át kell vezetni bennük az országos tervi változásokat.

Tekintettel arra, hogy az érvényes megyei terv készítése – 1999-2005. – óta jelentős társadalmi, gazdasági változások (EU-csatlakozás, gazdasági válság stb.) következtek be a felülvizsgálat során ezért az „új” OTrT-ből következő módosítások mellett a megye és településeinek fejlődéséből, valamint a társadalom és a gazdaság változásaiból következő igényeket, javaslatokat is be kell építenünk a megye területrendezési tervébe.

A megyei területrendezési terv elsősorban az országos és térségi szintű fejlesztési igényeket hivatott összehangolni oly módon, hogy azok térben összerendezettek, összeszervezettek legyenek, és amelyekhez a településrendezési tervek kidolgozása/ felülvizsgálata/ módosítása esetén a helyi fejlesztési igényeket hozzá kell igazítani. Fontos feladata ugyanakkor a megyei területrendezési tervnek, hogy a jogszabályok szabta keretek között térben összehangolja a települések egyedi fejlesztési igényeit, illetve a helyi és a térségi igényeket. Alapvető irányelv, hogy az OTrT-ben meghatározott védelmi célú illetve a térség dinamizálódását, felzárkózását segítő, kínálatot teremtő térszerkezeti elemek a megyei adottságait figyelembe véve megfelelő egyensúlyukkal segítsék a megye integrálódását az európai térbe.

A területrendezési tervek készítésének kötelezettségét a területfejlesztés és a területrendezés céljait az 1996. évi XXI. törvény határozta meg, amely a megyei önkormányzatok feladatai között elsőként említi a megye területére területrendezési terv készítését. A területrendezésről szóló törvény kimondja, hogy a megyei területrendezési tervnek a területrendezés hierarchiájába beépülve az OTrT-vel, a kiemelt térségekre készülő területrendezési tervekkel, a területfejlesztési koncepciókkal összhangban tartalmazni kell a térségi területhasználat módját, a műszaki-infrastrukturális hálózatok térbeli rendjét, a megye hosszú távú területi szerkezetét, az egyes adottságok célszerű hasznosítását, a környezet-, táj- és természetvédelemmel kapcsolatos térségi feladatokat.

Törvényi háttér

A területi tervezést megalapozó jogszabály a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény, melynek deklarált céljai a következők:

2. § a) az ország valamennyi térségében a szociális piacgazdaság kiépítésének elősegítése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli terjedésének elősegítése, a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása;
- b) a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti - az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló - jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében;
- c) az ország térszerkezete, településrendszere harmonikus fejlődésének elősegítése;
- d) a nemzeti és térségi identitástudat megtartása és erősítése.

Az elmúlt egy évtizedben a folyamatos jogszabályi változások – OTrT, illetve Balaton-törvény többszöri módosítása – a területrendezési tervek tartalmi követelményeinek változása jelentős mértékben átformálták a területrendezés szakmai feltételrendszerét.

Jelen módosítást már a legfrissebb, a 2009. október 21.-től érvényes „a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól” szóló 218/2009 (X.6.) számú új kormányrendelet alapján készítjük. A vizsgálatok újraértékelésénél figyelembe vettük a területrendezési tervek új tartalmi követelményeit.

Az új rendelet sajátos módon változtatta a vizsgálati témaköröket.

- Kibővítette az értékelést a térszerkezet alakulásával és a területfelhasználás változásával.
- A közlekedési munkarészt kiegészítette a kerékpáros közlekedéssel, illetve a megközelíthetőségi viszonyok, kapcsolati hiányok vizsgálatával.
- Ugyanakkor kimaradt a vizsgálati témakörök közül az ipar, kereskedelem, a vadászat, halászat, a postaszolgálat, távközlés, informatikai ellátottság, valamint tűzvédelem és a polgári védelem.

Úgy ítéljük meg, hogy az iparral, a vadászat, halászat kérdéseivel annak ellenére, hogy az új rendelt nem tartalmazza, a felülvizsgálat során bizonyos mértékig foglalkozni kell.

A megyei területrendezési terv készítése során további jogszabályoknak is meg kell felelni. A területrendezési hatósági eljárásokról szóló, szintén új 76/2009. (IV.8.) kormányrendelet legfontosabb eleme a megyei területrendezési tervezés szempontjából **a területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálat tartalmi követelményeinek** rögzítése. „A kiemelt térségi és megyei területrendezési tervek készítése során az országos, a kiemelt térségi és a megyei övezetek területi érintettségével kapcsolatosan állásfoglalásra jogosult államigazgatási szervek körének kijelöléséről” 38/2009. (II. 27.) kormányrendelet legfontosabb elemei az **adatszolgáltatásra jogosult szervek körének jogszabályban történő meghatározása** valamint a területrendezési terv módosítására vonatkozó **új egyeztetési eljárási rendről való rendelkezés**.

Az OTrT-ről szóló törvény, valamint a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet pontosan meghatározzák, hogy a megyei területrendezési tervek milyen térségi terület-felhasználási egységeket és térségi övezeteket jelölhetnek ki. A térségi területfelhasználási kategóriákra, övezetekre vonatkozó szabályokat az OTrT tartalmazza, amiktől eltérő, vagy további szabályokat a megyei területrendezési tervek nem tartalmazhatnak (!). Ebből arra következtetünk, hogy a területrendezés számára nem meghatározóan fontos a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 2. §-a szerinti területfejlesztési és területrendezési célok megvalósítása, kiemelten:

- a főváros és a vidék;
- a városok és a községek;
- a fejlett és elmaradott térségek és települések

közötti – az életkörülményekben, gazdasági, kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős különbségek mérséklése, és további válságterületek kialakulásának megakadályozása, a megyék településrendszere harmonikus fejlődésének elősegítése.

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény 23/B §-a szerint a megye területrendezési terve a térség területi határát, térségi szerkezeti tervét, térségi övezeteit és területrendezési szabályzatát foglalja magában, továbbá tartalmazhat ajánlásokat és intézkedési javaslatokat.

A törvényben meghatározott fejlesztési - rendezési célokkal akkor lennének összhangban a megyei területrendezési tervek, ha lehetőség nyílna olyan speciális előírások, sajátos megyei övezetek

rendeleti alkalmazására, amelyek konkrétan az adott megye adottságaiból kiindulva teljesítenék ezeket a célokat. Erre azonban az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény nem ad lehetőséget. A megye adottságából eredő sajátosságok „kezelésére” (mint pl. a településrendszer harmonikus fejlődésének elősegítésére) csak a jogilag súlytalan ajánlásokban, intézkedési javaslatokban van lehetőség, amelyeket azonban „csak” tartalmazhat a terv, tehát nem kötelező munkarészei a területrendezési terveknek és azok gyakorlati alkalmazása is bizonytalan. A mai főépítési gyakorlat csak az OTrT-vel való összhangot kéri számon a településrendezési tervek értékelése során, ami amúgy józan gyakorlat, hiszen a megyei terv nem tartalmazhat mást.

A megyei terv feladata tehát lényegében az OTrT által meghatározott országos övezetek pontosítása és az ágazatok adatszolgáltatása alapján a térségi övezetek kijelölése, az OTrT által meghatározott szabályok megismétlése, hiszen a jelenlegi gyakorlat szerint a megyék „saját” szabályokat nem állapíthatnak meg.

Komoly ellentmondás a terveket koordináló jogszabályi környezetben, hogy a helyzetértékelés terén megkövetelt tematika továbbvezetését a tervi szakaszok tartalmába már nem engedi be, bár ezzel ellentmondásba kerül a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény deklarált céljaival.

A megyei területrendezési terv módosítása tervezésének módszere

A megye területrendezési terv módosításának megalapozását a Vizsgálati munkarész elkészítése szolgálja, melynek szerződéses tartalma az előzőekben bemutatott törvények és tartalmi követelmények alapján került meghatározásra. A vizsgálat részben a hatályos terv helyzetelemzésére támaszkodik, ennek megfelelően azokat a fejezeteket, melyek tartalma lényegileg nem változott (pl. természeti táji adottságok), vagy csak kis mértékben módosult (nagyterületi összefüggések), csak kismértékben egészíti ki. A kiegészítés olyan területekre (is irányult), melyeket a hatályos terv helyzetfeltárása nem tartalmazott, ám a módosítás tervezői fontosnak tartanak. Egyes fejezetek teljesen új alapokra helyezve kerültek kidolgozásra, részben azért, mert a korábbi vizsgálat adatforrásai nem álltak rendelkezésre, részben pedig a tervező team eltérő szakmai felfogása is ezt tette szükségessé.

A vizsgálat az adatgyűjtésre koncentrál, melynek beszerzése több forrásból adódik. Az alapvető beszerzési forrás az előzetes véleményezési eljárás megindítása, melyen keresztül nemcsak az egyes települések fejlesztési szándékai ismerhetők meg, hanem az érintett államigazgatási szervek is adatszolgáltatásra ösztönözhetők. **Tolna megye települései csekély arányban küldték vissza a kérdőíveket!**, de a települések rendezési terveit csaknem 80%-ban a tervezők rendelkezésére bocsátották. További információforrás az elmúlt 5 évben keletkezett, a megyei területrendezési tervvel összefüggő országos, regionális, megyei, kistérségi, szakági koncepciók, programok, stratégiák feldolgozása. A kistérségek fejlesztési szándékait helyszíni interjúkból és az on-line hozzáférhető kistérségi fejlesztési dokumentumokból ismerhette meg a tervezőcsapat. A kistérségi vezetőkkel, irodavezetőkkel, helyi polgármesterekkel, települési főépítészekkel, műszaki osztályvezetőkkel előzőleg megadott tematika alapján tartott beszélgetések során mélységében lettek megismerhetők az adott kistérség problémái.

Az adatgyűjtés további forrásai a településszerkezeti tervek, melyek közül a városoké feldolgozásra került a helyzetelemzés során, a községek tervei a térszerkezeti terv kidolgozása során nyújtanak további fontos információt. A városok közül értékes anyagokat kaptunk a településszerkezet változásaira.

A statisztikai adatgyűjtés forrásai a KSH megyei évkönyv 2009. évi kiadványa, mely 2008. évi adatokat tartalmaz, a KSH T-STAR adatbázisa, melyben az adatok eltérő időpontban történt adatfelvétel eredményeit tartalmazzák. Bázisévként általában a 2001. évi népszámlálási adatokat használtuk, de egyes esetekben a vizsgálatok az ezredforduló előtti időszakra is visszanyúlnak. A vizsgálatok során egyéb, interneten elérhető adatforrásokat is használtunk.

Az adatgyűjtést és az egyes fejezetek kidolgozását az adott területen nagy tapasztalattal rendelkező, több területrendezési terv készítésében részt vett szakemberek mellett egyéb szervezetek munkatársai is támogatták konzultációkkal, egyeztetésekkel.

A 109 Tolna megyei településtől 2011. április 30.-ig a település rendezési tervét

1. CD-n, digitális adathordozón kaptuk meg (49 db.):

Attala	Báta	Bátaszék	Bikács
Bonyhád	Bölcske	Csibrák	Csikóstóttós
Dalmand	Decs	Dombóvár	Döbrököz
Dunaföldvár	Dúzs	Felsónána	Fürged
Gerjen	Györköny	Gyulaj	Harc
Iregszemcse	Jágónak	Kajdacs	Kapospula
Kaposszekcső	Keszőhidegkút	Kisvejke	Kocsola
Koppányszántó	Kölesd	Lápafő	Magyarkeszi
Mucsi	Nagydorog	Nagyszokoly	Nak
Ozora	Őcsény	Pálfa	Sárszentlőrinc
Simontornya	Szakcs	Szárazd	Szedres
Szekszárd	Tolna	Várdomb	Várong
Zomba			

2. Az Interneten elérhető az alábbi települések (27 db.):

Alsónána	Aparhant	Bátaapáti	Bonyhád (CD is)
Bonyhádvarasd	Cikó	Dunaföldvár (CD is)	Fácánkert
Grábóc	Györe	Izmény	Kakasd
Kisdorog	Kismányok	Kisszékely	Kisvejke (CD is)
Lengyel	Mórággy	Mőcsény	Mucsfa
Nagymányok	Nagyvejke	Paks (2003-as)	Tengelic
Tevel	Váralja	Závod	

3. Papír alapú dokumentációban kaptuk meg (3 db.):

Fadd	
Paks	(legújabb 2011. április)
Pörböly	(szerkezeti terv)

A 109 településből így 76 db. település szerkezeti terve vált elérhetővé a tervezők számára.

Érdemi válasz adott az adatkérésre 27 település.

A kistérségi egyeztetéseken átlagban 70-80%-os volt a részvétel.

Valamennyi felsorolt szám egy az átlagnál kedvezőbb települési részvételt mutat.

1. NAGYTÉRSÉGI ÖSSZEFÜGGÉSEK ÉS KÜLSŐ KAPCSOLATOK VIZSGÁLATA

Tolna megye területrendezési tervét a 1/2005. (II.21.) számú rendeletével 2005 év elején fogadta el a Tolna megyei Közgyűlés. Az elfogadás már röviddel az Európai Unióhoz való csatlakozás után történt, de valójában az EU-s csatlakozás következményei ekkor még kevésbé voltak érezhetők. Az azóta eltelt években a gazdasági, közigazgatási, környezeti együttműködés feltételei jelentősen megváltoztak és az EU-hoz történt csatlakozás Tolna megye kapcsolatait jelentős mértékben kibővítette.

A schengeni határok áthelyezése kismértékben bővítette a megye mozgásterét, kapcsolatrendszerét. A már évtizedek óta létező Alpok-Adria munkaközösség mellett megszerveződött az Alpok-Adria-Pannónia Euroregionális együttműködés, illetve a Rhone-Alpok régióval való kapcsolat. A megye a Nyugat-Európa felé kinyílt határok következtében kapcsolódni tud a multi-regionális együttműködéshez, amelyet a Duna mellett az M6-os autópálya kiépülése is nagymértékben elősegít.

A területrendezési politika szempontjai, prioritásai a hazai, illetve a világban lejátszódó globális gazdasági, társadalmi folyamatok, trendek alapján módosulnak, változnak. Az EU-s csatlakozással előtérbe kerültek a régiók – elindítva a közigazgatás rendszerének átalakulását –, mert az EU-forrásokat a régiókhoz rendelt Fejlesztési Tanácsokon és Ügynökségeken keresztül érhetik el a pályázók.

A Dél-dunántúli Régió működésének erősödése a szomszédos megyékkel, különösen Baranya megyével is elmélyítette az együttműködést a területfejlesztés, természetmegóvás, tudomány, oktatás területén.

A szomszédos megyéken és a nemzetközi szervezeteken túl számos, elsősorban kulturális és gazdasági jellegű kapcsolatot alakított ki Tolna megye Fehér (Alba) megyével (Románia), Szecsuán tartománnyal (Kína), Stájerországgal (Ausztria), Franciaországgal (Aube megye) és Pozsega-Szlavónia megyével (Horvátország).

Több tanulmány és program készült a Dél-dunántúli Régió működésére, komplex fejlesztésére, külpolitikai kapcsolataira, amelyek Tolna megyét is érintették.

A területrendezési politika egyrészt az Országos Területfejlesztési Koncepcióban, a régió Operatív Programjában, valamint a különböző ágazati koncepciókban, programokban – Nemzeti Természetvédelmi Programban, Nemzeti Környezetvédelmi Programban, a Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégiában – és különféle törvényekben fogalmazódik meg. A törvények közül különösen a többször módosított területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvényben, a 2008-ban módosított, az Országos Területrendezési Tervről szóló (OTrT) 2003. évi XXVI. törvényben a meghatározó.

1.1 TÉRSÉGI KAPCSOLATOK

Az előző terv készítésekor még a Dél-Dunántúl, így Tolna megye egyik legnagyobb gondja az elszigeteltség volt, amely részben sajátos történelmi előzményekből adódott.

Az elkészült és Tolna megye területén észak-déli irányban áthaladó M6-os autópályával, a Szekszárdi Duna-híd megépültével nemzetközi közlekedési kapcsolatai kifejezetten javultak. Földrajzi helyzetéből adódóan a megye elsősorban a keleti és déli kapcsolatok ápolásában játszhatna jelentős szerepet, azonban a történelmi előzmények következtében ez a tevékenység – az EU-s csatlakozást, az autópálya-építést, a határnyitást követően – most bontakozik ki.

Az ország alapvetően fővárosközpontú és sugaras szerkezetéből immár egy évszázada feszítően hiányoznak a keresztirányú összeköttetések, és ez a hiány Tolna megyében is érezhető, ezért lenne fontos az M9-es autópálya mielőbbi megvalósulása.

Nemzetközi vasúti kapcsolatok

A meglévő E71-es Budapest–Dombóvár–Kaposvár–Gyékényes fővonal déli irányba – Horvátország, Szlovénia – azaz az Adriai tengerrel teremt kapcsolatot, s nemzetközi jelentőségét az adja, hogy az orosz, ukrán, lengyel és szlovák területek kapcsolatát biztosítja az adriai kikötőkkel. Ez a vasúti vonal az európai törzshálózati fővonalak közé tartozik, de műszaki-forgalmi kapacitása és teljesítménye elmarad a többi magyarországi fővonalától. 1997 óta az V. páneurópai folyosó része (Gyékényes)-Dombóvár-Budapest (V/B) és a (Magyarbóly-Pécs)-Dombóvár (V/C).

Nemzetközi közúti kapcsolatok

Tolna megyében a legnagyobb nemzetközi jelentősége az E73-as (M6-os) útnak van, amely–Horvátország, az Adria felé vezet. Ez az autópálya megszünteti Dél-Dunántúl elszigeteltségét és bekapcsolja a gazdasági vérkeringésbe Paks, Szekszárd, Bonyhád térségét

A megyén észak-déli irányban végighaladó 6 számú főút Pécs-Barcs irányába Horvátország felé jelent kapcsolatot, bár nemzetközi jelentősége az M6-os autópálya átadásával, illetve az M6-nak az országhatárig történő kiépítésével fokozatosan csökken.

A külső kapcsolatok fejleszthető minőségét jól jelzi, hogy sem Tolnában, sem az egész Dél-Dunántúlon nincs nemzetközi közforgalmú repülőtér. Csupán rendszertelen, alkalmankénti polgári légi kapcsolat van (Siófok Kiliti-Ságvár). A dél-szláv háború eseményei megnövelték a Taszári katonai repülőtér jelentőségét. Az amerikai jelenléttől, illetve a NATO-tagságtól remélt fejlődés, gazdasági haszon azonban nem következett be és a gazdasági haszon helyett Taszár ma egyre inkább amortizálódik és fenntartása, őrzése ráfizetéses. A Pécs-Pogányvári reptér pedig a rövid leszállópálya (1500 m) miatt nem alkalmas nagyobb gépek fogadására.

A nemzetközi kapcsolatok mellett igen lényegesek a térségi belső kapcsolatok is.

Tolna megyét nyugatról Somogy, északról Fejér, keletről a Duna, illetve Bács-Kiskun, délről Baranya megye határolja. A térségi kapcsolatokra is igaz, hogy a nemzetközi kapcsolódási vonalakhoz hasonlóan az észak-déli irányú vonalak erősek.

A megépült M6-os autópálya az említett Szerbia és Horvátország mellett Fejér, Baranya megye és a főváros felé teremt jó közlekedési kapcsolatot. A Kapos-völgyben vezető vasút és főút Dombóvár-Kaposvár irányában, azaz Somogy megyével kötik össze a megye központi területeit.

A 6-os főút Szigetvár, Pécs, Budapest felé erősíti Szekszárd-Paks térségének lehetőségeit.

A térség fő vasúti csomópontja Dombóvár, amely Tolna megyében, de három megye határán fekszik és így Somogy és Baranya megye egyes részeiről is jól elérhetők. A megyén belül is Dombóvár a legjelentősebb vasúti csomópont.

Dombóvártól a 61-es főút és a Székesfehérvár-Szekszárd közötti 63-as főút is gyakorlatilag észak-déli vonalvezetésű. A Siófok-Tamási-Szekszárd főút (65-ös) északnyugat-délkelet irányban halad. Az utak a Duna- és a Sárvíz (Sió)-völgynek megfelelően haladnak, a gazdasági és az egyéb kapcsolatok azonban rendkívül igénylik a megyén belüli kelet-nyugati irányú kapcsolatot.

Az M9-es autópálya gyakorlatilag a Dél-Dunántúl (Dél-Magyarország) tengelyeként Szekszárd és Dombóvár között is teremt majd kapcsolatot, ha megépül, azonban a megye belső kapcsolatrendszerét kevésbé javítja.

Tolna megye belső szerkezetét és térségi kapcsolatait alapvetően meghatározza az észak-déli irányú Duna-völgy, a Duna mellett kiépült városok – Dunaföldvár, Paks, Tolna, Szekszárd, Bátaszék – és a Dunával párhuzamosan haladó, szintén észak-déli irányú főutak az M6 gyorsforgalmi út és a 6-os főút.

Másik sajátossága a megyének, hogy a többi város is Bonyhád, Dombóvár, Simontornya – talán Tamási kivételével – a megyehatáron helyezkedik el. Azaz a megye középső része város és központihiányos, így a keresztirányú, kelet-nyugati tengely nem alakult ki.

Vasúti összeköttetésbe is a Budapest-Dombóvár-(Kaposvár-Gyékényes, illetve Pécs) a legjelentősebb vonal, jellemző, hogy Paks már vasúton nem érhető el és Szekszárdra is csak sárbogárdi átszállással lehet eljutni.

A Dombóvár-Bonyhád-Bátaszék-(Baja) vasútvonal gazdasági szerepe jelentős, feltétlen szükséges a fennmaradása.

Szekszárdnak és Paksnak elsősorban az autóbusz járatai, kapcsolatai intenzívek.

A megye középső részén a főúti kapcsolat hiánya és az utak minőségi állapota következtében kifejezetten kedvezőtlen a helyzet.

Összességében elmondható, hogy Tolna megyének is elsősorban a fővárossal vannak a legerősebb közlekedési kapcsolatai és fejletlenebbek az átlós irányú főleg a kelet-nyugati összeköttetések.

2. ELŐZMÉNYEK FELTÁRÁSA

2.1 TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV FELÜLVIZSGÁLATÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE

A Tolna megyei Önkormányzat 2011 februárjában hozta nyilvánosságra ajánlattételi felhívását „Tolna megye területrendezési tervének módosítása tárgyú egyszerű közbeszerzési eljáráshoz.” Az ajánlati felhívás a mellékelt dokumentációval együtt határozta meg a közbeszerzési eljárás menetét és feltételeit.

A közbeszerzési pályázat eredményesnek bizonyult és a legalacsonyabb összegű ellenszolgáltatást tartalmazó, érvényes és szakmai szempontból is megfelelő ajánlatot a KÖRNYEZETTERV Kft tette.

A pályázati bírálat alapján nyertesnek nyilvánított tervező céggel, a KÖRNYEZETTERV Kft-vel Tolna megye Önkormányzata 2011, március 18.-án kötött szerződést a megyei területrendezési terv felülvizsgálatára, a felülvizsgált terv elfogadásra történt előkészítésére és a szükséges egyeztetések lefolytatására.

A tervezők az aláírt szerződésnek megfelelően megvásárolták az új, javított Digitális Térképészeti Adatbázisból (DTA TM) a DTA-50.2.3. verziót és azt a területrendezési terv igényei szerint felbontották, kiegészítették. Az új tervezési alaptérképet a tervező a szerződésnek megfelelően 2011. április 2.-án a Megbízó megyei Önkormányzatnak átadta. A tervezők kidolgozták az adatszolgáltatáshoz szükséges kérdőíveket a települési önkormányzatoknak, kistérségi szervezeteknek. Elkészítették a kistérségi egyeztetések javasolt tematikáját a területi államigazgatási szerveknek, minisztériumoknak, az országos hivataloknak, szervezeteknek a tájékoztató leveleket, valamint a területrendezési terv készítéséhez szükséges adatok pontos listáját. Ezt a tervezést megalapozó részletes anyagot drótpostán, illetve ajánlott küldeményként 2011. március 22.-én elküldtük a kapcsolattartásra kijelölt megyei főépítésznek abból a célból, hogy a tájékoztató leveleket és kérdőíveket az érdekelteknek juttassa el.

A tervezők a vizsgálati témakörök felülvizsgálatával párhuzamosan 2011. március végén, illetve április elején valamennyi kistérséggel és Szekszárd megyei jogú város képviselőivel részletes egyeztetést folytattak a megyei főépítész részvételével. Ezen egyeztetéseket a tervezőcsoport feldolgozta és a vizsgálati témakörök felülvizsgálatánál, kiegészítésénél felhasználta. A települési kérdőívek feldolgozása folyamatos. Sajnálatos módon a kérdőívek csekély számban érkeznek vissza. A települések nagy része nem küldött adatot.

2.2 TOLNA MEGYE FŐBB ADATAI

Tolna a Dunántúl legkisebb megyéje. 3703,39 km² területével a magyarországi megyék között a nagyság szerint a tizenötödik. Az ország területének 4%-a esik Tolna megyébe.

Állandó népességszáma – a KSH adatai szerint – 2010. 01.01.-én 233.650 fő. Ez 16.000 fővel kevesebb, mint tizenhárom évvel ezelőtt.

Tolna az ország egyik legritkábban lakott megyéje, 1 km²-re 63 fő jut, azonban ha a megyei jogú város, Szekszárd területét és népességét figyelmen kívül hagyjuk, akkor ennél is kevesebb, 53 fő jut csak egy négyzetkilométerre. A megye településeinek száma 109 db.

Az érvényes megyei területrendezési terv vizsgálatakor 108 település volt Tolnában, Pári azonban 2006-ban kivált Tamási városból és ezért most 109 településből áll Tolna megye.

A korábbi vizsgálat idején 9 város volt Tolna megyében. Az elmúlt évtized végén, 2009-ben Gyöngyös és Nagymányok is elnyerte a városi címet, így ma Tolna megyében az alábbi 11 város található: Bátaszék, Bonyhád, Dombóvár, Dunaföldvár, Gyöngyös, Nagymányok, Paks, Simontornya, Szekszárd, Tamási, Tolna.

A 11 városból 6 közigazgatási határa részben megyehatár is, illetve 5 város a Duna-völgyében helyezkedik el, jelzi, hogy igen eltérő fejlettségű területekből áll Tolna megye és a belső részekben jelentős gazdasági, közlekedési, szolgáltatási elmaradás tapasztalható.

Az infrastruktúrával és jó közlekedési adottságokkal rendelkező Duna-völgy, Szekszárd, Dombóvár környék mellett kifejezetten hátrányos adottságú térségek találhatók a megyében.

A városok számának növekedésével a városiak, a városi népesség aránya is növekedett, bár ez az életkörülményekben nem jelentett alapvető változást. Az érvényes területrendezési terv vizsgálatok a városodási folyamat eredményeként 53,5% volt a városi népesség (1997.). A KSH 2010. január 1.-i adatai szerint Tolna megye 233.650 lakójából 133.664 fő városiak, azaz a megyei népesség 57,2%-a.

A városi népesség növekedésével gyors ütemben nő az 1000 fő alatti települések száma 1949-ben 30, 1997-ben 54, 2010-ben pedig 60 település népessége került 1000 fő alá.

A kritikus 200 fős népességnél kevesebb lakosa van Grábóc, Kalaznó, Lápafő, Murga, Nagyvejké és Várong településnek. Murgán a KSH 2010. január 1. adatai szerint 56 lakásban 65-en élnek.

Az előző megyei vizsgálat idején Tolna megyében hasonlóan öt kistérség – Bonyhádi, Dombóvári, Paksi, Szekszárdi, Tamási – volt.

A 311/2007. (XI.17.) kormányrendelet Kedvezményezett kistérségnek minősíti a hátrányos helyzetű kistérségeket és ezen belül is a leghátrányosabb helyzetű kistérségeket. Az említett kormányrendelet az öt Tolna megyei kistérség közül hátrányos helyzetűnek minősíti a Dombóvári és leghátrányosabb helyzetűnek a Tamási kistérséget. Tolna megyében 1991-ben 48 db., 1997-ben 51 db., 2006-ban 59 db. kedvezményezett település volt.

2.3 TOLNA MEGYÉT ÉRINTŐ TERVEK, KONCEPCIÓK ÉRTÉKELÉSE

Kistérségi szerveződés

Kistérségek alatt elvileg egy földrajzilag is összefüggő település-együttest értünk, amely a települések közötti munkahely, lakóhely, közlekedési, kereskedelmi, egészségügyi és középfokú oktatási kapcsolatokon alapul.

Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK)

A koncepciót 97/2005 (XII.25.) számú határozattal fogadta el az Országgyűlés. Ezzel az 1998-ban elfogadott OTK-nak az aktualizálása és a változó gazdasági környezethez való illesztése történt meg.

A koncepció jövőképe a következőképpen módosult:

„A cél egy olyan harmonikus és fenntartható társadalmi-gazdasági-környezeti térszerkezet és területi rendszer létrejötte, amely a helyi adottságokra épülő, saját arculattal és identitással rendelkező térségekben szerveződik, amely szervesen és hatékonyan illeszkedik az európai térbe, s amelyben a társadalom számára az alapvető esélyeket meghatározó közszolgáltatások és életkörülmények tekintetében nincsenek jelentős területi egyenlőtlenségek.” Ezzel a változtatással átfogó jövőkép fogalmazódott meg az ország térszerkezetére, bár az előzőhöz képest nem neveztek meg konkrétumokat.

Az OTK meghatározta a 2020-ig terjedő területfejlesztési politika átfogó céljait, valamint a középtávú országos területi célokat 2013-ig.

A területfejlesztési politika átfogó céljai:

1. Térségi versenyképesség
2. Területi felzárkózás
3. Fenntartható térségfejlődés, örökségvédelem
4. Területi integrálódás Európába
5. Decentralizáció és regionalizmus.

Az OTK valóban a régiókra, kistérségekre helyezte a hangsúlyt, a megyéket nem vette figyelembe. A Dél-dunántúli régiót, így Tolna megyét érintő országos átfogó célok 2013-ig:

1. Magas környezeti minőségű modellrégió kialakítása
 - a természeti, környezeti értékek védelme és fenntartható hasznosítása
 - kiegyensúlyozott térszerkezet és térségi munkamegosztás kialakítása
2. Helyi adottságokra épülő versenyképes gazdaság
 - innovatív környezeti ipar és energetika
 - piacorientált kreatív és kulturális ipar
 - élettudományi bázisra épülő egészségipar
 - piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok és a turisztikai kínálat által termelt hozzáadott érték növelése
3. Stabilizálódó népességszám és erős társadalmi szolidaritás
 - a lakosság egészségállapotának javulása
 - hátrányos helyzetűek (etnikai alapon diszkriminált cigány származású lakosság, illetve az aprófalvas és jelentős szegregációval bíró területek lakossága) és inaktív munkaerő-piaci reintegrációja.

A régiót, illetve Tolna megyét érintő területi célok 2013-ig:

1. A régiót dinamizáló fejlesztési pólus (Pécs és agglomerációja) megerősítése
2. A regionális növekedési zónák (Kaposvár és Szekszárd térsége, valamint a Balaton-part) innováció befogadására és az innováció vezérelt fejlődésre és specializációra képessé tétele
3. A vidékies térségek gazdaságának stabilizálása, foglalkoztatási helyzetének javítása.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) külön kiemeli a határ menti területek fejlesztésének és a határon átnyúló térségi együttműködés erősítésének szükségességét.

Tolna megye jelentős része rurális, vidéki térségnek minősül. Az OTK a rurális térségek fejlesztéséről a következőket tartalmazza:

4. Rurális (a továbbiakban: vidékies) térségek területileg integrált fejlesztésének prioritásai. Az alacsony népsűrűségű és az alacsony népességű központi településsel rendelkező kistérségek vidékies térségnek tekintendők. A vidékies térségek fejlesztése fokozott területfejlesztési politikai koordinációt igényel, illeszkedve a régiók fejlesztési programjaiba. E térségekben – a fenntartható fejlődés szempontjainak figyelembevételével – a helyi, térségi adottságokra építő termékek és szolgáltatások integrált fejlesztése a cél, az újjáéledő helyi társadalmak kezdeményezéseire alapulva. A különböző típusú vidékies fejlesztési prioritások:
 - a természeti és kulturális táji értékekben gazdag területeken a helyi értékek és erőforrások fenntartható hasznosítása,
 - a tanyás térségek revitalizálása,
 - a Duna-Tisza-közi Homokhátság teljes területén a népesség helyben tartása, a természet degradációs folyamatainak megállítása a helyi adottságokhoz illeszkedő mezőgazdasági

termelés biztonságának vízgazdálkodási, tározási, infrastrukturális intézkedésekkel történő megőrzésével, a ritkán lakott agrártérségek, gazdaságok fejlesztésével, a szükséges agrárszerkezet-váltással, valamint a hátság kedvezőtlen vízgazdálkodásának helyreállításával,

- az aprófalvas térségekben az értékmegőrzés, funkcióváltás és az esélyegyenlőség megteremtése,
- a nemzeti kisebbségek által lakott vidékies térségek fejlesztésénél a kisebbségek által képviselt sajátos értékek megjelenítése,
- a magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek társadalmának hagyományait, értékeit befogadó társadalmi-gazdasági integrálása.

Nemzeti Fejlesztési Terv II. – Új Magyarország Fejlesztési Terv

A Kormány 2006. október 25-én fogadta el az Új Magyarország Fejlesztési Tervet. A fejlesztési terv az Európai Unió kérésére készült el, mely alapján a 22,4 mrd eurót fel lehet használni a fejlesztések végrehajtásához. A pénzüsszeg lehívásához az Új Magyarország Fejlesztési Terv részletekre lebontva tartalmazza azokat a célokat, stratégiákat, súlypontokat, prioritásokat és konkrét intézkedési javaslatokat is, melyek mentén pályázatok nyújthatók be az illetékes hatóságokhoz. A fejlesztések hat területre összpontosulnak, melyekhez operatív programok kapcsolódnak.

Fejlesztési terület:

- Gazdaság fejlesztése
 - Gazdaságfejlesztési Operatív Program
- Közlekedés fejlesztése
 - Közlekedési infrastruktúra fejlesztése Operatív Program
- A társadalom megújulása
 - Társadalmi Megújulás Operatív Program
 - Társadalmi Struktúra Operatív Program
- Környezet- és energiafejlesztés
 - Környezet- és Energiafejlesztés Operatív Program
- Területfejlesztés
 - Észak-Magyarországi Regionális Operatív Program
 - Észak-Alföldi Regionális Operatív Program
 - Dél-Alföldi Regionális Operatív Program
 - Közép-Magyarországi Regionális Operatív Program
 - Közép-Dunántúli Regionális Operatív Program
 - Dél-Dunántúli Regionális Operatív Program
 - Nyugat-Dunántúli Regionális Operatív Program
 - Európai Területi Együttműködési Operatív Program
- Államreform
 - Közigazgatás megújulása Operatív Program
 - Elektronikus Közigazgatás Operatív Program

Az Operatív Programok közül kiemelkedő a Dél-Dunántúli Operatív Program.

2.4 DÉL-DUNÁNTÚLI OPERATÍV PROGRAM (DDOP) 2007-2013

2006. decemberében fogadta el a Magyar Köztársaság Kormánya a Dél-Dunántúli Operatív Programot, amely a 2007-2013-as időszakra állapította meg Somogy, Baranya és Tolna megye területére a régió felzárkóztatása céljából a teendőket.

A program stratégiai célkitűzése (2013-ig) a Dél-dunántúli régió leszakadásának megállítása. E stratégiai cél érdekében a DDOP három specifikus célt határozott meg:

- magas környezeti minőségű modellrégió kialakítása (a természeti és épített környezet megóvása)
- helyi adottságokra épülő versenyképes gazdaság megteremtése
- a régió belüli társadalmi különbségek megállítása.

A DDOP program – összhangban az OTK-val – a területi dimenzióba tekintve kiemeli a régióban

- Pécs és környékét, mint Országos fejlesztési pólust (Pécs környéke),
- nevesíti a regionális növekedési zónákat.

A Dél-dunántúli régióban három regionális növekedési zónát jelöl ki, amelyek közül kettő érinti Tolna megyét.

1. **Kaposvár-Dombóvár tengely**, ahol kiemeli, hogy Dombóvár térségében fontos a kialakult egészségipari klaszter fejlesztése és az ehhez részben kapcsolódó természetvédelmi ökoturisztikai fejlesztések elősegítése.

2. **Paks-Szekszárd-Mohács-(Alsó-Dunavölgyi) tengely** az üzleti szolgáltatások fejlesztését javasolja a logisztika és agrárlogisztika területén, valamint a borvidékekre – mint turisztikai magtermékre épülő – turisztikai fejlesztést javasol. Fontos a Dél-alföldi régióval való együttműködés és a Duna-menti Gazdasági Övezet létrehozása.

- hangsúlyozza a kistérségi és mikrotérségi központok gazdasági és szolgáltatási szerepkörének erősítését a vidéki térségek fejlesztése céljából.

A program területrendezéssel összefüggő prioritásai:

- **A városi térségek fejlesztésére alapozott versenyképes gazdaság megteremtése.**
A prioritás magába foglalja a gazdasági és intézményi szereplők hatékony együttműködését, a vállalkozói aktivitás erősítését, a gazdasági infrastruktúra fejlesztését a meglévő ipari parki struktúrára, illetve a kihasználatlan egykori ipari, katonai területekre, valamint az alulhasznosított barnaövek – barnamezős területek – újbóli gazdasági hasznosítását.
- **A turisztikai potenciál erősítése.**
A prioritás célja, hogy a természeti és kulturális értékeken alapuló turisztikai termékek és szolgáltatások színvonala javuljon és megálljon a Dél-dunántúli régió piacvesztése a turisztikai területen is.
- **Humán közszolgáltatások és közösségi településfejlesztés**
A prioritás célja az alapszolgáltatások elérhetőségének javítása – kiemelten a leszakadó és hátrányos helyzetű térségekben – komplex szolgáltatást nyújtó integrált központok kialakításával. Tartalmazza a leértékelődő városi területek és a romák által lakott telepek megújulásának elősegítését.
- **Az elérhetőség javítása és környezetfejlesztés**
A prioritás a régió belső vonzáscentrumainak (mikro- és kistérségi központok, nagyvárosok) elérhetőségének, valamint a környezetvédelmi infrastruktúra javítását tűzte ki célul.

2.5 DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ TERÜLETFEJLESZTÉSI OPERATÍV PROGRAM (DDRTP)

2008. augusztusában készült el a Dél-dunántúli Régió területfejlesztési Operatív Program, amely 2009 és 2010-re fogalmazta meg a régió közvetlen területfejlesztési prioritásait.

1. Prioritás
A régió nagyvárosainak fejlesztése.
2. Prioritás
A Dél-dunántúli kis- és középváros-hálózat fejlesztése.
3. Prioritás
Aprófalvas, cigányok által magas arányban lakott és táji értékekben gazdag vidékies térségek fejlesztése.

A prioritások összecsengenek mind az OTK céljaival, mind a régió Innovációs Stratégiájával, Foglalkoztatási Stratégiájával és a régióra készült Operatív Programmal.

2.6 POLICENTRIKUS VÁROSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ MEGALAPOZÁSA

Az ÖTM felkérte az MTA Regionális Kutatások Központját a policentrikus városmodell megalapozásához. A policentrikus városmodell ideológiája a korábbi területfejlesztési politikák kritikájára próbál választ adni. Kiindulása, hogy a városok különbözőképpen szerveződnek struktúrába a piacgazdaság, a közigazgatás, tevékenységek, adottságok (pl. környezet, lakosság) stb. szerint, miközben a versenyképesség megköveteli a funkciók koncentrációját, azaz a globalizálódást. Alapja, hogy a várost nem önmagában, hanem a várost és régióját integráltan kezeli. A városmodell három alapeleme: a csomópont (város); a hálózati kapcsolatok; valamint a hálózatok kiterjedése azaz a ((kis)térség) tekinthető.

Az eddigiekből következik, hogy „**a policentrikus városhálózat-fejlesztés eredményességét nem az minősíti, hogy egyes városok önmagukban milyen mértékben fejlődtek, hanem az is, hogy miként sikerült kapcsolataik révén integrálni környezetüket és ezzel térségüket/régiójukat is fejleszteni.**” A policentrizmus tekintetében két irányzat fogalmazódott meg: az egyik, hogy a központi város gazdaságilag integrálja térségét, és ezek a térségek a demográfiai és gazdasági potenciálok, valamint a külső kapcsolatok révén más és más jelentőségűek. A másik, mely Nyugat-Európában terjedt el, mely döntően a város-város kapcsolatra, a gazdasági klaszterképződésekre teszi a hangsúlyt. Ennek lényege, hogy a policentrikus városi régió belül több kooperáló város is van. Ez utóbbi kritériuma, hogy jól megkülönböztethető a regionális formáció, amely potenciálisan magasabb gazdasági teljesítmény elérését ígéri és ezért létrejöttét területpolitikai eszközökkel is érdemes ösztönözni. Gyakorlatilag ez megegyezik az európai új regionalizmus ideológiájával. A tanulmány ennek megalapozása érdekében ismerteti az új várospolitika kormányzási politikáját, a város hierarchikus tagozódásának kérdéseit, az állami feladatok és hatások lehetséges elosztását városi szintenként, a különböző szintű városi önkormányzatokra telepítendő önkormányzati feladatokat és hatásköröket, a város és környékének együttműködését, valamint a kis- és középvárosok gazdaságszervező szerepköreit.

A tanulmány megállapítja, hogy „a városokra épülő fejlesztéspolitika nemcsak értékrendbeli, illetve szemléleti változást tesz szükségessé, hanem a fejlesztéspolitikai és önkormányzati intézményrendszer strukturális és működési reformját is.” A rendszerváltás során nem történt átfogó területi reform és nem jött létre harmonikus kapcsolat az önkormányzati igazgatás strukturálódása és a területi- és városfejlesztési politika között. Ezért az önkormányzati és az állami fejlesztési folyamatok egymástól függetlenül zajlottak.

Ennek feloldására az államigazgatási feladatkörök megosztására részletes javaslatot tesz a

koncepció és megvizsgálja a differenciált feladat és hatáskör-telepítés lehetőségeit, mely alapján a következő szintrendszereket határozzák meg: **főváros, pólusközpontok, nagyvárosok, kistérségi központi városok, mikrokörzeti központok, központi funkció nélküli városok.** Az erre építendő közigazgatási rendszer szabályozás biztosíthatja az azonosan jó minőségű közszolgáltatás esélyét, megvalósítaná a következetes decentralizációt és a szubszidiaritás elvét. Azonban ennek veszélye, hogy egymástól függőségi viszonyba kerülnek az önkormányzatok.

A munka kiemeli a közlekedési struktúra jelentőségét, mivel igen fontos, hogy annak elemei milyen minőségűek, mit mivel köt össze, és milyen a mintázata. A legjobb megoldás a jelen esetben egy interregionális rácshálózat kiépítésének kezdete lenne.

2.7 ORSZÁGOS TERÜLETRENDEZÉSI TERV

Tolna megye hatályos területrendezési terve az Országos Területrendezési Tervről (OTrT) szóló 2003-ban elfogadott XXVI. törvény figyelembevételével készült. E törvényt 2008-ban a Magyar Országgyűlés módosította.

A módosítás szükségességét indokolta a felgyorsult területi folyamatok, a közlekedési infrastruktúra hálózat fejlődése, a Nemzeti Erdőtelepítési program elkészítése, a kiváló termőhelyi adottságú szántó- és erdőterületek kijelölése, az Országos Ökológiai Hálózat felülvizsgálata, a Natura 2000. európai közösségi jelentőségű természetvédelmi területek rendelettel való meghatározása.

A módosítás során az országos területfelhasználási kategóriák rendszere nem változott meg, csak az ábrázolható terület minimális nagysága és a lehatárolás pontossága változott.

Az országos területfelhasználási kategóriák lehatárolása azonban az Ország Szerkezeti Tervében jelentősen változott.

Jelentős mértékben érinti a megyei területrendezési tervet, hogy módosultak a kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák, mivel megszűnt a külterjes és belterjes mezőgazdasági térség, illetve a mozaikos területhasználatú térségek ábrázolhatósága érdekében bővebb tartalmat kapott a vegyes területfelhasználású térség.

A 2003-ban elfogadott OTrT az erdőterületeket „jelképesen” ábrázolta és egyáltalán nem jelölt ki Tolna megyében vegyes területfelhasználású térséget.

A jelenleg érvényes OTrT a térségi területfelhasználást – az Ország Szerkezeti Tervében – pontosabban határozta meg, mint a 2003-as országos terv, ami alapján készült a jelenleg hatályos megyei területrendezési terv.

Az erdőgazdasági térség jelentős mértékben pontosodott. Összefüggő erdőterületeket Paks és Németkér, Miszla, Kiszékely, Nagyszékely határában, Tamási és Gyulaj, valamint Kurd, Csibrák, Dúzs, Lengyel, Mucsi és Szekszárd, Grábóc, Szálka területén jelöl az Ország Szerkezeti Terve. Ez az ország jövője, a klímaváltozás elleni védekezés, a tolnai táj élővilágának gazdagsága szempontjából fontos szabályozás.

Komoly előrelépés, hogy részint az egykori szőlőhegyi, azaz intenzívebben beépített, kertészetileg hasznosított külterületi részeket az új OTrT vegyes területfelhasználási térségnek jelöli. Így a Dunaföldvár és Bölske közötti szőlős-gyümölcsös területet, Gyöngyös körzetét, a Szekszárdi borvidék szőlőhegyi területeit, valamint Závod, Kisvejke, Nagyvejke, Mucsfá gyümölcsstermő vidékét és Nagydorog-Györköny magasabban fekvő területeit sorolja vegyes térségbe az OTrT.

A hatályban lévő megyei terv ennél nagyobb kiterjedésű erdőterületet tartalmaz, így a módosítás során lehetővé válik a tolnai táj alapvető értékét jelentő változatosság tudatosabb kialakítására.

A közlekedéshálózat szempontjából igen lényeges, hogy az új OTrT-ben már nem szerepel az M65 gyorsforgalmi út, amely az M6-oshoz hasonlóan csak a megye nyugati részén teremtett volna kapcsolatot Észak- és Dél-Dunántúl, illetve Észak- és Dél-Európa között.

Az M65-ös helyett egy Dombóvár-Székesfehérvár irányába haladó főutat tartalmaz az országos terv egyrészt a mai 61 számú főút nyomvonalán.

Sajnos a megye középső részének megújulásához nélkülözhetetlen kelet-nyugat irányú főútra az OTrT nem tesz javaslatot. Ez a kelet-nyugati irányú közúti kapcsolatot északon nagyrészt a megyehatáron kívül haladó 61 számú főút, az átlós irányú 65 számú főút és szintén a nagyrészt megyén kívül haladó M9-es gyorsforgalmi út teremti meg. Ezek az utak azonban belső kistérségi közlekedést, illetve a megye keleti és nyugati része közötti kedvezőbb kapcsolatot csak részben segítik.

Az erdőterületekhez hasonlóan az új OTrT pontosabban tartalmazza a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetét is. Az új országos terv különösen a Duna mellett Madocsa, Gerjen, Tolna, Bogyiszló és Bátaszék térségében jelöl új kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetet. Ez azért fontos, mert az OTrT törvényi szabálya ebben az övezetben csak kivételesen, egyéb lehetőség híján enged beépítésre szánt területet kijelölni.

Feltűnően sok kisebb-nagyobb területű vízgazdálkodási térséget jelöl az OTrT, amelyek nagy része a hatályos megyei területrendezési tervben is szerepel, ezért ezek érvényesítése a felülvizsgálat során teljesíthető. A vízgazdálkodási térség vízfelületeinek nagyobb része meglévő tó, víztározó, újabb tavak létesítésével a táj természetközeli jellege, tájképi vonzereje is gazdagodik.

Új irány az OTrT-ben, hogy a 2003-as tervhez képest pontosabban, földrajzilag indokoltabban és jóval több helyen jelöl vegyes területfelhasználású térséget.

Az Országos Területrendezési Terv (OTrT) övezetei:

Az OTrT módosítása során megszűnt a kiemelten fontos érzékeny természeti övezet.

Új országos övezetként került bevezetésre a kiváló termőhelyi adottságú erdőterület, országos jelentőségű tájképvédelmi terület, a kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület, az ásványi nyersanyag gazdálkodási terület, az együtt tervezhető térségek övezete és a kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezete.

A kiemelt térségi és megyei tervekben az országos ökológiai hálózat részeinek a megnevezése megváltozott, bevezetésre került az erdőtelepítésre alkalmas terület, a világörökség és világörökség-várományos terület, valamint a történeti település terület.

A törvénymódosítás során új bekezdéssel bővült az övezeti szabályozás, amely szerint az országos övezeteket, továbbá a kiemelt térségi és megyei övezeteket területi érintettség esetén a kiemelt térségi és megyei területrendezési tervben alkalmazni kell.

Az új országos ökológiai hálózat övezete következtében a kiemelt térségi és megyei övezetek számát négyről háromra csökkentette, ugyanakkor az országosan lehatárolt területek nagysága 12%-kal (!) növekedett, így a védettségi szint is jelentősen megerősödött.

Az OTrT módosítása során Tolna megyében az Országos Ökológiai Hálózat övezete területi kijelölésében jelentős változás nem történt. A nagyobb, értékes, összefüggő erdőterületek, a Duna és a Sió (Sárvíz) menti védett területek, a nagyobb összefüggő erdőségek és a természetközeli

élőhelyekben gazdag patak völgyek tartoznak a magterület, ökológiai-folyosó, pufferterület övezetébe.

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek övezete növekedett, a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület a magasabb dombos vidék kivételével a megye csaknem valamennyi részén megtalálható.

Az OTrT kiváló adottságú erdőterület övezet nem szerepelt a 2003-ban elfogadott törvényben, ezért a megyei területrendezési tervben és a településrendezési tervek készítésekor ezt fokozottan figyelembe kell venni. Tolna megyében viszonylag kevés a kiváló termőhelyi adottságú erdőterület.

Országos komplex tájrehabilitációt igénylő terület övezete nincs Tolna megye területén a módosított OTrT-ben. Országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezete viszont igen. A Duna mentét, Szekszárd, Bonyhád, valamint Tolnai-hegyhát térségét sorolta az OTrT a tájképvédelmi övezetbe.

Szintén új övezet a kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület övezete. Tolna megye területén a Duna-völgyi települések (LIMES), Szekszárd, Bonyhád, Dombóvár, Tamási, Regöly, Hőgyész, Pári, Ozora, Simontornya tartozik ebbe az országos övezetbe.

A kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőségvédelmi terület övezete csak kisebb foltokban a Duna mentén érintik Tolna megye területét.

A felszíni vizek vízgyűjtő területének övezete csak a Szekszárd alatt fekvő Sárközben érinti a megye területét.

Ásványi nyersanyag gazdálkodás terület övezete a megye több településén figyelembe veendő.

Az új övezet a „együtt tervezhető térségek övezetét” a vizsgálatunkban urbanizálódó tájként értékelt Szekszárdi település együttesre jelölte ki az OTrT.

Kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezetét két településre Simontornya várost és Medina községet határozta meg az új országos területrendezési terv.

2.8 TOLNA MEGYE KOMPLEX FEJLESZTÉSI PROGRAMJÁNAK FELÜLVIZSGÁLATA

Tolna megye komplex fejlesztési programjának felülvizsgálata 2003. októberében készült el. Ezen program átdolgozása folyamatban van, ám a készülöben lévő anyag nem publikus, nem használható.

A komplex fejlesztés 7 prioritást emelt ki:

1. Prioritás: a megye kohéziójának erősítése
 - 1.1. Stratégiai program: a településrendszer fejlesztése
 - 1.2. Stratégiai program: területfejlesztési intézményrendszer
 - 1.3. Stratégiai program: térségmarketing
 - 1.3.1. Operatív program: A megye hazai és nemzetközi promóciója
2. Prioritás: a megye gazdasági versenyképességének javítása
 - 2.1. Stratégiai program: a vállalkozások versenyképességének javítása
 - 2.1.1. Operatív program: a gazdaságfejlesztés megyei szintű koordinációjának erősítése
 - 2.1.2. Operatív program: a vállalkozások felkészítése az EU csatlakozás követelményeire
 - 2.1.3. Operatív program: a támogatási források abszorpciót segítő pénzügyi mechanizmusok fejlesztése
 - 2.1.4. Operatív program: az információs gazdaság megalapozása

- 2.1.5. Operatív program: az innováció menedzsment és transzfer feltételeinek megteremtése
- 2.2. Stratégiai program: a működő tőke vonzása
 - 2.2.1. Operatív program: a megye ipari parkjainak fejlesztése
3. Prioritás: mezőgazdaság- és vidékfejlesztés
 - 3.1. Stratégiai program: a versenyképes agrárágazatok fejlesztése
 - 3.1.1. Operatív program: versenyképes mezőgazdasági ágazatok fejlesztése
 - 3.1.2. Operatív program: organikus és nem élelmiszer célú (non-food) mezőgazdasági termelés fejlesztése
 - 3.1.3. Operatív program: az erdészeti szektor fejlesztése
 - 3.2. Stratégiai program: agrártermékek feldolgozása és kereskedelme
 - 3.2.1. Operatív program: az agrárlogisztikai szolgáltatások fejlesztése
 - 3.3. Stratégiai program: falusias (vidéki) térségek fejlesztése
 - 3.3.1. Operatív program: hagyományos háziiparok és kézműves mesterségek fejlesztése
4. Prioritás: turizmusfejlesztés tolna megyében
 - 4.1. Stratégiai program: turisztikai termékek fejlesztése és promóciója
 - 4.1.1. Operatív program: turisztikai termékek fejlesztése és promóciója
 - 4.2. Stratégiai program: a turizmust kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése
 - 4.2.1. Operatív program: a turizmust kiszolgáló infrastruktúra fejlesztése
5. Prioritás: az emberi erőforrások fejlesztése tolna megyében
 - 5.1. Stratégiai program: foglalkoztatási problémák megoldása
 - 5.1.1. Operatív program: aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök fejlesztése
 - 5.2. stratégiai program: oktatás, képzés fejlesztése
 - 5.2.1. Operatív program: a szakképzés minőségének, a szakképzettség munkaerő-piaci értékének javítása
 - 5.3. Stratégiai program: kultúra és közművelődés
 - 5.3.1. Operatív program: a megye tárgyi és szellemi örökségének megőrzése
6. Prioritás: fenntartható környezeti fejlődés elősegítése
 - 6.1. Stratégiai program: környezetvédelmi beruházások
 - 6.1.1. Operatív program: települési szilárd hulladékok kezelése
 - 6.1.2. Operatív program: szennyvizek ártalommentes elhelyezése
 - 6.2. Stratégiai program: természeti értékek védelme
7. Prioritás: közlekedésfejlesztés
 - 7.1. Stratégiai program: gyorsforgalmi úthálózat fejlesztése
 - 7.2. Stratégiai program: főúthálózat fejlesztése
 - 7.3. Stratégiai program: mellékutak fejlesztése
 - 7.4. Stratégiai program: alsóbbrendű utak fejlesztése
 - 7.5. Stratégiai program: a vasúthálózat fejlesztése
 - 7.6. Stratégiai program: a légiközlekedés fejlesztése
 - 7.7. Stratégiai program: a vízi közlekedés fejlesztése

Természetesen az EU-s csatlakozás és az azt követő változások, a szekszárdi híd és az M6-os autópálya megépítése, valamint a 2010-ben bekövetkezett politikai és gazdaságpolitikai változások módosíthatják a jelenleg folyó átdolgozás során a prioritások sorrendjét és súlyát azonban nem nagyon valószínű, hogy gazdasági versenyképesség erősítése, a tőkevonzás, a vidékfejlesztés, a turisztikai termékek létrehozása, a fenntartható környezeti fejlődés, a közlekedés és az emberi erőforrások fejlesztése felesleges célkitűzésekké váljanak.

2.9 DUNA STRATÉGIA

Az OTK elfogadásával 2005-ben az Országgyűlés kiemelt feladattá nyilvánította a Duna fenntartható fejlesztését, természeti területeinek, tájainak és kulturális értékeinek védelmét. Ez tökéletesen összhangban van a Duna-stratégia céljaival, amelyet az EU várhatóan 2011. júniusában fogad el.

A Duna-stratégia keretet kínál a Duna régió következetes fejlesztéséhez, amely alapvetően érintheti Tolna megyét is.

A Duna-stratégia legfontosabb témakörei négy pillér köré csoportosíthatók. Mindegyik pillérben vannak kiemelt kérdések, amelyek megkülönböztetett jelentőséggel bíró cselekvési területek. Ezek a következők:

- 1) A Duna régió összekapcsolása a többi régióval az alábbiak érdekében:
 - a mobilitás és az intermodalitás fejlesztése,
 - a) belvízi hajóutak,
 - b) közúti, vasúti és légi összeköttetés,
 - a fenntartható energia használatának ösztönzése,
 - a kultúra és az idegenforgalom, valamint az emberek egymással való kapcsolatteremtésének előmozdítása.
- 2) A Duna régióban a környezet védelme az alábbiak érdekében:
 - a vizek minőségének helyreállítása és megőrzése,
 - környezeti kockázatok kezelése,
 - a biodiverzitás, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése.
- 3) Jólét teremtése a Duna régióban az alábbiak érdekében:
 - tudásalapú társadalom kialakítása a kutatás, oktatás és az információs technológiák segítségével,
 - a vállalkozások versenyképességének, beleértve a vállalkozások közötti regionális együttműködések (klaszterek) fejlesztésének támogatása,
 - az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés.
- 4) A Duna régió megerősítése az alábbiak érdekében:
 - intézményrendszer kibővítése és az intézményi együttműködés megerősítése,
 - a biztonság javítása, a súlyos bűncselekmények és a szervezett bűnözés jelentette kihívásokkal való megküzdés közös munkával.

A közlekedés fejlesztése mind a dunai hajózás, mind a közúti infrastruktúra fejlesztésével járhat, így felgyorsulhat a dunai kikötők megújítása, a folyami teherforgalom növekedése és a régiók közötti kapcsolatot biztosító M9-es gyorsforgalmi út építése.

A fenntartható, megújuló energia használatának ösztönzése a szél, nap és egyéb bioenergia termelés fejlesztése Tolna megyében is fontos az atomerőmű ittléte ellenére is.

A kultúra és az idegenforgalom fejlesztése a meglévő értékek tudatos kiépítése és bevonása mellett a LIMES Világörökségi program gyorsabb megvalósulását is segítheti a Duna-stratégia elfogadása, hiszen a LIMES program egy csaknem az egész Európát érintő Világörökségi projekt.

A fenntartható vízgazdálkodást a 2009-ben elfogadott Duna-vízgyűjtőgazdálkodási terv céljainak megvalósítását is segítheti Tolna megyében is a Duna-stratégia. A Duna-stratégia foglalkozik a Tolna megyében is egyre nagyobb gondot okozó intenzívebb földhasználattal (szántóföldi erózió) és az ökoszisztémák feldarabolásával, a Duna tápanyag-terhelésével.

A jólét megteremtése érdekében az oktatás, kutatás, innováció és a képzés a készségek fejlesztése Tolna megye elmaradott részein különösen időszerű. Mint ahogy a nagyobb mértékű foglalkoztatás is alapvető fontosságú kérdés Tolna megyében.

2.10 A MEGYE JELENLEGI HELYZETE A KISTÉRSÉGI INTERJÚK ALAPJÁN

A tervezés megkezdését követően sor került a megye állapotának felmérésére helyszíni bejárással, adatgyűjtéssel és interjúkészítéssel. Az interjúkészítés során felkerestük a kistérségi társulások vezetőit és meghívtuk az adott kistérségbe tartozó települések polgármestereit. A személyes megbeszélés alapján alaposabban érthetővé vált a megye és egyes részeinek helyzete, részletesebb képet kaptunk a gondokról és megfogalmazódtak azok a térségi szintű fejlesztési igények, amelyek a megyei területrendezési terv felülvizsgálatánál figyelembe veendőek.

Az interjúkészítés során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- Vannak-e olyan területhasználat-változási szándékaik, amelyek a jelenlegi belterületen kívül esnek, annak növelésével járnak, vagy igénylik új beépítésre szánt terület kijelölését,
- Vannak-e olyan infrastrukturális fejlesztések, amelyek új vagy eddig más funkciójú területeken, nyomvonalon szeretnének megvalósítani,
- Összhangban van-e a hatályos megyei szerkezeti terv szerinti települési térség területe a település szerkezeti tervével,
- Vannak-e egyéb településrészek, amelyek nem szerepelnek a tervlapon,
- A megyei tervben szereplő kerékpárút-hálózat összhangban van-e a kistérségi elképzelésekkel,
- A megyei terv térségi területfelhasználás rendszeréhez történő igazodás (erdőgazdasági térség, mezőgazdasági térség, vízgazdálkodási térség) okozott-e konfliktust a településrendezési terv készítése, felülvizsgálata során?

A fentiekben túl az alábbi témaköröket egyeztettük a kistérségi találkozókön:

Kistérség általános jellemzése, települések funkciói, ellátásban betöltött szerepük, jogállás

- A kistérség regionális pozíciójának változása az elmúlt 5 -10 évben;
- Rövidtávon *tervezett* változások (települések átcsatlakozása másik kistérséghez, új várossá válások, nagyközséggé válások, egyéb);
- Az alap-, és középszintű ellátás alközpontjai, mikroközpontjai (pl. ügyintézés, oktatás, egészségügy)?
Hiányok az alap- és középszintű ellátásban („központhiány”);
- Léteznek-e a kistérségen belül gazdasági, társadalmi kapcsolatok alapján szorosabban együttműködő mikrokörzetek,
- Vannak-e sajátos, meghatározott célú társulások (szövetség, szervezet stb.) a kistérségen belüli, illetve más kistérségek egyes részeivel?

Közlekedés, elérhetőség

- Főbb közlekedési kapcsolati hiányok a kistérségen belül (közúti, kerékpár, közösségi közlekedés);
- Tervezett, ismert fejlesztések, fejlesztési szándékok (pl. új összekötő utak, kerékpárút, híd, kikötő, kompátkelő, repülőtér, vasúttal kapcsolatos fejlesztések, visszafejlesztések).

Gazdaság (mezőgazdaság, ipar, energetika, kereskedelem-szolgáltatás)

- A gazdaság különböző szektorainak súlya, a kistérséget jellemző termékek, szolgáltatások (foglalkoztatásban betöltött szerep, vállalkozások száma, mérete, jövedelemtermelő-képessége), főbb vállalkozások, tevékenységük;
- A gazdaság fő és tervezett központjai a kistérségben (munkaerő-piaci központok, ipari parkok, jelentősebb gazdasági területek, logisztikai központok, bázisok);
- Növénytermesztés, állattenyésztés, erdészet, halászat, vadászat és a kapcsolódó feldolgozó, tároló stb. kapacitások, egyéb kapcsolódó tevékenységek fő központjai, termékei;
- Tervezett és meglévő erőművek;
- Megújuló energiahasznosításra vonatkozó információk, elképzelések (szélerőmű, biomassza-erőmű, egyéb);
- Jelentős gazdasági területbővítési szándékok (településenként), kapcsolódó konkrét fejlesztések.

Turisztika

- A kistérség főbb turisztikai attrakciói (főbb látványosságok, országos és megyei jelentőségű vonzerők, rendezvények), kapcsolódó szolgáltatások (szállásférőhelyek, vendéglátás, komplex szolgáltatások);
- Jelentősebb turizmusfejlesztéssel összefüggő tervek (településenként), különös tekintettel a jelentős területigényű fejlesztésekre.

Környezetvédelem

- Főbb szennyezőforrások a kistérség területén (pl. ipar, bányaterületek, térségi jelentőségű (több település) hulladéklerakó stb.);
- Kistérséget érintő meglévő és tervezett térségi jelentőségű (több települést ellátó) ivóvíz hálózati rendszerek, szennyvízelvezető és tisztító rendszerek;
- Hulladékgazdálkodás: meglévő és tervezett regionális hulladéklerakók és vonzáskörzetük, a hulladék-elhelyezés anomáliái (pl. tervezett beruházások csúszása, helyi hulladéklerakók bezárásának csúszása stb.); veszélyes hulladéklerakók;

Vízgazdálkodás

- Árvízzel és/vagy belvízzel kapcsolatos problémák, tervezett, ismert fejlesztések;
- Helyi víztározó létesítési igények.

Egyéb

- Összességében: A kistérség főbb fejlesztési irányai, kitörési lehetőségei, ennek érdekében tett lépések

A következőkben a kistérségi vezetőkkel folytatott beszélgetések tömör összefoglalója olvasható. Tolna megye területe 5 kistérség a Bonyhádi (Völgységi), a Dombóvári, a Paksi (-Dunaföldvári), a Szekszárdi és a Tamási (Simontornyai) kistérség között oszlik meg.

Kistérség			területe m ²	lélekszám		település db.
neve	KSH kód	székhelye		2007.01.01.	2010.01.01.	
Bonyhádi kistérség	4701	Bonyhád	377,50	29.324	28.363	21
Dombóvári kistérség	4702	Dombóvár	509,02	34.293	33.262	16
Paksi kistérség	4703	Paks	756,83	49.332	47.729	14
Szekszárdi kistérség	4704	Szekszárd	1031,66	87.010	85.090	26
Tamási kistérség	4705	Tamási	1028,20	41.007	39.206	32

Tolna megye területéhez tartozó települések jegyzéke

1. Alsónána	2. Alsónyék	3. Aparhant
-------------	-------------	-------------

4. Attala
5. Bába
6. Bátaapáti
7. BÁTASZÉK
8. Belecska
9. Bikács
10. Bogyiszló
11. BONYHÁD
12. Bonyhádvarasd
13. Bölske
14. Cikó
15. Csibrák
16. Csikóstóttós
17. Dalmand
18. Decs
19. Diósberény
20. DOMBÓVÁR
21. Döbrököz
22. DUNAFÖLDVÁR
23. Dunaszentgyörgy
24. Dúzs
25. Értény
26. Fácánkert
27. Fadd
28. Felsőnána
29. Felsőnyék
30. Fürged
31. Gerjen
32. Grábóc
33. GYÖNK
34. Györe
35. Györköny
36. Gyulaj
37. Harc
38. Hőgyész
39. Iregszemcse
40. Izmény
41. Jágónak
42. Kajdacs

43. Kakasd
44. Kalaznó
45. Kapospula
46. Kaposszekcső
47. Keszőhidegkút
48. Kéty
49. Kisdorog
50. Kismányok
51. Kisszékely
52. Kistormás
53. Kisvejke
54. Kocsola
55. Koppányszántó
56. Kölesd
57. Kurd
58. Lápafő
59. Lengyel
60. Madocsa
61. Magyarkeszi
62. Medina
63. Miszla
64. Mórág
65. Mőcsény
66. Mucsfa
67. Mucsi
68. Murga
69. Nagydorog
70. Nagykőnyi
71. NAGYMÁNYOK
72. Nagyszékely
73. Nagyszokoly
74. Nagyvejke
75. Nak
76. Németskér
77. Ozora
78. Ócsény
79. PAKS
80. Pálfa
81. Pári

82. Pincehely
83. Pörboly
84. Pusztahencse
85. Regöly
86. Sárpilis
87. Sárszentlőrinc
88. SIMONTORNYA
89. Sióagárd
90. Szakadát
91. Szakály
92. Szakcs
93. Szálka
94. Szárazd
95. Szedres
96. SZEKSZÁRD
97. TAMÁSI
98. Tengelic
99. Tevel
100. TOLNA
101. Tolnanémedi
102. Udvari
103. Újireg
104. Váralja
105. Várdomb
106. Várong
107. Varsád
108. Závod
109. Zomba

A kistérségek alapvetően meghatározók a megye gazdasági és társadalmi életében.

2.10.1 Bonyhádi kistérség (4701)

A Bonyhádi kistérség a megye legkisebb területű (377,5 km²) és legkisebb gazdasági teljesítményű kistérsége. A kistérség a megye déli részén, Szekszárdtól délnyugatra, Baranya megyével szomszédos, változatos domborzatú területen fekszik. A kistérségbe 21 település tartozik. Tolna megyei sajátosság, hogy a városok több, mint felének közigazgatási határa egyben megyehatár is (lásd: Dunaföldvár, Simontornya, Paks, Dombóvár, Nagymányok, Bonyhád, Bátaszék). A Völgységi-nek is nevezett kistérség két városa az egymással szomszédos Nagymányok és Bonyhád, ahogy fent olvasható, Baranya megyével határos, így gazdasági, kulturális és társadalmi vonzerőik értelemszerűen néhány baranyai település számára is értékesek.

Városok:	Bonyhád	Nagymányok	
Községek:			
Aparhant	Bátaapáti	Bonyhádvarasd	Cikó
Grábóc	Györe	Izmény	Kakasd
Kisdorog	Kismányok	Kisvejke	Lengyel
Mórágyp	Mőcsény	Mucsfa	Nagyvejke
Tevel	Váralja	Závod	

Egyeztetés: 2011. március 31.-én

Helyszín: Völgységi Többcélú Kistérségi Társulás – Tárgyalóterem – Bonyhád

Pótápi Árpád János kistérségi elnök köszöntőjét követően Patkó Sándor megyei főépítész elmondta, hogy valamennyi település megkapta a megyei területrendezési terv felülvizsgálatának megkezdéséről szóló levelet és azokat a témaköröket, amelyben adatokat, információkat kérünk a tervezéshez.

Dr. Laposa József tájrendező mérnök kiemelte a területrendezési terv fontosságát és azt, hogy a 2008-ban módosított Országos Területrendezési Tervhez (OTrT) kell igazítani a megye tervét. A tervhierarchia következtében viszonylag kicsi az a „játéktér”, ahol figyelembe lehet venni a helyi kistérségi, települési érdekeket, de épp ezért fontos, hogy a tervezők megismerjék a helyi igényeket. Megemlítette, hogy igen érdekes, változatos adottságú kistérségről van szó, ahol a tervezett M9-es gyorsforgalmi út, az újra megnyíló bányák – Nagymányok (szén), Váralja (kő) – a Cikó-bonyhádi térségi hulladéklerakó, a Bátaapáti Nemzeti Radioaktív Hulladéktároló, a kisvejkei gyümölcs-szövetkezet egyaránt fontos elemek.

Demográfia

A kistérség a megye nyugati részénél kedvezőbb helyzetben van, de itt is a települések többségében a népesség fogyása a jellemző. A 2010. január 1.-i népesség 28.363 fő.

Két település Nagyvejke (156 fő) és Grábóc (167 fő) népessége 200 fő alatti.

A 19 községből mindössze háromnak 1.000 fő feletti a népessége (Aparhant 1.060 fő, Kakasd 1.613 fő, Tevel 1.546 fő).

A kistérség lakóinak csaknem 60%-a a két városban Bonyhádon (13.963 fő) és Nagymányokon (2.297 fő) lakik.

Településfunkciók

A Bonyhádi kistérség sajátos helyzetben van, hiszen mind Tolna megye székhelye Szekszárd, mind a Dél-dunántúli régió központja Pécs viszonylag közel van és az M6-os autópálya megépültével a közlekedési kapcsolatok tovább javultak. Bár Bonyhád város a megyehatáron fekszik, ezért városi,

ellátó, szolgáltató szerepköre Baranya megye területére is áttérjed – egyértelműen a kistérség gazdasági, kereskedelmi, igazgatási központja. Ezen a kistérségen belül más jelentősebb központi funkcióval rendelkező település nem alakult ki. A 2009 óta városi rangra emelkedett Nagymányok mellett Tevel alkalmas arra, hogy mikrotérségi központként segítse a Bonyhádtól távolabb eső északnyugati részeken a települések ellátását.

Közlekedési hálózat

Közúti közlekedés

A kistérségben meghatározó a területhasználat szempontjából a tervezett M9-es autópálya, amelynek a Dunán átívelő hídja és egy rövid kb. 25 km hosszú, az 51-es és 56-os főút közötti szakasza megépült. A tervek szerint Dombóvár – Kaposvár felé az M9-es gyorsforgalmi út folytatása Dombóvártól északra húzódik majd. Pótápi Árpád elnök úr tájékoztatása szerint még 2 nyomvonal-változat van életben. A kistérség szempontjából a Szekszárd – Kaposvár gyors kiépítése lenne fontos, mert így az Alföld felé való közlekedési kapcsolat is jóval kedvezőbb lenne.

Igényként felmerült a Váralján a kőbányához vezető út tervben való szerepeltetése, illetve Cikó – Mőcsény között új utat a település javasolja felülvizsgálni és a meglévő Tsz-út nyomvonalán kiépíteni. Grábóc polgármestere a Szálka – Grábóc közötti korábbi tervben is szereplő út kiépítésének fontosságát említette. Pótápi Árpád a 6-os főút megerősítését és a 3 sávós szakaszainak növelését tartja szükségesnek.

Kistérségi jelentőségű lenne az Izmény – Aparhant közötti új összekötő út létesítése József-major irányában, mert így Lengyel és Szárász is beköthető lenne. Dr. Lapos József elmondta, hogy a nem térségi jelentőségű mellékutakat csak szövegesen tartalmazza a megyei terv.

Vasúti forgalom

A kistérséget érintő Dombóvár – Nagymányok – (Bonyhád) – Bátaszék vasútvonal megtartása gazdasági szempontból rendkívül fontos. A most újraindult szénbányászat (Nagymányok) is vasúton tervezi a szén elszállítását, mert 100 km-nél nagyobb távolságra egyértelműen gazdaságosabb a nagytömegű anyag szállítása vasúton.

Kerékpárút hálózat

Kozma Anikó bonyhádi főépítész tájékoztatta a tervezőt, hogy a települések a kerékpárutakat beépítették a rendezési terveikbe, amelyek az Interneten megtalálhatók és a kistérségi kerékpárút hálózatra is készült terv, amelynek egy papír alapú példányát átadták a tervezőnek.

Gazdaság

Ipar

Karl Béla Nagymányok polgármestere közli, hogy az iparterületüket 40 hektárra tervezik növelni, mert a jelenlegi 21 ha lassan betelik.

Bonyhádon még vannak ipartelepítésre alkalmas területek.

Tevel rendezési tervében is van kijelölt iparterület.

Závodon 2-3 ha-os gazdasági területet szükséges kijelölni elsősorban terménytárolás céljaira.

Nagymányokon szennyvíz, kommunális hulladék felhasználásával 3,5 MW-os bioerőmű épül.

Bonyhád és Nagymányok is tervezi egy szélenergia park létrehozását.

A szén- és kőbányászat újraindítása munkahelyeket és további gazdasági erősödést jelent a kistérségnek.

Mezőgazdaság

A Mecsek hegység egy-két nyúlványától eltekintve a területen mezőgazdasági művelés folyik. A szántóföldi művelés mellett igen kedvező a kisvejei gyümölcszövetkezet sikeres működése,

hiszen ez a vidék kitűnő adottságokkal rendelkezik szőlő- és gyümölcsstermelésre. A Kisvejke, Závod, Lengyel, Nagyvejke, Mucsfa határában működő szövetkezet további gyümölcsstelepítést tervez.

A szőlészet-borászat fejlődése kevésbé várható a két nagy cég Danubiana (Bonyhád), Tűzkő Pincészet (Bátaapáti) nagy mennyiségben felvásárolja a szőlőt és a Gábor Pincészetten kívül jelentősebb termelő nincs, kisebb próbálkozások vannak Aparhanton, Bonyhádvarasdon és Tevelen. A lengyeli Apponyi-pincét a VÖLGYSÉG-Vin vásárolta meg, de egyelőre a borturizmus szempontjából nem vehető figyelembe.

Tolna megyében csaknem valamennyi patak völgyében van halastó, víztározó. A 2010-es esős évben igen sok helyen kiöntöttek a patakok, tavak pl.: Mucsi–Hidas-patak völgyében, a Völgységi-patak völgyében.

A Völgységi-patakra elkészült egy vízrendezési terv újabb tervezett tározókkal.

Meglévő legjelentősebb halastavak Györe – Váralja, Nagymányok határában, Závodon a Mucsi-Hidas-patak völgyében, Aparhantnál, Kakasd-Tabód (Bonyhád) határán a Völgységi-patak és a Rák-patakon Hónig-pusztánál (Bonyhád) létesültek.

A vízfelületek tudatos növelése a klímaváltozás, az árvízvédelem, a kedvezőbb ökológiai állapot, az élővilág gazdagsága szempontjából rendkívül kedvező.

A 11 tározó és 4 halastó összesen ≈ 370 ha jelentős nagyságú vízfelület és Bátaapátiban, illetve a Völgységi-patak völgyben további tározók létesítését tervezik.

Turizmus

Az ökoturizmus, vadász- és borturizmus a Kelet-Mecseki Tájvédelmi Körzet kiváló lehetősége.

„Mária-út” zarándokút érinti a kistérséget.

Gyulaj Rt. Annafürdő (Lengyel) erdei iskola működik, öko-ház Lengyel és Kurd között.

Termál és gyógyfürdő Bonyhádon található.

Infrastruktúra

Vízellátás

Az ivóvízellátás megoldott, azonban az ivóvíz minősége nem minden településen megfelelő.

Szennyvízkezelés

A kistérség a megyei átlagnál kedvezőbb helyzetben van, Grábócon és Nagyvejkén, a két legkisebb lélekszámú 200 fő alatti településen nincs szennyvízhálózat, itt azonban feltehetőleg nem is keletkezik nagymennyiségű szennyvíz.

Tevel – Závod közösen oldja meg a tisztítást, Györe – Izmény – Váralja pedig a szomszédos Baranya megyei Máza szennyvíztisztítójára csatlakozott, Kismányok – Nagymányok, Cikó, Kakasd szennyvizét a bonyhádi tisztító fogadja.

A többi település önállóan oldja meg a szennyvíz kezelését.

Hulladékgazdálkodás

A kommunális szilárd hulladékot a települések legnagyobbbrészt a most megépült cikói térségi hulladéklerakóba szállítják. A telep a végleges engedélyt még nem kapta meg, „próbaüzemként” azonban már fél éve működik.

A cikói lerakó a tervek szerint nemcsak a kistérség, hanem a megye többi településének a hulladékát is be tudja fogadni, azonban ma legalább négy különböző hulladékkezeléssel, elhelyezéssel foglalkozó cég dolgozik Tolna megyében. A pécsi BIODOM Kft. Nagymányok, Kismányok, Aparhant és Bonyhádvarasd hulladékkezelését végzi.

Egyéb

Dr. Laposa József kérdésére, hogy a sváb népi építészet értékei mely településeken maradtak fent védelemre érdemes minőségben és mennyiségben – Závod kitűnő példájára utalva – Závod, Mőcsény, Nagyvejke jellegzetes arculatú település, Kisdorogon is maradtak még gyönyörű sváb porták.

2.10.2 Dombóvári kistérség (4702)

A megye délnyugati sarkában elhelyezkedő Dombóvári kistérség Tolna megye – területileg és népességszám szerint is – második legkisebb kistérsége. A kistérség területe 509,02 km². A 16 településből álló kistérség népességszáma 2010. január 1.-én 33.262 fő. Ez tíz év alatt több mint 1.300 fős csökkenést jelez. A 16 településből egy város, a többi község.

Városok:	Dombóvár		
Községek:			
Attala	Csibrák	Csikóstóttós	Dalmand
Döbrököz	Gyulaj	Jágónak	Kapospula
Kaposszekcső	Kocsola	Kurd	Lápafő
Nak	Szakcs	Várong	

Egyeztetés: 2011. április 8.-án

Helyszín: Dalmand

A kistérségi egyeztetésen Patkó Sándor megyei főépítész elmondta, hogy valamennyi település megkapta a megyei területrendezési terv módosításának megkezdéséről szóló levelet és azokat a témaköröket, amelyben a településektől kérnek adatokat, információkat a tervezéshez.

A Dombóvári kistérség három megye találkozásánál fekszik és hatása, kapcsolatai Baranya és Somogy megyei településekre is kiterjed.

A kistérség meghatározó központja Dombóvár, azonban mint több más Tolna megyei város Dombóvár is a megyehatáron fekszik, ezért az északabbra lévő települések – Várong, Lápafő, Kocsola, Dalmand – mikrotérségi központi szerepét Szakcs tölti be. Ezt a településhálózati szerepkörét Szakcsnak a jövőben is erősíteni célszerű.

A kistérség vezetői szerint a kistérség működőképes és a kistérségen belüli mikrotérségek általuk a helyiek, az ott élők által generált térségek.

Közlekedési hálózat**Közúti közlekedés**

Dombóvár közlekedési csomópont, bár a kétszámjegyű országos főutak közül csak a 61. számú főút halad át rajta. A 611. számú főút Baranya megye Sásd, illetve részben Mágocs felé teremt kapcsolatot. A 2003-ban elfogadott országos terv Dombóvár térségében két autópályát tervezett az M65-ös észak-déli, illetve a M9-es kelet-nyugat irányú gyorsforgalmi utat. Az OTrT 2008-as módosításakor az M65-ös gyorsforgalmi út kikerült az országos tervből és helyette egy észak-déli irányú kiemelt főúti kapcsolat van a tervben, amely Dombóvárt északról kerüli meg. Ez a jövőben azt jelenti, hogy az M9-es autópálya megépültével lehet csak számítani a gyorsforgalmi utak közül.

A kistérség képviselői a két M9-es nyomvonalváltozat közül a Dombóvárhoz közelebbi változatot támogatják.

Az M9-es gyorsforgalmi útból a kaposvári elkerülő szakasz, valamint az 51-es főút és M6-os autópálya közötti szekszárdi Duna-híd, illetve fél-autópálya szakasz épült meg. Igen valószínű, hogy a következő fejlesztés a Kaposvár – Dombóvár közötti szakasz kiépítése lesz, amely Dombóvár központi szerepét mindenképp növeli.

A kistérség képviselői az OTrT-ben szereplő észak-déli főúttal és annak Pécs felé Jágónak és Kaposszekcső közötti nyomvonalával egyetértenek, mert a 611-es főút igen nagy forgalmat bonyolít le és kell a tehermentesítő új út.

A közúthálózatot érintő javaslat volt a Hőgyész (65-ös főút – Szekszárd) – Dombóvár közötti út fontosságának kiemelése és az út felújítása, paramétereinek javítása. Kell a Kaposszekcső és Jágónak közötti, a Dalmand és Döbrököz (Alsóútvény) közötti, valamint az Attala és Nak közötti mellékúti kapcsolat.

Vasúti közlekedés

Dombóvár vasúti központ, fejlődése is alapvetően összefüggött a vasútvonalak kiépülésével, hiszen a vasút megjelenését követően gyárak, ipari üzemek települtek a városba, ahová pedig a környékbeli falvakból fokozatosan költözött be a lakosság.

Ma két nemzetközi törzshálózati fővonal – Budapest-Simontornya-Dombóvár-Attala-Gyékényes-(Rijeka) és Dombóvár –Pécs Magyarbóly – (Eszék) – valamint a Dombóvár – Csikóstóttós – Mágocs – Alsómocsolád – Máza – Váralja – Bátaszék egyéb fővonal halad át Dombóváron.

A Dombóvár – Tamási – Enying vasútvonal felszámolásra került.

Vasútvonal fejlesztési javaslatot a kistérség képviselői nem fogalmaztak meg.

Kerékpárút hálózat

Pintér Szilárd a Kistérségi Társulás elnöke elmondta, hogy tervezés alatt áll a Csikóstóttós – Kaposszekcső közötti kerékpárút kiépítése, amelyet Gunaras-fürdőig szándékoznak meghosszabbítani. Igény van a Tamási – Balaton közötti kerékpárút kiépítésére és a kistérségek erre a kerékpárútra való rácsatlakozásra.

Az OTrT-ben a Sió mentén halad az országos kerékpárút, illetve Tamási és a Balaton között is tervezett egy országos kerékpárút, amely Tamásitól délre Hőgyésztől Dombóvárig vezetne. A kistérség javaslata a régi vasúti töltésen Dombóvár és Nagykónyi között kerékpárút létesítése.

A Csibrák – Kurd – Döbrököz – Gunaras kerékpárút kiépítését is javasolja a kistérség a Kapos töltésén. Ez a nyomvonal csaknem azonos az OTrT előbb említett Hőgyész – Dombóvár közötti kerékpárút tervével.

Gazdaság

Ipar

Az ipari tevékenység, a szolgáltatás elsősorban Dombóvár – Kaposszekcső Ipari Parkban meghatározó. Több Dombóvárral szomszédos település is tervezi az ipari-gazdasági területek fejlesztését (Csikóstóttós 30 ha iparterületet jelölt ki).

A térség fő értéke azonban a kitűnő adottságú termőtalaj.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság jelentősége a kistérség vezetői szerint a jövőben erősödni fog. Sajnálatos módon a mezőgazdasági termelés egysíkúvá vált, monokultúras nagyüzemi szántóföldi művelés alakult ki.

A Dalmandi Zrt., amely a volt Eszterházy és Magyar Királyi Ménesbirtok területén alakult meg, ma az ország egyik legnagyobb és legismertebb mezőgazdasági nagyüzeme. Az elmúlt öt évben kiemelt célja volt a sertéságazat fejlesztése. 1.500 férőhelyes koca tenyésztőtelep és egy 10.000 férőhelyes nevelő és hizlaló telepet létesítettek.

Öntözésfejlesztést valósítottak meg Dalmand térségében 520 ha területen és 220 hektár felületű halastó-rendszert alakítottak ki.

A Dalmand Zrt. mellett a kistérség jelentős mezőgazdasági üzei a Kaposszekcsői Mezőgazdasági Zrt., a Döbröközi Mezőgazdasági Zrt. és a Naki Mezőgazdasági Zrt.

A tájhasználat a nagyüzemi szántóföldi művelés túlsúlya következtében kedvezőtlenül alakult. Az utóbbi 10 év alatt is csökkent a gyepek, szőlő, kert területe és több száz hektárral nőtt a szántó! Vannak települések pl.: Nak, Dalmand, Lápafő, ahol a település területének 83-85%-a szántó! Igen sajnálatos, hogy a gyepek területe csökkent az elmúlt 10 évben a legnagyobb mértékben. Sajnos az intenzív kertészeti kultúra területe igen alacsony szőlő 255 ha (0,5%), külterületi kert 147 ha (0,3%), gyümölcs 127 ha (0,2%), azaz kiváló természeti adottságú kistérségben mindössze 1% az intenzív kertészeti kultúrával hasznosított terület és több mint 62% a szántó!

A Kistérségi Társulás elnöke szerint vannak próbálkozások gyümölcsös, gyógynövénytermesztés, zöldségtermesztés fejlesztésére Gyulajon, Döbröközben, Kocsolán, Szakcson, Dalmandon. Nakon – a rózsák falujában – 10 ha rózsaujtótervet terveznek.

Gazdaságilag is kiemelkedő érték a Gyulaji Vadrezervátum, amely nemzetközi hírű dámszarvas állománnyal rendelkezik. A kistérség erdeinek zöme Gyulaj, Kocsola, illetve Döbrököz, Csibrák és Szakcs határában található.

Turizmus

A vadászat a turizmus meghatározó része is. A kistérségben a fő turisztikai vonzerő Dombóvár – Gunaras gyógyfürdő, illetve a fürdő körül kiépült turisztikai szolgáltatás. Gunarason jelentős fürdőfejlesztés folyik és egy 3, illetve 4 csillagos szálloda már működik.

A kerékpárturizmus fejlesztésével, az östermelői piac létesítésével lehetne a táji és természeti adottságokat még jobban hasznosítani turisztikai szempontból is.

A kistérségben a falusi turizmus és a horgászturizmus az, ami még fejleszthető. Várong, Szakcs, Kocsola, Gyulaj összetettebb vonzerőkkel alkalmasak a falusi környezetet, hangulatot kereső vendégek fogadására.

Infrastruktúra

Vízellátás

Az ivóvízellátás a kistérségben 100%-os, az ivóvízminőség azonban Csibrák, Dalmand, Dombóvár, Döbrököz, Gyulaj, Jágónak, Kocsola, Kurd, Lápafő, Nak, Szakcs, Várong településeken nem megfelelő. A gázvezeték hálózat Csibrák, Jágónak, Lápafő, Nak, Szakcs, Várong kivételével mindenütt kiépült.

Szennyvízkezelés

A szennyvízkezelés helyzetéről az idő rövidsége miatt a kistérségi fórumon nem esett szó.

A szennyvízcsatorna hálózat Dombóvár nagyobb részén kiépült. A szennyvíztisztító kihasználtsága alig 50% feletti, így a telep alulterhelt. A telep tisztítási hatásfoka megfelelő, az előírt vízminőségi határértékeknek megfelelő tisztított szennyvizet bocsát a Kapos-folyóba.

A kistérségben Kapospulán és Kaposszekcsőn épült ki a szennyvízcsatorna hálózat – a dombóvári telep tisztítja Kapospula szennyvizét, a kaposszekcsői szennyvíz helyi tisztítótelepre kerül.

Kurd községben most adták át a hálózatot, Csikóstóttós településen megvalósítás előtt áll a szennyvízcsatorna hálózat.

A többi településen nincs kiépült szennyvíztisztító rendszer.

Összegzésül a legfontosabb a meglévő helyi természeti, kulturális és gazdasági értékek hasznosítása és mikrotérési szintű összekapcsolása.

2.10.3 Paksi kistérség (4703)

A Tolna megye északkeleti sarkában fekvő Paksi kistérséget három tájegység a Mezőföld, a Tolnai-sárköz és a Sárvíz (Sió)-völgyet érinti. A kistérség határa keleten természetes határként a Duna. A kistérség 14 településből áll, amelyből kettő város: Dunaföldvár és Paks. Paks gazdasági súlya és nagyságrendje következtében a kistérség meghatározó települése.

Városok:	Dunaföldvár	Paks	
Nagyközség:	Nagydorog		
Községek:			
Bikács	Bölcske	Dunaszentgyörgy	Gerjen
Györköny	Kajdacs	Madocsa	Németkér
Pálfa	Pusztahencse	Sárszentlőrinc	

Egyeztetés: 2011. április 7.-én

Helyszín: Nagydorog

Az egyeztetésen Patkó Sándor megyei főépítész elmondta a megyei területrendezési terv módosításának okait, dr. Laposa József tervező pedig a településrendezési tervek és a megyei terv összhangjának szükségességét emelte ki.

A kistérség viszonylag nagyhatárú településekből áll, egyetlen község sem kisebb 3.000 ha-nál. A településhatárok a két nagyvárost kivéve 3-6.000 ha között mozognak.

A kistérség területe 756,83 km².

Demográfia

A kistérség lakóinak száma 2010-ben 47.729 fő, amely 1.500 fővel kevesebb, mint 1999-ben. Az 500 fő alatti Bikács mellett mindössze két település lélekszáma csökkent 1.000 alá az elmúlt években. Györköny és Sárszentlőrinc ez a két település.

Települési szerepkör

A kistérség Tolna megyéhez hasonlóan sajátos helyzetben van. A két jelentősebb, gazdasági, kereskedelmi, szolgáltatási szempontból fontos város a kistérség szélén található. Így a Duna-völgytől távolabb fekvő települések pl.: a Sárvíz-völgyében lévő Pálfa, Sárszentlőrinc, Bikács, Györköny számára bizonyos alapfokú szolgáltatások és közlekedési kapcsolatok elérése szempontjából Nagydorog mikrotérési központ szervező és ellátó funkciója fontos.

A kistérség képviselői kérték Nagydorog alközpont, mikrotérési központ szerepének erősítését.

Közlekedési hálózat

Közúti közlekedés

A kistérség viszonylag eddig is jól megközelíthető volt észak, Székesfehérvár, illetve a főváros felől a 63. számú, illetve 6-os főúton. 2010-re elkészült az M6-os autópálya és ez a gyorsforgalmi út a nemzetközi közlekedésbe még jobban bekapcsolja a térséget. A gond az, hogy az M6-os megépítése a kistérségen, illetve a megyén belüli keresztirányú forgalmat csak igen kis mértékben javította.

Rendkívüli mértékben hiányzik egy az M6 (Paks) – Nagydorog – Gyöng – Tamási között egy jól járható közlekedési út. Miután az OTrT-ben nem szerepel ebben az irányban főúti kapcsolat a

kistérség kérésére a területrendezési tervben kell térségi jelentőségű mellékútként ezt a kapcsolatot szerepeltetni.

A fenti hiányzó kapcsolat mellett igényként felmerült hasonlóan keresztirányú kapcsolat létrehozása a Dunaföldvár – (Németkér) Bikács között, amelynek két irányból már vannak megkezdett szakaszai.

Ugyancsak szerepel a településrendezési tervekben a Györköny – Bikács, és a Sárszentlőrinc – Pálfa – Simontornya közötti közúti kapcsolat – ez az utóbbi térségi jelentőségű út kifejezetten javítaná Pálfa és Sárszentlőrinc lehetőségeit.

A Gerjen és Paks közötti földút kiépítése is elhangzott igényként.

A Tolnai-sárköz – Madocsa és Bölske, illetve a két város számára is fontos lenne Bölske és az M6-os autópálya csomópontja közötti közúti kapcsolat. Bölske polgármesterének tájékoztatása szerint 1.400 folyóméter út hiányzik a kapcsolathoz.

Vasúti közlekedés

A kistérségen áthalad a Sárbogárd (Rétszilas) – Bátaszék (Baja) 46. számú vasútvonal, amely fontos kapcsolat a főváros, az Alföld, Székesfehérvár (Balaton) és a Dél-Dunántúl felé. A Dunaföldvár – Paks vasúti szárnyvonalon személyszállítás nem folyik. A meglévő vasúti kapcsolat megtartása a kistérség vezetői szerint rendkívül fontos.

Kerékpárút hálózat

Az országos kerékpárút hálózat csak igen kis mértékben – a Dunaföldvári hídon átjövő nyomvonal Dunaföldvár és Németkér között – érinti a kistérséget. A kistérségre megtervezett térségi kerékpárút terv van, amelyet a kistérség a tervező rendelkezésére bocsát.

Vízi közlekedés

Az országos terv a kistérségben nem tervez közforgalmú nemzetközi vagy országos jelentőségű kikötőt. A hatályban lévő megyei terv Dunaföldvárnál, Madocsánál, Pakson, Gerjennél jelöl térségi jelentőségű közforgalmi kikötőt.

A Dunaújvárosi, illetve Szekszárdi Duna-híd megépítésével a kompok jelentősége csökkent s így a Paks – Géderlak, illetve Gerjen – Kalocsa kompjárat mint térségi jelentőségű komp a jövőben nem vehető figyelembe.

Gerjenben kishajó-kikötőt akarnak a kompkikötőből létesíteni. Ugyanilyen tervek vannak Dunaföldváron is.

A Sió vízi közlekedésére elsősorban a vízi turizmus szempontjából külön tanulmány készült, azonban igen nagymértékű átalakítással, fejlesztéssel lehetne a Duna és a Balaton közötti vízitúra útvonalat kialakítani.

Gazdaság

Ipar

A Paksi kistérség gazdaságának Paks, az iparváros a meghatározó szereplője. Az Atomerőmű révén a város gazdasági ereje nagymértékben megnövekedett és az Atomerőművel kapcsolatban álló cégek nagy része is a város Ipari Parkjában telepedett le. Az Atomerőmű és a többi itt működő intézmény, cég a környékbeli településekre is jótékonyan hat azáltal, hogy munkahelyet, megélhetést biztosít.

Dunaföldvár földrajzi elhelyezkedése és települési adottságai révén szintén jelentős gazdasági erőt képviselhet. Az Ipari Parkban igen jelentős – 25 milliárd forintos – beruhásként épülő Bioetanol gyár a megvalósult M6-os autópálya segítségével valószínű további fejlesztéseket vonz majd maga mellé.

A kistérség Duna-völgytől távolabbi részein ma stagnál az élet. A korábban működő üzemek például Nagydorogon befejezték tevékenységüket és alig van munkahely. Még azok a hagyományos és ma is értékes termékek termesztése mint gyógynövény, dohány is visszaesett. Gazdasági terület Nagydorogon van, geotermikus energiával szeretnék a kertészeti termelést feléleszteni.

Mezőgazdaság

A térség mezőgazdasága is jelentős a Mezőföld jó adottságú területein elsősorban szántóföldi művelés folyik és ez határozza meg a tájképet, a táj jellegét is.

A kistérség 14 településéből a Tolnai borvidék Tolnai körzetébe tartozik Paks, a körzetközpont, Bikács, Bölske, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Györköny, Madocsa, Nagydorog, Sárszentlőrinc, azaz 9 település.

Sajnos a mezőgazdasági fejezetben bemutatott visszaesés a szőlő és gyümölcskultúrában ezeken a területeken is érzékelhető.

A Paksi kistérségben Pakson van a legtöbb szőlő ≈ 280 ha (ez is egytizede a 120 évvel ezelőtti szőlőterületnek), a többi településen 20 és 50 ha között, Bikácson, Bölskén, Dunaföldváron, Dunaszentgyörgyön és Györkönyben találunk szőlőültetvényt.

Turizmus

A szőlő és a bor átvezet a turizmusba, mert a kistérségben kivételesen értékes pincefalvak találhatóak. A györkönyi Európa-díjas pincefalu a legismertebb, de Paks-Sárgödörtér, illetve Paks-Dunakömlőd pincéi gyönyörűen karbantartott, esztétikailag, hangulatilag tökéletes helyszínei a vendégfogadásnak. Bölskén a több száz pincéből álló pincefalu megújulása elkezdődött, tervben van a bikácsi pincék felújítása is és Dunaföldváron is még maradtak hangulatos pincefalu részletek.

A pincefalvak rendbetétele és egy Bortúra a pincefalvakban az egy különleges program lehetne a kistérségben a falusi turizmus egyéb vonzerőivel egyesítve.

Turisztikailag a másik fontos elem a Duna-völgy, a kishajó-kikötők, horgászat a Bölskei holtágak, illetve a meglévő víztározók, halastavak partján. A bölskei vízi világ a Dél-Mezőföldi Tájvédelmi Körzet egyéb értékeivel az ökoturisztikai kínálatot gazdagítja.

A Sió turisztikai hasznosítását a vízi közlekedésnél említettük, ennek lényege, hogy igen vonzó, érdekes túraprogram lenne a Duna és a Balaton vízitúra útvonalon való összekötése, azonban teherhajózásra semmiképp sem alkalmas a Sió és a vízitúrázáshoz is komoly átalakítások, fejlesztések szükségesek.

A turizmus szerves része a Paksi Atomerőmű látogató központja, ahol az érdeklődők megtekinthetik az Atomerőmű működésének és biztonságának legfontosabb elemeit.

Paks ugyanakkor a megye egyik kulturális központja is és rendezvényeivel tudatosan próbálja a vendégeket a kistérségbe csábítani. A meglévő látogatható római emlékei a LIMES tervezett világörökségi programmal fokozottabb jelentőséget kaphatnak (Dunaföldvár, Paks-Lussonium, Dunakömlőd stb.).

Földtani veszélyforrás

A Mezőföld szakadó löszfalai különösen a Duna mentén a kistérségben Dunaföldvárnál és Paksnál érdemelnek megkülönböztetett figyelmet.

Veszélyforrás a Sárvíz-völgyében a 85 éve ki nem kotort patakmeder, amely 2010-ben is jelentős területeket öntött el.

Energia

A Dunaföldvári Bio-etanol üzemnek is vannak energiatermelési vonatkozásai .

A térségben meghatározó Paksi Atomerőmű ellenére több helyen terveznek szélenerőműveket. A kistérség vezetői szerint Pakson, Nagydorogon, Bölcskén, Dunaföldváron, Györkönyben, Németkén, Pusztahencsén a kistérségi települések felén terveznek szélenerőművet.

Infrastruktúra

Vízellátás

Az ivóvízellátás a kistérségben 100%-os, azonban a víz minősége nem mindenütt egyformán jó minőségű.

Szennyvízkezelés

A szennyvíztisztítás kérdésének megbeszélésére a térségi fórumon nem volt idő.

Paks városában a sorozatos fejlesztések eredményeként megoldott. A dunakömlői városrész szennyvize azonban a négy település összefogásával 2002-ben megépült madoccai szennyvíztisztító telepre kerül, amely fogadja Bölcse, Dunaföldvár és Madocsa szennyvizét is.

Nagydorogon 2010-ben épült ki a szennyvízhálózat.

Németkér saját suhángfüzes talajbiológiai szennyvíztisztító telepet épített és ott oldja meg a szennyvíztisztítást.

Gerjen és Dunaszentgyörgy is rendelkezik kiépített szennyvízcsatorna hálózattal.

A többi településen Györkönyben, Bikácson, Sárszentlőrincen, Pusztahencsén, Kajdacson, Pálfán nem épült szennyvízvezeték.

A szennyvízcsatorna hálózat kiépítettsége, a szennyvízkezelés állapota is jól mutatja a kistérség fejlettségbeli megoszlását, hiszen a Duna-menti, gazdaságilag fejlettebb részen valamennyi településen megoldott a szennyvízkezelés. A Dunától távolabb fekvő, szegényebb, közlekedési szempontból is hátrányosabb Sárköz-völgyi települések közül egyedül a mikrotérségi központ, Nagydorog rendelkezik csatornahálózattal.

Hulladékgazdálkodás

Tolna megye hulladékgazdálkodása igen összetett.

A térségi hulladékgazdálkodási rendszerek mellett működik a Paksi (kis)térségi Hulladékgazdálkodási rendszer, amelyben Paks város önkormányzatának gesztorságával Bölcse, Gerjen, Györköny, Madocsa, Nagydorog, Pusztahencse község hulladékkezelése oldódik meg.

Paks város 2011. áprilisában 1,1 milliárd forintot nyert a Hulladékgazdálkodási rendszer megvalósítására. Az új hulladéklerakó, komposztáló telep és szelektív válogató csarnok az Új Széchenyi terv keretében valósul meg.

A dunaföldvári lerakó rekultivációja folyamatban van és még 2011-ben elkészül Németkér, Pálfa szeméttelapjának rekultivációja is.

A kistérség északi részével a Közép-Dunavidéki Hulladékgazdálkodási Rendszer adott be pályázatot, hogy 2013-tól Bikács, Németkér, Pálfa és Dunaföldvár hulladékát e rendszer szállítja el és dolgozza fel.

A Dél-Balaton és Sió-völgye Hulladékgazdálkodási Projekt, amely a Tolna megyei Cikó, illetve a Somogy megyei Som térségi hulladék feldolgozóba szállítja a szemetet – az Alisca-Terra is e rendszer tagja – a kistérségből Dunaszentgyörgy, Kajdacs, Sárszentlőrinc településekkel van kapcsolatban.

2.10.4 Szekszárdi kistérség (4704)

A Szekszárdi kistérség Tolna megye legnagyobb és legfejlettebb kistérsége. A megyeszékhely Szekszárd városa mellett további 25 települést foglal magába. Területe 1.031,66 km².

Városok:	Szekszárd megyei jogú város		
	Bátaszék	Tolna	
Nagyközségek:	Decs	Fadd	
Községek:			
Alsónána	Alsónyék	Báta	Bogyiszló
Fácánkert	Felsőnána	Harc	Kéty
Kistormás	Kölesd	Medina	Murga
Ócsény	Pörböly	Sárpilis	Sióagárd
Szálka	Szedres	Tengelic	Várdomb
Zomba			

A kistérség domborzatilag két egymástól jól elváló részre oszlik. A Dunához közeli települések a Sárköz mélyebben fekvő síksági területéhez tartoznak, míg a Sárköztől nyugatra fekvő települések a Szekszárdi- és Geresdi-dombság lejtőin, illetve a Mezőföld déli nyúlványain – magasabb térszínen helyezkednek el.

A dombsági részekben a kiváló minőséget adó szőlőhegyek, a Szekszárdi borvidék terül el. A Sárköz gazdag termőtalaja mellett sajátos népi kultúrájáról és a Gemenci Tájvédelmi Körzetről, erdeiről, vadjairól híres, a tolnai, faddi, bogyiszlói határ a mezőgazdasági termelés mellett a Duna holtágairól ismert.

Egyeztetés: 2011. április 15.-én.

Helyszín: Kölesd – Kisvármegyeháza

Horváth István kistérségi elnök, Szekszárd város polgármestere köszöntőjét követően Patkó Sándor megyei főépítész elmondta, hogy valamennyi település kapott a megyei területrendezési terv felülvizsgálatáról szóló levelet.

Dr. Lapos József tájrendező mérnök röviden elmondta a területrendezési terv módosítás lényegét és fontosságát. Kiemelte, hogy az OTTrT-hez kell igazítani a megyei tervet és viszonylag kicsi a mozgáster a településeknek, azonban épp ezért még fontosabb a helyi igények megismerése.

Demográfia

A Szekszárdi kistérség a megye nyugati részénél sűrűbben lakott. A népesség az utóbbi években azonban ha lassan is ebben a kistérségben is csökkent.

Szekszárd népessége az előző megyei terv vizsgálata óta (1999) eltelt 11 év alatt csaknem 1.300 fővel, a kistérség népessége több mint 3.300 fővel csökkent.

Egyedülként 100 fő alatti település a jelenleg 65 fős Murga (1999-ben még 116-an lakták).

A települések többsége ezer fő feletti. 500 fő alatt az említett Murgán kívül csak Kistormás van és 500 és 1.000 fő közötti népességgel további 10 település rendelkezik.

Települési funkciók

Szekszárd megyeszékhelyként a kistérségen is túlnyúló kapcsolatrendszer alakított ki és határára bizonyos mértékben az egész megyére is kiterjed. Tolna megye tér- és településszerkezete folytán a városok nagy része közvetlenül a Duna-völgyben, illetve a megyehatáron helyezkednek el, illetve hiányzik a jó kelet-nyugati irányú kapcsolat Szekszárd hatása igazából a megye nyugati, északnyugati részein kevésbé érezhető.

A kistérség két másik városa, Tolna és Bátaszék a szolgáltatás, kereskedelem és a termelés területén létrehozta a néhány településből álló saját vonzáskörzetét. Tolna és Szekszárd földrajzi közelsége sajátos együttműködést igényel a két várostól.

Az M6-os autópálya és a megépült új Duna-híd és M9-es autópálya szakasz is a két várost egyaránt szolgálja mindkét gyorsforgalmi út érinti mindkét város területét.

A kistérségi egyeztetésen a települések szerepkörére, a kialakult és várható települési hierarchiára utaló kérdésre a résztvevők azt a választ adták, hogy a három város mellett egyedül Zomba tölt be mikrotérségi funkciót és ezt a szerepét a jövőben is erősíteni kell.

Közlekedési hálózat

Közúti közlekedés

Az M9-es gyorsforgalmi út érinti és feltehetően a folytatás a Völgységi-patak völgyében Kakasdot északról elkerülve épül ki.

Az M6-os gyorsforgalmi út térszerkezetet módosító hatása még kevésbé érződik, de az 55-ös főút megnövekedett forgalma következtében szükséges a korábban tervezett Pörbölyt elkerülő szakasz megépítése. Ugyanígy szükséges az M9-es elkészültét követően a bogyiszlói kikötőhöz vezető települést elkerülő út megépítése is. (Jelenleg murvázott magánút(!) kerüli meg a települést.)

Igényként merült fel a faddi kikötőhöz vezető úton is a települést elkerülő szakasz kiépítése. A faddi és bogyiszlói kikötőben jelentős mennyiségű gabonát raknak uszályba, amelyet nagy tengelynyomású és zajos, belterületen balesetveszélyt okozó kamionok szállítanak a Duna partra.

A kistérségi egyeztetésen igényként merült fel a Felsőnána – Kistormás közötti földút burkolt közztá történő kiépítése, amellyel Kölesd és a 65-ös számú főút között keletkezne egy újabb, majdnem keresztirányú kapcsolat. A Bonyhádi kistérségben szorgalmazott Szálka – Grábóc közötti út kiépítését a Szekszárdi kistérség képviselői is kérik.

Hangsúlyosan került megemlítésre Fácánkert község és a 63-as főút hiányzó kapcsolata, a Szedrest tehermentesítő út szükségessége, valamint az M6-os autópálya szedresi csomópontjához kedvezőbb felhajtási lehetőség megteremtése.

Vasúthálózat

A kistérséget érintő vasútvonalak:

46 Sárbogárd (Rétszilas) – (Szekszárd) – Bátaszék

50 Dombóvár – Bátaszék

154 Bátaszék – Baja – (Kiskunhalas)

megtartandók.

A 30 km hosszú Gemenci Állami Erdei Vasút a természetvédelemben és az ökoturizmusban játszik jelentős szerepet. A Bárány-fokig kiépült, ám az árvizektől sokat károsodott vasút a teljes pályán csak előzetes igény alapján közlekedik. A turisztikai főszezonban Pörböly és a Gemenci-delta között közlekedik menetrendszerűen.

Kerékpárút

Szálka és Grábóc között a Bonyhádi és a Szekszárdi kistérség között javasolnak összeköttetést.

Pörböly (Gemenc) – Báta – Dunaszekcső között a régi vasúti töltésen tervezik kerékpárút létesítését.

Ugyancsak kívánalom a Fadd-Dombori – Szekszárd és a Szekszárd-Sötétvölgy – Bonyhád kerékpárút kialakítása a Völgységi-patak völgyében.

Gazdaság

Ipar

A kistérségben elsősorban Szekszárdon, kisebb mértékben Tolnán és Bátaszéken van ipari tevékenység.

Szekszárd megyeszékhely rendeltetése is hozzájárult, hogy a mezőgazdasági termékeket feldolgozó vállalatok és különböző ipari tevékenységű cégek a városba települtek.

Az 1990-es évek után a feldolgozóipar és a mezőgazdaságon alapuló gazdasági struktúra átalakult és eltolódott a kereskedelmi-szolgáltató szektor felé.

A kistérségre azonban nemcsak az ipari-kereskedelmi tevékenység a jellemző, hanem a jó mezőgazdasági adottságok, Sárköz, Gemenc és a Szekszárdi borvidék egyéb értékei is.

Mezőgazdaság

A kistérség mezőföldi és a Sárköz sík területein a szántóföldi gabonatermesztés, főleg a kukorica és a búza a jellemző. A dombosági részeken a hagyományos kisparaszti szőlő- és gyümölcsstermesztés mellett jelentős, több tíz hektáros családi pincészetek magas színvonalon foglalkoznak szőlő- és bortermeléssel.

A kistérségi fórum résztvevői úgy fogalmaztak, hogy ez a táj ugyanúgy alkalmas a nagyminőségű szőlő-, bor- és gyümölcsstermesztésre, mint évszázadokkal korábban, ezért a kertészet-szőlészet a jövő egyik legfontosabb gazdasági területe kell legyen.

A szőlő- és részben a gyümölcsstermesztés Szedres, Szekszárd és Decs dombvidéki területein, Várdomb, Alsónána, Bába, Bátaszék, Kölesd, Zomba, Sióagárd területén számottevő.

Turizmus

A kistérség turisztikai adottságai a Duna menti holtágak – horgászvizek Fadd, Tolna, Bába, a Duna parti horgásztelepek Fadd, Bogyiszló, a gemenci árterület kivételes erdei, növény- és állatvilága (ökoturizmus), a borvidéki településeken a borturizmus, a Sárköz sajátos népi kultúrája.

Jelentős fejlesztési elem lehet a Gemenci Erdei Vasút összekötése a Dunán egy vízitúra kikötővel, illetve a Sió-csatorna vízi turizmusának létrehozása, a Balaton és a Duna közötti vízi turistaút megteremtése.

A Gemenci erdőkben a vadászturizmus is jelentős. Ökológiai park létrehozását tervezik Tengelicen is.

A turizmust illetően a szálláshely fejlesztést jelölte meg a kistérségi fórum a legfontosabb feladatnak. A tervek szerint Szálkán üdülőfaló épül.

Infrastruktúra

Vízellátás

A kistérségben a ivóvízellátás 100%-os.

Szennyvízkezelés

A szennyvízkezelés pontos állapotára a tárgyaláson időhiány következtében nem volt mód kitérni, ezt a szakági fejezet tartalmazza.

Hulladékgazdálkodás

A kommunális hulladékkezeléssel, elhelyezéssel az Alisca-Terra Kft. foglalkozik. A kistérség valamennyi településéről – hetente egyszer – a cikói térségi hulladéklerakóba szállítja a Kft. a kommunális hulladékot. Elkezdődött a korábbi települési hulladéklerakók rekultivációja is, azonban nem minden település nyert támogatást a pályázaton.

Egyéb

Tekintettel a kistérség vizekkel való bőségére és a 2010-es csapadékos évjáratra a kistérségre vízrendezési terv készül, amely remélhetőleg beilleszthető a megyei területrendezési tervbe.

A megújuló energia hasznosításához tartozik, hogy Szekszárdon 3,0 ha-os Naperőmű és biomassza erőmű építését tervezik.

A turizmushoz, borturizmushoz kapcsolódóan vonzó szőlőhegyi tájrészletek védelemre méltó, illetve helyi védett pincesorok, prэшáz-együttesek Sióagárd, Szekszárd, Decs (Decs-hegy), Bata, Alsónána területén találhatóak.

2.10.5 Tamási kistérség (4705)

A Tamási kistérség Tolna megye észak-északnyugati részét foglalja magába. Területe 1.028,20 km². 32 település tartozik ebbe a kistérségbe, amelyek között három város és két nagyközség található.

Városok:	Tamási	Simontornya	Gyönk
Nagyközség:	Hógyész	Pincehely	
Községek:			
Belecska	Diósberény	Dúzs	Értény
Felsőnyék	Fürged	Iregszemcse	Kalaznó
Keszőhidegkút	Kisszékely	Koppányszántó	Magyarkeszi
Miszla	Mucsi	Nagykónyi	Nagyszékely
Nagyszokoly	Ozora	Pári	Regöly
Szakadát	Szakály	Szárazd	Tolnanémedi
Udvari	Újireg	Varsád	

A Tamási kistérség domborzatilag két hasonló, ám jellegében mégis kissé eltérő kistájon a Somogyi-dombságon és a Tolnai-hegyháton fekszik. A két tájegységet a Kapos-völgye választja ketté.

Mind a Somogyi-dombság, mind a Tolnai-hegyháton a löszön jó minőségű szántóföldek találhatóak. A kedvező mezőgazdasági adottságok ellenére a kistérség a megye legelmaradottabb, legszegényebb területe. A mezőgazdasági nagyüzemek felszámolása után a rendszerváltást követően az ipari üzemek nagyobb része is megszűnt.

A szőlő- és gyümölcstermesztésre is kiválóan alkalmas területeken a sík, illetve kevésbé meredek lejtőkön monokultúras nagyüzemi szántóföldi művelés alakult ki jelentős talajerózióval és leegyszerűsödött termelési szerkezettel.

A szőlő- és gyümölcskultúra jelentős mértékben visszaszorult.

Egyeztetés: 2011. március 30.-án

Helyszín: Tamási

Várkonyi Zoltán a kistérségi tanács elnöke – Nagyszékely polgármestere – bevezetőjében a megyei területrendezési terv fontosságáról beszélt a települések számára.

Patkó Sándor megyei főépítész a megyei terv módosításának szükségességét és időszerűségét hangsúlyozta.

Demográfia

A Tamási kistérség a megye legritkábban lakott területe, ahol a népesség a megyei átlaghoz képest is gyorsabban csökken. Az előző megyei terv vizsgálata idején a kistérségben 42.252 fő élt, a 2008-

as adatok szerint ez a szám 39.840 fő volt, a 2010-es számok pedig 39.206 főt mutatnak. Ha nem téved a statisztika mindössze két településen nőtt a lakosság Belecskán és Mucsiban. Pári község az előző terv idején Tamási város része volt, így ott nincs összehasonlítható adat.

A 11 év alatt a 3.046 fő jelentős csökkenés, amely súlyos következményekkel járhat. A 35 fő/km² lakos sűrűség kimagaslóan alacsony, tükrözi a monokultúrás nagyüzemi tájhasználat csekély munkaerőigényét és az eltűnt ipari munkahelyek hiányát és azt, hogy a 32-ből 25 település társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott.

Településfunkciók

A kistérség belső településhálózati kapcsolatait értékelve a Kistérségi Társulás elnöke – Várkonyi Zoltán – kiemelte, hogy a valós együttműködő térségek nem mindig egyeznek a politikai akaratból összefűzött egységekkel.

Katz Gyula Gyöngyös polgármestere a gyöngyösi mikrotérséget szervesen együttműködő mikrotérségként jellemezte, ahol jellemző a településekkel való együttgondolkodás és kiemelkedően jó a szociális és oktatási szolgáltatás.

A meglévő három város mellett Iregszemcse és Ozora vállalhat át bizonyos mikrotérségi szerepköröket.

Közlekedés

Közúti közlekedés

Alapvető feladat a Kistérségi Társulás szerint az úthálózat szerkezeti és minőségi javítása. Megítélésük szerint az utak rossz állapota az elsődleges akadály a fejlődésnek és ezért nem tudnak új gazdasági- iparterületeket kijelölni, illetve a meglévőt hasznosítani.

Várkonyi Zoltán elnök szerint Simontornya és Zomba (65-ös főút) között mintegy 40 km-es távolságban a Tolnai-hegyháton keresztül egyedül a Pincehely – Keszőhidegkút – Gyöngyös – Kölesd országút van, amely mind nyomvonálvezetésében, mind minőségében alkalmatlan a gazdasági és a mindennapi élet kiszolgálására.

(Tamási, Pincehely) Gyöngyös térsége és az M6-os között kell egy jó közúti kapcsolat úgy, hogy az kerülje el a településeket és az egyes falvak pedig rá tudjanak kapcsolódni erre a kelet-nyugati irányú útra. A kistérség képviselői szerint a gazdasági versenyképességüket alapvetően növelné ez a keresztirányú kapcsolat.

Kiemelt gondként került említésre Keszőhidegkút, Belecska esetében a 6313. számú út, amely több településen keresztül a házak tövében halad el és a nagy tehergépjárművek által okozott rezgés tönkretesz az alap nélküli vályogházakat. A településen kívül a vasút mellett kell új utat kijelölni.

Kiseb hálózati összeköttetéseket is javasolnak tekintettel arra, hogy a Tolnai-hegyhát falvaiból keletnek, a megyeszékhely és Paks felé, azaz a megye fejlettebb részei irányába az említett 65-ös főúton kívül csak az igen rossz minőségű Pincehely – Gyöngyös – Kölesdi út található.

Fontos lenne Fürged és Nagyszokoly között félig elkészült út befejezése, Nagyszékely és Sárszentlőrinc között és az Udvari Alsópépuszta közötti földút átépítése burkolt közzúttá, amely utakra több település is csatlakozni tudna. Ez utóbbi összeköttetés Gyöngyös és Paks között egy új közúti kapcsolatot biztosítana azonnal.

Vasúti közlekedés

A Dombóvár – Lepsény közötti vasútvonal felszámolásával Tamási és a kistérség vasúttal való elérhetősége rosszabbodott. Ma áthalad a Budapest – (Szentlőrinc) – Dombóvár – Pécs (Kaposvár –

Gyékényes) törzshálózati vonal, de csak Pincehelyen van a kistérségnek (Tamásinak) csatlakozási lehetősége – busszal –.

A Meglévő Tamási – Keszőhidegkút vasútvonalat csak teherszállításra veszik igénybe, személyszállításra nem használják. E rövid vasúti szakasz gazdasági és jövőbeni esetleges turisztikai szerepe (Pacsmagi-tavak) fontos, ezért megtartandó.

Kerékpárutak

A kistérségben megépült a Tamási – Pári közötti kerékpárút a régi vasúti töltésen és megkezdődött a Tamási- Adorján – Pacsmagi-tavak – Regöly kerékpárút építése.

A kistérségben ismeretes egy a Balatontól Gemencig húzódó kerékpárút terve, ám az országos tervben a Sió mentén a töltésen halad végig ez a kerékpárút s ez esetben csak Simontornyánál érinti a kistérséget

A Kistérségi Társulás tagjai egy a Tamásitól északi irányban Felsőnyék felé, a régi vasúti töltésen tervezett kerékpárút terveiről is hallottak, azonban a kistérség által elfogadott Kerékpárút Hálózati Terv, összefüggő nyomvonalterv nincs.

Az OTrT Tamási – Iregszemcse – Tab – Kőröshegy felé még egy országos kerékpárutat tartalmaz, amelyet Tamásitól északkelet felé Simontornyaig meghosszabbít s így a Sió-menti kerékpárút és ezen a Külső-Somogyi-dombságon átvezető kerékpárút közvetlenül csatlakozik egymáshoz.

Gazdaság

Ipar

A kistérség jelenlegi gazdasági potenciálja szegényes. A rendszerváltást követően az ipari üzemek sorban magánkézbe kerültek és az egész magyar gazdaság szerkezeti változása következtében az itt gyártott vagy összeszerelt termékek felett eljárt az idő és az üzemek nagy része bezárt.

Tamásiban és Simontornyán vannak jelentősebb ipari telephelyek és Gyönkön is kihasználatlanok az ipar-gazdaság számára kijelölt területek.

Az utóbbi években a Phillips gyárával, a Tamgép és egy húsipari vállalkozással Tamásiban megindult a gazdaság élénkülése.

Simontornyán befejezéséhez közeledik az egykori bőrgyár területének kármentesítése. Ipari Park nincs a kistérségben, de Simontornya szeretne kialakítani.

A három város Tamási, Gyönk, Simontornya mellett történelmi és közlekedési adottságai alapján még Hőgyész és Iregszemcse az a két település, ahol a kistérségben jelentősebb ipari-gazdasági tevékenység várható.

Mezőgazdaság

Említettük, hogy a kistérség nagy része kiváló mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik. A rendszerváltás után azonban a nagy Állami Gazdaságok és TSz-ek felszámolásra kerültek, az új tulajdoni struktúra pedig a termelés és termékszerkezet további egyszerűsödéséhez vezetett. A kistérség nagy részére a monokultúrás szántóföldi termesztés a jellemző, ahol a termesztett növények száma is (búza, kukorica, esetleg napraforgó) erősen lecsökkent. A monokultúrás nagyüzemi művelés kettős következménnyel járt, egyrészt a nagyobb élőmunka-igényes kertészeti kultúrák visszaszorulásával kevesebb munkásra van szükség, másrészt a táj ökológiai, esztétikai értéke is megváltozott.

A kisebb mezőgazdasági vállalkozások többsége kényszervállalkozás, ezért a legfontosabb, hogy ezek valóban gazdaságilag erős családi gazdaságokká tudjanak alakulni.

A Kistérségi Társulás képviselői változatlanul a kiváló termelési adottságok megfelelő hasznosításában látják a jövőt és kertészet-szőlészeti, gyümölcstermesztés fejlesztéséhez, az emberek képzéséhez tartják fontosnak a gazdasági feltételek biztosítását.

A nagy élőmunka-igényű kertészet és kisállattenyésztés pl.: baromfitenyésztés felé való elmozdulás reményt jelentene a foglalkoztatás növelésére, a helyben való megélhetésre, helyi termékek kialakítására.

A monokultúrás nagyüzemi mezőgazdaságú kistérség gondjai nem egyediek. Ezek a szomszédos Somogyban, illetve az ország más részein is előfordulnak, ezért kellene a vidékfejlesztés keretében olyan pályázatokat kiírni és támogatni, amelyek a munkaigényesebb és táji értékeket is visszaállító (pl.: szőlőhegyek) kertészeti termelést, állattartást támogatják.

A belecskai kedvezményezés – szociális földprogram, szakképzés – mellett Udvariban is indult zöldség-gyümölcstermesztő és baromfitenyésztő képzés. (Csak itt Udvariban több száz hektár gyümölcsös volt!) Most részben saját erőből savanyító üzemet építenek, hogy a megtermelt zöldséget feldolgozva tudják értékesíteni.

Nagyon fontos a települések ezen szándékainak összehangolása, hogy ne mindenki ugyanazt a terméket akarja előállítani.

Szükséges lenne a Tolnai-hegyhát sajátos termékeinek összegyűjtése és ezek tudatos termelése, közös értékesítése.

Tolna megyében jelentős számú kisebb-nagyobb víztározó, halastó található. A kistérségben a Külső-Somogyi-dombsághoz tartozó települések mindegyikén találunk a Kapos- és a Koppány-folyó völgyében, illetve főleg a Koppányba futó kisebb patakokon víztározókat. A Tolnai-hegyháton Varsád és Szakadát határában a Donát-patak völgyében is van egy hat tóból álló halastórendszer.

A tavak legnagyobb gondja, hogy feltöltődtek és a kotrásuk, gondozásuk nem megoldott. A 2010-es évben a Kapos- és a Koppány-völgyében jelentős károkat okozott a víz.

A kistérségre célszerű vízrendezési terv készítése, amely a legfontosabb és legsürgősebb teendőket tartalmazza és feltétlenül szükséges az árterek, árvíz által veszélyeztetett, valamint belvizes területek pontos lehatárolása.

Energiatermelés

A kistérség területén erőmű nincs, energiatermelés nem folyik. A terv szerint azonban Tamási-Fornádpusztán biomassza-erőmű épül. Fürged – Felsőnyék – Magyarkeszi területén nagy kiterjedésű szélerőműpark létesítését tervezik 33 db. szélkerékkel. 126 MW teljesítménnyel Tamási transzformátorállomásra adja át az áramot. A szélkerekek közül 16 db. Fürgeden, 7 db. Felsőnyéken és 10 db. Magyarkeszi területén kerül elhelyezésre.

Turizmus

A kistérség turisztikai adottságokban különösen a Tolnai-hegyháton gazdag. A változatos domborzatú és változatos művelésű táj a völgyekben vízfolyásokkal, tavakkal, a hagyományos építészeti arculatú településekkel, a nagy forgalomtól és ipari üzemektől mentes természetközeli állapottal kifejezetten vonzó a városi ember számára.

A tamási gyógyfürdő – ahol jelentős fejlesztés történik – jól kapcsolható az öko-, bor- vadász- és falusi turizmus vonzerőéhez.

Feltétlenül szükséges lenne a Tolnai-hegyháton végig haladó ökoturisztikai útra, illetve kerékpárútra, amely feltárná a főutaktól távoli világ értékeit. Nagyszékely, Szárazd, Udvari,

Szakadát, Kalaznó, Miszla fekvése, településszerkezeti és népi építészet az idő múlásával egyre nagyobb érték. Különösen mintaszerű Nagyszékely épületeinek felújítása, újjáépítése. Miszlán a két kastély közül az egykori Inkey-kúriát felújították és vendégfogadó szárnyat alakítottak ki, Kisszékelyen strand és horgászto várja a vendégeket.

Infrastruktúra

Szennyvízkezelés

A térség városaiban – Tamási, Simontornya, Gyöng –, a települések nagy részén kiépített csatornahálózat van.

Szakadát – Varsád településeken most készül közösen a szennyvízhálózat és a tisztító. A fentiekén kívül Miszla és Hőgyész település rendelkezik csatornahálózattal.

Hulladékgazdálkodás

A kistérségben a hulladék elszállítás megoldott, ám rendkívül bonyolult, mert több cég különböző helyekre szállítja a települési szilárd hulladékot. Ugyanakkor a jövőt nézve is különböző szándékok fogalmazódtak meg.

A kapott adataink szerint ma a szekszárdi székhelyű Alisca-Terra Kft. szállítja Gyöng város, Kalaznó, Regöly és Pincehely hulladékát, Tamási és Pári hulladékát a pécsi székhelyű BIOKOM Környezetgazdálkodási Kft. kezeli.

A Dél-Balaton és Sió völgye Hulladékgazdálkodási Projekthez csatlakozott:

Belecska, Diósberény, Értény, Felsőnyék, Fürged, Iregszemcse, Koppányszántó, Miszla, Mucsi, Ozora, Pincehely, Regöly, Szakály, Szakadát, Udvari, Újireg és a BIOKOM-mal együttműködő Tamási, valamint az Alisca-Terránál is említett Kalaznó.

A Közép-Dunavidéki Hulladékgazdálkodási Projekthez (Polgárdi) csatlakozott a kistérségből a jelenleg Kapos-menti Hulladékgazdálkodási Társulásba tartozó Tolnanémedi, valamint Simontornya, Kisszékely, Nagyszékely, Magyarkeszi. Itt 2013-tól várható a rendszer működése.

A fentiekén túl az előbb említett Kapos-menti Társulás tagja Tolnanémedin kívül Szárazd és Varsád.

A korábbi hulladéklerakók rekultivációja folyamatos és várhatóan 2012-re elkészülnek a szemételepek rendezésével.

Egyéb

A kistérség vízrendezése mellett jelentős gond az, hogy a falvak nagy részében leszakított, függőleges löszfalak elé építették házaikat, melléképületeiket, löszfalba vájva a pincéket. Az évtizedek múlásával, az időjárás és a tájhasználat változásával és a löszfal meg gondolatlan fejtésével igen gyakori gond a löszfalak leszakadása, amely jelentős veszélyforrás.

3. VIZSGÁLATI ADATOK GYŰJTÉSE ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

3.1 TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

A hatályos terv alaposan feltárta Tolna megye természeti adottságait, amelyek az elmúlt néhány év alatt igen kismértékben változtak. Ezen értékelés a hatályos terv „Vizsgálat” anyagával együtt teljes értékű.

Tolna megye területe a Dunántúli-dombság és az Alföld találkozásánál fekszik. Természetes határa keletről a Duna. A többi égtáj felé jellegzetes természetes határ nincs, Tolna megye olyan dombsági, hegységi és síksági közép- és kistájából álló terület, amely legjellemzőbb tulajdonsága a táji heterogenitás. Az egyes kis- és középtájak és szomszédságuk között egyaránt megfigyelhető – a saját egyéni jellemzőik mellett – a különböző területeken (domborzat, éghajlat, vízrajz, növényzet, talajtakaró) az átmenetet teremtő, közvetítő hatás.

A megye közigazgatási területén a következő középtájakat találjuk:

- Duna-menti síkság,
- Mezőföld,
- Külső-Somogy,
- Mecsek és Tolna-Baranyai dombvidék.

A Dunántúli-dombság természetföldrajzi nagytáj zömében a pannóniai medence része. A Somogyi-, a Baranyai- és a Tolnai dombságok pannóniai üledékből álló, lösz borította dombosrai negyedidőszaki kéregmozgások emlékeit őrzik.

A dombsági terület a szomszéd tájakhoz képest kiegyenlítettebb, viszonylag nedves, szubatlanti-szubmediterrán éghajlati jellegű terület, ahol a Kelet-európai kontinentális hatás már elmosódottabban érvényesül. Az éghajlatnak köszönhetően Magyarországon itt a **leghosszabb a tenyészidőszak**, és külön említést érdemel a terület **tagolt felszínhez kapcsolódó mezo- és mikroklíma gazdagság**.

A Dunántúli-dombság hidrogeográfiai vonatkozásban is különbözik a szomszédos területektől. Az aprólékosan tagolt felszín, a fejlett völgyhálózat és viszonylag nedves éghajlat miatt a lefolyásviszonyok, a vízfolyások fejlettsége és sűrűsége kedvezőbben alakult és a völgytalpak talajvízben gazdagok. Rétegvízben és mélységi hévízben ugyanakkor szegényebb mint az Alföld és a Nyugat-magyarországi peremvidék.

Az átmeneti jelleg legélesebben a növényföldrajzi képben mutatkozik meg: délen és délkeleten szubmediterrán és illír, délnyugaton pedig mediterrán és atlanti flóraelemekkel. Az eredeti természetes növénytakaró túlnyomóan a zárt erdő volt (tölgyes, bükkös, gyertyános és ezüsthársas).

Változatos a talajtakaró is. A táj egykori területét túlnyomóan barna erdőtalajok uralták. Az utóbbi évszázadokban, emberi hatásra, a talajok fejlődésében jelentős átalakulás következett be. A mezőgazdaság terjeszkedése nyomán a barna erdőtalajok mind nagyobb területeken alakulnak át mezőségi talajjá. A talajföldrajzi kép erősen mozaikos.

A változatos arculatú tájegyüttesben a heterogén tájelemek egymásba fonódása jellemző. A Dunántúli-dombság összességében és jellemzően a mediterrán-szubmediterrán tájvonások hordozója. Az egyes tájalakító tényezők rövid jellemzése után összefoglalóan megállapítható, hogy **Tolna megye az ország legváltozatosabb táji adottságú térségei közé tartozik** (a szomszédos Baranya és Somogy megyéhez hasonlóan).

3.1.1 Duna-menti síkság – Sárköz

A megye tájegységei közül a legeggyöntetűbb a Duna árterületét magába foglaló Sárköz, amely a Sárvíz és a Szekszárdi-dombság vonalától a Dunáig terül el. A Duna-menti síkság középtáj Tolna megyei része. Felszíne ellaposodó, kiegyenlített domborzatú, nagyrészt sík terület, helyenként a Duna szabályozásából eredő holtágak, morotvák által tagolva.

Területén a folyószabályozás előtt igazi vízi világ volt. A kiterjedt ártéri erdők mai maradványa a hullámtéren elterülő Gemenci-erdő.

A Sárköz felszínét feltöltött, illetve feltöltődő morotvák hálazzák be. Lényegében a Duna-völgynek a jobb partra átnyúló része. Az itteni süllyedék korábban a Szekszárdi-dombság pereméig vonzotta a Dunát, majd a meder kelet felé helyeződött át, és helyét a Sió-Sárvíz torkolati szakasza foglalta el (ma Szekszárd-Bátai-főcsatorna). Az átvágott túlfejlett kanyarulatok (pl. a bogyiszlói) a szabályozás előtt a bal parthoz tartoztak.

A süllyedék nagy része alacsony és magas ártér. A magas ártér fölé emelkednek a sárközi terasz-szigetek ármentes szintjei.

3.1.2 Mezőföld

A Mezőföld az Alföld legnyugatibb középtája. Külső-Somogytól és a Tolnai-dombságtól a Sió-völgye választja el, keleten meredek peremmel szakad le a Duna-menti síkságra.

Felső-pannon homokos-agyagos beltavi és felső pliocén homokos-kavicsos folyóvízi üledékek mellett főleg pleisztocén folyóvízi és hullóporos löszszerű képződmények, illetve holocén szélfüjta és ártéri üledékek építik fel.

A pannóniai beltó visszahúzódása után a Mezőföld északnyugat-délkelet irányban lejtő táblává alakult. Felszínét az areális és kisebb részben a lineáris erózió a süllyedő Alföld irányában délkelet felé jelentős mértékben letarolta. A pleisztocén szerkezeti mozgásokkal észak-északnyugat – dél-délkeleti és erre merőleges irányú törésvonalak mentén a tábla feldarabolódott. A pleisztocén nedvesebb szakaszaiban a fő felszínformáló tényező a folyóvízi erózió volt. A legnagyobb kiterjedésű hordalékkúpot az Ős-Sárvíz építette. A hordalékkúp homokos felszínén később a szél munkája nyomán futóhomok képződött, másutt pedig a szél lebegtetett hordalékának lerakódásából löszös üledékek keletkeztek. Az újpleisztocénban a löszképződés vált uralkodóvá, a periglaciális folyamatok hatására a lösz jelentős része a lejtőkön áthalmozódott.

A Mezőföld három morfológiai egysége közül a Dél-Mezőföld és kis részben a Közép-Mezőföld tartozik Tolna megyéhez.

A Dél-Mezőföld eltérő pleisztocén fejlődéstörténeti múltja miatt morfológiailag is különbözik a többi mezőföldi kistájtól. Az újpleisztocénig ugyanis süllyedt, ezért vastag folyóvízi üledék töltötte fel. S az Ős-Sárvíz homokos hordalékkúpjából – főleg már a holocénban – jelentős kiterjedésű futóhomok-felszín képződött Bikács – Németkér környékén. Ez adja sajátos morfológiai jellegét (jellegzetes homokformák, szélbarázdák, garmadák, homokleplek stb.).

3.1.3 Külső-Somogy

A Balatoni-medence, a Mezőföld, illetve a Tolnai-hegyhát, a Zselic és Belső-Somogy határolja. Belső-Somogygal ellentétben területének nagyobbik része 200-300 m magasságra kiemelkedett, eróziós és deráziós völgyekkel tagolt dombsági felszín. A felszínen a löszös üledékek uralkodóak.

A pannóniai dombhátak közös tulajdonsága, hogy észak felé meredeken szakadnak le a völgyekbe, dél felé viszont lankás lejtőkkel ereszkednek a völgyek talpához. Ez utóbbiak jó mezőgazdasági termőterületek.

A Sió-Kapos menti löszfelszín három lépcsővel hanyatlik le a folyók völgyére. A mészlepedékes csernozjom talajjal borított felszín kitűnő feltételeket biztosít a mezőgazdaság számára.

A Külső-somogyi löszfelszín a Kapos-völgyet kíséri. A 15-20 m vastag lösztakarón kialakult talajaival (agyagbemosódásos barna erdőtalaj, mészlepedékes csernozjom) a Somogyi-dombság legjobb termőterületének számít.

3.1.4 Mecsek és Tolna-Baranyai dombvidék - Tolnai-dombság

A Kapos és a Sió-Sárvíz völgye, valamint a Mecsek és a Duna-völgy között elterülő Tolnai-dombság aprólékosan felszabdalt, lösszel fedett dombsági táj. A természetes határok mentén jól elkülönülő dombsághoz a Kapos-völgytől nyugatra csatlakozik a Külső-Somogy alacsonyabb dombvidéke, lényegesen kisebb reliefenergiával, enyhe lejtésviszonyokkal. Lösztakaróval, illetve homokkal fedett hordalékkúp-felszín. A változó vastagságú pannóniai üledékek a lejtők aljában sok helyen felszín közelében vannak. A Felső-Kapos-Kalocsai-süllyedékhez tartozó déli részét vastag korrelatív üledék tölti ki, erre rakódott a pleisztocén lösz.

A Tolnai-dombság felszabdalt és magasra kiemelt hegyhátakból, völgyekből és lösz borította pannóniai tábladarabokból áll.

Felépítésükben változatos rétegsorú pannóniai üledékek, folyóvízi üledéksor, löszök és löszös üledékek, valamint a völgyekben ártéri képződmények vesznek részt. A domborzat kialakításában a felszín vastagon borító lösztakarónak van a legnagyobb szerepe, amely nagyrészt típusos kifejlődésű száraztérzíni lösz. A lösz felhalmozódásával egyidejűleg a felszíni formák kialakításában az eróziós, deráziós, suvadásos és periglaciális lejtőletaroló folyamatok is fontos szerephez jutottak.

A dombvidék túlnyomó része mérsékelt meleg, mérsékelt nedves, keleti részén meleg, mérsékelt száraz éghajlatú. Az enyhe tél miatt általában hóban szegény a bő téli csapadék ellenére.

Vízfolyásai három nagyobb dunai részvízgyűjtőhöz tartoznak: a Kapos, a Sió és a Duna közvetlen „sárközi” vízgyűjtőjéhez. Fő vízfolyása a Kapos.

A dombsági táj a dél-dunántúli flóraidék külső-somogyi és mecseki flórajárásába tartozik. Egykor kiterjedt erdőségek jellemezték, jelenleg már kultúrmezőség.

3.1.5 Éghajlat

A Dél-Dunántúlon a növénytermesztéshez elegendő napfény, kellő hó és nedvesség áll rendelkezésre. Az Atlanti óceáni és a mediterrán hatások különösen a megye nyugati részén még egyaránt érvényesülnek. A klíma itt kiegyensúlyozottabb mint a Kárpát-medence északibb, keletibb fekvésű dombvidékein.

Tolna megye éghajlatára egyrészt az átmeneti jelleg, másrészt a domborzati hatásokból következő változatosság jellemző. A Dunántúli-dombvidék kiegyenlítettebb (a Kapos-Koppány menti dombvidékre még jellemző) éghajlata fokozatosan megváltozik, a kontinentalitás mértéke nyugatról keletre jelentős mértékben növekszik. A Szekszárdtól keletre eső területeken már az Alföldre jellemző szélsőségesebb viszonyok érvényesülnek.

A megyének különösen értékes éghajlati adottsága, hogy – a Mecsek északi nyúlványait leszámítva – napfényben gazdag, a Dél-Mezőföld és a Sárköz pedig a napsütéses órák számát tekintve az ország leggazdagabb területei közé tartozik. (A napsütéses órák száma 2000-2050, a dombsági tájakon pedig 1950-2000 órára tehető.) A tenyészidőszakban ezek a kedvező adottságok még

markánsabban érvényesülnek. Áprilistól szeptemberig a napsütéses órák száma országos szinten a legmagasabb értékek közé tartozik (a Dél-Mezőföldön és a Sárközben több mint 1500 óra). Ez a legkülönbözőbb szántóföldi kultúrákban és a szőlőtermesztésben roppant kedvező. A dombvidéki tájakon hűvösebb, míg a Mezőföldön és a Sárközben melegebb van.

A csapadék területi eloszlása sokkal differenciáltabb képet mutat. Ez abból is adódik, hogy a nyugatról érkező nedves légtömegek csapadékuk egy részét kiejtve, fokozatosan szárazabbá válnak. A Külső-Somogy, a Völgység és a Szekszárdi-dombság délnyugati részén 650-700 mm között változik. A Mezőföldön, illetve a sárközi (gemenci) térségben pedig 600 mm alá csökken.

3.1.6 Vízirajz

A megye jelenlegi szabályozott vízhálózata az itt élők évszázados munkájának eredménye. A vizek szabályozását már a rómaiak megkezdték, csatornázták a Siót a Balaton sártengerének levezetésére. A középkorban a Duna élénk vízi út volt. A megyei folyók szabályozása országos jelentőségű volt, a hajdani állapotokat ma már csak a Kalocsai- és a Tolnai-Sárköz elnevezés őrzi.

Tolna megye felszíni vizekben viszonylag gazdag terület. Vízkészletek szempontjából legjelentősebb a megye keleti természetes határát is jelentő Duna, amely 101 km hosszan képezi a megye határát. Átlagos szélessége 500-600 m, átlagos mélysége 3-4 m. Közepes vízhozama Paksnál 2.300 m³/sec. Gyengén alsó szakasz jellegű, a hajózó utat szigetek és zátonyok kísérik. A Duna még mindig számos, nem kellően kihasznált természeti adottsággal rendelkezik (vízi úton történő szállítás, közlekedés, öntözési és ivóvízkészletek, további vízigényes ipari létesítmények telepítésének lehetősége, a dunai vízi turizmus fejlesztési lehetőségei, a holtágak turisztikai adottságainak fokozottabb kihasználása, stb.). Remények szerint a Duna-stratégia a Duna értékeinek jobb hasznosítását teszi lehetővé.

A Sió-csatorna 97,5 km hosszan érinti a megyét. Hajózáshoz elegendő vize csak a Balaton vízleeresztésekor van. A torkolat felett épült „árvízkapu” magasvíz esetén a visszaduzzasztást küszöböli ki. Kisvíz idején viszont a csatorna vízállásával lehet takarékoskodni.

A Sió „ikertestvére”, a Sárköz-(eredetileg Nádor-)csatorna árvíz idején tekintélyesen meg is duzzadhat (55 m³/s), közepes vízhozama 8 m³/sec. Sióagárdnál torkollik a Sióba.

A Kapos 69 km hosszúságban kanyarog a megye területén. Közepes vízhozama 4,4 és 7,2 m³/sec között változik. Tolnanémedi határában ömlik a Sióba.

A Koppány 34 km-en át folyik a megyében. Közepes vízhozama 1,7 m³/sec. A pacsmagi tavaknál egy 5 km²-es természetvédelmi területet létesítettek a tamási ornitológusok. Regöly határában, Alsómajsa közelében ömlik a Kaposba.

Kisebb vízfolyásokban leggazdagabb a Völgység, amelynek vizeit a Völgységi-patak vezeti le. Két nagyobb patak még a megyében a Lajvér és a Donát.

A felszín alatti vízkészletek – mind a talajvíz, mind pedig a rétegvíz – tekintetében a megye adottságai kevésbé kedvezőek.

Hévízfeltárás szempontjából sem tartozik Tolna megye a kedvező földtani adottságú területek közé. A Mecsek előterében a medencealjzat paleozóos kristályos képződményei víznyerésre nem jöhetnek szóba. A megye középső részén a neogén képződmények csak néhány helyen – nagyjából Paks-Nagydorog-Tamási környékén érik el a hévízfeltáráshoz optimális vastagságot. Dombóváron 670-1200 m-es fúrással a triászban nyertek 45-54 C°-os vizet. 35 C°-nál magasabb hőmérsékletű vizet szolgáltató kút csak 10 található a megyében, a működő termálkútak alig fele.

3.1.7 Talaj

Tolna megye ásványi nyersanyagokkal nem rendelkezik. Egyetlen nagy természeti kincse a kiváló minőségű termőtalaj, termőhelyi értékében csak Békés megye előzi meg. A megye talajviszonyaira a mozaikosság a jellemző

3.1.8 Növényzet

A megye erdősültsége elmarad az országos átlagtól (17,8%), tájanként azonban nagyon eltérő a kép. A Dunántúlon is csak Fejér megyében kisebb az erdősültségi arány (12,54%) – 2009.XII.31. adat – . A Koppánytól északra a szántóterületek kizárólagos elsőbbséget élveznek. A Koppánytól délre megmaradt a megye egyik féltett erőkincse, a gyulaji vadrezervátum, mely Európa egyik legnagyobb hírű dámvadas területe. Növényritkasága a Csapody-sáfrány (illír sáfrány).

Az eredeti ezüsthársas, gyertyános és cseres tölgyesek legnagyobb tagban a Tolnai-hegyhát északi és déli részén maradtak meg (Miszla, Kisszékely, Nagyszékely, valamint Csibrák, Mucsi, Lengyel területén). Itt az erdősültség eléri a 28%-ot. A Völgységben is visszaszorult az erdő és a szántóföldi művelés által meghatározott vegyes tájhasználat jellemző.

A Szekszárdi-dombság szőlőterületen kívüli részén szép, zárt tölgyesek díszlenek. A Sötétvölgyi-erdő védett terület. A Geresdi-dombság magasabb részein, a Mecsek nyúlványain Bábaapáti és Mórágypártán is megmaradt az eredeti összefüggő erdőállomány.

A Sárköz mezőgazdasági területén alig van természetes növényzet, de a sárközi falvak határa benyúlik a Gemenci erdőbe. A növényzet szintekre tagozódása itt a hullámtéren jól nyomon követhető. Legmélyebben a füzesek vannak, majd az ültetett nyárasok és legmagasabban a mocsári tölgyesek, szilek következnek. Tömeges a vörösgyűrűsöm, a gemenci szarvas csemegéje. Vadban, gímszarvasban gazdag terület. Több világrekorder trófea került már ki innen. Ez a vízi világ sok más élőlénynek, újabban a hódnak is otthona.

A Mezőföld szinte teljes egészében mezőgazdasági kultúrtájává alakult, eredeti növénytakarója jobbára csak foltokban a természetvédelmi területeken található meg (lásd Természetvédelmi fejezet).

Tolna megye mezőgazdasági földterületének 65 %-a szántó, amelyen elsősorban búzát és kukoricát termesztnek.

3.1.9 Felszíni szennyeződés-érzékenység

A felszíni szennyeződésre való érzékenység geológiai, hidrogeológiai alapon lett meghatározva és kifejezi az emberi jelenléttel összefüggő területhasználat és alkalmasság kapcsolatát. **Felhívja a figyelmet a jelenlegi területhasználattal és a természeti adottságokkal kapcsolatosan kialakult ellentmondásos helyzetekre.** A szennyeződésre való érzékenység tehát alapvető iránymutató a felszínen folytatott tevékenység, a területhasználat meghatározásához.

A terepszinten, vagy annak közelében előforduló képződmények adottságai, sajátosságai alapján jelzi, hogy a folyékony vagy oldott állapotú szennyeződések mekkora veszélyt jelentenek, vagy milyen lehetőségek adódnak ahhoz, hogy azok felszín alá kerüljenek és nagyobb területeken jelenjenek meg a felszín alatti vízszint közreműködésével. Tehát a felszíni eredetű szennyeződésekkel szemben létező természetes – mindenütt jelen lévő földtani – védelemről tájékoztat a terepszinten vagy annak közelében található rétegek eredeti állapotának ismeretében. Elsősorban a víz, vagy oldott anyagok felvételének lehetősége és a rétegekre egyenként jellemző

szivárgási tényező értéke határozza meg a kategóriákba való sorolást (az egyes területrészekre a felszín alatti első vízszint típusának, helyzetének, mozgási irányának vizsgálata alapján).

Felszíni szennyeződésekre erősen érzékeny egységek mindazon területek, ahol karsztosodott szilárd kőzetek mutatkoznak a felszínen, esetleg felszínhez közel, vagy olyan laza porózus üledékek találhatóak a terepszinten, melyek egyben jó vízvezető és víztartó tulajdonsággal ismeretesek. A jellemző szivárgási tényező (.k-tényező.) nagyobb mint 10^{-3} cm/sec.

Ilyen adottságú összefüggő elterjedésű területek elsősorban a Duna jobb partján, valamint a Sió-Sárvíz mentén mutatkoznak, ahol a laza településű szemcsés üledékek nagy területi elterjedésben mutatkoznak. Karsztosodásra alkalmas kőzet kizárólag Váralja környékén ismert felszínen, melynek elterjedése igen kicsiny. Laza üledékek elterjedése alapján a Tolnai-homokhátság és a Sárköz területe is szennyeződésekre érzékeny környezetföldtani adottságokkal jellemezhető. A dombsági területen található völgyek közül a szélesebb kiterjedésűek és korábban jelentősebb hordalékszállítással rendelkező vízfolyások környezete szintén e csoportba sorolt. Morfológiai szempontból tehát a síksági vagy igen alacsony dombsági területek mellett a határozott kifejlődést mutató – többnyire tektonikus vonalak mentén kialakult – völgytalpak tartoznak ide.

Felszíni szennyeződésekre kevésbé érzékenyek minősítettek a kötött laza üledékek elterjedési területei. Ezen képződményeknél a felszíni eredetű szennyeződések mozgása hosszabb időt igényel a közettérben mint a porózus rétegek vagy karsztos területek esetében. A felszín alatti első vízszint általában alacsony vízszivárgási együtthatóval ismert rétegekben található, továbbá a felszínhez viszonyítva jelentősebb mélységekben mutatkozik. Ilyenek a kőzetliszt (löss) és iszapok előfordulási helyei. Ilyen területeken a morfológiai viszonyok is tagolt, általában dombsági területeket jeleznek. Ezen képződmények áteresztőképességi együtthatója (k-tényező) 10^{-3} – 10^{-5} cm/sec között váltakozik. Tolna megyében fenti jellemzőkkel a Tolnai-hegyhát és a Szekszárdi-dombság rendelkezik. A megye más részein csak foltszerűen fordulnak elő ilyen adottságú területek.

Felszíni szennyeződésekre nem érzékenyeknek minősített kötött plasztikus laza üledékek, vagy a tömött egységes kifejlődésű karsztos, nem repedezett, közismerten vízszegény szilárd kőzetek elterjedési területei. Jellemző rétegek az agyagok, márgák, vulkáni eredetű kőzetek, amelyek dombsági, vagy hegyvidéki területeken fordulnak elő. Felszíni eredetű szennyeződések koncentrált elnyelődésére nincs lehetőség. A legnagyobb természetes – földtani – védelemmel rendelkező területek soroltak e kategóriába. A képződmények szivárgási tényezője (.k-tényező.) kisebb, mint 10^{-5} cm/sec. Ilyen adottsággal elsősorban a vastagabb kifejlődést mutató löszterületek, valamint a szilárd kőzeteknek felszínhez közeli előfordulási helyei jellemezhetők.

3.1.10 Felszínmozgás-veszélyesség

Földtani felépítés részletesebb ismeretére támaszkodva az általános hidrogeológiai jellemzők és morfológiai viszonyok együttes vizsgálatával **a közel felszín hirtelen változásra való hajlama** értékelhető. Általában természeti folyamatok által kezdeményezett, de esetenként emberi tevékenységgel is okozott természeti jelenségekről van szó. Újabban mind gyakoribb, hogy ember általi beavatkozások utóhatásaként lépnek fel az események, tehát a felszínmozgás-veszélyesség vizsgálata az egyes területeken meglévő természetes hajlam mellett az emberi jelenlét által okozott **veszélyhelyzetek előrejelzéséhez** is használható. A veszélyesség ismeretében megítélhető azon sajátosság is, hogy bármilyen ember által kezdeményezett beavatkozás, változások, vagy újabb területhasználatok (mélyépítés, műtárgyak, melioráció, lakóterület növelése, nyomvonalas létesítmények stb.) következményeként a felszínmozgásos természeti jelenség fokozottan kialakulhat, érvényesülhet.

A felszínmozgás-veszélyesség vizsgálata geotechnikai, mérnökgeológiai és hidrogeológiai viszonyok együttes szintetizálásával történt, amelyhez példaként vagy a térképen pontszerű eseményként ábrázolva csatlakoznak az ismertté vált és dokumentált – esetenként részletesen is vizsgált – felszínmozgásos jelenségek. A kataszterben feldolgozott események alapján és a földtani viszonyok ismeretében **lehatárolhatók a leginkább felszínmozgásos hajlammal rendelkező területegységek.**

Térképen pontszerűen feltüntetett mozgásos helyszínek a típus közlésével a földtani felépítés ismeretében vizsgálhatók, értékelhetők. Területi lehatárolás és kategorizálás elsősorban a laikusok igényeinek kielégítését szolgálja. szakemberek számára azonban ok-okozati összefüggések is kijelölhetők a térkép és a hozzá csatlakozó felszínmozgásos kataszterek részletes vizsgálatával. Felszínmozgásos hajlam figyelembevételével a térkép már **terület alkalmasságot is előre jelez**, tehát már beruházások tervezése előtt megítélhető, hogy az elképzelt fejlesztést milyen korlátok között kell tartani. Geológiai alapokra, hidrogeológiai jellemzőkre és morfológiai viszonyokra építkezve előzetesen megítélhető, hogy a fejlesztésre kiválasztott nagyobb egységet jelentő területrészek, továbbá jelentős beruházást igénylő nyomvonalas létesítmények esetén számolni kell-e a felszínmozgásos hajlammal vagy annak aktivizálására.

Köztudott, hogy a felszínmozgások időszakosan és egymástól elszakítottan jelentkeznek a kialakulásukra alkalmas tájegységek területén. Gyakori, hogy az első mozgást később újabbak követik. Többnyire nem egyszeri eseményről van szó, hanem az ok-okozati összefüggések alapján csak egyik látványos részletét érzékeljük a felszínmozgásnak vagy a változást jelentő folyamatnak. A látható károkozással mutatkozó esemény bekövetkezte többnyire nem jelenti a mozgás lezáródását, hiszen később más mozgástípussal tovább folytatódhat vagy egyszerűen ismételt felújulhat a mozgás. Emiatt nem tekinthetők nyugalomba jutottaknak azon területrészek mindaddig – ahol ismertté váltak a mozgások –, amíg az ok-okozati összefüggést nem tárták fel teljes egészében. Ha korábban mozgásosnak ismert területrészen kezdeményeznek építési tevékenységet, akkor megfelelő kiindulási alapot jelent a korábbi mozgások ismerete ahhoz, hogy ugyanazon környezetben elhelyezett építmény esetén ne ismétlődjön meg a káresemény. Ilyen körülmények esetén már a tervezési munka során tisztázni lehet a hajlam valóságát és veszélyeztetésének mértékét. Tehát minden vizsgálatokra alapozottan értékelt mozgás a jövőben készülő minden beruházás védelmét szolgálja miközben **előkészíti a szakszerűen tervezett természeti adottságokhoz alkalmazkodó területhasználatot.**

Tolna megye jelentős része, különösen a magas, meredek löszfallal rendelkező területek parterciális felszínmozgásos területek.

A vészhelyzet az alapvető geológiai, hidrogeológiai adottságok következtében, hirtelen természeti jelenség vagy és ez a gyakoribb az ember folyamatos jelenléte és tevékenysége folytán alakul ki. Tolna megyében a Külső-Somogyi-dombság, a Tolnai-hegyhát, a Szekszárdi-dombság, a Mezőföld magas löszfalai Dunaföldvártól Paksig mind potenciálisan veszélyeztetett területek.

A magaspartokhoz közeli beépítés, a szőlőhegyekben kialakult mélyutak és legfőképp a megye nagy részén kialakult építési gyakorlat, hogy a löszös domboldalt függőlegesen levágták. A függőleges faltól néhány 5-20 méterre felépítették a házat, majd a löszfalban pincéket vágtak, a fal elé pedig melléképületeket emeltek. Időnként a telekbővítés vagy egyéb célból tovább faragták a löszfalat, amely részint a felső térszín használatától, terhelésétől, vízelvezetésétől függően részint a lösz belső szerkezetétől, illetve az időjárástól, valamint esetleges közúti forgalomból adódó rezgések következtében egyszer csak leszakad, többnyire jelentős károkat okozva.

Ez az állapot Tolna megye területén meghatározó és mind a megyei terv ajánlásaiban, mind az egyes településtervekben feltétlen javaslatot kell tenni a veszélyhelyzet csökkentésére.

3.2 A TÁJ JELLEMZŐI

Tolna megye hatályos területrendezési terve részletes vizsgálatokon alapul. A helyzetelemzés óta eltelt néhány év alatt a táji jellemzők igen kis mértékben változtak.

A természeti, természetföldrajzi tényezők értékelése alapján megállapítható, hogy Tolna megyében a domborzat – a magasság, fekvés, kitettség – a legmeghatározóbb tájalkotó tényező.

Tolna megye területe két egymástól jól elváló tájtípusra a Duna-menti síkság alacsony térszínű, csaknem teljesen sík területére, valamint a megye nagyobb részén uralkodó dombsági tájtípusra, a Külső-Somogy, a Baranya-Tolnai dombság és a Mezőföld magasabb völgyekkel, dombokkal változatos területére.

A megye kis- és középtájai a két nagytáj az Alföld és a Dunántúli-dombság részét képezik. Tekintettel arra, hogy a kistájak szintjén a megye táji jellemzői nehezen fogalmazhatók meg – 15 kistáj érinti Tolna megyét – az értékelést célszerű a középtáj szinten elvégezni.

Az átlag magyar polgárnak a tolnai tájról feltehetőleg a megye több, mint 60%-át kitevő változatos felszínű mozgalmas völgyekkel tagolt, tájhasználatában is vegyes, mozaikos dombsági táj jut eszébe. De a tolnai táj részét képezik a borvidéki települések szőlővel borított – sajnos egyre fogyatkozó – domboldalai és a Sárköz-Gemenc, azaz a Duna-menti síkság vizenyős területekkel lefűződött holtágakkal gazdag területe.

3.2.1 Duna-menti síkság (Sárköz) tájtípusa

Tolna megye tájai közül a Duna-menti síksághoz tartozó Sárköz a legegységesebb adottságú terület. A Dunától a szekszárdi szőlőhegységig terjedő mélyfekvésű terület csaknem teljesen sík terület. A vízben, vizenyős területekben gazdag Sárköz a Duna szabályozását követően alakult át növényzet, fa nélküli mezőgazdasági területté, kivéve a Gemenc (korábban Tájvédelmi Körzet) ma a Duna-Dráva Nemzeti Park vízben, vadban, holtágakban gazdag erdős területét.

3.2.2 Mezőföld tájtípusa

Tolna megyét a Mezőföld déli és középső része érinti (Bikács, Bölcské, Dunaföldvár, Fácánkert, Györköny, Nagydorog, Németkér, Paks, Pusztahencse, Szedres, Tengelic).

A Mezőföldet a Tolnai-dombságtól a Sió-völgye választja el.

A Mezőföld a keleti szélén meredeken, csaknem függőlegesen szakad le a Duna-völgyre. Különösen Dunaföldvárnál és Paksnál érzékelhető látványosan ez a szintkülönbség, a leszakadó löszfal.

A homokos-agyagos tavi és homokos-kavicsos folyóvízi üledékek mellett főleg hullóporos löszképződmények, illetve szélfújta ártéri üledékek építették fel a Mezőföldet. Főleg a szél hatására északnyugattól délkelet felé fokozatosan lejtő terület alakult ki.

A löszképződés a Mezőföld jelentős területein meghatározó volt, azonban a Sárvíz hordalékkúpján – Bikács-Németkér térségében – jelentős kiterjedésű futóhomok is képződött.

Ma a jobb minőségű löszös telepeken a szántóföldi művelés határozza meg a tájhasználatot és a tájképet. A gyengébb homokos talajokon erdő és szőlő-, gyümölcs-ültetvények találhatóak. A mezőföldi táj kevésbé szabdalt patak-völgyekkel, mint a Tolnai-dombság vagy Külső-Somogy a táj látványa, felszíne nyugodtabb, kevésbé változatos.

3.2.3 Külső-Somogy tájtípusai

Szubatlanti, illetve mérsékelten kontinentális hatás alatt álló erdő- és mezőgazdasági hasznosítású dombsági tájtípus átlagosan 200-300 m tengerszint feletti magasságú, hullámos hátakból álló

térszínekkel és eróziós völgyekkel. A táj arculatát döntően a vízfolyások (bevágódás, hordalék) alakították ki. Fő jellemzője a Külső-Somogyi dobság Tolnához tartozó keleti (más néven Kapos-Koppány menti dombvidék) részének, hogy a középpliocénban bekövetkezett felszíni mozgások eredményeként a fővölgyek nyugat-keleti irányúak lettek (lásd Koppány-patak völgye). A Koppány-patakba lefutó kisebb patak-völgyek őrzik az eredeti meridionális irányokat.

A Külső-Somogy felszínén a löszös üledékek az uralkodóak. A megbillent dombhátakra jellemző, hogy észak felé meredeken lejtnek és dél felé viszont lankás lejtőkkel ereszkednek le a völgybe. Ezeken a többnyire jó minőségű csernozjom talajjal rendelkező déli lejtőkön szántóföldi mezőgazdasági művelés folyik. Az erdő kifejezetten kevés.

3.2.4 Baranya-Tolnai-dombság tájtípusa

A Tolnai-dombság lösszel borított, kiemelkedett pannon táblarögökből kiemelkedő hegyhátakból áll, amelyeket a vízfolyások választanak el egymástól. A patak-völgyek sűrűn találhatóak s így a dombság rendkívüli mértékben felszabdalt.

A dombság felépítésében pannóniai üledékek, folyóvízi üledékek, löszök, löszös üledékek, valamint kisebb részt ártéri képződmények vesznek részt. A domborzat kialakulásában a vastag lösztakarónak volt a legnagyobb szerepe. A területre a változatos löszformák jellemzőek, de a felszíni formák létrejöttében az eróziós, suvadásos folyamatok is szerepet játszottak.

A mérsékelt meleg, mérsékelt száraz éghajlatú dombsági tájat egykor kiterjedt erdők jellemezték. Az utóbbi húsz évben a meredekebb területeken az egykori szőlő- és gyümölcs-területeken ismét erdősödési folyamatok indultak el.

A tájban a szántóföldek, erdők, völgyek és apró települések változatossága ragadja meg a szemlélőt.

3.3 A TÉRSZERKEZET ALAKULÁSA, A TERÜLETFELHASZNÁLÁS VÁLTOZÁSAI, TENDENCIÁK ÉRTÉKELÉSE

A hatályos megyei terv részletesen elemezte a megye térszerkezetét. Alapvető megállapítása az volt, hogy „A megye térszerkezete nem egységes, illetve nem a megyeszékhelyre koncentrált, hanem az egyes kistérségek, tájak önállósága, külső kapcsolatai a jellemzőek.”

Kiemelte, hogy „mindkét Duna-híd (értsd Dunaföldvár, illetve (Pörböly)-Baja) jobb parti kapcsolatai Tolna megyei térséghez kötődnek, jelentős nagytérségi kapcsolatok egyik esetében sem alakultak ki, melyhez kapacitáskorlátok és hálózati viszonylatok egyaránt hozzájárultak.”

Az a tény, hogy a megye városai a Duna mentén (Dunaföldvár, Paks, Tolna, Szekszárd, Bátaszék), illetve a megyehatáron (Bonyhád, Nagymányok, Dombóvár, Simontornya) helyezkednek el egyértelműen igazolja, hogy a megye térszerkezete nem egységes.

A területi fejlődés alakulását alapvető mértékben befolyásolta az a körülmény, hogy a megye területét az észak-déli irányban fekvő Tolnai-hegyhát kettéosztja és bizonyos szempontból akadályozza a kapcsolatok fejlődésének. A megye kistérségei, illetve a nyugati és keleti rész közötti együttműködés viszonylag csekély és az egyes kistérségek fejlődése is eltér.

A hatályos terv vizsgálatakor is egyértelmű volt, hogy a fő észak-dél irányú közlekedési főútvonal a 6-os főút volt Tolna megye fejlődési tengelye. A Budapest – Pécs – országhatár között futó főút, amely a Dunával párhuzamosan haladva felfűzte és tulajdonképp fejlesztette a megye gazdaságilag amúgy is fejlettebb részét.

A 63-as főút hasonlóképp észak-dél irányban Szekszárd (Tolna) – Székesfehérvár között teremtett közúti kapcsolatot. Kelet-nyugat irányú kapcsolat például Paks és Tamási vagy Szekszárd és Dombóvár között akkor sem volt és ma sincs.

A 65-ös főút Szekszárd – Siófok északnyugat-délkelet irányban ferdén szeli át a megyét.

A megye hatályos terve az akkor érvényben lévő, a 2003-ban elfogadott Országos Területrendezési Tervet (OTrT) vette figyelembe, amely az akkor gyorsforgalmi út nélküli Tolna megyében 3 új – M6, M9, M65 – gyorsforgalmi utat tartalmazott.

Azzal a megállapítással, hogy „a kiépülő gyorsforgalmi úthálózatok mentén lévő területek távlatilag jelentős fejlődési potenciál – növekedéssel számolhatnak” egyet kell értenünk, hiszen néhány évtizedig még valószínű az autópálya lesz a legerősebb, leghatásosabb területfejlesztő elem, erő.

A hatályos terv elemzésének azon megállapítása, hogy „Mind az országos térszerkezet, mind a megye szempontjából egyik legfontosabb térszerkezet formáló erőként jelentkezik – a sugaras szerkezetet oldó, tangenciális irányt képező – M) gyorsforgalmi út a Szekszárdi Duna-híddal, ...”.

Az elmúlt években megépült az M6-os autópálya teljes Tolna megyei szakasza és immár Budapest és Pécs között autópályán lehet közlekedni. Ugyancsak megépült a Szekszárdi Duna-híd és az M9-es főlépés az M6-os és az 51-es főút közötti szakasza. Ez a már üzemelő két új gyorsforgalmi út a megye térszerkezetében jelentős változást hozott, de igazából a meglévő tendenciát és fejlettséget, azaz a meglévő különbségeket fogja erősíteni.

A Paksi és a Szekszárdi kistérség volt eddig is Tolna megye két legfejlettebb, gazdaságilag legerősebb kistérsége, az új országos, nemzetközi kapcsolatokat is erősítő fejlesztések pedig épp ebben a két legfejlettebb térségben valósultak meg.

Az M6-os gyorsforgalmi út egyre jobban felerősíti az itt lévő települések gazdasági jellegű fejlesztési szándékait. A mellékúthálózat kismértékű módosításával tovább javítva az autópályával való kapcsolatot a két kistérségben újabb fejlesztési területek létesülnek majd. Ez önmagában jó és természetes folyamat, azonban egyúttal azt is jelenti, hogy az autópályától távolabbi, gazdaságilag elmaradott kistérség mint például a megye csaknem egyharmadát kitevő Tamási kistérség méginkább lemarad a gazdasági versenyben.

Igaz ez azért is, mert amíg a hatályos megyei terv és az előző 2003-ban elfogadott OTrT a megye nyugati részén is tartalmazott egy (Balaton – Pécs) M65-ös elnevezésű gyorsforgalmi utat, az új érvényben lévő OTrT-ből ez az autópálya már kimaradt és egy főút van csak az M65-ös régi nyomvonalán.

A megépült és az országos tervben szereplő közlekedési hálózat szerint így a Tamási kistérség megközelíthetősége a megyeközponttal és a megye fejlettebb keleti részeivel való kapcsolat-rendszere nem változik alapvetően s így a gazdasági lehetőségei is korlátozottak maradnak.

Különösen igaz ez azért is, mert a megye keleti és nyugati része között hiányzó közúti kapcsolatot a tervezett (és megkezdett) M9-es gyorsforgalmi út csak részben pótolja. Egyrészt azért, mert az M9-es ugyanis Szekszárdtól részben Baranya megye területén megy tovább Dombóvár – Kaposvár irányába, azaz nem a megye középső részén, hanem a megyehatáron halad és így csak keveset javít a két megyerész közötti közlekedésen. A másik gond az, hogy a megváltozott gazdaságpolitika következtében lelassulhat az autópálya építés és ha az M9-es tovább épül is akkor valószínű a Kaposvár – Dombóvár közötti szakasz fog időben legerősebb megépülni egy urbanizálódó, agglomerálódó térség tengelyeként.

A térszerkezet értékelésekor tehát arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a megye térszerkezete a következő évtizedekben sem lesz egységes. Változatlanul az egyes kistérségek viszonylag önállóan élik életüket. Az eltérő gazdasági lehetőségek következtében tovább nőhet egyes a fejlesztési erőtérből kimaradó kistérségek lemaradása és nagyon elgondolkodtató, hogy az igen alacsony népességszámú, a megye területének csaknem 30%-át adó Tamási kistérségben az elmúlt 10 év alatt több mint 3000 fővel csökkent a lakosság. Ez mind a jelenre, mind a jövőre nézve rendkívül kedvezőtlen.

A módosításra kerülő megyei tervnek kötelező átvenni az OTTrT közlekedési hálózatát, amelyek a gyorsforgalmi, illetve főutakra vonatkozik.

A megyének a térségi jelentőségű mellékutak meghatározására van lehetősége és épp ezért rendkívül fontos a Tolnai-hegyháton átvezető, a megye két részét összekötő új közúti kapcsolat betervezése.

A térszerkezetet alapvetően befolyásoló közlekedési fejlesztések mellett a jövő térszerkezetét alapvetően meghatározza az ökológiai hálózat, illetve a Natura 2000 területek kijelölése, amelyek fokozatosan változtatják meg a jövőben a megye térszerkezetét. A 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet meghatározta azokat a Natura 2000-be tartozó területeket és településeket, amelyek ezen az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi területtel érintettek.

A Natura 2000 területek a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természet-megőrzési, illetve kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területeket foglalják magukba.

3.4 TELEPÜLÉSRENDSZER

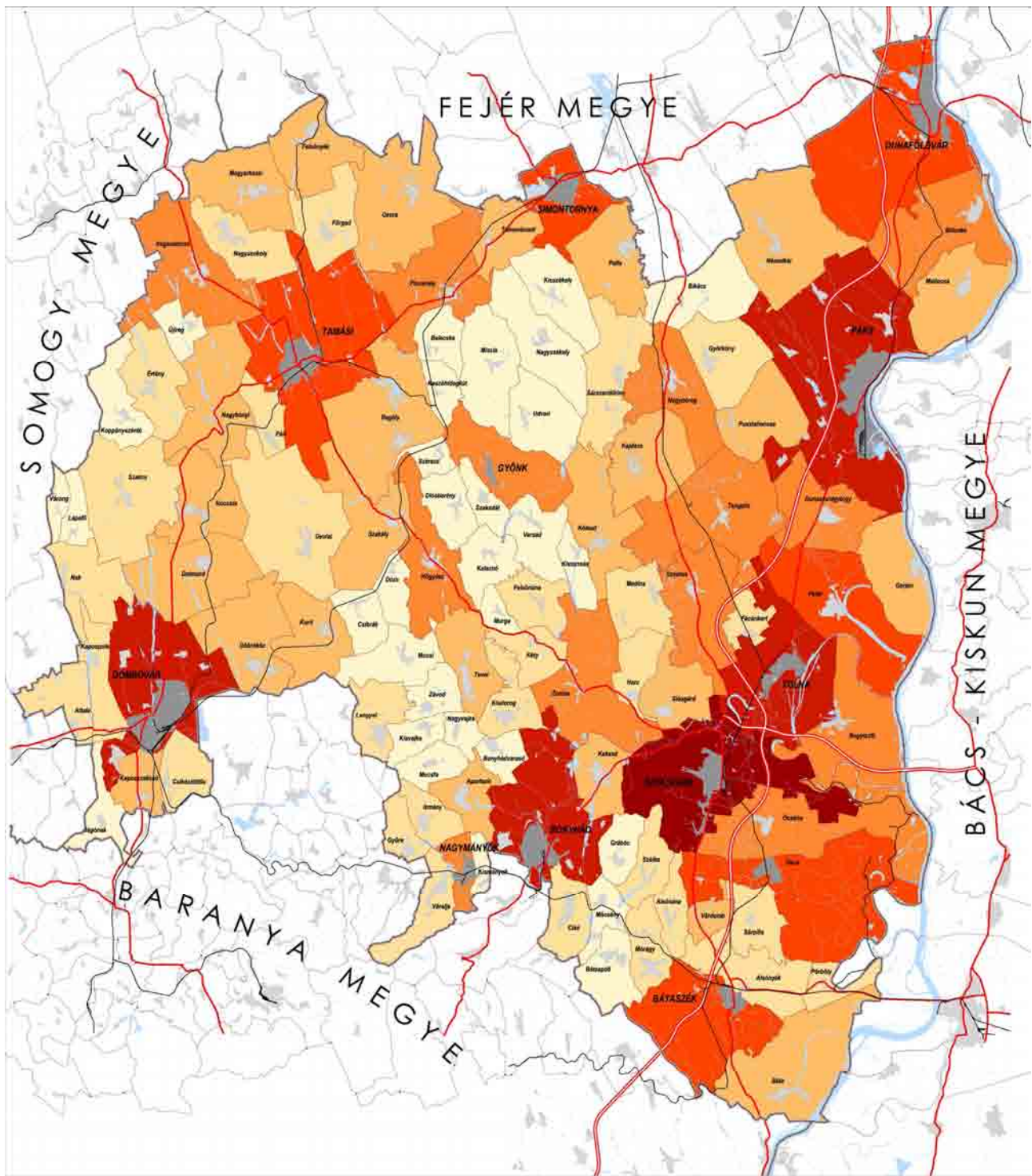
Közigazgatási szervezés

A KSH 2010. évi helységnévkönyve szerint Tolna megyében 2010. január 1-én összesen 109 település volt, melyek közül 1 megyei jogú város 10 város, 5 nagyközség és 93 község. A hatályos megyei területrendezési terv készítése óta (2009-ben) a megyében két új község vált várossá: Gyöngyös (Tamási kistérség) és Nagymányok (Bonyhádi kistérség). Egy község keletkezett (2006): Pári kivált Tamásiból. 33 település körjegyzőség székhelye, 23 település nem tagja körjegyzőségnek (közülük 12 község, a többi nagyközség illetve város).

3.4.1 Településhálózat

A megye településhálózata a Dél-Dunántúl karakterének megfelelően erősen tagolt: a megye településeinek több mint felében (60 község) 1000-nél kevesebben élnek (kisfalú). 31 településen a népesség az 500 főt sem éri el (aprófalú), de van egy 65 lakosú község is (Murga, Szekszárdi kistérség). A kis- és aprófalvak viszonylag koncentráltan helyezkednek el, a 31 aprófalú fele (15) a Tamási kistérségben valamivel kevesebb, mint harmada (9) pedig a Bonyhádi kistérségben található.

Kifejezetten kis- és aprófalvas kistérség a Bonyhádi, ahol a 21 településből 16 népessége nem éri el az 1000 főt, a közel 14 ezer lakosú Bonyhádon kívül pedig csak 1 község népessége haladja meg a 2000 főt. A Dombóvári kistérség 16 települése közül 10 szintén a kis és aprófalú kategóriába tartozik, és a jelentős súlyú, közel 20 ezer lakosú kistérség-központon kívül csak egy község népessége közelíti a 2000 főt. Több települése miatt viszonylag kiegyenlítettebb a legtöbb kis és aprófalúval (19) bíró Tamási kistérség, ugyanakkor itt hiányzik a 10 ezer főnél népesebb, jelentősebb urbanus múlttal rendelkező város. A Szekszárdi kistérség legváltozatosabb településhálózata ellenére itt is jelentős a kis- és aprófalvak száma (12), ugyanakkor a városok és nagyközségek jelentős reprezentáltsága (5) is feltűnő. A Paksi kistérség két városához egy

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TOLNA MEGYE TELEPÜLÉSHÁLÓZATA

JELMAGYARÁZAT

 499 fő alatt	 4 000 - 9 999 fő
 500 - 999 fő	 10 000 - 29 999 fő
 1 000 - 1 999 fő	 30 000 fő felett
 2 000 - 3 999 fő	

MEGBÍZÓ:

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:

Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Puskás Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:

KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:

Dr. Lipovics József

TERVEZŐ:

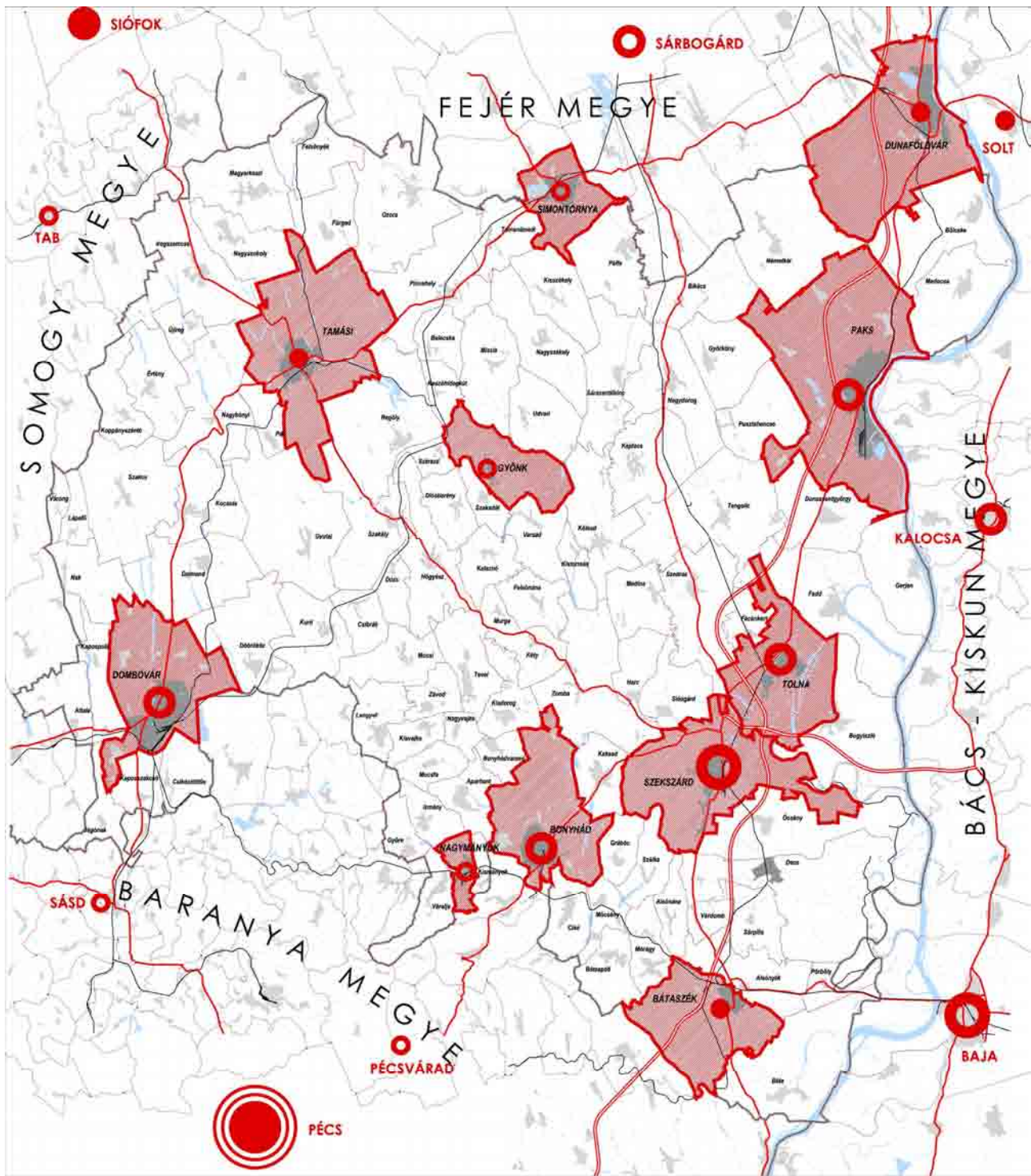
Szántó Katalin TR 01-2004
Város-Teampannon Kft.

SZERKESZTETTE:

Magyar Gergely

(forrás: 2010. évi KSH Helyiségnév-rövidítve)

2011. április

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

VÁROSHÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

4999 fő alatti	5000 - 9999 fő	10000 - 19999 fő	20000 - 29999 fő	30000 - 49999 fő	50000 - 99999 fő	100000 - 149999 fő	150000 fő felett
----------------	----------------	------------------	------------------	------------------	------------------	--------------------	------------------

Tolna megyei városok

(forrás: 2010. évi KSH helyiségnévteljes)

MEGÁLLO:

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLLO KÉPVISELŐJE:

Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Porkó Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:

KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:

Dr. Laposi József

TERVEZŐ:

Szörli Katalin TR 01-2054
Város-tervezőnappal Kft.

STERKESZTETTE:

Magyar Gergely

2011. április

dominánsan „kisközép-falvas” (1000-2000 lakos) térség kapcsolódik, itt mindössze 3 kis- és aprófalva található.

Nagyobb térségi összefüggésben megállapítható, hogy a nagyobb települések koncentrációja inkább a Duna menti térséget, míg a kis- és aprófalvak koncentrációja inkább a belső dombvidéki térséget jellemzi.

Tolna megye településhálózatának adatai, KSH, Helységnévkönyv, 2010

Településnagyság népesség szerint (fő)	Kis- és aprófalvak		Középfalvak, kisvárosok		Nagyfalvak, kisvárosok		Közép- és nagyváros		Kistérség települései összesen	Ebből város
	-499	500- 999	1000- 1999	2000- 3999	4000- 9999	10 000- 29 999	30 000-49 999	50 000-		
Kistérség neve	Települések száma									
Bonyhádi	9	7	3	1	—	1	—	—	21	2
Dombóvári	4	6	5	—	—	1	—	—	16	1
Paksi	1	2	6	3	1	1	—	—	14	2
Szekszárdi	2	10	4	5	3	1	1	—	26	3
Tamási	15	4	7	4	2	—	—	—	32	3
Megye összesen	31	29	25	13	6	4	1	—	109	11

3.4.2 Városhálózat

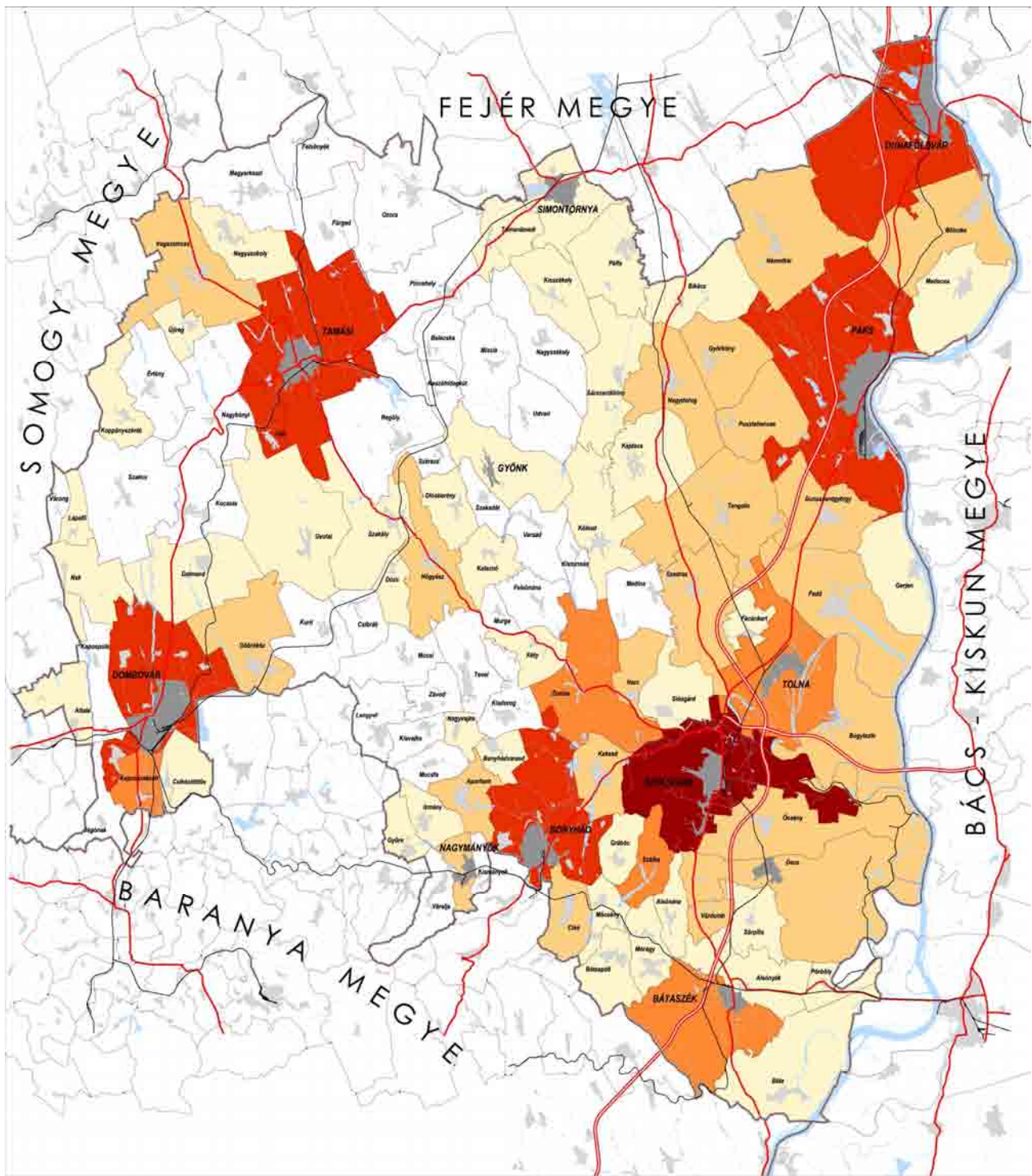
A megye városhálózatának legszembetűnőbb jellegzetessége a **nagy-(közép-)város hiánya**: az ország megyéi között legkisebb megyeszékhellyel rendelkezik. A megye legnagyobb városa, Szekszárd népessége nem éri el a 34 ezer főt. Másik fontos sajátossága a **kiegyensúlyozottság**: a megyeszékhelyen kívül még két közel 20 ezer lakosú várossal rendelkezik, melyek egy-egy vonatkozásban – Paks, mint foglalkoztatási központ, illetve Dombóvár, mint közlekedési csomópont – messze túlszárnyalják a megyeszékhely jelentőségét.

Harmadik kiemelendő jellemző a városhálózat **excentrikussága**. A megye városai – Tamási és a legújabban várossá vált Gyöngyös kivételével – a megye peremén helyezkednek el. Jelentősebb megyehatáron is túlnyúló (Somogy megye) vonzással Dombóvár rendelkezik. Szekszárd viszonylag új keleti irányú kapcsolattal bír (M9-es hídja), és az út továbbvezetése még sokáig várat magára. Pakson nincsenek alföldi irányú kapcsolatok, a megye északi határára pedig már inkább a Fejér megyei Dunaújváros gyakorol vonzást.

A megye sajátos városhálózatának életképességét a **nagyvárosoktól való nagy távolság** biztosítja: Pécs Szekszárdtól kb. 60, Dunaújváros 75, Székesfehérvár 100 km-re fekszik, a kisebb súlyú Kaposvár pedig Szekszárdról gyakorlatilag elérhetetlen.

A nagyobb városokat **két 10 ezer főnél népesebb történelmi kisváros**: Tolna és Bonyhád segíti, melyek Szekszárdhoz közel, attól 10 illetve 20 km-re fekszenek, és **két hídfő (hídfő közeli) kisváros**: Dunaföldvár és Bátaszék. Tamási a **megyeszékhely és a Balaton (Siófok) közötti út fontos „megállító pontja”** egy erősen városhiányos térség ellátó-szervező központja.

A megye városhálózata természetföldrajzi és – ezzel szorosan összefüggő – történelmi meghatározottságában is értelmezhető. Itt is markánsan érvényesül az a törvényszerűség, hogy a városok elsősorban különböző tájtipusok határmezsgyéjén alakultak ki. **Sűrű városhálózat kíséri a Duna árterét** (a megyén belül: Dunaföldvár, Paks, Tolna, Szekszárd, Bátaszék), Dunaföldvár és Simontornya, valamint (a szintén „város” Ozora) két jelentős tájegység: a **Mezőföld és a Tolna-domság határán kialakult „várvonal”** kisvárosai. A **Mecsek északi-északkeleti határnyúlványait kíséri** Dombóvár, Bonyhád és Bátaszék.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TELEPÜLESEK LAKÁSSZÁMVÁLTOZÁSA (2001-2010)*

JELMAGYARÁZAT

1 - 9
10 - 29
30 - 99
100 - 499

500 felett

MEGBÍZÓ:

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:

Dr. Farkas Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Polgár Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:

KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:

Dr. Lipovics József

TERVEZŐ:

Polgár Judit
Üzemet Kft.

SZERKESZTETTE:

Magyar Gergely

*Tamási és Páris együtt szerepel

(Forrás: 2001. évi KSH Népszámlálás / 2010. évi KSH Helynévnyilvántartás)

2011. április

Az elmúlt évtized városodási „boom”-ja a megyét is elérte: a legújabban várossá vált települések népessége már a 3 ezer főt sem éri el, miközben nagyobb és jelentősebb mikroközponti szerepkörrel rendelkező községek nem folyamodtak városi rangért (vagy folyamodtak, de nem kapták meg). Tolna megye példája is jól mutatja, hogy a várossá nyilvánításokban a városhálózat-fejlesztési, térségfejlesztési szempontok nem, vagy alig játszanak szerepet.

Tolna megye városhálózatának fontosabb adatai, forrás: KSH Helységnévkönyv, 2010.; KHS Népszámlálás 2001.

Város neve	Megyei jogú város	Kistérség központ	Egyéb város	Népesség 2010	Népesség-változás 2001-2010 (fő)	Népesség-változás 2001-2010 (%)	Lakásszám -változás 2001-2010 (db)
Gyöngyös	—	—	+	2.033	-207	-9,2	5
Nagyvárad	—	—	+	2.297	-204	-8,2	18
Simontornya	—	—	+	4.154	-422	-9,2	1
Bátaszék	—	—	+	6.583	-330	-4,8	48
Tamási	—	+	—	8.537	-1 238	-12,7	134*
Dunaföldvár	—	—	+	8.915	-230	-2,5	131
Tolna	—	—	+	11.518	-594	-4,9	87
Bonyhád	—	+	—	13.963	-412	-2,9	335
Paks	—	+	—	19.736	-1119	-5,4	263
Dombóvár	—	+	—	19.896	-956	-4,6	320
Szekszárd	+	+	—	33.805	-2424	-6,7	694
Összesen	1	5	5	131.437	-8136	-5,8	2036*

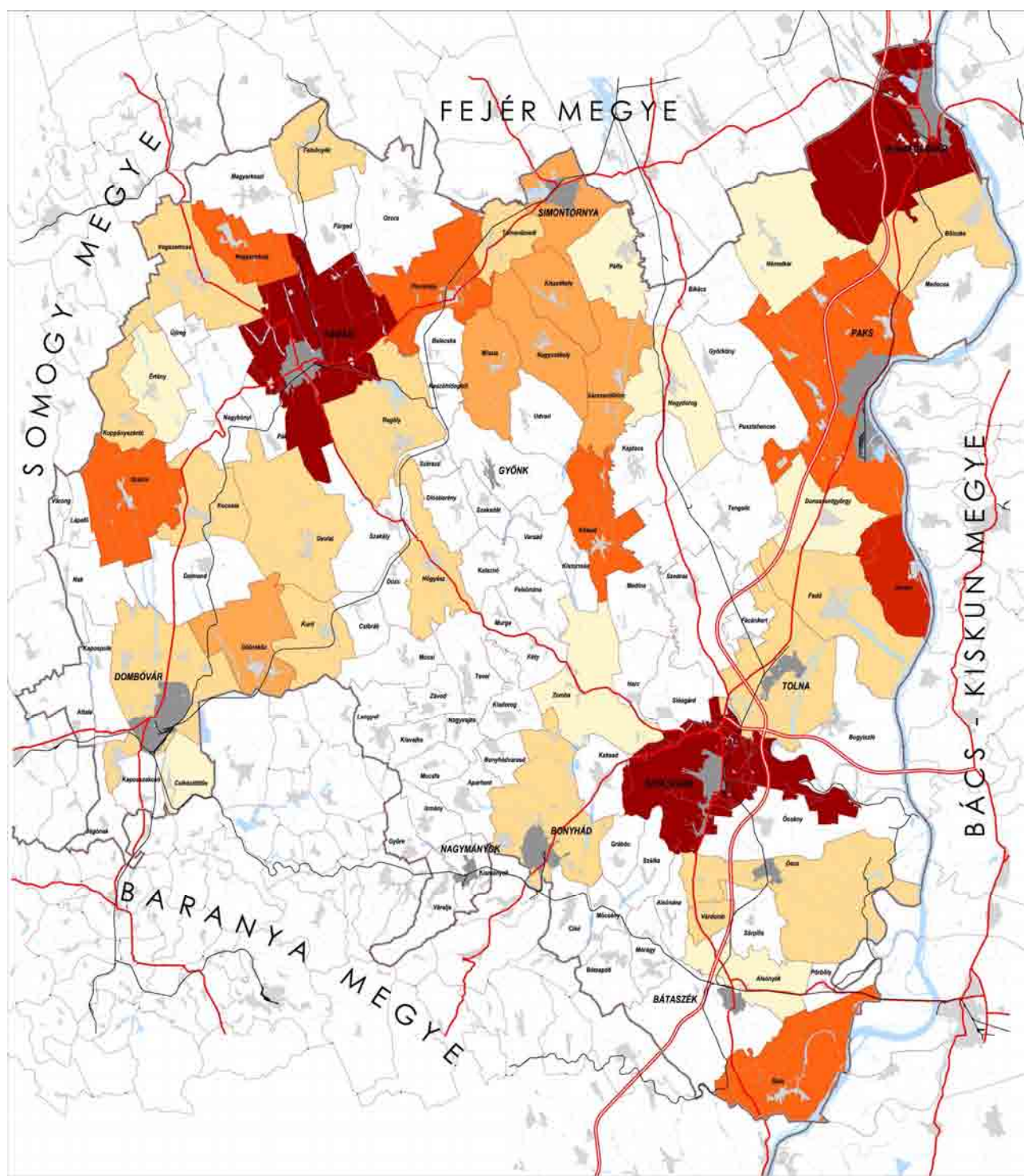
* A 2006-ban kivált Párván együtt

Az új évezred első évtizedében a városok erőteljes népességfogyása és a lakások száma növekedésének ellentétes trendje figyelhető meg a megyében, csakúgy, mint az ország legtöbb megyéjében. Miközben a városok egy kisvárosnyi népességet vesztek el (8136 fő), ugyanezen időszakban a lakások száma 2036-tal nőtt.

3.4.3 Zártkertes települések

A megye túlnyomóan dombvidéki jellegéből fakadó sajátosság a zártkertek jelentős szerepe a települése tájhasználatában. A megyében jelentős hagyománnyal rendelkező szőlőművelés mind a mai napig megőrizte jelentőségét, ugyanakkor a megyében is előfordulnak a szocializmus idején kialakult hobbikertek. A Földhivatal 2010. évi nyilvántartása szerint (www.takarnet.hu) a Bonyhádi kistérség kivételével a megye egész területén fordulnak elő több száz hektáros zártkertként nyilvántartott területtel rendelkező települések, közülük néhány esetben a zártkert a település teljes területének több mint 10 %-át elfoglalja (Szekszárd mellett Várdomb a Szekszárdi kistérségben, Nagyszokoly a Tamási kistérségben). **Szekszárd város zártkertként nyilvántartott területe a maga 1315 hektárjával a város belterületénél is nagyobb, de 500 hektárt meghaladó kiterjedésű zártkerttel rendelkezik Tamási és Dunaföldvár is.**

100 hektárt meghaladó nagyságú zártkerttel a fentiekén túl 29 település rendelkezik, de a kishatárú települések esetében már egy 50 hektáros zártkert is jelentősnek számít: ilyen például Várang, ahol 66 hektáros, a belterületnél – Szekszárdhoz hasonlóan – valamivel nagyobb zártkert a település területének csaknem 10 %-át foglalja el. **A belterületnél nagyobb a zártkert a Paksi kistérségben található Sárszentlőrincen (233 hektár), a Szekszárdi kistérségi Alsónyéken (74 hektár, a belterületnél több mint kétszer nagyobb), Kölesden (324 hektár) és Bátán (360 hektár), a Tamási**

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

JELENTŐS NAGYSÁGÚ VOLT ZÁRTKERTEKKEL RENDELKEZŐ TELEPÜLÉSEK

JELENYMAGYARÁZAT

	50 - 99 ha		400 - 499 ha
	100 - 199 ha		500 ha fölött
	200 - 299 ha		
	300 - 399 ha		

MEGBÍZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Puskás Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lippósi József

TERVEZŐ:
Szántó Katalin TR 01-2004
Város-Teampannon Kft.

STERKESZTETTE:
Magyar Gergely

[Forrás: Tolna Megyei Kormányhivatal Földhivatala]

2011. április

kistérségi Miszla (247 hektár), Nagyszokoly (356 hektár) községekben illetve a 644 hektáros zártkerttel rendelkező Tamásiban.

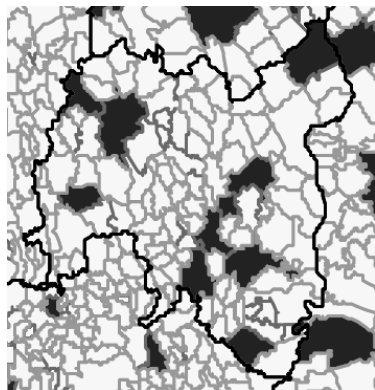
A **legnagyobb zártkerti területtel a Tamási kistérség rendelkezik** (3428 hektár), míg a legkevesebbel a Bonyhádi (mindössze 373 hektár). A többi három kistérségben, ha Szekszárd óriási, önmagában kistérsége többi települése zártkertjének nagyságát közelítő nagyságú zártkertjét nem számítjuk, akkor közel azonos, ± 1500 hektárnyi zártkerttel bírnak. **A legtöbb 100 hektárnál nagyobb zártkert értelemszerűen a Tamási kistérségben található** (14 település). A Szekszárdi kistérségben 8, a Dombóvári kistérségben 6, míg a Paksi kistérségben 4 településen van 100 hektárnál nagyobb zártkert. A Bonyhádi kistérségben csak Bonyhád városnak van 100 hektárnál nagyobb zártkertje.

3.4.4 Külterület lakottsága

„Pusztá magyarrul nemcsak azt a regényesen szabad, tengervégtelenség legelőt jelenti, amelyen Petőfi méneseinek körme dobog, a dunántúli magyar nyelven ezt egyáltalán nem jelenti, abból az egyszerű okból, mert ott ilyenek nincsenek. A Dunántúl a nagybirtokok közepén épült s néha egész faluszámbe menő cselédlakások, istállók, fészerek és magtárak együttesét jelenti, amelyet azért nem lehet tanyának nevezni, mert a tanyán csak egy-két család él, ezeken meg néha száz-kétszáz is. A dunántúli pusztán van iskola, van templom, vagy legalább kápolna, rendszerint a kastély egyik szárnyához ragasztva. Van tehát kastély is, hatalmas, gyönyörű park közepén tennispályával, mesterséges tóval, gyümölcsösökkel és fejedelmi allékkal és mindezek körül remekbe kovácsolt magas vaskerítéssel, sőt körülötte kegyeletes emlékként várárokszerű pocsolyával. A kastély után a legdíszesebb, sőt néha még annál is tekintélyesebb épület az ököristálló. Aztán a gazdatiszt lakása, amelyet nem tudni, milyen hagyományból, majd mindenütt ciprusok és fenyők öveznek. A gazdatiszt házában valamivel kevésbé díszes az ispán lakása. Ennél is kevésbé díszes a főgépészé. Az utóbbiak is legtöbbször még különálló épületek. A cselédek háza (és nem zselléréké, mert a zsellér már a közeli faluba szorult, a szolgálatból kikopott cselédet és napszámot jelenti) egyáltalán nem díszes. A cselédek egy tető alatt, hosszú földszintes házakban laknak, akár a külterületi proletárok, lakásaikat csak vékony fal választja el egymástól. (...) Az istállók és fészerek között találmányra elhelyezett cselédházak előtt és mögött egy pár lépésre (hogy vigyázhassanak rájuk), sorakoznak a cselédek konvencióban engedélyezett disznainak és tyúkjainak ólái, (...). Legtöbb pusztán három-négy ilyen végtelen hosszú cselédház van, külön az ökörhajtóknak, azaz a béreseknak és külön a kocsisoknak, akik a pusztai társadalom hagyományai szerint osztály szempontjából felette állnak a béreseknak, noha sem jövedelmük, sem munkájuk nem különb. A legalacsonyabb osztály csodálatosan nem a kanászoké, ahogy a falu példája szerint várni lehetne, hanem a dohányföldieké.”

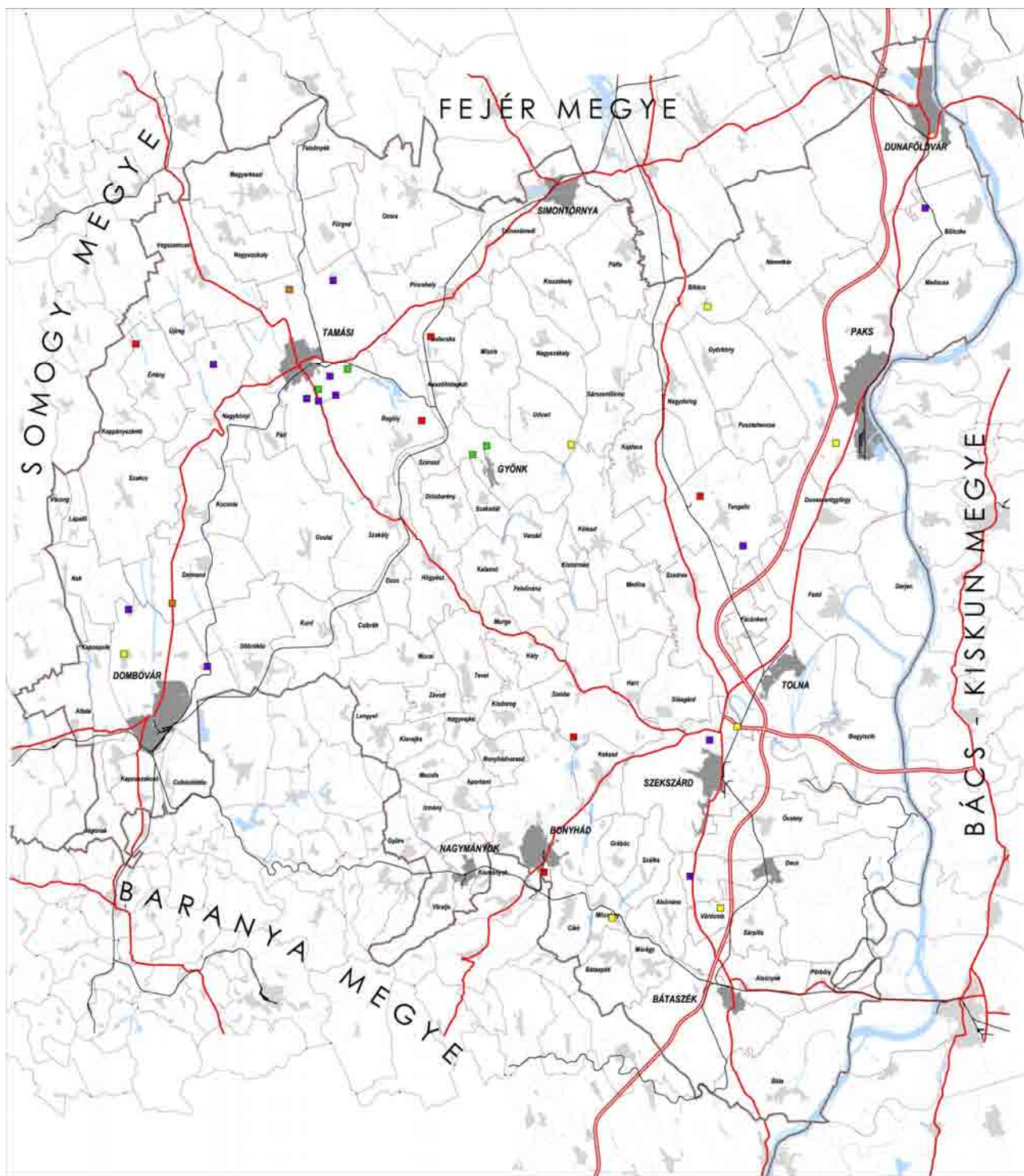
(Illyés Gyula: Puszták népe)

A megye külterületi népességének jelentős része a 2. világháború előtti nagybirtokokat művelő cselédség lakásait magában foglaló területeken (cseléd sorok, majorok) él. Kisebb mértékben ugyanakkor a zártkertek is a külterületen élők helyszínei lehetnek. Ennek pontosabb feltérképezése sajnos e munka keretébe nem fér bele.

A külterületi népesség elkülönített összeírására utoljára 2001-ben, a népszámlálás keretében került sor. A népszámláláskor a megye 278 külterületén összesen 6114 fő élt.

A nagyobb arányú külterületi népességet az *Országos Területfejlesztési Konceptió (2005)* – tévesen – a tanyás térséggel azonosítja: az OTK szerint tanyás településnek minősül az a település, ahol a 2001. évi népszámláláskor legalább 200 fő, illetve a népességnek legalább 2 %-a élt külterületen (lásd melléklet ábra).

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TOLNA MEGYE FEJLESZTÉSRE SZÁNT KÜLTERÜLETTÍPUSAI

JELMAGYARÁZAT

- Kis létszámú, fejlesztésre javasolt lakott külterületek
- Nagy létszámú, közelműltben belterületté vált, fejlesztésre javasolt lakott külterületek
- Nagy létszámú, megye által fenntartott, szociális funkciójú, fejlesztésre javasolt lakott külterületek
- Nagy létszámú, önállóulási főrekvesséi, fejlesztésre javasolt lakott külterületek
- Nagy létszámú, fejlesztésre javasolt lakott külterületek

[Forrás: Területfejlesztési és innovációs 2. évfolyom 1. szám Tolna megye külterületi lakott helyeinek szociálbecsúrlési vizsgálata és fejlesztési 7. ábra]

MEGBÍZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztai Irén
a megyei Kormányhivatal elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Szántó Katalin TR 01-2054
Város-tervező Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar Gergely

2011. április

Ilyen település Tolna megyében mindössze 8 található, ezek azonban ***nem tanyás települések!!***

A megyében akkor sem közelítünk jobban a valósághoz, ha a külterületi népességgel a zártkertek lakóhelyként történő használatát próbáljuk jellemezni, hiszen, mint a lenti táblázat mutatja, zártkert nélküli településeken is előfordul jelentősebb külterületi népesség, illetve a nagyobb zártkerttel rendelkező településeken nem feltétlenül van jelentősebb külterületi népesség. A volt cselédsorok, lakott majorok egyik kategóriába sem tartoznak.

2004-ben készült egy kutatás „Külterületi lakott helyek helyzete és fejlesztési problémái Tolna megyében” címmel. A kutatás célja a helyi sajátosságok feltérképezése, elemzése és a kapott eredmények alapján a külterületek beavatkozási területek szerinti bontása, illetve tipizálása volt. A kutatás eredményeként az alábbi típusok kerültek lehatárolásra:

0. Nem lakott, elhalt külterületek (72)

1A. Kis létszámú, funkció nélküli, fejlesztésre nem javasolt lakott külterületek (101 külterület, 2001-ben 562 fő össznépességgel)

1B. Kis létszámú, tulajdonosváltással vagy funkcióváltással fennmaradó, főközlekedési utak mellett fekvő, fejlesztésre nem javasolt lakott külterületek (10 külterület 2001-ben 156 fő össznépességgel)

1C. Belterületbe vonással történő fejlesztésre javasolt lakott külterületek (Gyöngk két külterülete, Nagykónyi vasútsor külterülete, Tamási Kishenye és Rácvölgy utcái, 5 külterület 2001-ben 301 fő össznépességgel).

2A. Közepes létszámú (20-70 fő), funkció nélküli, fejlesztésre nem javasolt lakott külterületek (18 külterület 2001-ben 792 fő össznépességgel)

2B. Közepes létszámú (20-70 fő), funkció nélküli, fiatal betelepülő családokkal, fejlesztésre nem javasolt lakott külterületek (14 külterület 2001-ben 635 fő össznépességgel)

2C. Közepes létszámú (20-70 fő, csökkenő népességű), valamely funkcióval bíró, leépülő mezőgazdasággal, fejlesztésre nem javasolt lakott külterületek (22 külterület 2001-ben 966 fő össznépességgel)

3A. Nagy létszámú, stabil lakosságú, közelmúltban belterületté vált, fejlesztésre javasolt lakott külterületek (7 külterület 2001-ben 869 fő össznépességgel)

3B. Nagy létszámú, megye által fenntartott, szociális funkciójú, fejlesztésre javasolt külterületek (6 külterület 2001-ben a lakosság és a gondozottak összlétszáma 694 fő volt)

3C. Nagy létszámú, önállósulási törekvéssel, fejlettebb közműhálózattal rendelkező, fejlesztésre javasolt lakott külterületek (Dalmand-Alsópeterd, Tamási-Fornádpusztá, 2 külterület 2001-ben 423 fő össznépességgel)

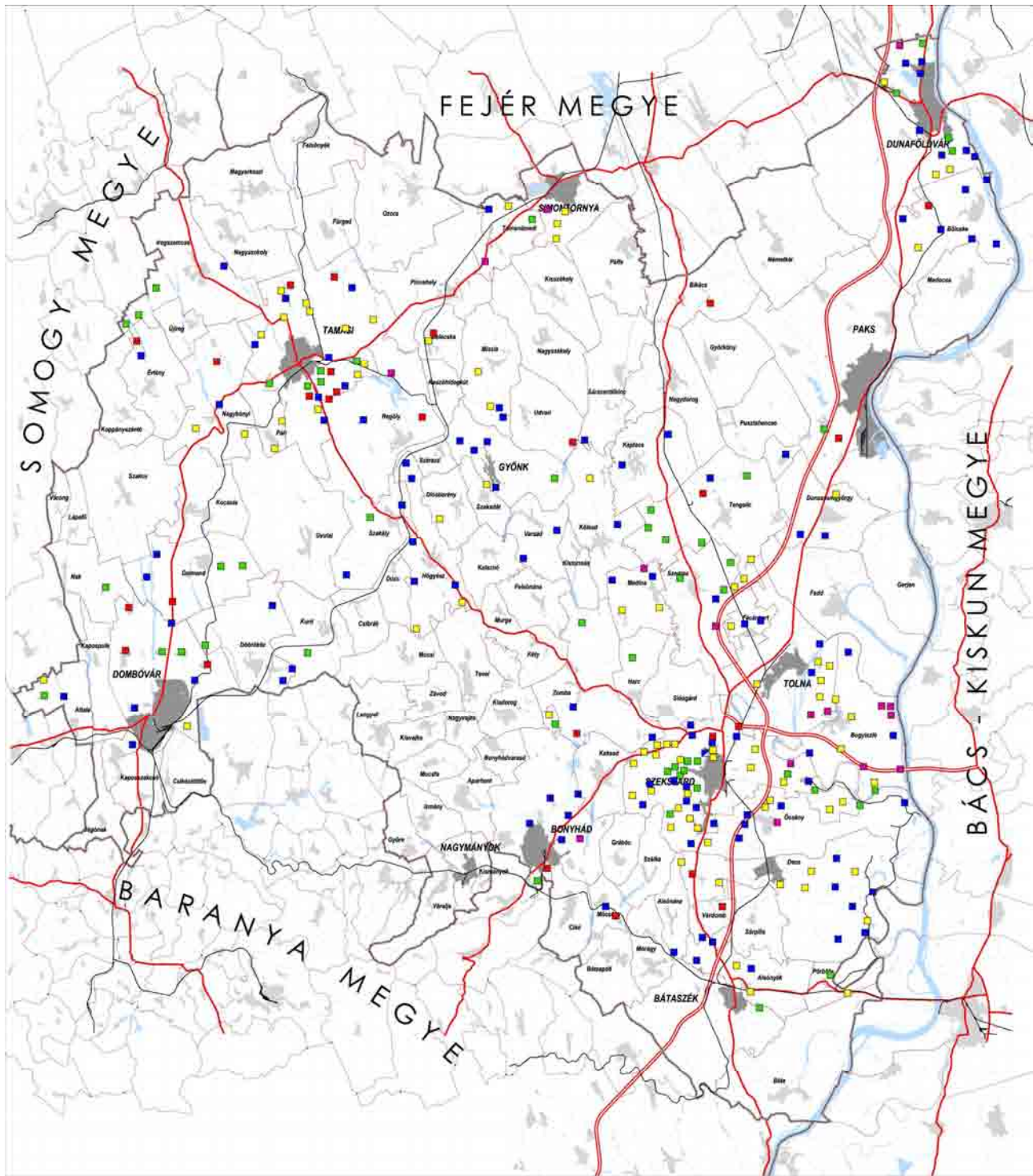
3D. Nagy létszámú, jelentős helyzeti energiával, fejlett infrastruktúrával, stabil népességgel rendelkező, fejlesztésre javasolt lakott külterületek (12 külterület 2001-ben 1348 fő össznépességgel)

4. Az anyatelepüléstől távol eső, önkormányzati területcserével fejleszthető lakott külterületek (2 külterület 2001-ben 61 fő össznépességgel, Tolna és Bogyszló közötti területcserével rövid távon fejleszthetők)

5. Állandó lakos nélküli, rekreációs funkcióval rendelkező külterületek (12, összesen 33 lakossal)

6. Speciális funkcióval ellátott lakott külterület (ócsényi rekreációs-turisztikai repülőtér, Medina-Halomidülő laktanya, 2001-ben 143 fő össznépességgel)

A külterületi lakott helyekkel kapcsolatos háttérinformációk forrása: Nagyvárad László - Szabó-Kovács Bernadett: Tolna megye külterületi lakott helyeinek szociálökonomiai vizsgálata és tipizálása (in: Területfejlesztés és Innováció, PTE TTK Földrajzi Intézet, pp.10-20. Politikai Földrajzi és Területfejlesztési Tanszékének valamint Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszékének elektronikus folyóirata, 2008. április).

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TOLNA MEGYE KÜLTERÜLETTÍPUSAI

JELMAGYARÁZAT

- Nem lakott, elhagyott külterületek
- Kis létszámú, lakott külterületek
- Közepes létszámú, lakott külterületek
- Nagy létszámú, lakott külterületek
- Speciális funkcióval rendelkező külterületek

[Forrás: Területfejlesztési és Innovációs, 2. évfolyam 1. szám; Tolna megye külterületi lakott helyeinek szociálterületi vizsgálata és fejlesztése, 3. ábra]

MEGBÍZÓ:

TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:

Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:

KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:

Dr. Lippai József

TERVEZŐ:

Szántó Katalin TR 01-2054
Város-Teampannon Kft.

STERKESZTETTE:

Magyar Gergely

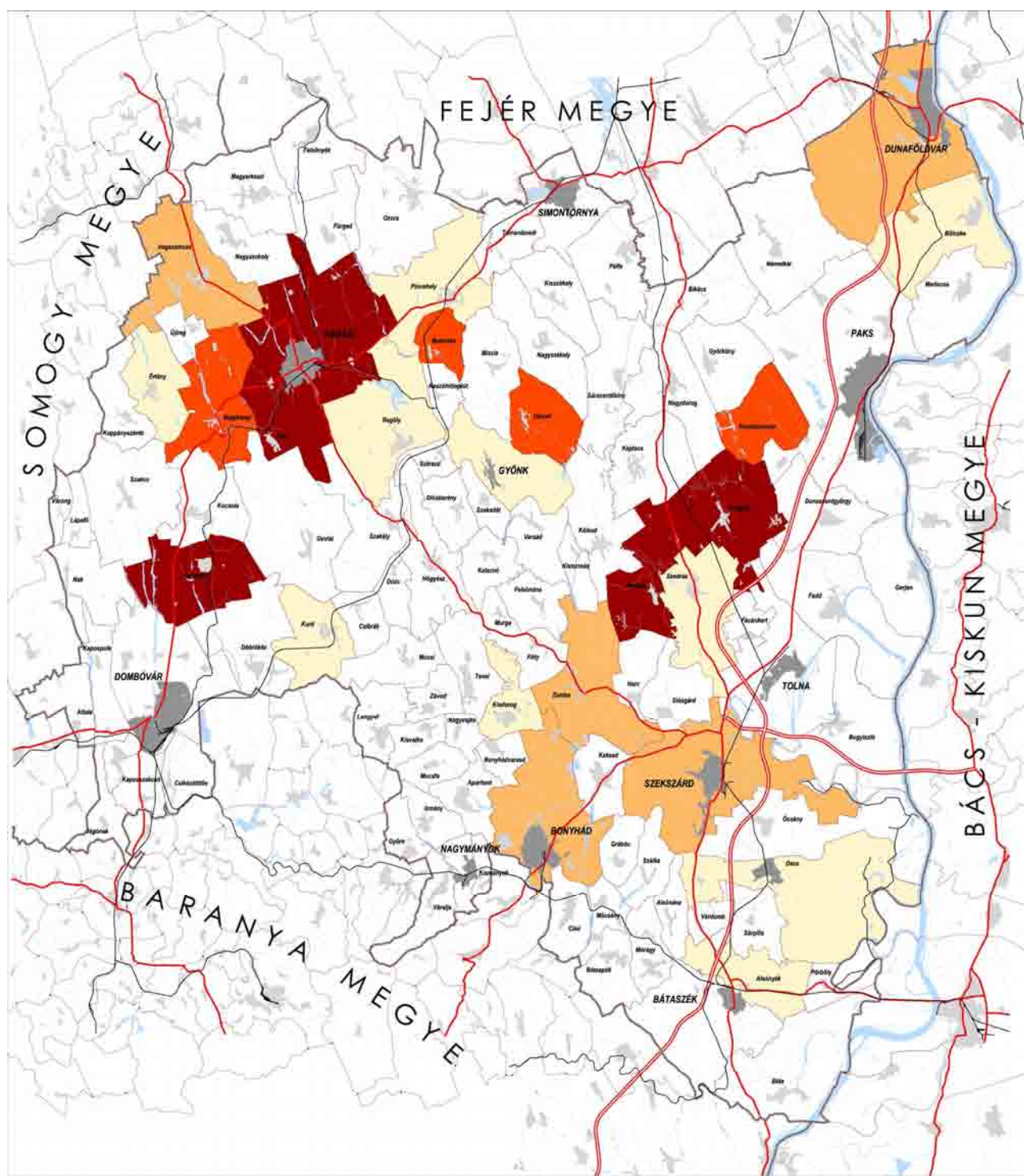
2011. április

Jelentősebb külterületi népességgel rendelkező települések vonatkozó adatai (forrás: KSH 2001. évi népszámlálás alapján saját számítások)

Település neve	Kistérség	Zártkert nagysága (ha)	Külterületi népesség (fő, 2001)	Külterületi népesség aránya a teljes népességhez képest 2001 (%)
200 főnél nagyobb, a teljes népesség 10 %-át meghaladó nagyságú külterületi népesség (2001)				
Tamási	Tamási	644	1421	14,5
Tengelic	Szekszárdi	—	520	20,9
Dalmand	Dombóvári	—	287	19,3
Medina	Szekszárdi	101	286	27,6
50-199 fő, a teljes népesség 10 %-át meghaladó nagyságú külterületi népesség (2001)				
Nagykónyi	Tamási	33,6	173	13,6
Pusztahencse	Paksi	—	149	14,1
Udvari	Tamási	—	122	22,9
Belecska	Tamási	—	66	17,9
200 főnél nagyobb, a teljes népesség 2 %-át meghaladó nagyságú külterületi népesség (2001)				
Bölcske	Paksi	165	181	6,1
Dunaföldvár	Paksi	592	225	2,5
Zomba	Szekszárdi	57	208	8,7
Bonyhád	Bonyhádi	196	338	2,4
50-199 fő, a teljes népesség 2 %-át meghaladó nagyságú külterületi népesség (2001)				
Bölcske	Paksi	164,6	181	6,1
Decs	Szekszárdi	153,2	161	3,8
Szedres	Szekszárdi	—	150	6,0
Regöly	Tamási	120,5	125	9,2
Gyönk	Tamási	—	80	3,6
Kurd	Dombóvári	131,2	72	5,3
Értény	Tamási	55,5	66	8,1
Pincehely	Tamási	373,8	60	2,3
Alsónyék	Szekszárdi	73,9	59	7,5
Kisdorog	Bonyhádi	7,8	51	5,7

Városias és hagyományosan vidéki települési térség

Az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény szerint a települési térségeket városias vagy hagyományosan vidéki települési térségbe kell sorolnia a megyei területrendezési tervnek. A közigazgatási besorolásuk alapján **városi jogállású települések** települési térségén túlmenően azon települések települési térségét kell városias települési térségbe sorolni, ahol a **belterület népessége meghaladja a 15 fő/hektárt. Ez a kritérium azonban „több sebből vérzik”**. Ha egy település belterületén nincsenek túl nagy telkek és a lakófunkción kívül elenyésző az egyéb területhasználatok előfordulása, továbbá nem vont be belterületbe nagyobb szabad területeket, azt jó eséllyel e kritérium alapján városias települési térségbe kell sorolni annak ellenére, hogy semmi egyéb nem indokolja ezt. Ami ennél nagyobb baj: ha egy település viszont igen gazdag egyéb, pl. intézményi, gazdasági funkciókban, nagyobb közparkkal rendelkezik a belterületén, úgy lehet, hogy az előbbinél sokkal jelentősebb ellátó-szervező funkciója ellenére a törvény alapján nem sorolható városias települési térségbe.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

KÜLTERÜLETI LAKOSSÁG SZÁMA ÉS ARÁNYA*

JELENYARÁZAT

- 2.0 - 9.9% | 50 - 199 fő
- 2.0 - 9.9% | 200 fő felett
- 10% felett | 50 - 199 fő
- 10% felett | 200 fő felett

MEGBÍZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Porkó Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lipóczy József

TERVEZŐ:
Szántó Katalin TR 01-2004
Város-Teampannon Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar Gergely

*Tamási és Pári együtt szerepel

[Forrás: 2001. évi XSH Népszámlálás és a saját felmérések]

2011. április

A besorolás másik problémája az adatellátottság hiánya. A belterületi népesség elkülönített felmérésére utoljára 2001-ben került sor, tehát, miközben lehetséges, hogy a belterület mérete nőtt, a népesség pedig esetleg csökkent, ezt a változást nem tudjuk nyomon követni.

A rendelkezésre álló adatok alapján **15 fő/ha-t meghaladó laksűrűséggel rendelkezik a városi jogállású településeken kívül Decs nagyközség, Alsónyék és Őcsény községek.** Mindhárom a Szekszárdi kistérségben található. E települések esetében ugyan csekély népességcsökkenés következett be az elmúlt évtizedben, ám a határértéket jelentősen meghaladó laksűrűség mutatkozott 2001-ben, így jó okunk van feltételezni, hogy a belterületi laksűrűség a 15 fő/hektárt ma is meghaladja e településeken.

A Paksi kistérségi Gerjen községben 2001-ben épen elérte a laksűrűség a 15 fő/hektárt, viszonyt azóta jelentős, 9 %-os népességcsökkenés következett be. Itt tehát, hacsak nem minősítettek át belterületet külterületté (ami gyakorlatilag kizárható), akkor itt ma a laksűrűség kevesebb a 2001. évinél.

A megye többi településének belterületi laksűrűsége a 2001. évi adatokat figyelembe véve sehol nem közelítette meg a fenti értékhatárt. A népesség az elmúlt évtizedben jórészt mindenhol csökkent (néhány helyen stagnált, vagy elenyésző mértékben nőtt), így a belterületek laksűrűsége jellemzően inkább csökkent a 2001. évihez képest.

3.4.5 Együtt tervezhető térség övezete

Az Országos területrendezési terv ún. együtt tervezhető térség övezetet határoz meg. Országos övezet, melyet változtatás nélkül alkalmazni kell a megyei területrendezési tervben. Az Együtt tervezhető térségek övezete olyan lehetőséget kínál föl az ebbe az övezetbe tartozó településeknek, melyet az építési Törvény minden településnek lehetővé tesz. A kijelölésnek tehát csak figyelem felkeltő szerepe van, és csak ajánlasként fogalmazza meg az együtt tervezést (településszerkezeti terv).

Tolna megyében Szekszárd és térségében lévő 4 település tartozik ebbe az övezetbe. Szekszárd esetében az övezetbe sorolás azért is sajátos, mert egyetlen más, hasonló nagyságú, sőt jóval nagyobb, szuburbanizációra hajlamos, de nem megyeszékhely város esetében (Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa stb) nem jelöl ki az OTTrT ilyen övezetet.

Az együtt tervezhető térségbe sorolt Tolna megyében Szekszárdon kívül Tolna, Sióagárd, Őcsény és Decs. Feltűnő Bogyiszló kihagyása az övezetből. A Szekszárd körüli és a Pécs körüli együtt tervezhető térség övezetei viszonylag közel találhatóak egymáshoz, de a Mecsek vonulatai természetes puffert képeznek a két térség között.

A települések növekedési változásai

A rendelkezésre álló adatok alapján a települések növekedése/”zsugorodása” a népességváltozással és a lakásszám-változással jellemezhető legmarkánsabban. Az elmúlt évtizedre országsszerte jellemző volt, hogy egyes térségekben e két mutató ellenkező irányú volt, azaz jelentős népességcsökkenés gyakran jelentős lakásszám-növekedéssel járt együtt, ami, különösen a városokban és környékükön a túlzott mértékű ingatlanpiaci várakozásokkal is magyarázható. A háztartások méretének csökkenése, üresen álló, vagy nem lakás céljára használt, bár akként bejelentett lakások e folyamat kísérőjelenségei. Ez a tendencia Tolna megyében is megfigyelhető: a megyében 16,7 ezerrel csökkent a népesség, miközben csaknem 2400 lakással nőtt a lakásállomány 2001 és 2010 között. Szekszárdon közel 2,5 ezer fős népességcsökkenés mellett csaknem 700-zal nőtt a lakások száma, Bonyhádon 400 főt meghaladó népességcsökkenés ellenére 335-tel nőtt a lakásszám, Dombóváron a 956 fős népességcsökkenést 320 lakásszám-többlet kísérte, míg Pakson

1100-zal kevesebb lakosra 263 lakásszám-növekedés jutott. A községek közül legtöbb új lakás Kaposszekcsőn épült, ahol ugyanakkor a népességnövekedés (185 fő) jelentősen meghaladta a lakásszám-növekedést (94 lakás). Kaposszekcső egyike volt annak az igen kevés településnek, ahol a népességnövekedés volt jellemző (mindössze 7 település). Viszonylag jelentősebb növekedés jellemezte még Fadd községet (72 fő), miközben a lakásszám-növekedés itt még inkább elmaradt a népességnövekedés mértékétől (14). Feltételezhető, hogy az új lakosok egy része üdülőként nyilvántartott ingatlanban van bejelentve. Ha ez a jelenség komolyabb arányokat ölt, különböző társadalmi, területhasználati konfliktusoknak lehet forrása. A többi községben a növekedést 2-3 család beköltözése okozhatta.

A legradikálisabb zsugorodás az apró- és kistalvokat jellemezte, ezekben a lakásszám nem növekedett, sőt csökkent, a népességcsökkenés pedig legtöbb esetben a 20 %-ot is meghaladta. Ugyanakkor a megye településeinek felében volt 10 % körüli vagy azt meghaladó a népességcsökkenés. Ugyanezen időszakban a 265 lakosát elvesztő Zombán (-11 %) 41 lakással bővült az állomány. De hasonló szélsőségek jellemzőek több más Szekszárd környéki településre is (Szálka, Kakasd, Szedres). A másik radikális szélsőség Belecska község: a 2001-ben 368 lakosú községben 65-tel nőtt a lakosok száma (+18 %), miközben egyetlen lakással sem nőtt a lakásállomány. Ezzel Belecska egyedülálló.

A megyében nincs jelentős mértékű szuburbanizáció, a városok körüli községek népessége is csökkent az elmúlt tíz évben. Vélhető, hogy a mobilabb népesség jó része a megyét is elhagyja.

3.5 DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK

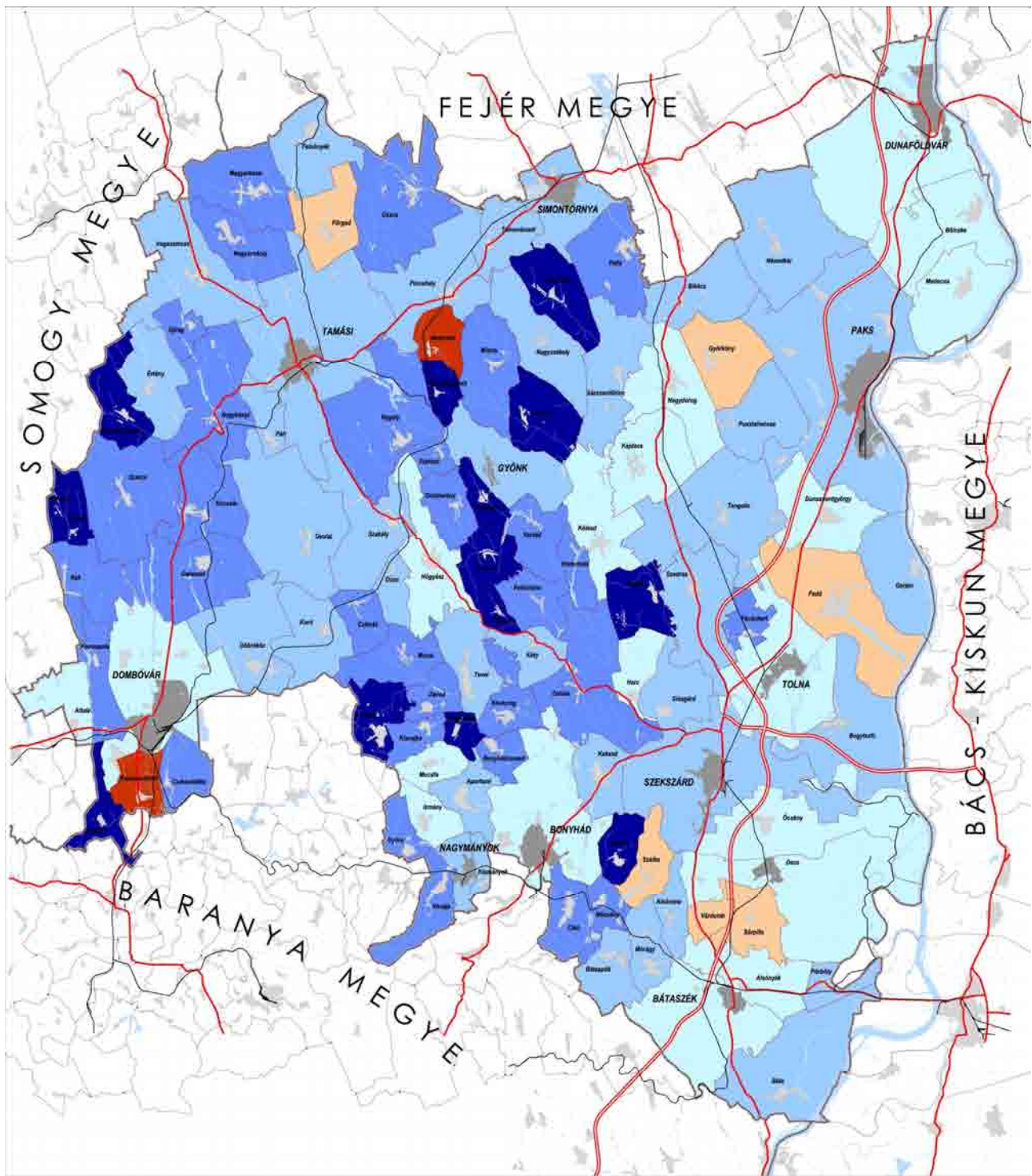
Módszertan

Jelen vizsgálat előzményének tekintjük Tolna megye komplex fejlesztési programjának felülvizsgálatát (2003. október), amelyet a Kapos Innovációs Transzfer Központ Kht. készített. A helyzetelemzés jórészt a 2001. évi népszámlálás adatai és kistérségi dokumentumok alapján készült. Tekintettel arra, hogy újabb népszámlálási adatok csak jelen módosítás lezárása után kerülnek majd nyilvánosságra (az adatfelvétel 2011 októberében fog lezajlani), a változások a KSH 2009. évi megyei évkönyve alapján, a KSH portálja és internetes kiadványa (A népesség területi különbségei, 2010), továbbá a települési adatközlések alapján vizsgálhatók. A KSH aktuális adatközlései a népszámlálásnál szűkebb körűek, ezért a megyei területfejlesztési programhoz készült helyzetelemzés adatainak frissítése csak eltérő szerkezetben végezhető el.

Bevezetés – a dél-dunántúli régió főbb jellemzői

A régió gazdasági mutatói többnyire elmaradnak az országostól, illetve a többi régió átlagától. Alacsonyabb a regisztrált vállalkozások aránya csakúgy, mint a foglalkoztatottság szintje, ugyanakkor a munkanélküliségi ráta a magasabbak közé tartozik. Dél-Dunántúl jelentősen elmarad az országos átlagtól az egy főre jutó bruttó hazai termék, az ipari termelés nagysága és a külföldi érdekeltségű működő vállalkozások számát tekintve. Ez utóbbiak tőke ellátottsága terén messze a legutolsó az országban.

A városi népesség aránya a régióban számottevő mértékben elmarad az országos átlagtól, hanyaduk lassú emelkedése szinte kizárólag az intenzív várossá nyilvánítási folyamatnak köszönhető. A régió lakónépessége az országoshoz hasonlóan, de annál nagyobb mértékben évek óta fogyatkozik, 2010 elején 7%-kal kevesebb volt a húsz évvel korábbinál. A népességfogyás legfőbb oka a természetes

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TELEPÜLÉSEK NÉPESÉGVÁLTOZÁSA (2001-2010)*

JELMAGYARÁZAT

- ≤ -20%
- 19,9 – -10,0%
- 9,9 – -5,0%
- 4,9 – 0%

- 0 – 4,9%
- 5,0% ≤

MEGBÍZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGBÍZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyeri főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lipovics József

TERVEZŐ:
Polgár Judit
Üzemet Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar Gergely

*Tamási és Pári együtt szerepel.

(Forrás: 2001. évi KSH Népszámlálás / 2010. évi KSH Helynévnyilvántartás)

2011. április

népmozgalmi mutatók kedvezőtlen alakulásában keresendő, amit tetézt a belföldi vándorlás negatív egyenlege, főként 2003-tól kezdődően. A népesség nemcsak számszerűen csökkent, hanem korösszetétele is jelentősen romlott. A születésszám visszaesése következtében csökkent a gyermekkorúak aránya, illetve nőtt az időskorúak aránya. 1990 óta csaknem megduplázódott az öregedési index. 1990-ben még csak 64, 2010-ben már 120 idős korú jutott száz gyermekkorúra. A születéskor várható élettartam ugyanakkor – az országos tendenciának megfelelően – emelkedett.

A régióra jellemző, hogy az országos átlagnál alacsonyabb a foglalkoztatottak, magasabb a munkanélküliek és a gazdaságilag inaktívak aránya. A foglalkoztatási arány (46,1%) 3,1 százalékponttal maradt el az országos átlagtól. A munkanélküliségi ráta az elmúlt hat évben 7,3%-ról 11%-ra emelkedett. Javult ugyanakkor a régióban élő foglalkoztatottak iskolázottsági szintje: minden ötödik diplomás, míg a legfeljebb általános iskolát végzettek aránya 13%.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok következtében az óvodás korúak (3-5 évesek) száma 2000 és 2010 között 18%-kal esett vissza, ennek következtében 2009-ben már a régió településeinek több mint a felében nem volt óvoda. Az általános iskolás korosztály létszáma ennél is nagyobb mértékben, 22%-kal esett vissza az elmúlt évtizedben. 2009-ben a Dél-Dunántúl településeinek mindössze 41%-ában működött általános iskola. A megfelelő korosztály fogyatkozása ellenére a középiskolai oktatásban részesülők száma nem csökkent, ami a felnövekvő generációk magasabb iskolázottsági szintjét jelzi. A felsőoktatásban résztvevők létszáma a kétezres évek közepéig meredeken emelkedett, majd napjainkig tartó csökkenés kezdődött.

Demográfiai helyzetkép

A megye 3 703 km² területén 2009 év végén 233 650 lakos élt. Tolna megye népsűrűsége 63,1 fő/km². A régió „legritkábban” lakott megyéje Somogy megye (53,1 fő/km²), „legsűrűbben lakott megyéje Baranya megye (88,9 fő/km²), Magyarország átlagos népsűrűsége 107,6 fő/km².

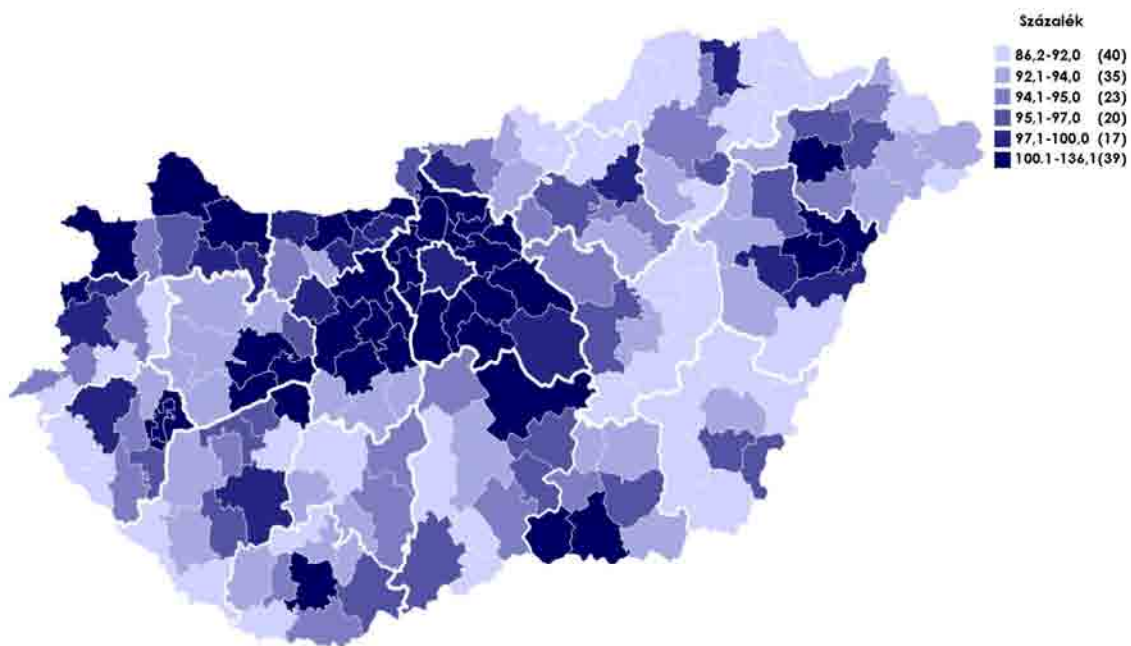
Tolna megye lakónépessége, január 1. (1990 -)

1990	253 696
2000	251 594
2009	233 650

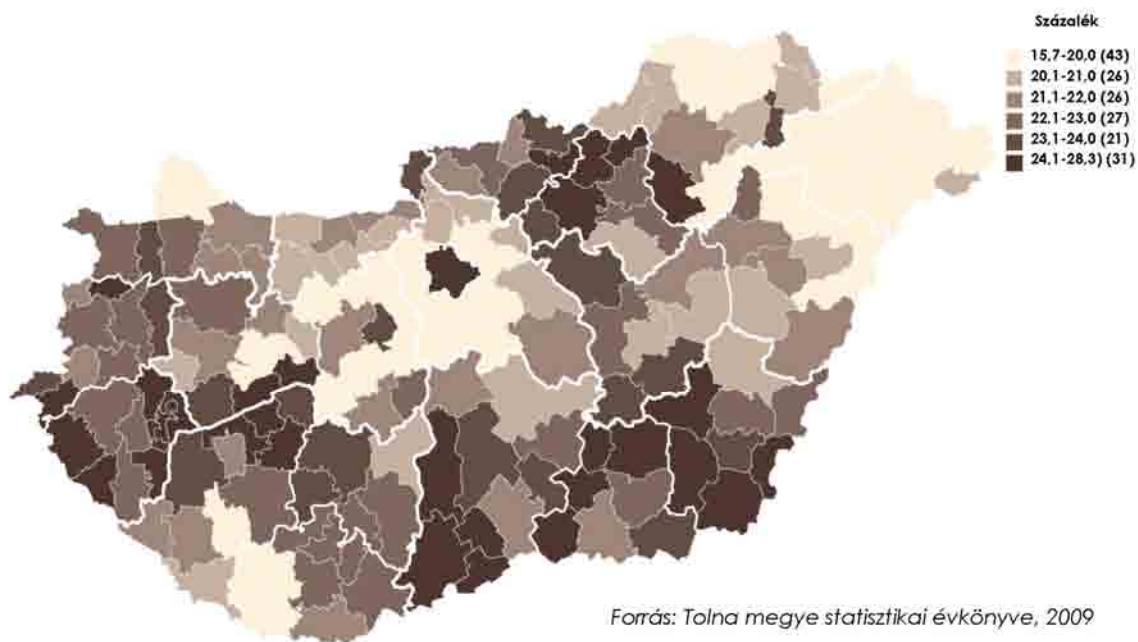
A megye népességszáma 1990 óta gyakorlatilag évről évre csökken, 20 év alatt közel 8%-kal lett kevesebb a megyében élők száma. A népességszám alakulásában kistérségenként mutatkoznak különbségek a természetes szaporodás, illetve fogyás, valamint a belföldi vándorlási különbözet függvényében, de összességében a megye mindegyik kistérségében csökkent a népesség. Az elmúlt közel egy évtized során, a 2001. év végi állapothoz képest, a megye kistérségei közül a Tamási kistérségben¹ volt a legnagyobb mértékű a lakónépesség csökkenése. A természetes szaporodás, azaz az élveszületések és a halálozások különbözete minden kistérségben negatív volt 2000 és 2009 között. A természetes fogyásból következő veszteségeket a belföldi vándorlási különbözetből származó veszteség tovább növelte a megye egész területén.

¹ Tamásiból 2006-ban kivált és önálló település lett Pári (669 fő)

A lakónépesség számának változása, 2009. év vége (2001 év vége = 100 %)

A 60 éves és idősebb népesség aránya, 2009. év vége (állandó népesség = 100 %)

Forrás: Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009

Népesség, népmozgalom, 2009

Kistérség	Lakónépesség az év végén		Természetes szaporodás, fogyás (-)	Belföldi vándorlási különbözet	A 60 éves és idősebb népesség aránya az állandó népességből az év végén, %
	fő	változása a 2001. év végéhez, %			
Bonyhádi	28 363	-7,3	-4,2	-4,6	22,6
Dombóvári	33 262	-6,9	-5,8	-3,9	23,5
Paksi	47 729	-5,6	-3,5	-2,4	20,3
Szekszárdi	85 090	-5,7	-3,8	-3,1	22,3
Tamási	39 206	-9,4	-7,0	-4,9	23,5
Összesen	233 650	-6,7	-4,6	-3,5	22,3

Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009. KSH

A Tamási és a Dombóvári kistérségben volt legnagyobb mértékű a természetes fogyás, a vándorlási különbözetből adódó veszteség a Tamási és a Bonyhádi kistérségben volt a legjelentősebb.

A települések népességváltozását (2001-2010) ábrázoló térkép jól mutatja, hogy a megye egész területén csökken a lakónépesség, a kivételnek számító néhány, nem fogyó település, elszórtan helyezkedik el a megyében. Sajnálatos módon a megyeszékhely sem rendelkezik népességvonzó erővel. A népességszám változásával nincs összhangban a települések lakásszámának változása (2001-2010). Miközben Szekszárd lakóinak száma közel 2000 fővel lett kevesebb, addig a lakásszám több mint 500 darabbal nőtt. Jelentős aránytalanság mutatkozik Tamási esetében is.

A 60 évesnél idősebb népesség aránya is a Tamási és a Dombóvári kistérségben a legmagasabb a megyén belül. Egyedül a Paksi kistérség mutatója kedvezőbb a megyei átlagnál, az idős korosztály arányát tekintve. A megyei népesség életkor szerinti összetételének alakulását az előregedés jellemzi. A gyermekkorúak aránya 2001 óta tovább csökkent, az időskorúak aránya nőtt. Az un. öregedési index² Tolna megyében a régió átlagánál magasabb, pedig a régió egészében is kedvezőtlenebb az országos átlagnál (112,6). Az öregedési index a népesség előregedésének mértékét fejezi ki. Ha ez a mutató 100 alatt van, akkor többen vannak a 14 éven aluliak, mint a 65 éven felüliek a teljes populáción belül. 2001-ben még csak három megye – Zala, Heves, Békés – valamint Budapest öregedési mutatója volt 100-nál magasabb. 2010-ben viszont már csak három megye öregedési indexe maradt 100 alatt: immár csak Szabolcs-Szatmár-Bereg, Pest és Hajdú-Bihar megyében él több gyermekkorú, mint 65 éven felüli. Tolna megye öregedési indexe 1990 és 2010 között – az országos trendnek megfelelően, annál kissé radikálisabb ütemben – folyamatosan romlott. A 2010-es adatok szerint az ország legelőregedetettebb térségének számít a főváros (146,6), a régiók közül a Dél-Alföldi régió (123,9), a megyék közül pedig Békés (135,5) megye.

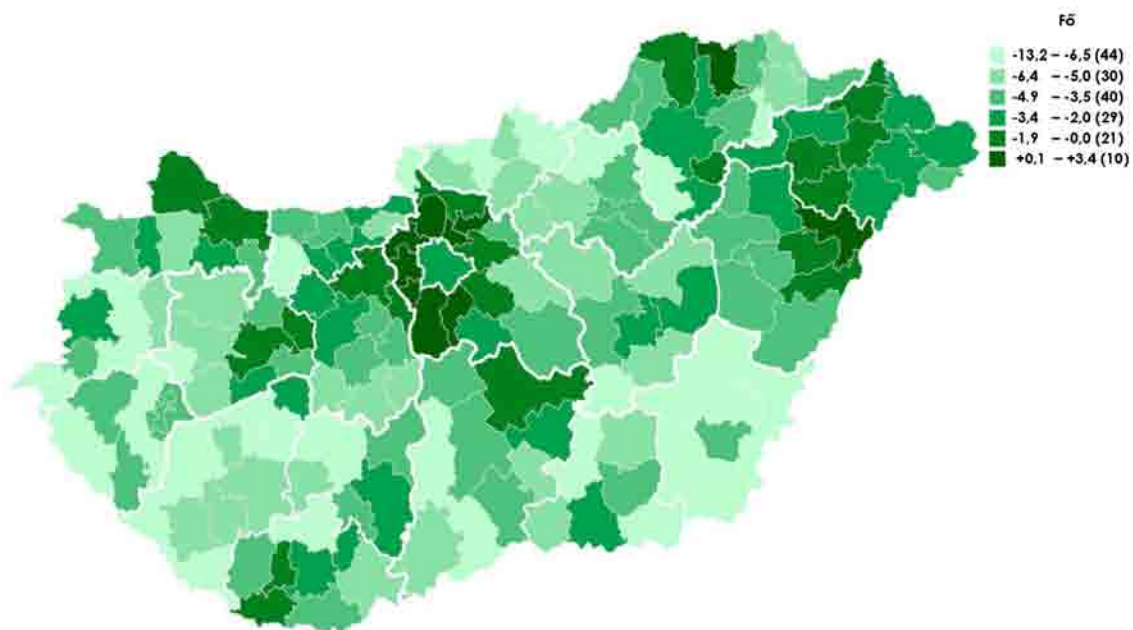
Öregedési index, 2010

Területi egység	Öregedési index		
	1990	2001	2010
Baranya	60,7	92,2	118,4
Somogy	68,0	91,6	120,3
Tolna	62,3	90,4	122,5
Dél-Dunántúl	63,5	91,5	120,1
Ország összesen	64,5	91,3	112,6

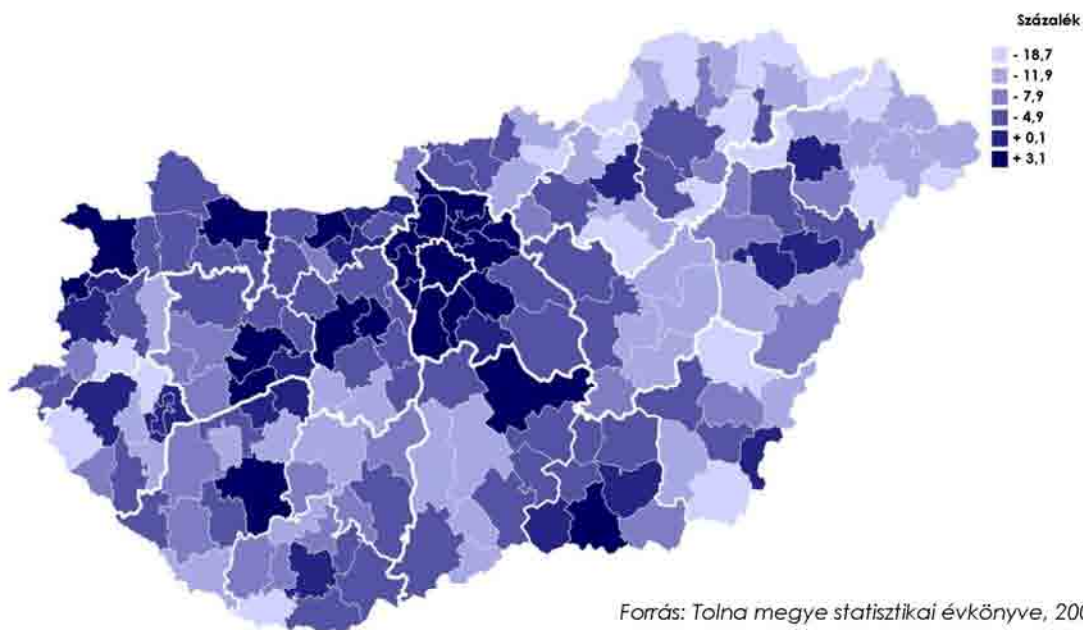
STADAT 6.1.6. Eltartottsági ráta, öregedési index, január 1. (1990 -)

² az idős népesség a gyermeknépesség százalékában

Ezer lakosra jutó természetes szaporodás/fogyás (2009)

Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, (2009)

Forrás: Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009

2001 és 2010 között a Közép-Magyarországi és a Nyugat-Dunántúli régiók voltak a belföldi migráció „nyertesei”, míg az ország többi régiójában – eltérő mértékben - a negatív belföldi vándorlási egyenleg csökkentette a lakónépességet. A Dél-Dunántúli régió három megyéje közül Tolna megye vándorlási vesztesége kiugróan a legnagyobb. A születések és halálozások különbözetéből adódó természetes fogyás viszont Somogy megye népességét csökkenti a legnagyobb arányban a régióon belül. Az országos átlagnál mindhárom megye természetes szaporodás, fogyás (-) indexe is rosszabb.

Belföldi vándorlási különbözet ezer lakosra

Területi egység	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Baranya	-0,9	-0,4	-1,4	-1,1	-0,3	-0,1	-0,8	-1,4	-1,9	-2,6
Somogy	0,9	0,6	-0,3	-1,5	-2,2	-3,1	-5,0	-4,3	-2,1	-2,2
Tolna	-0,6	-1,6	-2,2	-3,6	-3,8	-5,1	-6,0	-6,8	-6,1	-5,0
Dél-Dunántúl	-0,2	-0,3	-1,2	-1,9	-1,8	-2,4	-3,5	-3,7	-3,0	-3,0
Ország összesen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

STADAT 6.1.5. A népmozgalom főbb arányszámai (2001 -)

Természetes szaporodás, fogyás (-) ezer lakosra

Területi egység	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Baranya	-3,7	-3,7	-4,9	-3,7	-4,2	-3,5	-4,1	-3,8	-4,0	-5,0
Somogy	-4,2	-4,7	-5,2	-5,2	-5,3	-4,7	-5,5	-5,3	-6,2	-6,7
Tolna	-4,4	-4,2	-5,1	-4,9	-4,7	-4,8	-4,8	-4,3	-4,6	-5,8
Dél-Dunántúl	-4,0	-4,2	-5,0	-4,5	-4,7	-4,3	-4,7	-4,4	-4,9	-5,8
Ország összesen	-3,4	-3,5	-4,1	-3,7	-3,8	-3,2	-3,5	-3,1	-3,4	-4,0

STADAT 6.1.5. A népmozgalom főbb arányszámai (2001 -)

A megye tizenegy városa közül megyei jogú város Szekszárd, amely az ország legkisebb megyeszékhely városa.

A megye két új városának, Gyönknek és Nagymányoknak a népessége alig haladja meg a kétezer főt. A megye összes városában csökkent a lakónépesség az elmúlt évtizedben. Legkevésbé Bonyhád és Dunaföldvár lakossága csökkent, legnagyobb mértékben Tamásiban csökkent a lakosok száma, de ennek elsősorban Pári leválása és önálló községgé alakulása az oka. 2009-ben mind a természetes fogyás, mind pedig a vándorlási veszteség tekintetében Simontornya szenvedte el relatíve a legnagyobb veszteségeket.

Népesség, népmozgalom. 2009 városok³

város	Lakónépesség az év végén		Természetes szap./fogyás	Belföldi vándorlási különbözet
	fő	Változás 2001. év végéhez, %		
Szekszárd	33 805	- 5,8	-1,1	-1,0
Bátaszék	6 583	-4,9	-3,5	-5,9
Bonyhád	13 963	-3,0	-0,7	-1,8

³ Gyönk és Nagymányok 2009. július elsején nyert városi rangot.

város	Lakónépesség az év végén		Természetes szap./fogyás	Belföldi vándorlási különbözet
	fő	Változás 2001. év végéhez, %		
Dombóvár	19 896	-5,6	-5,0	-4,7
Dunaföldvár	8 915	-3,2	-5,6	-5,9
Paks	19 736	-5,8	-1,4	-4,3
Simontornya	4 154	-9,8	-10,0	-6,4
Tamási ⁴	8 537	-13,2	-4,2	-2,2
Tolna	11 518	-5,6	-3,8	-6,1
Összesen	127 107	-5,9	-2,9	-3,5

Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009. KSH

A megye lakónépességén belül a városban élők aránya 54,4%. (Miután Gyöng és Nagymányok várossá vált, 2010-re a városi népesség aránya 56,3%-ra nőtt a megyében.)

A megye 98 községe közül 30 település lélekszáma nem éri el az ötszáz főt, ebből tizenkettőben 300 lakosnál is kevesebben vannak.

2001 és 2010 között 20%-nál is nagyobb népesség veszteség ért összesen 13 települést a megyében. Ezalatt összesen két település népességszáma nőtt 5%-nál nagyobb mértékben: Kaposszekcső és Belecska, és még további hat település nem szenvedett el népességvesztést ebben az időszakban. (ld. települések népességváltozása 2001-2010 c. térkép⁵)

A megye népességének nemek szerinti összetétele: 2010. január 1.-én ezer férfire 1086 nő jutott. A nemek arányát öt éves korcsoportonként vizsgálva megállapítható, hogy míg 2001-ben 35 éven alul mutatkozott férfitöbblet, addig 2010 elejére kitolódott a 40 éves korig a férfitöbblet. Az ennél idősebb korcsoportokban a kor előrehaladtával egyre jelentősebb nőtöbblet tapasztalható.

Foglalkoztatottság

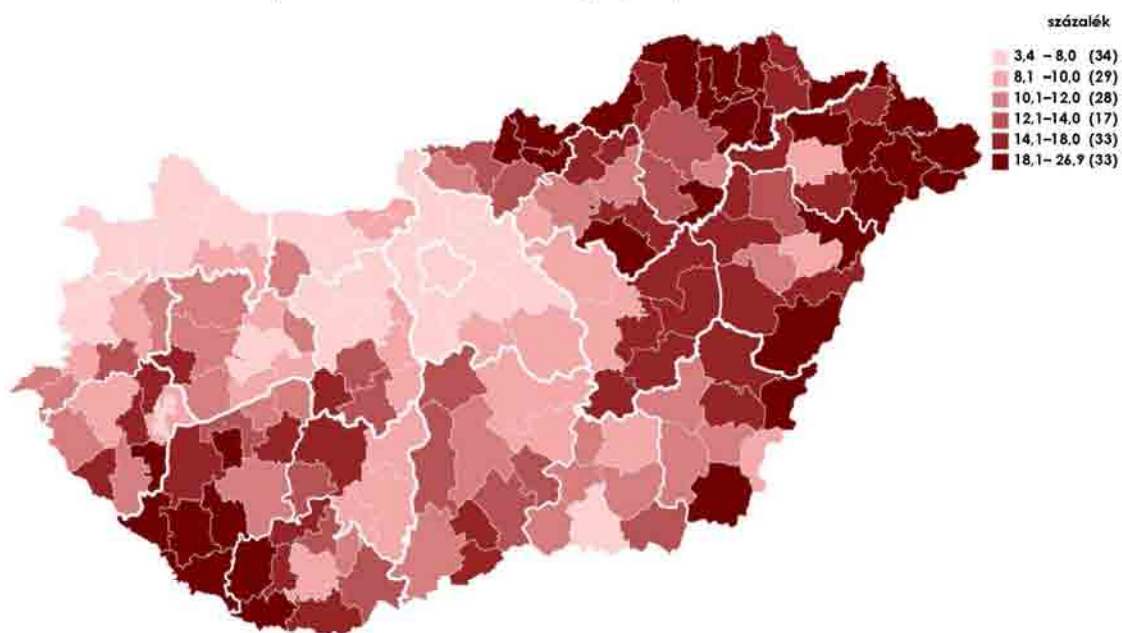
A megyében az évezred első évtizedének utolsó éveiben a gazdaságilag aktív népesség száma hétezer fővel csökkent, az aktivitási arány ezzel összefüggésben több mint két százalékkal romlott. A munkanélküliségi ráta 2009-ben egy százalékkal volt magasabb, mint 2000-ben, de a KSH legfrissebb adatai szerint 2010-ben javult a mutató, ekkor 8,4 % volt a munkanélküliségi ráta a megyében, gyakorlatilag a 2000. évvel megegyező. Hozzá kell tennünk, hogy Tolna megye munkanélküliségi rátája az évtized folyamán az országos tendenciához képest szokatlanul alakult. 2000-tól 2008-ig mindvégig az országos átlag fölött volt a mutató, mígnem 2009-ben és 2010-ben, a gazdasági válság ellenére csökkent a megye munkanélküliségi rátája, olyannyira, hogy 2010-ben Győr-Moson-Sopron megye után Tolna megye munkanélküliségi rátája a második legalacsonyabb volt a megyék között. 2010-ben országosan sokkal magasabb a munkanélküliség (11.2%), mint egy évtizeddel korábban (6,4%).⁶

⁴ Tamásiból 2006-ban kivált és önálló település lett Pári (669 fő)

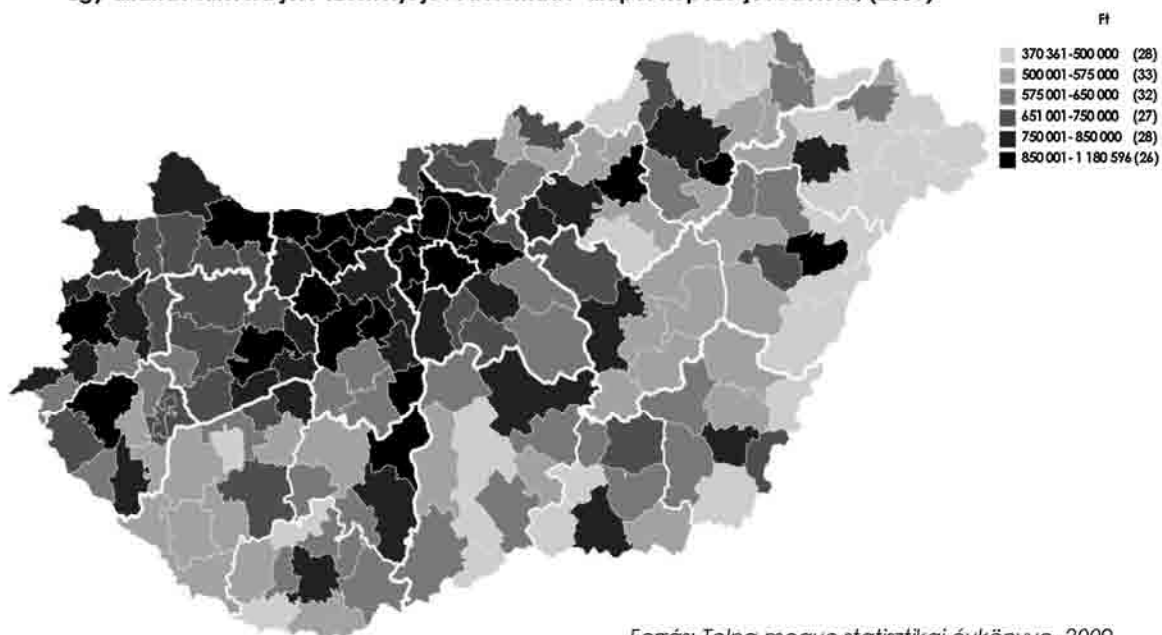
⁵ A térkép adatforrása a 2001. évi népszámlálás és a 2009. évi megyei statisztikai évkönyv. A 2001. évi népszámlálás a 2001. február 1.-i lakónépesség számot tartalmazza, míg a fenti táblázat a 2001. december 31.-i lakónépességhez viszonyít.

⁶ KSH STADAT 6.2.1.7.

A nyilvántartott álláskeresők aránya (2009)

Egy állandó lakosra jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem, (2009)

Forrás: Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009

A 15-74 éves népesség gazdasági aktivitása

Gazdasági aktivitás	2000	2006	2007	2008	2009
Ezer fő					
Gazdaságilag aktív 15-74 éves népesség*	100,4	101,3	98,3	96,5	94,2
Ebből:					
Foglalkoztatott	92,1	91,6	86,9	86,7	85,3
Munkanélküli	8,3	9,7	11,4	9,8	8,9
Gazdaságilag nem aktív 15-74 éves népesség	91,5	85,4	86,6	87,6	87,0
Százalék					
Aktivitási arány	52,3	54,3	53,2	52,4	52,0
Foglalkoztatási arány	48,0	49,1	47,0	47,1	47,1
Munkanélküliségi ráta	8,3	9,6	11,6	10,2	9,4

*a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes száma - Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009. KSH

Tolna megyében a foglalkoztatási arány (a foglalkoztatottak 15-74 éves népességen belüli aránya) 2000 és 2010 közötti években rendre magasabb volt a régiós átlagnál, de alacsonyabb az országos átlagnál (kivéve 2004, amikor egy röpke pillanatra meghaladta az 50%-os arányt és az országos mutatószámot is)⁷. Az alkalmazásban állók számának változása az egyes gazdasági ágak esetében az évtized második felében némi átrendeződést mutat. A megyén belül a kereskedelem, javítás, szállítás-raktározás és szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban mutatkozott csekély létszámbővülés, míg a mezőgazdaságban, az iparban és a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás ágazatokban csökkent az alkalmazottak száma jelentősebb (1000-2000 fő) mértékben. A versenyszférában alkalmazásban állók létszáma 2005. és 2009 között nem változott (kb. 45,5 ezer fő), míg a költségvetési szférában majdnem kétezer fővel lett kevesebb a létszám (15 580-ról csökkent 13 700-ra).

Egy főre jutó bruttó hazai termék és az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete (2004-)

Területi egység	Egy főre jutó GDP, ezer Ft					Nettó átlagkereset, Ft				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Baranya	1 512	1 576	1 698	1 811	1 906	84 762	95 737	97 417	100 211	109 887
Somogy	1 418	1 432	1 461	1 556	1 664	78 407	87 990	90 145	92 724	100 887
Tolna	1 438	1 499	1 576	1 755	1 912	85 130	95 280	93 180	99 664	109 756
Dél-Dunántúl	1 462	1 508	1 587	1 711	1 825	82 744	93 007	93 982	97 623	106 534
Ország összesen	2 060	2 178	2 356	2 518	2 665	93 233	103 727	106 730	109 088	118 826

Forrás: STADAT 6.3.1.2. Egy főre jutó bruttó hazai termék; 6.2.1.12. Az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete

Tolna megye egy főre jutó GDP-je (bruttó hazai termék) az ezredfordulón és az azt követő két évben még a legmagasabb volt a régióban, de a későbbiekben Baranya megye átvette a vezetést és meg is tartotta 2008-ig, amikor Tolna megye teljesítménye hajszálnyival újra magasabb lett. Az országos átlag százalékában kifejezve gyengült a megye teljesítménye. Tolna megye egy főre jutó bruttó hazai terméke 2000-ben 82,1%-a volt az országos GDP-nek, majd 2004-től az országos átlag 70%-a alá süllyedt a megye GDP mutatója. 2008-ban, az országos teljesítmény 71,7%-át érte el a megye. A megyék közötti GDP szerinti rangsort Budapest toronymagasan vezeti, utána Győr-

⁷ KSH STADAT 6.2.1.6.

Moson-Sopron megye stabilan a második, Komárom-Esztergom megye pedig a harmadik helyezett. Tolna megye 2000-ben a 9. helyezett volt ebben a rangsorban, és a következő két évben tartotta pozícióját. Ezt követően a 9. helyről a 13. helyre süllyedt, és ott is maradt 2008-ig, amikor javult a megye pozíciója és a megyék között a 10. helyre került az egy főre jutó GDP alapján. Ez idő alatt a Dél-Dunántúli régió a régiók között stabilan a 4. helyet tartotta, megelőzve az Észak-Alföldi és az Észak-Magyarországi és a Dél-Alföldi régiót.

A megye gazdasági fejlettségének megfelelően alakult az alkalmazásban állók nettó átlagkeresetének színvonala. A Dél-Dunántúli régióon belül az évezred első felében Tolna megyében voltak a legmagasabbak a nettó átlagkeresetek, 2005-től Baranya kicsit megelőzte Tolnát az átlagkereset vonatkozásában. Az országos szinttől mindvégig elmaradt a régió, és benne Tolna megye kereseti színvonala.

Képzettség

Magyarországon a népesség iskolai végzettsége folyamatosan javul. 2009-ben a 25–64 éves népesség 19%-a rendelkezett főiskolai vagy egyetemi diplomával. 31%-nak a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, további 30%-nak szakiskolai, illetve szakmunkás végzettsége volt, 20% pedig legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezett.⁸ A népesség iskolai végzettségével párhuzamosan a foglalkoztatottak iskolázottsága is folyamatosan emelkedik. Az elhelyezkedési esélyeket az iskolai végzettség jelentősen befolyásolja. Jól mutatja ezt, hogy amíg az általános iskolai végzettségűek 19–20%-a folytatott jövedelemszerző tevékenységet 2009-ben, addig a szakmai középfokú végzettségűek 63%-a. A gimnáziumi érettségivel rendelkezők 40%-a, a főiskolát végeztek 72%-a, az egyetemet végezteknek pedig 73%-a dolgozott. Ugyanakkor a foglalkoztatási ráta egyaránt mérséklődött az alap-, közép- és felsőfokú végzettségűek körében, legnagyobb mértékben azonban az alacsony iskolázottságukat érintették a kedvezőtlen folyamatok, így egyre nagyobb az alacsonyabb iskolai végzettségűek és a felsőfokú végzettségűek foglalkoztatási színvonala közötti különbség. A nők foglalkoztatási aránya minden iskolázottsági szinten alacsonyabb a férfiakénál. Legnagyobb különbség (16 százalékpont) a szakiskolai szakmunkás végzettségű férfiak és nők között tapasztalható. A legkedvezőbb az egyetemet végzett férfiak foglalkoztatottsága (77%), a legkedvezőtlenebb (17%) pedig a 8 általános vagy annál kevesebb osztályt végzett nőké. A foglalkoztatottak között évről évre kevesebben vannak azok, akik legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, és folyamatosan növekszik a közép- és felsőfokú végzettségűek száma. Ugyanakkor a régiók között a már korábban meglévő különbségek továbbra is megmaradtak, sőt a gazdasági szerkezet változásával összhangban növekedtek.

A megyében élő népesség aktuális képzettségi színvonalát csak a 2011-es népszámlálás feldolgozása után fogjuk megismerni. A megyei statisztikai évkönyv adataiból megállapítható, hogy a 2001/2002-es tanévben 23 466 általános iskolai tanuló volt a megyében, míg a 2009/2010-es tanévben már csak 17 836. A középiskolai tanulók létszáma kb. másfél ezerrel nőtt az évtized végére, a 2009/2010-es tanévben közel 11 000 középiskolai tanuló volt a megyében. A szakiskolai tanulók létszáma is növekedett néhány száz fővel. A felsőoktatásban résztvevők létszáma mindössze néhány száz fő a megyében, a megye egyetlen felsőfokú oktatási intézménye a Pécsi Tudomány Egyetem Szekszárdon működő Illyés Gyula Főiskolai Kara. A Szegedi Tudományegyetem 12 kara a felsőoktatás legszélesebb spektrumát öleli fel.

A jövőre nézve az általános iskolai létszám további csökkenése, a középiskolai csoportok arányának növekedése prognosztizálható. A felsőoktatás esetében nehezebb egyértelmű jövőképet felrajzolni, a felvehető létszám évről-évre változó alakulása miatt.

⁸ Magyarország 2009., KSH 2010.

A területi munkaerő-kínálat előrebecslésére vonatkozó számítások⁹ a 15 éven felüli népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlásának a 2001 és 2021 közötti időszakban bekövetkező változására vonatkozó előrejelzéseket mutatják. Az alábbi táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy Tolna megye lakosságának iskolai végzettségi színvonala 2001-ben kedvezőtlenebb, mint az országos átlag, és kedvezőtlenebb a Dél-Dunántúli régió átlagánál is. A megyében magas a legfeljebb nyolc általánost végzettek aránya, és relatíve alacsony a középfokú, illetve felsőfokú végzettségűek aránya. A megye iskolázottsági mutatói az előrejelzések alapján az országos tendenciának megfelelően javulni fognak, de a megye relatíve kedvezőtlen pozíciója nem fog javulni, 2021-ben is az országos (és régiós) átlag alatt marad a közép- és felsőfokú végzettséggel bírók aránya. A hivatkozott tanulmány szerint országosan, és minden egyes régióban is, a humán erőforrás lényeges, általános javulására kell számítani, amennyiben az iskolai végzettség emelkedését vesszük figyelembe.

A különböző iskolai végzettségűek aránya a 15 éves és idősebb népességben, 2001, 2021 (%)

Területi egység	Ált.isk. 8 alatt és 8 osztály	Szaktanárs-	Középfokú	Felsőfokú	összesen
2001					
Tolna	50,6	21,4	20,0	8,0	100,0
Dél-Dunántúl	48,8	20,6	21,9	8,7	100,0
Magyarország	44,9	18,6	25,5	11,0	100,0
2021					
Tolna	25,3	27,3	32,3	15,1	100,0
Dél-Dunántúl	24,3	26,6	33,1	16,0	100,0
Magyarország	21,6	24,0	35,4	19,0	100,0

Forrás: Hablicsek László: Területi munkaerő-kínálat előrebecslés, Bp. 2005.

Egészségügyi ellátás, egészségi állapot

Tolna megye - már idézett – komplex fejlesztési programja az alábbiak szerint összegzi a megye egészségügyi helyzetét. „A kórházi ellátást a megyében a Szekszárdon lévő megyei kórház – kihelyezett osztályai vannak Pincehelyen -, a bonyhádi és a dombóvári kórház biztosítja. Ez utóbbi kht. formában működik, és ellátási területe átnyúlik Baranya megyébe is. Mindhárom kórház esetében szükséges a rekonstrukció és a műszerezettség fokozása. Szakorvosi rendelőintézetek Bonyhádon, Dombóváron, Pakson, Szekszárdon és Tamásiban működnek. Egyes szakorvosi rendelői – gyermekorvos, fogászat, anya és csecsemővédő szolgálat- a többi városban és nagyobb községekben is működnek. A házi orvosi ellátás minden településre kiterjed, kisebb települések esetében székhelyén kívül a házi orvos még 1-2 település lakosságát gondozza.

A halálozási arány a megyében, az országos tendenciához hasonlóan magas, amihez az elöregedés, egyik oldalon a munkanélküliség, másik oldalon a túlmunka, a helytelen táplálkozás, a dohányzás, az alkoholfogyasztás, az utóbbi években némileg a drogok megjelenése és terjedése is hozzájárulnak.”

A tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó szociális intézmények száma, a férőhelyek száma és az ellátottak száma is nőtt az ezredforduló óta. Az elöregedés következtében egyre több községben lesz megoldandó feladat a rászorulókat megfelelő gondozása.

⁹ Hablicsek László: Területi munkaerőkínálat előrebecslés (HEFOP 2.1.10 Kutatási Program) Bp. 2005. Az előrejelzés szerint Tolna megye 15 éves és idősebb népességének száma 2021-ben 194 555 fő lesz a 2010. évi 200 562 fővel szemben.

A születéskor várható átlagos élettartam, 2001, 2009

Területi egység	férfi			nő		
	1990	2001	2009	1990	2001	2009
Baranya	65,46	68,20	70,03	72,94	75,63	77,95
Somogy	65,12	67,28	68,64	73,34	75,39	77,06
Tolna	64,84	67,96	70,16	74,23	76,57	78,12
Dél-Dunántúl	65,18	67,83	69,59	73,40	75,79	77,70
Ország összesen	65,13	68,15	70,05	73,71	76,46	77,89

STADAT 6.1.7. Születéskor várható átlagos élettartam

A lakosság egészségi állapotának lassú és fokozatos javulását mutatja, hogy a születéskor várható élettartam növekedett mind a nők, mind a férfiak körében az elmúlt húsz esztendőben. A férfiak születéskor várható élettartama Tolna megyében növekedett legtöbbször a régió belül: 1990-ben még a tolnai adat a legkisebb, 2009-ben már valamelyest megelőzi a baranyait is. A nők életkilátásai Tolna megyében voltak és maradtak a legjobbak az elmúlt húsz évben. 2009-re Tolna megyében mind a férfiak, mind a nők születéskor várható élettartama kevéssel az országos átlag felett volt. A régió belül Somogy megye lakóinak a legalacsonyabb a várható élettartama.

A javuló tendencia ellenére, sajnálatos módon továbbra is igaz, hogy az uniós országok átlagától még mindig jelentős a magyarországi nők és férfiak lemaradása a születéskor várható élettartam tekintetében. 2008-ban az Európai Unió 27 tagországa lakosságának születéskor várható átlagos élettartama (nők és férfiak együtt) 79,1 év volt.¹⁰ A magyarországi átlag ugyanakkor 73,2 év, közel 6 évvel kevesebb.

A lakosság egészségi állapotára hatást gyakorol az ivóvizek és a levegő tisztaságának/szennyezettségének alakulása. Az elmúlt években bekövetkezett változásokat (javulást/romlást) a környezetvédelmi fejezet mutatja be.

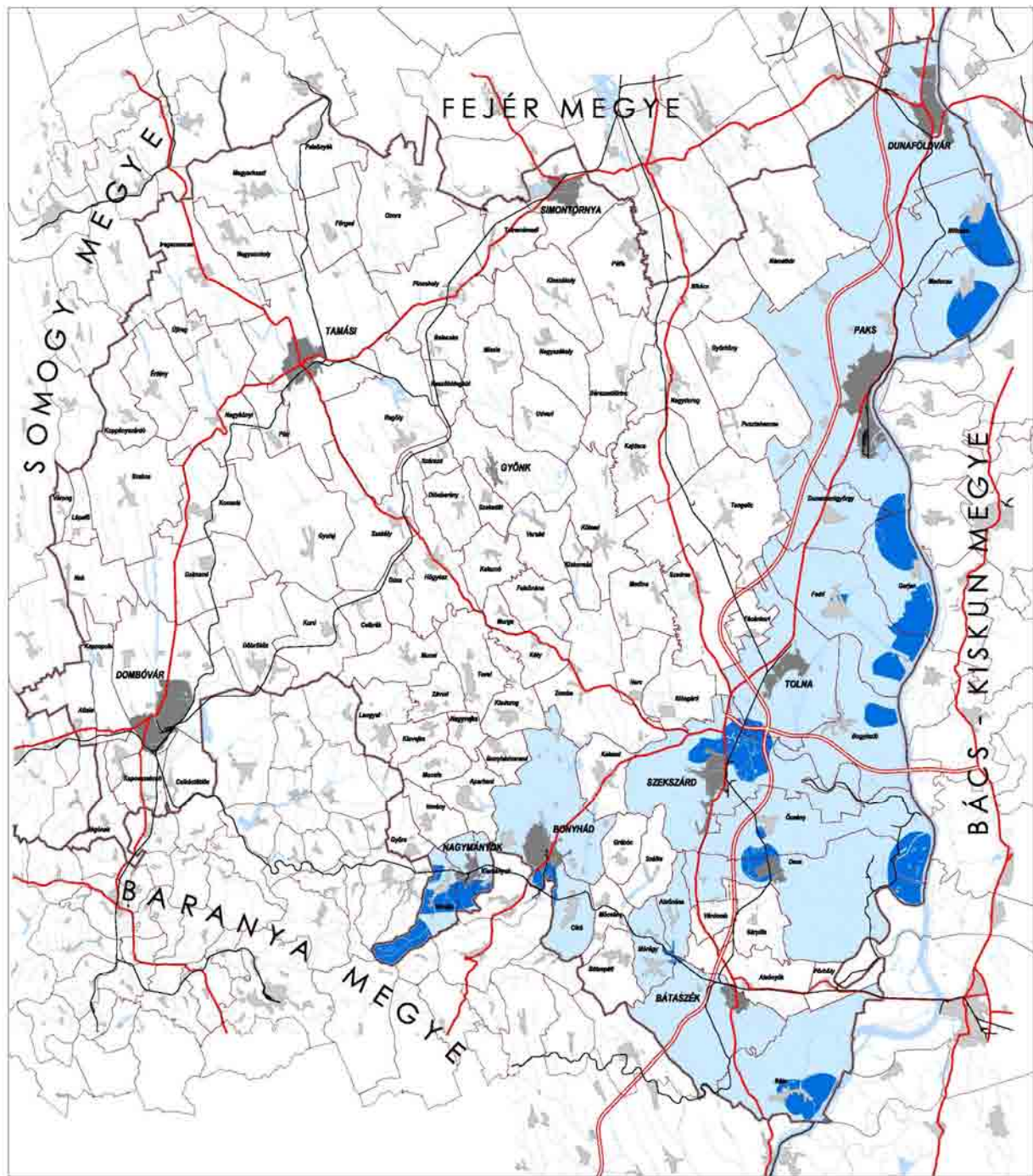
3.6 KÖRNYEZETI ELEMELK ÁLLAPOTA, SZENNYEZETT TERÜLETEK SZÁMBAVÉTELE

3.6.1 Felszín alatti víz és földtani közeg állapota (FAVI)

Az Országos Környezeti Kármentesítési Program (OKKP) keretében megkezdődött a föld alatti víz és földtani közeget veszélyeztető tényleges és potenciális szennyezőforrások számbavétele. Ennek informatikai háttérét a Felszín Alatti Víz és a Földtani Közeg Környezetvédelmi Rendszer (FAVI) részeként működő Kármentesítési Információs Rendszert (KÁRINFO) adja. A felszín alatti víz és a földtani közeg környezetvédelmi nyilvántartási rendszer (FAVI) adatszolgáltatásáról szóló 18/2007.(V.10.) KvVM rendelet (amely a 25/2007. (VII. 30.) KvVM rendelettel módosításra került) jogszabályi háttérrel biztosít a FAVI valamennyi alrendszerét, így a tartós hátrahagyott környezeti károkat érintő adatok gyűjtését támogató FAVI-KÁRINFO rendszernek is. A rendszert a KvVM, a VITUKI Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet Kht. Környezet- és Természetvédelmi Igazgatóság Kármentesítési Koordinációs Központja, valamint a Zöldhatóságok működtetik.

A FAVI-KÁRINFO dinamikus térinformatikai rendszer szolgáltatásai és működése egy 1996-ban elfogadott koncepcióterven alapul, melynek a legfőbb céljai a kármentesítési folyamat állandó nyomon követése, az adatbázis ingatlan-nyilvántartási rendszerhez való kapcsolása, és folyamatos

¹⁰ Magyarország számokban, 2008 (KSH 2009)

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete

JELMAGYARÁZAT

- Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete
- Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete által érintett település

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Palkó István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tábori Anna TR 01-0402
Város-tervező Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Országos Területrendezési Terv)

2011. április

bővíthetősége kármentesítési és műszaki beavatkozási technológiákkal, monitoring rendszerek adataival. E kármentesítési adatbázis főbb funkciói az adatlapok rögzítése, az adatminősítés lehetővé tétele, a rögzített adatokhoz időpont és felhasználó név kapcsolása, adatmódosítások nyomon követése, lekérdezések, grafikonok és táblázatok készítése, prioritási szám meghatározása. A funkciók közül kiemelendő az adatlapok rögzítése. Típusai az ASZF nevű bejelentő adatlap, amelyen megtörténik a szennyezett terület számbavétele és a főbb adatok előzetes meghatározása. A B adatlapon a szennyeződéssel és környezettel kapcsolatos adatok teljes körű pontosítása történik meg. A B adatlapok elkészítésével lehetőség nyílik a prioritási lista elkészítésére, mellyel megállapítható az egyes szennyeződések esetében a beavatkozás sürgőssége és természetesen a károsodás mértéke is (Nemzeti Kármentesítési Prioritási Lista).

Az adatok megkérése két szálon indult meg: egyrészt a VITUKI-tól, mely központként folyamatosan kezeli a FAVI-KÁRINFO országos rendszerét, másrészt a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságtól. Utóbbi Igazgatóságtól még nem kaptuk meg az adatokat.

Az adatszolgáltató VITUKI tájékoztatása szerint a jogszabály hatályba lépése, 2007 óta a korábbi nyilvántartás befagyasztásra került, tekintettel arra, hogy a közeljövő környezetvédelmi adatainak publikációja érdekében a továbbiakban az adatszolgáltató felelős az adatlapok adattartalmáért.

A befagyasztott adatbázist alapvetően a környezetvédelmi felügyelőségek töltötték fel, illetve korábbi adatbázisok konverziója útján keletkezett, de alapvetően 2004-2005. évi és korábbi adatokat tartalmaz. Oka, hogy véleményük szerint az új adatbázis a jogkövető magatartás hiányában messze nem töltődik olyan ütemben, mely elvárható lenne.

A KÁRINFO rendszer a jelenleg is üzemelő engedélyköteles tevékenységekkel összefüggő adatokat nem tartalmazza, ezért ezekre vonatkozóan nem tudunk alátámasztó adatokkal szolgálni.

A melléklet 1. táblázata a 2007. előtt állapotot mutatja be, a tényfeltárás előtt álló területekről tartalmaz alapvető információkat. Olyan ipari tevékenységet folytató területeket tartalmaz, ahol csak a korábbi tevékenységből eredően vélelmezett a szennyezettség, azaz potenciális (lehetséges) szennyező források helyezkednek el területi kiterjedés nélkül. A táblázat alapján látható, hogy viszonylag kevés olyan területet vettek nyilvántartásba, melyről csak sejthető, hogy a rajta folytatott tevékenység szennyezheti a talajt és a talajvizet. A potenciális szennyező forrásnál nincs meg az ismert szennyezőanyag mennyisége, azonban megállapításra került, hogy a műszaki védelem mindegyiknél hiányzik. Megfigyelő rendszerre vonatkozó információt is tartalmaz a táblázat. Ezekon a területeken az adatlapok rögzítésekor még nem történtek átfogó vizsgálatok és mérések, alapvetően mérnöki becslésekre és következtetésekre került sor. Ez alapján nem állapítható meg a tényleges szennyezés, de szennyezést feltételeznek több iparterületen.

Az alábbi potenciális szennyezőforrások figyelemre méltók 2007 előtt:

- szennyezett olajok, ásványi olaj származékok Dunaföldvár, Dombóvár, Ozora településeken
- állattartásból származó alom, trágya: Grábóc
- növény védőszer: Dombóvár
- ipari hulladékok (szennyezett bőr, bőrenyv, krómcserezett bőr, stb.): Simontornyai bőrgyár
- veszélyes anyag kiömlés (diklór etilén): Szekszárdi lőtéri vízbázis

A melléklet 2. táblázatában szereplő telephelyek esetén a **2007. előtt adatlapok rögzítésekor már tényfeltárások történtek**, melynek során detektálásra kerültek a szennyező anyagok és elvileg megtörtént a szennyezett terület lehatárolása is. Itt már több telephelyet vettek számba, mint a

becslésnél. A legjelentősebb szennyezőanyagok között szerepel az ásványolaj és származékai és a szénhidrogének 3 települést érintően. A szekszárdi lőtér vízbázis és a simontornyai börgyár az a két telephely, melyek az előző becslés táblázatban is szerepeltek. A szekszárdi vinil-klorid és teraklór-étén, diklór-étén szennyezés az összes közül a legveszélyesebb, mert veszélyezteti a parti szűrésű és talajvizet, elér csatornát és árkot 10 éven belül. 5 éven belül pedig elérheti a vízbázist, mint a dombóvári fakonzerváló üzem szennyezése. Ugyanilyen veszélyes a dombóvári fafeldolgozó telephelyén történt szennyezés. Mindkét esetben veszélyeztetve van „A” és „B” hidrogeológiai védőterület, mezőgazdasági terület (rét, legelő, állattartás, halastó, szántó, erdő). Lakó-, szociális-, sportlétesítményeket, élelmiszeripar és gyógyszeripar területet 10 éven belül elér a simontornyai börgyár, a szekszárdi lőtér és a dombóvári szennyezés. Jelentős felszín alatti víz szennyezést és szennyezett földtani közeget tártak fel a kármentesítési határérték felett ezeknél a telephelyeknél. A dombóvári üzem elsősorban a talajt szennyezte el, a börgyár és a szekszárdi veszélyes anyag pedig a felszín alatti vizet.

Műszaki beavatkozásra kötelezést nem tartalmaz a táblázat.

A 3. táblázat a 2007. előtt megtörtént kármentesítés műszaki adatait tartalmazza. A megyében ekkor három telephelyen került felszámolásra a szennyezés, Pakson, Szakályon és Iregszemcsén. A paksi vasúti területen történt ásványi olajszennyezés az előző táblázatban is szerepelt, mint felmért terület. A megyében ezen a három kisebb területen kezelték sikeresen a gázolaj tároló tartály körüli talajt, cserével. További műszaki beavatkozásra nem volt szükség. Területhasználat korlátozás és módosítás nem történt egyik területen sem.

A 4. táblázat a 2007. után feltárt szennyezőanyagokat tartalmazza. Egyedül a Kaposszekcsői benzinkút területén történt feltárt szennyezés. Ez a szénhidrogén szennyezés talajvizet veszélyeztet 10 éven belül, de védőterületet és vízbázist nem ér el.

A melléklet 5. táblázata azokat az objektumokat mutatja be, ahol 2007 után megtörtént a kármentesítés. A táblázat a műszaki beavatkozás körülményeinek összefoglalását mutatja be. Az ide tartozó objektumok további kockázatot általában már nem jelentenek, azonban a további területhasználat lehetősége behatárolt lehet. Itt is csak egyetlen ipari telephelyen végezték el sikeresen a műszaki beavatkozást. Ez pedig a bátaszéki vasúti területen történt szénhidrogén szennyezés utáni környezeti kármentesítés volt, mely során talajvíz kitermeléssel hárították el a veszélyt. A kármentesített talaj mennyisége jelentős volt, 12000 tonna. Ezek után megállapították, hogy a felszín alatti víz emberi fogyasztása tilos.

A megyében történt két veszélyes szennyezés, a simontornyai börgyár és a szekszárdi lőtéri vízbázis, ahol sürgős a kármentesítés. Simontornyán lassan befejeződik a börgyár rekultivációja, kármentesítése. Csak becsülni lehet, hogy a legtöbb településen bezárt hulladéklerakók és illegális hulladéklerakók, döngkutak és állattartó telepek szennyeznek a földtani közeget és felszín alatti vizeket (talajvizet), ez a nagyobb városokban fokozottan érvényes.

Szekszárd Lőtéri vízbázis tekinthető szennyezettnek, ahol a szennyezés már a termelő kutakat is elérte. Az előforduló szennyezőanyag a nitrát és a pontszerű forrásokból származó klórozott szénhidrogének. A vízbázis jogosult pályázni a biztonságba helyezési fázis végrehajtására.

Dombóvár térségében 4 jelentős hízó kibocsátású sertéstelep üzemel (Dalmandi Mg. Zrt. Csurgópusztai, Szarvasdi, Nagykonandai és a Döbröközi sertéstelep). Ezek a telepek nem vezetnek közvetlenül a befogadóba hígtrágyát, de a hígtrágya kiöntözésével számottevő diffúz szennyezést idéznek elő a vízgyűjtőn.

1. sz. melléklet: FAVI-KÁRINFO – Tényfeltárás előtt álló területek 2007-ig (VITUKI, 2011)

Település neve	Címe (utca, házsám stb.)	A terület/SzF helyrajzi száma	A terület/SzF leírása	Potenciálisan veszélyes anyag megnevezése	Potenciálisan veszélyes tevékenység megnevezése	Megfigyelő rendszer
Dombóvár	Gyenis A. u.	1889/3	fűtőház, mozdonyjavító	Szennyezett olajok, beleértve üzemanyagként, üzemanyag- adalékokként felhasznált olajokat is (fáradt olaj/ motorolaj, hajtóműolaj, diesel olaj, fűtőolaj, stb.)	Vasúti járműtelep	megfelelő
Szekszárd		04140; 3777/4	Lőtéri vízbázis	1,2-diklór-etén	Technológiából történő veszélyes anyag kiömlés, beszivárgás	megfelelő
Grábóc	Újsor u. Major	09		Állattartásból származó alom, trágya	Állattartó telep	nincs
Dombóvár		077/4	Vegyszertároló és vegyszerkeverő telephely	Növény védőszerek	Növény védőszer tároló és bekeverő, forgalmazó	nincs
Simontornya	Gyár u. 1-5.	181	Bőrgyár	Bőrkikészítési és felhasználási hulladékok: bőreny, húslási maradékok, krómcserezett bőr , valamint egyéb szennyezett bőr és szőr	Bőrkikészítő és feldolgozó üzem	
Dunaföldvár	Rátkai köz 2.	1030	Dunaföldvári Vár (Török torony)	Halogénvegyületeket nem tartalmazó olajok	Háztartási fűtőolaj tartály	nincs
Ozora		1596	Pipó vára	Szennyezett olajok, beleértve üzemanyagként, üzemanyag- adalékokként felhasznált olajokat is (fáradt olaj/ motorolaj, hajtóműolaj, diesel olaj, fűtőolaj, stb.)	Háztartási fűtőolaj tartály	nincs

2. sz. melléklet: FAVI-KÁRINFO – Tényfeltárás utáni, mérésekkel, modellezéssel meghatározott állapotú szennyezések 2007-ig (VITUKI, 2011)

Település neve	A terület/SzF leírása	Címe (utca, házszám stb.)	A terület/SzF helyrajzi száma	Potenciálisan veszélyes anyag megnevezése	Potenciálisan veszélyes tevékenység megnevezése	A (D) kármentesítési határérték fölött szennyezett földtani közeg, illetve talaj mennyisége (m3)	A (D) kármentesítési határérték fölött szennyezett felszín alatti víz mennyisége (m3)
Bátaszék	MÁV üzemanyag-ellátó	Bonyhádi út 4.	14/14	Ásványolaj és származékai (benzin, mosóbenzin, kerozin, diesel olaj, fűtőolaj, stb.)	Vasúti pályaudvar, vasúti rakodótér	9000	10000
Dombóvár	DOFAVÉD Kft. telephelye	Kórház utca 8.	2963/2	Fafeldolgozási és bútorigipari fakonzerváló és fakezelő anyagok, ezek maradékai és hulladékai	Fakonzerválást végző üzem	100000	6000
Szekszárd	Lőtéri Vízbázis, BHG góc	Szekszárd hrsz: 4014; 4019	4019; 4014	vinil-klorid	IPARI ÉS IPARI JELLEGŰ, VALAMINT SZOLGÁLTATÓ/KERESKEDELMI JELLEGŰ OBJEKTUMOK	0	76800
Szekszárd	Lőtéri Vízbázis, Vízbázis-góc	Szekszárd hrsz: 031/2; 031/122	031/2; 031/122	vinil-klorid	IPARI ÉS IPARI JELLEGŰ, VALAMINT SZOLGÁLTATÓ/KERESKEDELMI JELLEGŰ OBJEKTUMOK	50000	10852800
Szekszárd	Lőtéri Vízbázis, Vízmű-góc	Szekszárd		vinil-klorid	IPARI ÉS IPARI JELLEGŰ, VALAMINT SZOLGÁLTATÓ/KERESKEDELMI JELLEGŰ OBJEKTUMOK	1000	400000
Szekszárd	Lőtéri Vízbázis, TOTÉV-góc	Szekszárd hrsz: 4039/65; 4039/20; 4048	4048; 4039/65;	tetraklór-etén	IPARI ÉS IPARI JELLEGŰ, VALAMINT SZOLGÁLTATÓ/KERESKEDELMI JELLEGŰ OBJEKTUMOK	0	516800

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV – VIZSGÁLAT

Település neve	A terület/SzF leírása	Címe (utca, házszám stb.)	A terület/SzF helyrajzi száma	Potenciálisan veszélyes anyag megnevezése	Potenciálisan veszélyes tevékenység megnevezése	A (D) kármentesítési határérték fölött szennyezett földtani közeg, illetve talaj mennyisége (m3)	A (D) kármentesítési határérték fölött szennyezett felszín alatti víz mennyisége (m3)
Szekszárd	Lőtéri Vízbázis, Mezőgép-góc	Szekszárd hrsz: 3770; 3777/8; 4016/2; 3791/4	4016/2; 3791/4;	1,2-diklór-etén	IPARI ÉS IPARI JELLEGŰ, VALAMINT SZOLGÁLTATÓ/KERESKEDELMI JELLEGŰ OBJEKTUMOK	0	364800
Szekszárd	Lőtéri vízbázis		04140; 3777/4	1,2-diklór-etén	Technológiából történő veszélyes anyag kiömlés, beszivárgás	0	1750000
Paks	Mol Rt. (egykori töltőállomás)	6. sz. főút K-i oldal	3605	Ásványolaj és származékai (benzin, mosóbenzin, kerozin, diesel olaj, fűtőolaj, stb.)	Nyilvános üzemanyagtöltő állomás	940	1400
Bonyhád	egykori ÁFOR töltőállomás	Sport u. 2.	2497	Szénhidrogének (TPH)	Nyilvános üzemanyagtöltő állomás	2400	2480
Paks	Mol üzemanyag töltő állomás	6sz. főút nyugati oldal	3651	Ásványolaj és származékai (benzin, mosóbenzin, kerozin, diesel olaj, fűtőolaj, stb.)	Nyilvános üzemanyagtöltő állomás	0	3750
Simontornya	Börgyár	Gyár u. 1-5.	181	Bőrkikészítési és felhasználási hulladékok: bőrenyv, húslási maradékok, krómcserezett bőr, valamint egyéb szennyezett bőr és szőr	Bőrkikészítő és feldolgozó üzem	53056	182260

3. számú melléklet: FAVI-KÁRINFO - Műszaki beavatkozás körülményeit bemutató adatsor 2007-ig (VITUKI, 2011)

Település neve	A terület/SzF leírása	Címe (utca, házszám stb.)	A terület/SzF helyrajzi száma	Technológia 1.
Paks	Felszín alatti gázolaj tároló tartály	Vasút u. 1.	3584/9	Kitermelés, elszállítás és deponálás talajcserével
Szakály	Felszín alatti gázolaj tároló tartály	Bartók B. u. 500.	0252/1	Kitermelés, elszállítás és deponálás talajcserével
Iregszemcse	Felszín alatti gázolaj tároló tartály	Rákóczi u. 40.	0292/2	Kitermelés, elszállítás és deponálás talajcserével

4. számú melléklet: Szennyezőforrások és szennyezett területek adatai 2007. után (VITUKI 2011.)

Objektum	Objektum település	Objektum cím	Szennyezőanyag	B határérték felett szennyezett f.a. víz (m3)	B határérték felett szennyezett f.a. víz vetülete (m2)	10 éven belül veszélyeztetett f.a. víztípus
benzinkút szennyezett területe	Kaposszekcső	7361 Kaposszekcső 611 sz. út	Szénhidrogének (TPH)	15	100	talajvíz

5. számú melléklet: FAVI-KÁRINFO - Műszaki beavatkozás körülményeit bemutató adatsor (VITUKI, 2011)

Objektum település	Objektum cím	Szennyezőanyag	Kezelt talaj mennyisége (tonna)	Műszaki beavatkozási technológia neve (1)	Műszaki beavatkozási technológia neve (2)	Műszaki beavatkozási technológia neve (3)	Javasolt területhasználat neve (1)	Javasolt területhasználat neve (2)
Bátaszék	7140 Bátaszék Bonyhádi út 4	Szénhidrogének (TPH)	12000	Intenzifikált bioremediáció	Komposztálás	Talajvíz kitermelés	A felszín alatti víz emberi célú felhasználása (fogyasztása) tilos	közforgalmú vasút

A talaj és a föld védelme elemi érdekünk, hiszen a föld termeli meg élelmünket, a föld/talaj jellege, adottsága jelentősen meghatározza a területhasználat lehetőségeit. Ezért fontos tudatos védelmük, a talaj jellegének megfelelő tájhasználat meghatározása. A területrendezési korlátozások jó része a földhöz kapcsolódnak: így a kiváló minőségű szántóterületek védelme, a talajok erózió elleni védelme.

3.6.2 Szántóterületek termőhelyi adottsága

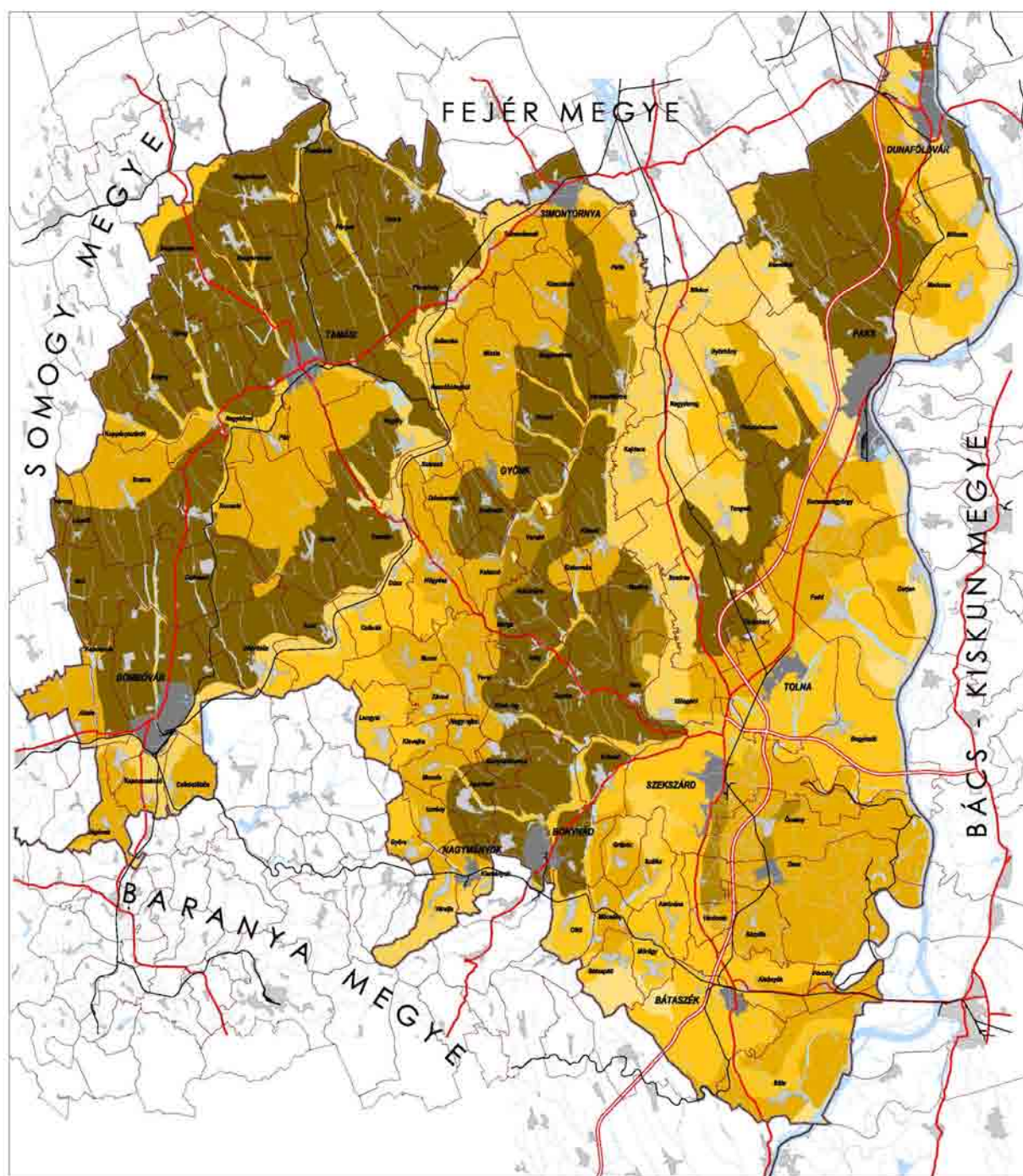
Az egyes területek termőhelyi adottsága több tényezőtől függ. Minőségét elsősorban az éghajlat, a domborzat és a talaj befolyásolja. A megye adottságait – köztük termőhelyi adottságait részletesen vizsgálta a 2004-ben elfogadott megyei tervhez készült helyzetelemzés, melyből csak a termőhelyi adottsággal összefüggő főbb jellegzetességeket elevenítjük fel.

A Mecsek északi nyúlványait leszámítva napfényben gazdag, általában 2000-2050 közötti (a dombosági területeken ennél kisebb, 1950-2000 óra), mely tenyészidőszakban több mint 1500 óra (Sárköz, Dél-Mezőség). Az évi középhőmérséklet 10 °C, mely értéktől a dombvidéki tájakon hűvösebb, míg a Mezőföldön és a Sárközben melegebb van. A csapadék területi eloszlása sokkal differenciáltabb képet mutat. A Lengyel-Györe-Máza vonaltól délre még 750 mm feletti az évi átlagos csapadék, a Kapos-Koppány menti dombvidék, a Völgység és a Szekszárdi-domság délnyugati részén 650-700 mm között változik, Németkér-Tengelic-Sióagárd vonalától keletre, valamint a gemenci térségben pedig 600 mm alá csökken. A talajok tekintetében Békés megye után itt található a legjobb talajok (csernozjom, barna erdőtalaj), melyek elterjedésére az egyéb földrajzi adottságok miatt (pl. a völgyekben az erősebb vízhatás) a mozaikosság a jellemző.

Termékenység

A talaj termékenységét az aranykorona-értékkel, talajértékszámmal, vagy a termőhelyi értékszámmal mérik. A termőhelyi adottság meghatározására 1875-ben vezették be az aranykorona értéket, mely figyelembe veszi a föld termékenysége mellett az akkori becsült tisztajövedelmek különbségeket is. Az aranykorona csak megalkotásának időpontjában szolgált megbízható információkkal, noha még ma is széles körben elterjedt használata még a hatósági ügyekben is. Ezt jócskán meghaladta a talajértékszám, mely az adott talaj termékenységét a legjobb adottságú talaj termékenységéhez mérik, figyelembe véve pl. a talaj altípusát (pl., csernozjom, réti, homok stb.), talajképző kőzet minőségét, a fizikai talajféleséget, humuszréteg, termőréteg vastagságát, humusztartalmat stb. A legjobb termékenységű talajok pontszáma megközelíti a 100-at, az alacsony minőségűek a nullához közelítenek.

Tulajdonképpen a megye több, mint 2/3-adán több, mint 50 pontot kaptak a talajok, többségében 70 és 80 közötti értékszámú talajok találhatóak, melyeket tulajdonképpen a korábbi megyei terv is lehatárolt, mint kiváló termőhelyi adottságú területeket, az OTTrT vonatkozó övezete alapján. Ezek a területek Tamási és Felsőnyék, Dombóvár és Kocsola közötti nagyobb területen, valamint Pakstól észak-nyugatra és Bonyhád Simontornya közötti keskeny sávban helyezkednek el. A kevésbé jó minőségű völgyek a folyóvölgyekben, így a Kapos, Koppány mellett közvetlenül, a Sió és Sárvíz széles völgyében és a Duna menti területeknél helyezkedik el. A különböző termékenységű talajokat a mellékelt térkép mutatja. A legkomplexebb értéket a termőhelyi értékszám képviseli, ahol a domborzati adottságok mellett figyelembe veszik az éghajlati adottságokat is. A termékenység meghatározásánál azonban továbbra is a talajértékszámából célszerű kiindulni, mivel a megye területén a legnagyobb problémát a víz (csapadék) hiánya okozza. A kevésbé jó minőségű talajok is jó termékenységűekké válnak, amennyiben megfelelő vízellátásban részesülnek.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TALAJOK TERMÉKENYSÉGE A TALAJÉRTÉKSZÁM ALAPJÁN

JELMAGYARÁZAT

(0 - 10)	40 - 50	(80 - 90)
10 - 20	50 - 60	(90 - 100)
20 - 30	60 - 70	
30 - 40	70 - 80	

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Palkó István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tóthai Anna TR 01-0402
Város-tervezés Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

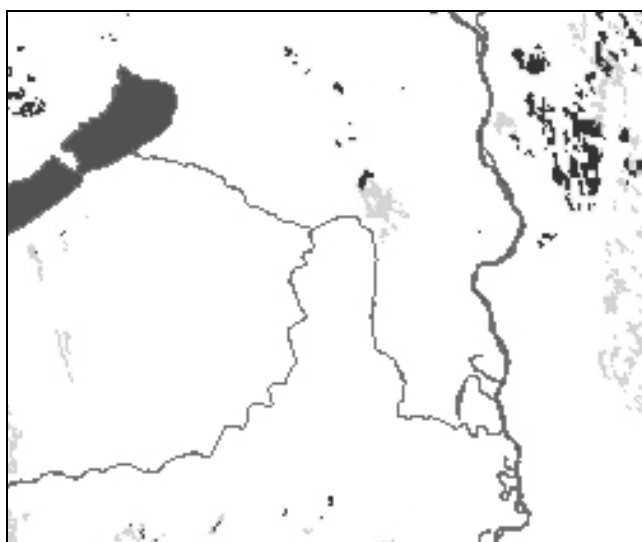
(Forrás: Agrotopográfiai térkép)

2011. április

A kedvezőtlen talajadottságú területek esetén meg kell említeni a kedvezőtlen adottságú területekre vonatkozó támogatási rendszert, bár Tolna megyét szinten nem is érinti. Ennek az alapja a 1257/1999/EK tanácsi rendelet. A kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatásának célja a fenti rendelet 19. cikkében, valamint 20. cikkében meghatározott, a gazdálkodás eredményességét kedvezőtlenül befolyásoló gazdasági, társadalmi és természeti tényezők (jövedelmezőségi tényezők, alacsony népsűrűség és mezőgazdasági foglalkoztatottság aránya, alacsony hozamú, nehezen művelhető földterületek, valamint kedvezőtlen vízgazdálkodási és talajszerkezeti tényezők, szélsőséges talajsavanyúság és szikesség) hatásainak részbeni kompenzációja. Ebből következően több tényezőt vesznek figyelembe, nemcsak a rossz talajadottságokat.

A támogatás célja a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet kialakítása, környezettudatos gazdálkodás és fenntartható táj-használat kialakítása, a mezőgazdasági célú földhasználat fenntartásának biztosítása, amely hozzájárul az életképes vidéki közösségek fenntartásához. A Helyes Gazdálkodási Gyakorlatnak megfelelő gazdálkodók támogatása a mezőgazdasági tevékenységek fenntartása végett fontos.

KAT területek (19. cikkely – sötét, 20. cikkely világos)

Az FVM 24/2007. (IV. 17.) rendeletének melléklete és kapcsolódó táblázata meghatározza azoknak a településeknek a körét, ill. az adott településen lévő szántóterületeket, ahol az 19. és 20. cikkely alapján kedvezőtlen adottságúak a termőhelyi viszonyok. A 19. cikkely alapján azok a települések kerülnek a kedvezőtlen adottságú kategóriába (KAT), ahol egyrészt túl nagy energia-befektetéssel járna a termőföldek feljavítása, másrészt átlagosnál alacsonyabb a mezőgazdasági teljesítmény, harmadrészt pedig alacsony, illetve fogyatkozó létszámú a mezőgazdasági termelésből élő lakosság száma (tehát leginkább a gazdasági potenciálra alapozott a lehatárolás).

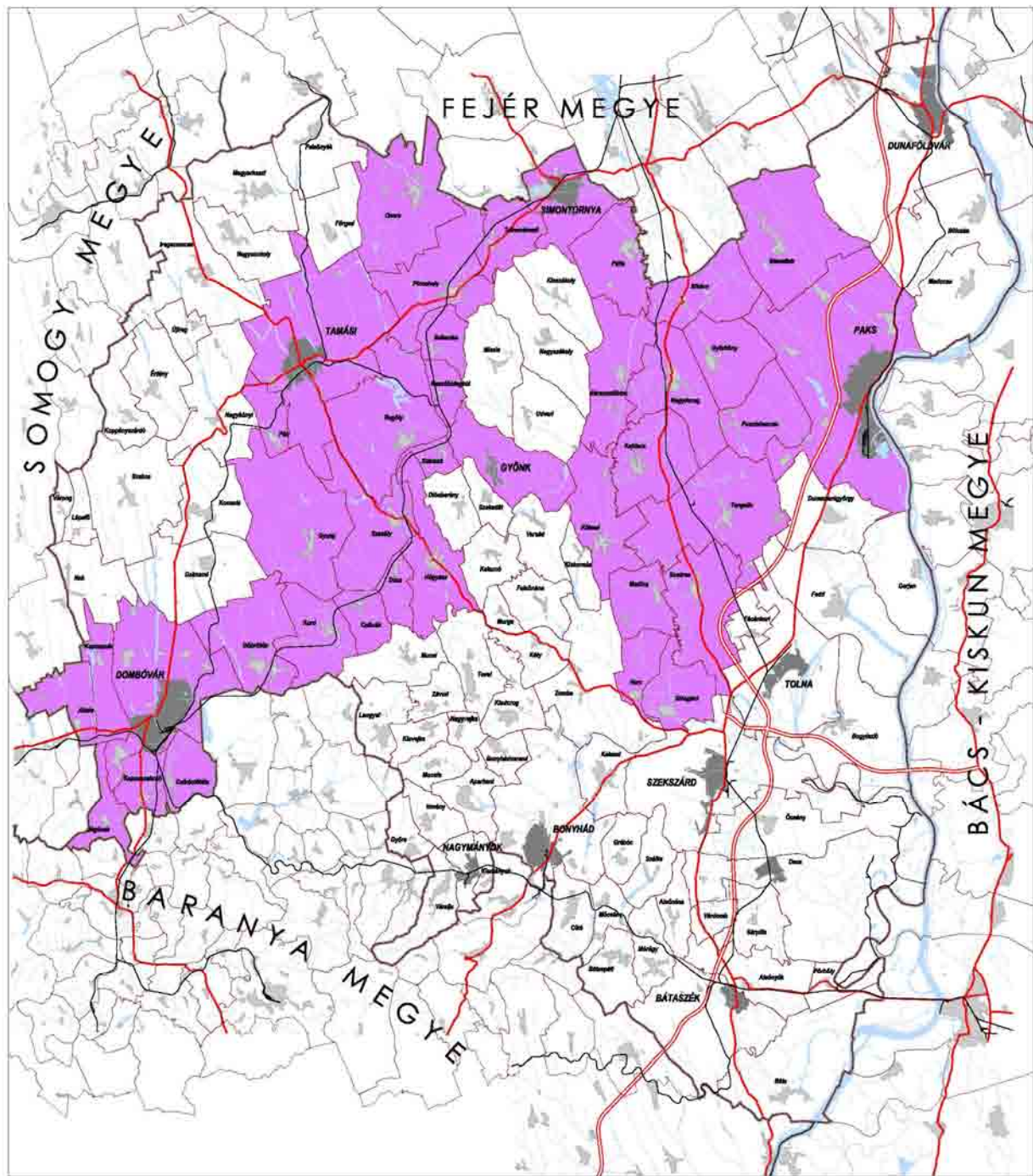
A 20. cikkely alapján azok a termőföldek tartoznak a KAT-ba, ahol a talaj fokozott savanyúsága, extrém sótartalma, extrém vízgazdálkodási körülményei és extrém fizikai talajjellemzői közül minimum kettő fennáll.

A kedvezőtlen adottságú termőterületek lényegében nem érintik Tolna megyét.

3.6.3 Termőterületek területrendezési szintű védelme

Hazánk legfontosabb természeti kincse a jó minőségű termőföld. A termőföld mennyiségét, minőségét jelentősen befolyásolják az emberi beavatkozások. A talajszennyezés csak az egyik szelete a földet érő negatív hatásoknak, ezt a FAVI-KÁRINFO adatainál mutatjuk be részletesen. Országos (sőt globális) szinten a legnagyobb problémát az erózió, valamint a termőterületek fokozatos csökkenése jelenti, melyek káros folyamatokat a területrendezés eszközeivel is célszerű visszafogni.

Elsősorban a kiváló adottságú termőterületek csökkenését igyekszik visszafogni az OTTrT által meghatározott kiváló termőhelyi adottságú szántóterületek övezete. Az OTTrT fogalom-

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

SZÉLERÓZIÓNAK KITEJT TERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

Szélerózióinak kitéjt terület övezete által érintett települések

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

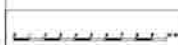
GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tócsai Anna TR 01-0402
Város-tervező Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Tolna Megyei Területrendelési Terve)

2011. április

meghatározása alapján a kiváló termőhelyi szántóterületek övezete országos, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben alkalmazott övezet, amelybe az agroökológiai adottságai alapján kimagasló agrárpotenciállal rendelkező, ugyanakkor környezeti szempontból a legkevésbé érzékeny, ezért mezőgazdasági árutermelésre legalkalmasabb kiváló minőségű és termőképességű szántóterületek tartoznak. A kiváló termőhelyi adottságú szántóterületeken beépítésre szánt terület csak kivételesen, területfelhasználási engedéllyel jelölhető ki. Az OTrT övezetének országos lehatárolásánál korábban az agrotopográfiai térkép szerinti talajértékszámából indultak ki, ugyanakkor az OTrT módosítása során új szempontokat is érvényesítettek (pl. környezeti szempontból legkevésbé érzékeny területek). A lehatárolás elsősorban a termőhelyek jellemzőit veszi figyelembe, ahol biztos terméshozamok várhatók. Ennek alapján nem minden esetben a kiváló talajtulajdonságú talajok kerültek kijelölésre, hanem olyan területek is, ahol kevésbé jók a talajadottságok, azonban ennek ellenére pl. a magasabb talajvízszint biztos terméshozamokat eredményez. Az OTrT által meghatározott övezetben lényegében nincs jelentős változás: a Duna menti területeknél a módosítás kis mértékben növelte a területeket, a korábban érintett területeken pedig tovább finomodott az övezet kiterjedése. E lehatárolás alapvető hibája, hogy nem veszi figyelembe az OTrT 500.000-es léptékét, így olyan területeket is jelöl az övezeti tervlap az ország némely területein, melyek mérete (kb. 1-2 ha) alig éri el a „alkalmazhatóság/láthatóság” léptékét.

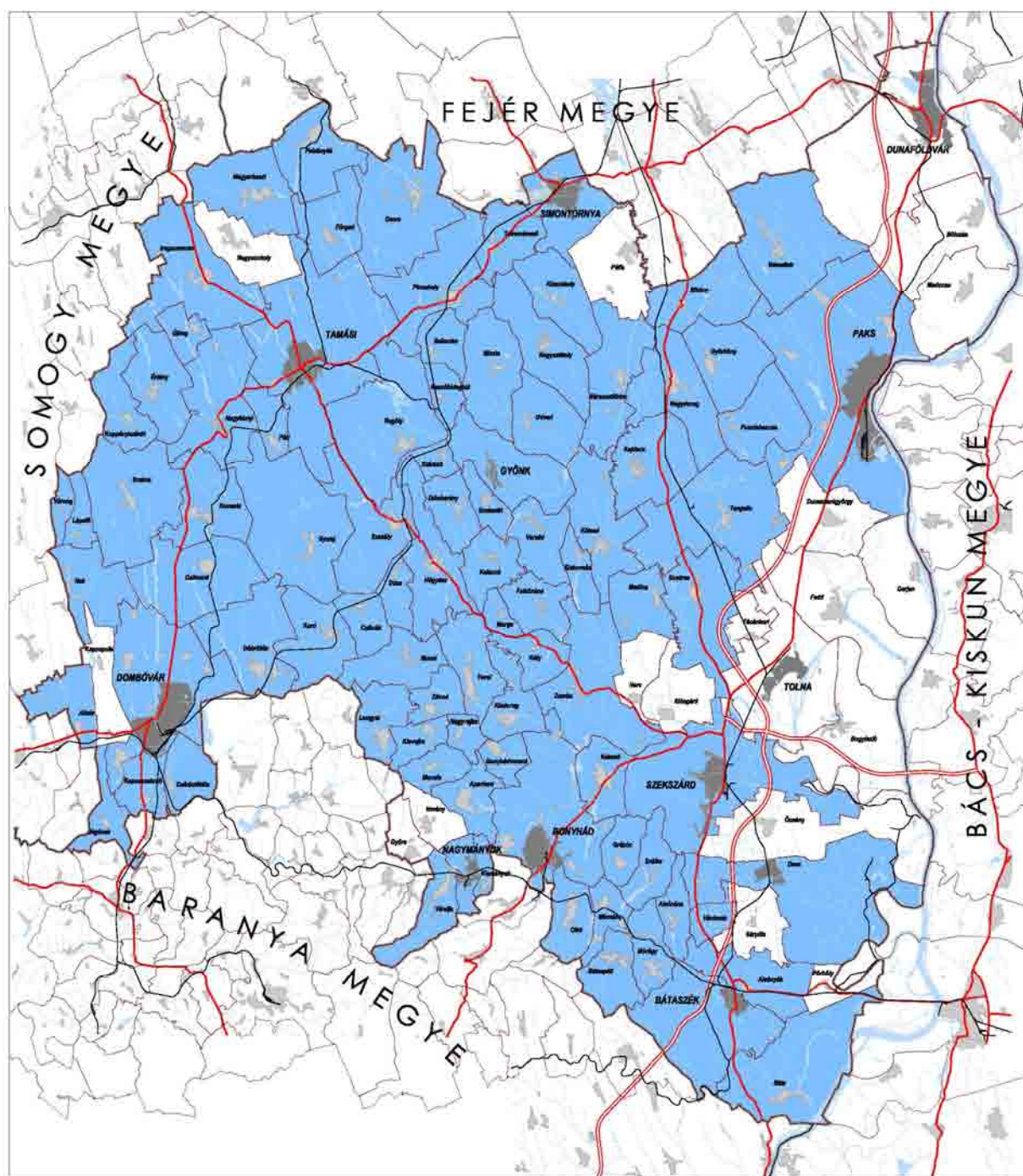
3.6.4 Szélerózió által veszélyeztetett területek

A szélerózió kialakulásában a talaj szemcseösszetétele, szerkezetessége, nedvessége, szerves anyag tartalma, a deflációs terület hossza, a felszín érdessége és a növényborítottság mértéke kap szerepet. Ahol az átlagos szélsébség viszonylag magas, ott fokozódva jelentkeznek a szélverés, talajelhordás problémái. A területrendezési terv műfajából következően a tervnek arra kell összpontosítania, hogy hol vannak azok a területek, ahol nagy a valószínűsége, hogy homokviharak alakulnak ki. A potenciálisan szélerózióra érzékeny a futóhomok (a megyében 3 ezer hektár), a humuszos homoktalaj (8 ezer ha) ill. a lápos réti talaj (38 ezer ha). E talajok termőrétege nagy arányban tartalmaz homokszemcséket, vagy magas a szerves anyag tartalmuk (pl. láptalajok, kotuk), melyeket a szél könnyedén görget tovább (az OTrT definíciójával összhangban). A hatályos megyei területrendezési terv a Magyar Geológiai Szolgálat adatai alapján határolta le az érzékeny területeket, melyek 38 települést érintenek, a megye területének kb. 15%-át. Mivel az ugyancsak veszélyeztetett vegyes talajféleségű homokos vályog talaj nem fordul elő a megyében, nem szükséges módosítani a hatályos tervben szereplő kijelölésen. Szélerózió által veszélyeztetett területek elsősorban a Sió és a Sárvíz mentén, a Kapos-völgyben ill. a Dél-Mezőföld délnyugati részén fordulnak elő.

A megfelelő agrotechnika alkalmazását (kellő időben végzett talajmunkák, a víztartó képesség javítása, a felszín érdességének növelése stb.), kisebb művelési táblák kialakítását nem írhatja elő a jelen terv, sem a településrendezési tervek, azonban a védelmi rendszer kialakítására, azaz a deflációs terület hosszának csökkentésére (pl. mezővédő erdősáv telepítése) és ezzel a terület mozaikosságának fokozására próbál ajánlásokat adni, melyek enyhíthetik a szélerózió okozta károkat. Másik megoldás az alacsonyabb termékenységű talajok folyamatos erdősítése, mely kellő biztosítékot ad defláció elleni védekezésre. Megjegyezzük, hogy jó minőségű talaj is válhat defláció áldozatává, ha a nem megfelelő agrotechnikai eljárások következtében fellép a talaj porosodása.

3.6.5 Vízérózió által veszélyeztetett területek

A vízérózió mindenütt jelen van, legfőképpen a csapadék-, lejtőviszonyok, a talaj nedvességállapota, vízgazdálkodása, szerkezete és a növényborítottság befolyásolja kialakulását. A területrendezési tervi műfajból és léptékéből következően a tervnek arra kell összpontosítania, hogy hol vannak azok a területek, ahol nagy a valószínűsége talajerózió kialakulásának. Az alapvető

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

VÍZERÓZIÓNAK KITETT TERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

 Vízérőzióinak kitétt terület övezete által érintett település

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tócsai Anna TR 01-0402
Város-tervező Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Tolna Megyei Területrendelési Terve)

2011. április

probléma a lejtőviszonyokban és a növényborítottság mértékében, minőségében érhető tetten. A legnagyobb veszélyt az 5%-nál nagyobb lejtésű területek jelentik, ahol a lehulló csapadék – ha nem szivárog időben a talajba - elhordja a termékeny talajréteget. Ez hosszabb távon azt jelenti, hogy terméketlenné válik az adott terület. A megye domborzati adottságaiból következően Tolna megye jelentősebb részén erózió kialakulására lehet számítani, mely a megye területének közel kétharmada.

A megye dombvidéki területei az ország erősen vízerózió-veszélyes térségei közé tartoznak. A rendkívül szabdalt terület, a nagy völgyhálózat-sűrűség folytán a fiatal üledékekkel fedett lejtőkön pusztít az erózió. A megye erősen és közepesen erodált területei elsősorban a Szekszárdi-dombságon, a Völgységben, a Tolnai Hegyháton és a Geresdi Dombság területén helyezkednek el (pl. Bátaapáti, Bonyhád, Kisdorog, Mucsfa települések). A Koppányra közelítőleg merőleges, sűrű völgyhálózat között elhelyezkedő hátaik felszínén a humuszos réteg szintén sokhelyütt elmosódott, erodálódott. Ilyen helyeken a meszes, löszös altalaj került felszínre. A Koppánytól É-ra és D-re a termőréteg már vastagabb, és kevesebb erodált foltot tartalmaz.

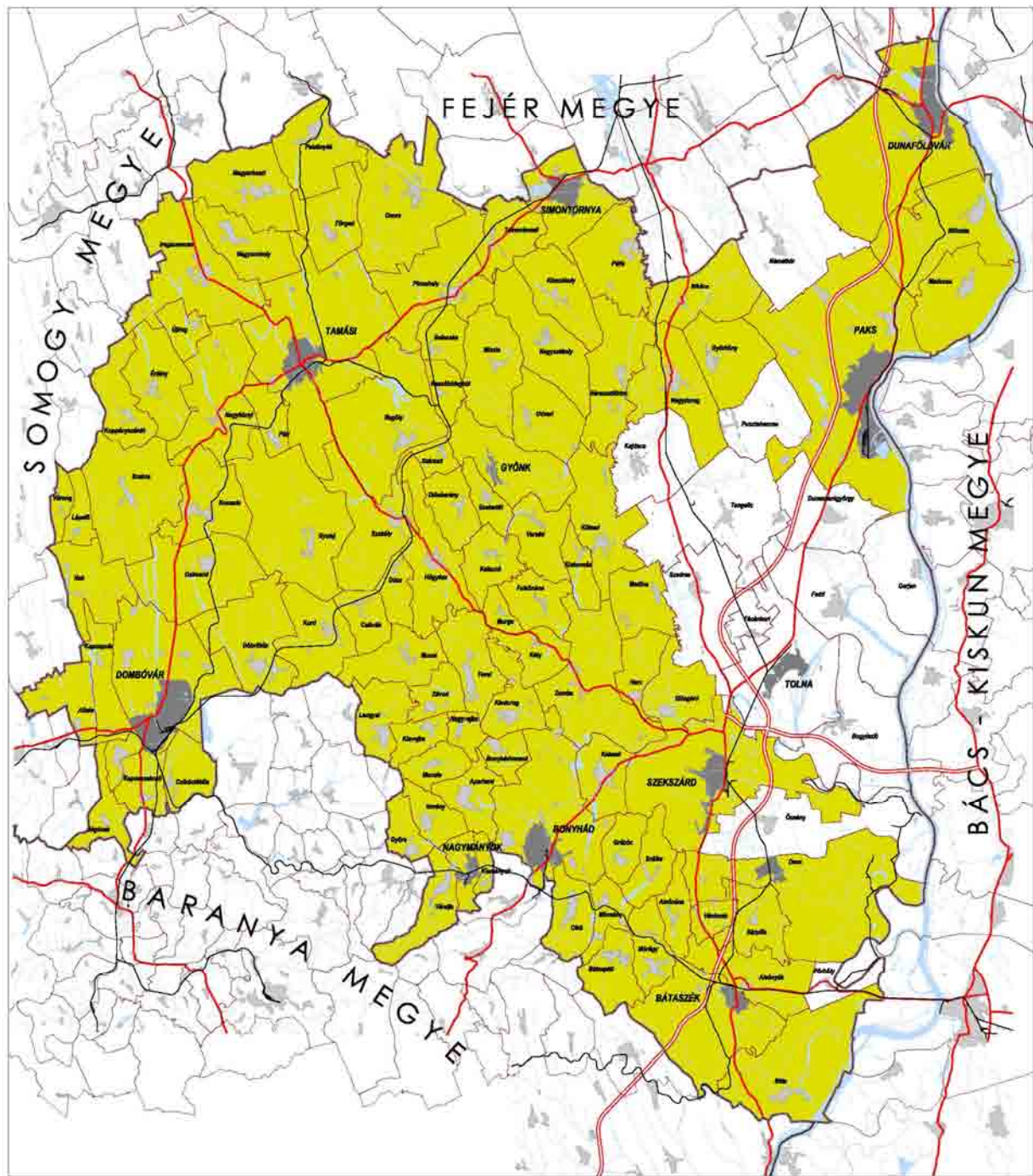
A hatályban lévő megyei területrendezési terv a fenti szempontoknak eleget téve határolta le a vízerózió által veszélyeztetett területeket (89 települést érintően), így az övezet módosítására nincs szükség. Azonban az övezet – a vonatkozó jogszabályok miatt – csak közigazgatási határosan kerül lehatárolásra a továbbiakban.

A vízerózió megfékezésére számos agrotechnikai eljárás (pl. a szintvonalakkal párhuzamosan történő művelés, a víz mozgását fékező gyepecserjesávok telepítése, sorközök füvesítése stb.) és művi beavatkozás (sáncolás, teraszolás) létezik, de a legjobb módszer a nagyobb meredekségű lejtőknel a tájhasználat, a művelési ág változtatása (azaz az állandó növényborítottság biztosítása gypesítéssel, erdősítéssel), illetve a szántóterületeken jó talajvédő növények termesztése. A megyében jelentős szőlőterületek találhatóak a dombvidékeken (borvidék szőlőkataszter szerinti I. osztályú területeken), ahol fokozottan be kell tartani a talajvédelmi hatóság által előírt agrotechnikai feltételeket.

3.6.6 Földtani veszélyforrás területei

A hatályos megyei területrendezési tervben még csúszásveszélyes területként szerepeltek a földmozgással veszélyeztetett területek. Az új elnevezéssel kibővült annak tartalma is. A fogalom-meghatározása alapján földtani veszélyforrásnak tekinthetők a lejtős talajmozgásokkal, egyéb kedvezőtlen mérnökgeológiai adottságokkal, és építésföldtani kockázatokkal jellemezhető, valamint a magas természetes háttérsugárzással, az emberi tevékenység hatására jelentkező vagy felerősödő kedvezőtlen földtani folyamatokkal és a vízjárással összefüggő földtani veszélyek által érintett területek. A korábbi adatokat a Magyar Geológiai Szolgálat szolgáltatta. A megyei önkormányzat ismét megkérte a vonatkozó adatokat a Magyar Bányászati és Földtani Hivataltól, azonban a helyzetelemzés lezárásáig az adatok nem érkeztek meg.

A hatályos megyei tervben a csúszásveszélyes területek övezete kiterjed **95 Tolna megyei településre**. A környezetvédelmi programban az országos felszínmozgásos kataszterben 27 település szerepel. A helyzetelemzés lezárásáig nem érkezett meg az adatszolgáltatás a földtani veszélyforrással érintett településekről, ezért nem tudjuk elemezni a 2001. óta bekövetkezett változásokat. Valószínűsíthető, hogy a korábbi felmérések, történések és a potenciális veszélyforrások helyhez kötöttek. Ezek a jelenségek a **Duna menti löszfalak csúszásai**, és a belterületeken jelentkező **pince fel- és leszakadások, tám- és partfal omlások**. A megye jelentős részén 3-30 m-es vastagságban megtalálható lösz jelenlétéhez kapcsolódnak a jelzett problémák. Több évtizede ismertek **Szekszárd, Paks, Dunaföldvár, Báta**, stb. települések területén ilyen

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

CSÚSZÁSVESZÉLYES TERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

Csúszásveszélyes terület övezete által érintett település

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tócsai Anna TR 01-0402
Város-tervezőn Kft.

STYERKESZTETTE:
Magyar György

2011. április

(Forrás: Tolna Megyei Területrendelési Terve)

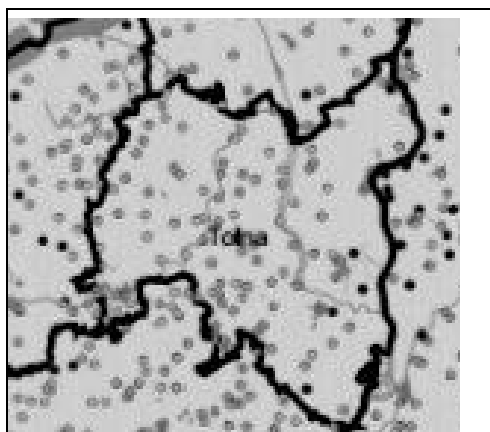
káresemények, ahol napjainkban is zajlanak mozgások, ill. a káresemények kezelését jelentő beavatkozások. A korábbi vizsgálat megemlítette, hogy Koppányszántó, Mórág, Nagyszékely stb. településeken az utóbbi években egyre gyakoribbá válnak e jelenségek.

A konkrét csúszásveszélyes területeket a településrendezési tervekben kell lehatárolni. Ezeken tilos a beépítésre szánt területek kijelölése, valamint a külfejtéses bányák nyitása, mert ezek a megcsúszás szempontjából kockáztnövelő tényezők. Ilyen területek Tolna megyében a **Közép-Mezőföld, a Szekszárdi-dombság, a Tolnai Hegyhát, a Völgység és a Külső-Somogy tájegységek** területén fordulnak elő elsősorban.

3.6.7 Tájrehabilitáció

A tájképvédelem mellett az országos és térségi jelentőségű, tájképileg helyreállítandó roncsolt területek kiválasztása, lehatárolása szintén területrendezési tervi feladat. A megyében jelentős felhagyott iparterületek, több településen átívelő, sűrűn előforduló bányaterületek nem találhatók. Ebből következően az országos területrendezési terv sem jelöl a megye területén országos komplex tájrehabilitációt igénylő területeket.

Ugyanakkor a megye területén elszórtan folytatnak bányászati tevékenységet, de legfőképpen építőanyagokat (pl. homok, kavics) bányásznak. Ezeknek a bányáknak a területe nem jelentős, viszont térségi szinten, lokálisan zavarhatják a tájkép egységét. A hatályos megyei területrendezési terv már meghatározta azoknak a településeknek a körét, ahol olyan bányászati tevékenység van folyamatban, ahol indokolt a tájrehabilitáció. Az ismert bányatelkek területével így ezeknek a területe pontosítható. Az ásványi nyersanyag-gazdálkodás fejezetében a vizsgálatok készítése során működő bányaterületek köre megismerhető. Ezen övezettel érintett települések településrendezési eszközeiben kell meghatározni az újrahásznosítás célját.

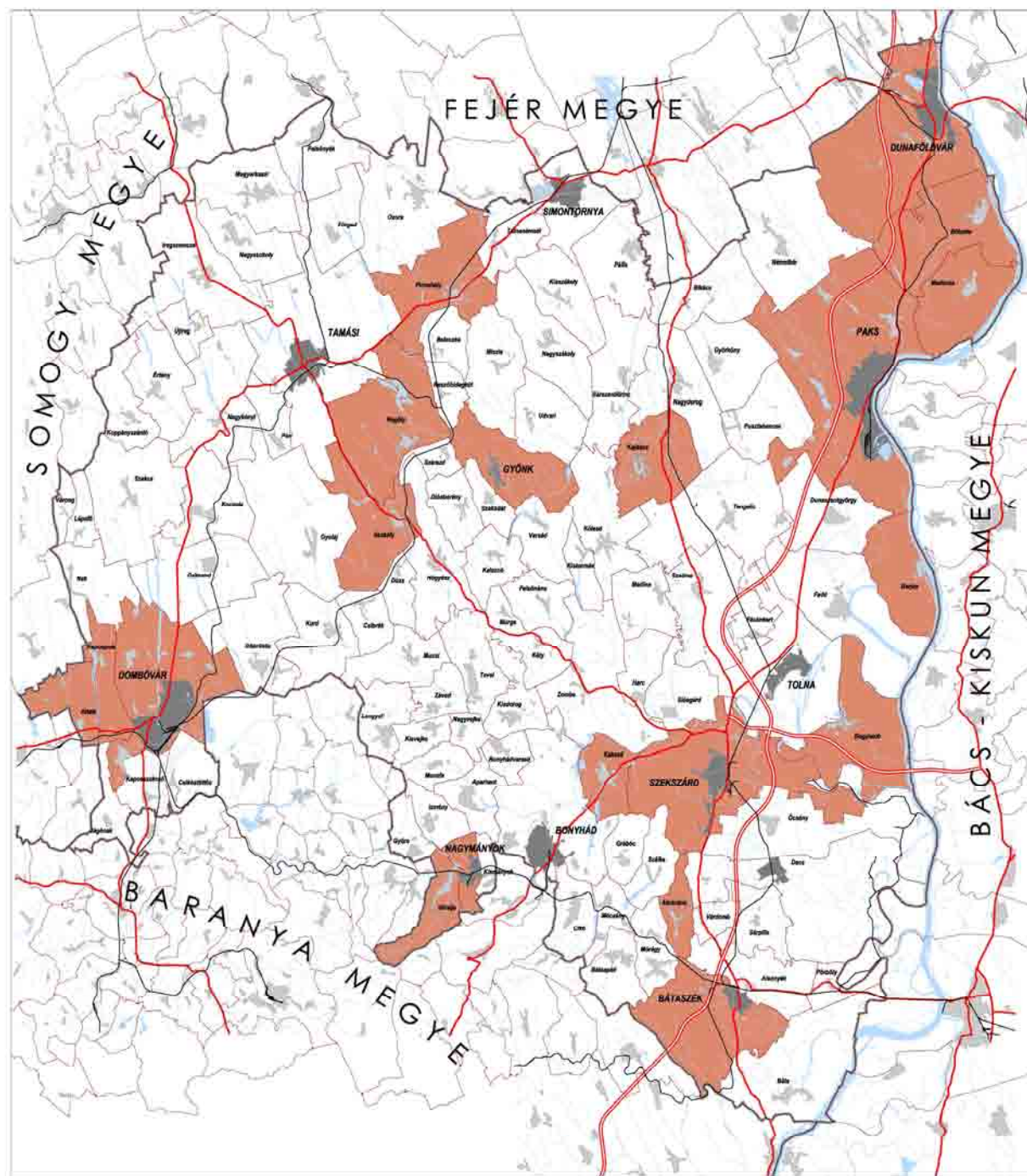

A HU 9911-01 Phare projektben felmért lerakók hálózata (Royal Haskoning – CANOR, 2003.)

A hulladéklerakókkal kapcsolatban megjegyezhető, hogy a térségi hulladéklerakók megnyitásával – az Európai Unió vállalatunknak megfelelően - a települési hulladéklerakókat bezárták (ill. 2009. júliusáig be kellett volna zárni), és több helyütt megkezdődött a rekultivációjuk. A hulladéklerakókat országos szinten még 2002-ben mérték fel, és megállapították, hogy az ország területén 2540 lerakót kell bezárni. Ebből Tolnában kb. 100 lerakót kellett bezárni. A főbb kockázati tényezőket a következők jelentették:

- a lerakóban keletkezett gáz kezelése,
- a felszíni vizek veszélyeztetettsége,
- a felszín alatti víz veszélyeztetettsége,
- a műszaki kialakítás, a védelmi rendszer színvonala.

A rekultivációt a Környezeti és Energia Operatív Program támogatja.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

ÁSVÁNYI NYERSANYAG-GAZDÁLKODÁSI TERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
mezei főosztály

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lápota József

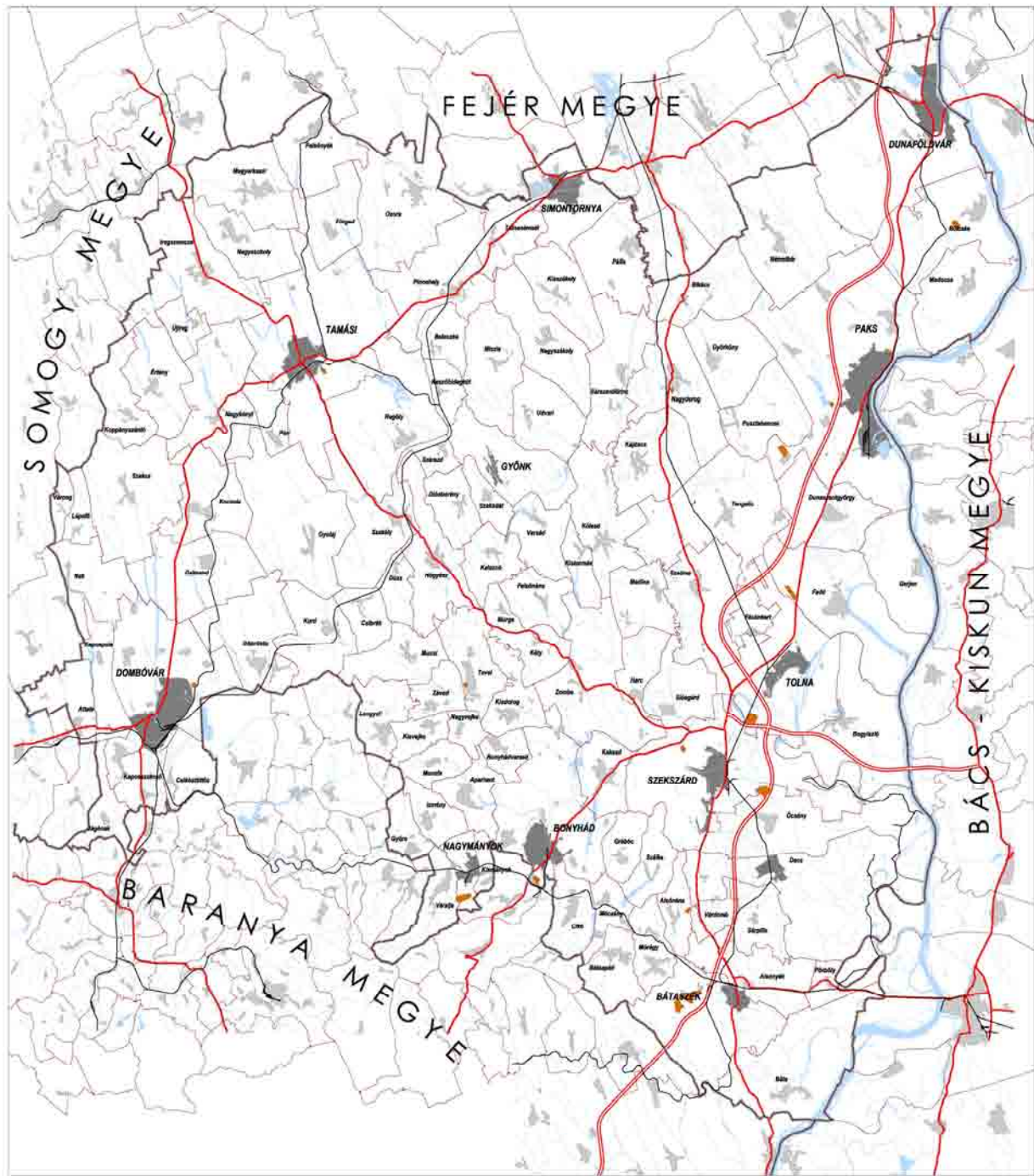
TERVEZŐ:
Tábori Attila TR 01-0402
Város-Teampannon Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar Gergely

[Forrás: Chirologus Térképészeti Iroda]

2011. éprilis

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

BÁNYATELKEK

JELMAGYARÁZAT

 Bányatelek a 2011. április 15-i állapot szerint

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
mezei főosztályvezető

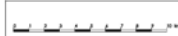
GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lapota József

TERVEZŐ:
Tábori Alfiya TR 01-0402
Város-Teampannon Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar Gergely

[Forrás: www.nhbh.hu]

2011. április

3.6.8 Hulladékgazdálkodás

A hulladékgazdálkodás keretében az OTrT kijelölte a veszélyes hulladék lerakókat, amelyek nem érintik a megye területét, mivel a megyében veszélyes hulladék tároló nincs. Az OTrT Radioaktív hulladéklerakót azonban kijelölt a megyében Bábaapáti területén. A kommunális hulladékgazdálkodás keretében megyei feladat a térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület kijelölése. A megyében a regionális hulladékgazdálkodási társulások létrejöttek és a regionális hulladéklerakók kialakultak, illetve kialakításuk folyamatban van, így az övezet területének kijelölése felesleges.

Veszélyes hulladékok

A megyében a veszélyes hulladékok mennyisége évről évre csökken. Az elmúlt 10 év alatt a csökkenésben benne van a gazdasági szerkezet átalakulása és a megindult hulladékgazdálkodás is. A legnagyobb mennyiségű veszélyes hulladékot 3 város: Dombóvár, Simontornya és Szekszárd termeli.

Jelentős, évek óta tartó problémát jelentettek a Simontornyai Bőrgyár Rt. felhalmozott hulladékai, amelyek ártalmatlanítása folyamatban van és még 2011-ben a rekultiváció befejeződik.

Folyamatosan rekultivációra kerülnek a nagyobb települések szeméttelpei is s így a potenciális veszélyes hulladék károkozás lehetősége is mérséklődik.

A megyét érintő hulladékgazdálkodási rendszerek

1. Dél-Balaton és Sió-völgye hulladékgazdálkodási projekt

A projekt célja, hogy a csatlakozott térségben a településeken megvalósuljanak a szelektív hulladékgyűjtés és a hulladék újrahasznosítás műszaki és szervezeti feltételei.

A projekt területén három korszerű, környezetbarát hulladékkezelő kerül kialakításra. A korszerű hulladékkezelő telepeken az egész lerakási, illetve hasznosítási folyamat szakszerű és ellenőrizhető. A hulladéklerakóban a hulladékot a földtől és a talajvíztől egy többrétegű, földrengés biztos szigetelés réteg választja el.

Megépült létesítmények:

A három környezetbarát hulladékkezelő telepből egy épült Tolna megyében Cikó (Bonyhád) területén, kettő pedig Somogy megyében Som, illetve Ordacsehi területén. A Tolna megyei hulladék szempontjából fontos cikói telepen új lerakó, komposztáló üzem és válogató központ épült. A megye északi határához közeli Somogy megyei Som településen hasonló telep létesült.

A projekt az alábbi 69 db. Tolna megyei települést foglalja magába:

Alsónána, Alsónyék, Bába, Bábaapáti, Bábászék, Belecska, Bogyszló, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Cikó, Decs, Diósberény, Dunaszentgyörgy, Dúzs, Értény, Fadd, Fácánkert, Felsónána, Felsónyék, Fürged, Grábóc, Györe, Harc, Iregszemcse, Izmény, Kajdacs, Kakasd, Kalaznó, Keszőhidegkút, Káty, Kisdorog, Kismányok, Kistormás, Kisvejke, Koppányszántó, Kölesd, Lengyel, Medina, Miszla, Mórág, Mőcsény, Mucsfa, Mucsi, Murga, Nagykónyi, Nagymányok, Nagyvejke, Ozora, Ócsény, Pincehely, Pörböly, Regöly, Sárpilis, Sárszentlőrinc, Sióagárd, Szakadát, Szakály, Szálka, Szedres, Szekszárd, Tamási, Tengelic, Tolna, Udvari, Újireg, Váralja, Várdomb, Závod, Zomba.

2. Kapos-menti hulladékgazdálkodási rendszer

A Kapos-menti hulladékgazdálkodási rendszer 112 település korszerű hulladékgazdálkodását oldja meg. A korszerű hulladékgazdálkodás lényege, hogy a hulladék egy része kerül lerakóba, a többi válogatás után újrahasznosításra kerül. Ez a korszerű hulladékkezelő telep Kaposváron a szennyvíztisztító mellett kerül kialakításra.

A Kapos-menti hulladékgazdálkodási rendszerhez a Társulástól kapott információ szerint 6 Tolna megyei település: Nak, Szakcs, Szárazd, Tolnanémedi, Varsád és Várong csatlakozott.

Tervezett létesítmény:

Kaposvár komplex hulladékkezelő központ, hulladéklerakó, válogató, hulladékudvar, komposztáló.
Hulladékudvar: Hőgyész.

3. Mecsek-Dráva hulladékgazdálkodás projekt

A kiépült komplex hulladékgazdálkodási rendszer a Dél-dunántúli régióból Somogy, Tolna és Baranya megyékből 313 település hulladékának kezelését vállalta.

Tervezett – részben meglévő – létesítmények

A tervek szerint két komplex hulladékkezelő központ – Somogy megyében Marcali, Baranya megyében Pécs-Kökény területén – létesül.

A két komplex központ mellett négy átrakó állomást terveztek, amelyből egy a kaposszekcsői esik Tolna megye területére.

A projekt keretében megtörténik a hulladékudvarok rendszerének kiépítése is.

A Mecsek-Dráva hulladékgazdálkodási programhoz csatlakozott 5 db. Tolna megyei település: Dalmand, Dombóvár, Csikóstóttós, Jágónak, Kaposszekcső.

4. Közép-Duna Vidéke Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás

A Közép-Duna Vidéke hulladékgazdálkodási rendszer 169 önkormányzat hulladékgazdálkodási tevékenységét szervezi. A tevékenység itt is két fő elemből áll: egyrészt a korábbi hulladéklerakók rekultivációjából, másrészt az EU-s előírásoknak megfelelő új, korszerű hulladékgazdálkodási rendszer megvalósításából.

A Társulás tájékoztatása szerint az új, korszerű hulladékgazdálkodási telep Tolna megye területén kívül Sárbogárdon vagy Dunaújvárosban kerül megépítésre.

A szervezett hulladékkezeléshez, amely feltehetőleg 2013-tól működik, Tolna megyéből 9 település Bikács, Dunaföldvár, Kisszékely, Magyarkeszi, Nagyszékely, Németkér, Pálfa, Simontornya, Tolnanémedi csatlakozott.

Az említett településeken található öt volt szeméttelp rekultivációja folyamatban van. Németkér, Kisszékely elkészült, Pálfa, Dunaföldvár, Simontornya folyamatban van.

Tolna megye hulladékgazdálkodása igen változatos, bonyolult. Az említett négy nagy térségi rendszer mellett működik a Paksi térségi hulladékgazdálkodási rendszer is.

5. Paksi térségi hulladékgazdálkodási rendszer

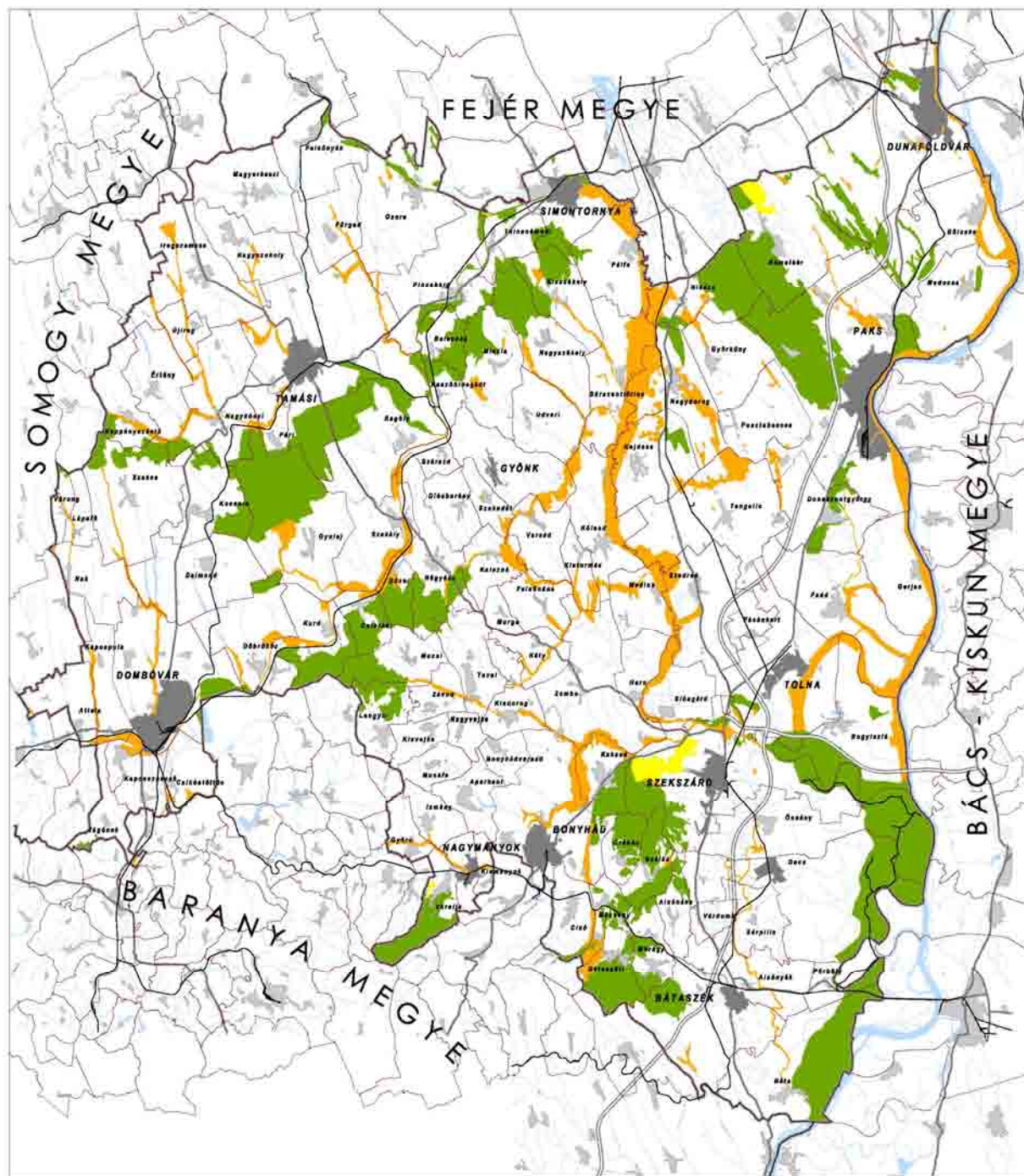
Paks város Önkormányzatának gesztorságában hét település döntött úgy, hogy társulást hoz létre és a paksi szeméttelp korszerűsítésével hosszú távon – várhatóan – 2012-től közösen oldják meg a hulladék elhelyezését és hasznosítását. A KEOP pályázat keretében elindított fejlesztés 2011. áprilisában 1,1 milliárd forintot nyert a hulladékgazdálkodási rendszer megvalósítására.

Tervezett létesítmény:

A paksi szeméttelp korszerűsítése, azaz új hulladéklerakó, szelektív válogató csarnok és komposzttelep építése. A beruházás az Új Széchenyi Terv keretében valósul meg.

A Paksi hulladékgazdálkodási rendszerhez csatlakozott települések: Paks, Bölske, Gerjen, Györköny, Madocsa, Nagydorog, Pusztahencse.

Szervesen ehhez a rendszerhez tartozik a Pusztahencse-Földespusztán megépült biogáz erőmű – 1,2 MW teljesítményű – amely a biológiailag lebomló hulladékokból állít elő energiát.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

ÖKOLÓGIAI HÁLÓZAT

JELMAGYARÁZAT

- Magterület
- Ökológiai folyósó
- Pufferterület

MEGALÓZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALÓZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztós Irén
a megyei közgyűlés elnöke
Palfi Sándor
megyei főépítész

GENÉRÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
László Tibor TR 01-3041
Környezetterv Kft.

(Forrás: VízMűhelyszőlő Mérnöktársulat)

2011. április

6. Nemzeti Radioaktív-hulladék tároló Bátaapáti

A Paksi Atomerőmű üzemeltetése során keletkező szilárd és folyékony, kis és közepes aktivitású radioaktív hulladékok végleges elhelyezésére szolgál a Bátaapátiban építés alatt lévő, az OTrT-ben is szereplő radioaktív hulladéktároló.

A szilárd halmazállapotú hulladékot 200 literes acélhordókban helyezik el. A folyékony hulladékok is szilárdításra kerülnek.

A tárolóba majd az első fázisban csak ezeket a 200 literes fémhordókba csomagolt hulladékokat szállítják az Atomerőműből. A hulladékkal megrakott hordók fogadására a telephely központi épületében történik, ahol kétszeri ellenőrzés után daruval emelik le a hulladékot és helyezik el a technológiai csarnokba. A 3.000 db. hordó befogadására alkalmas csarnokban minőségi ellenőrző vizsgálatok és a hulladék előkészítése történik a föld alatti tárolásra.

A föld alatti tárolók építése még folyamatban van, a központi épület a telephelyen megépült.

3.7 TERMÉSZET- ÉS TÁJVÉDELEM

A hatályos területrendezési terv vizsgálatai és a megyei területrendezési terv 2005-ben történő elfogadása óta eltelt időszakban több jogszabályi változás is történt az ökológiai hálózat, táji-természeti értékek védelmével, a tájképvédelemmel összefüggésben. Megváltozott az ökológiai hálózat övezeti rendszere, kijelölésre kerültek a Natura 2000 területek, az OTrT módosítása a térségi jelentőségű tájképvédelmi övezet mellett bevezette és kijelölte az országos jelentőségű tájképvédelmi övezetet.

3.7.1 Országos ökológiai hálózat

Az országos ökológiai hálózat területét a hatályos területrendezési terv az OTrT vonatkozó övezeti rendszere alapján védett természeti terület övezetbe, védett természeti területek védőövezetébe, természeti terület övezetébe és ökológiai (zöld) folyosó övezetbe sorolta. A 2008-ban módosított Országos Területrendezési Terv az országos ökológiai hálózat új övezeti rendszerét vezette be.

Kijelölte az országos ökológiai hálózat területét, amelyeket a kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben az illetékes minisztérium adatszolgáltatása alapján magterület, puffterület, ökológiai folyosó övezetként kell szerepeltetni.

A Vidékfejlesztési Minisztérium adatszolgáltatása alapján vizsgálatunk már az új övezeti rendszert tartalmazza.

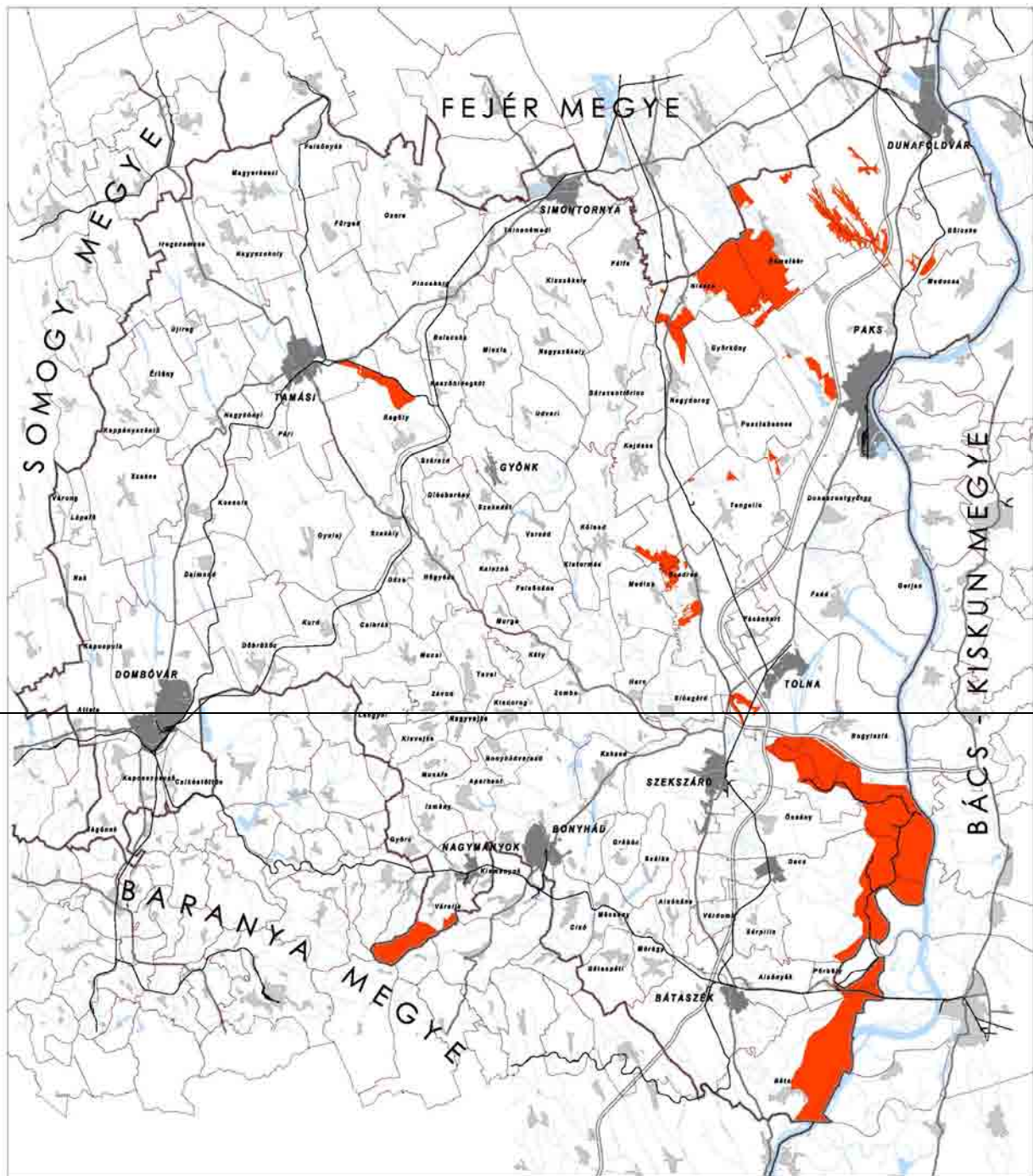
Az ökológiai hálózat övezeteinek kijelölése során a védett területek mellett meghatározó jelentősége volt a Natura 2000 madárvédelmi területeknek és természet-megőrzési területeknek is.

Az ökológiai hálózat behálózza a megye teljes területét.

A megye területén magterület a Duna-Dráva Nemzeti Park védett területe, a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet megyei területe, a Szekszárdi dombság erdős térsége, a Tolnai Hegyhát erdős térsége Kurd- Hőgyész- Mucsi között, a Koppány-Kapos menti erdős térségek Koppányszántótól-Simontornyáig. Magterület továbbá a Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzet védett természeti területei és az ahhoz szervesen kapcsolódó erdős térségek Pakstól északnyugatra.

Az ökológiai folyosók behálózják a megye területét. Meghatározóan a folyó és patak völgyek alkotják:

- a Duna és holtágai
- a Völgységi patak mente
- a Sió- Sárvíz térsége
- Koppány menti természeti területek.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK

JELMAGYARÁZAT

Védeett természeti területek

MEGALLO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALLO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztós Irma
a megyei közgyűlés elnöke
Palfi Sándor
megyei főépítész

GENÉRÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
László Tibor TR 01-3041
Környezetterv Kft.

(Forrás: VADMéghajászati Mérnökhivatal)

2011. április

Az ökológiai folyosók rendszerét a felsorolt vízfolyásokban folyó patakok menti természeti területek teszik teljessé.

A megye területén puffer terület csak két térségben emelhető ki. Egyrészt Szekszárdtól nyugatra a 6-os főút mentén, illetve Németkér területén van pufferterület.

3.7.2 Védett természeti területek

Az országos jelentőségű védett természeti területek a megye hatályos területrendezési tervének vizsgálati óta bővültek, hiszen 2006-ban lett védett a Kapszeg-tó Természetvédelmi Terület (156,2 ha) és 2007-ben a Bölskei Nőszirmos Természetvédelmi Terület (111,2 ha).

A megye területére eső országos jelentőségű védett természeti területek:

Duna-Dráva Nemzeti Park

Védetté nyilvánítás: 7/1996. (IV. 17.) KTM rendelet

A védettség indoka és célja: „*a Duna és a Dráva folyók mellékágrendszerük, valamint az érintett területek természeti értékeinek, a felszíni és felszín alatti vízkészleteknek, továbbá az érintett területek erdeinek, termőtalajának és más megújuló természeti erőforrásainak védelme*”

A védett terület kiterjedése: 49 478,8 hektár

Érintett megyei települések: Bába, Bogyiszló, Decs, Ócsény, Pörböly, Szekszárd, Tolna

Fokozottan védett terület által érintett települések: Bába, Bogyiszló, Decs, Ócsény, Pörböly

Dél-Mezőföldi Tájvédelmi Körzet

Védetté nyilvánítás: 11/1999. (X.29.) KöM rendelet

A védettség indoka és célja: „*a mezőföldi táj egyedi arculatát meghatározó löszképződmények, az Ős-Sárvíz hajdani medre helyén képződött futóhomokos területek és a rajtuk kialakult fajokban gazdag vegetáció és állatvilág megőrzése, a tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme*”

A védett terület kiterjedése: 7546,5 hektár

Érintett megyei települések: Bikács, Bölske, Dunaföldvár, Medina, Nagydorog, Németkér, Paks, Szedres, Tengelic

Fokozottan védett terület által érintett települések: Bikács, Bölske, Dunaföldvár, Németkér, Paks

Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet

Védetté nyilvánítás: 8/1977. OTvH számú határozat

A védettség fenntartásáról rendelkezett: 58/2007. (X.18.) KvVM rendelet

A védettség indoka és célja: „*a területre jellemző karsztos folyamatok és formakincs, valamint a Mecsek mészkőszurdokaira jellemző életközösségek megóvása, a védett növényfajok és a hozzájuk kapcsolódó állatközösségek életfeltételeinek megőrzése*”

A védett terület kiterjedése: 9347,5 hektár

Érintett megyei település: Váralja

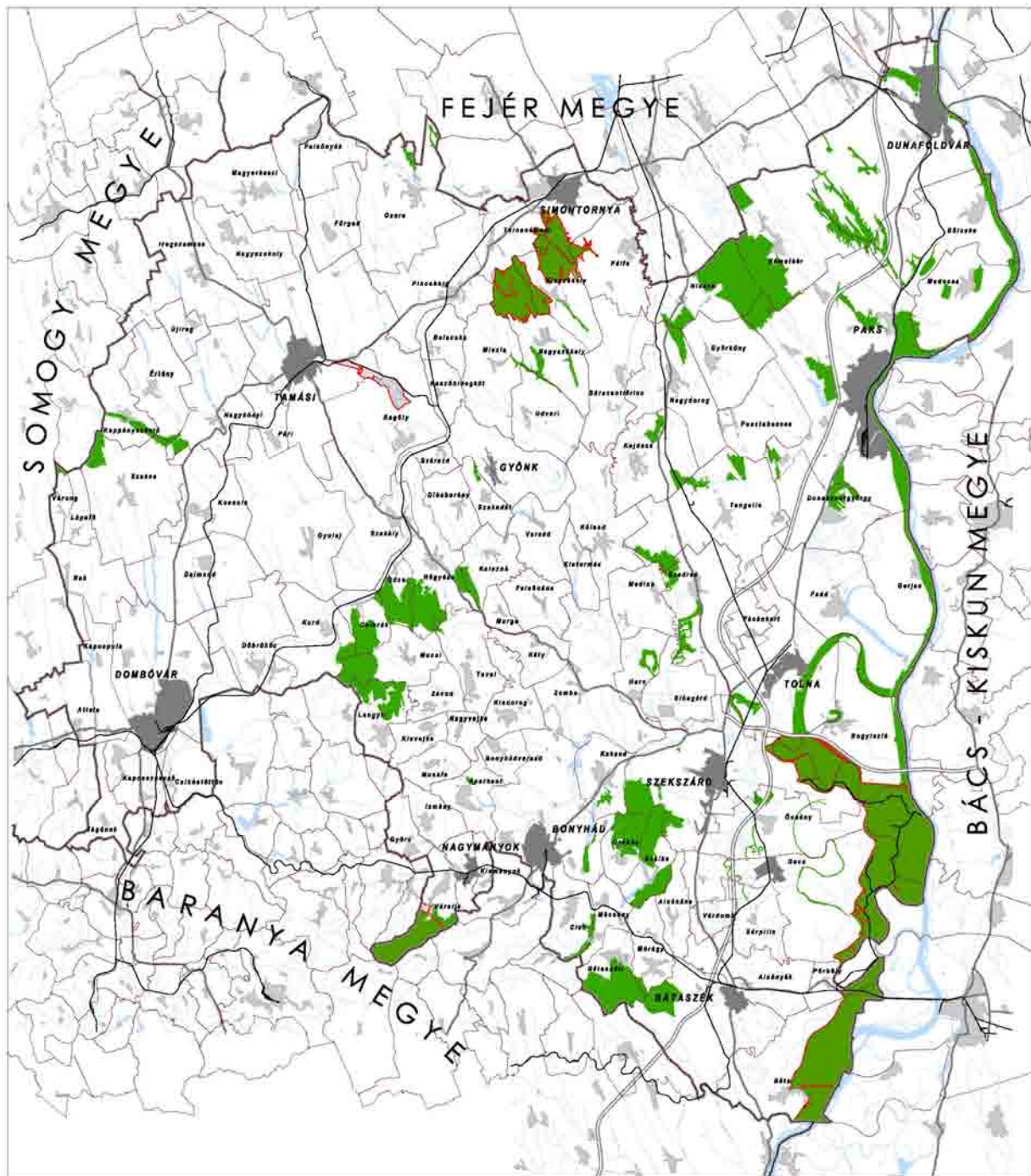
Bölskei Nőszirmos Természetvédelmi Terület

Védetté nyilvánítás: 15/2007. (III.30.) KvVM rendelet

A védettség indoka és célja: „*a területen található löszpusztagyep és vizes élőhelyek megóvása, valamint védett és fokozottan védett növényfajok, a hozzájuk kapcsolódó állatközösségek életfeltételeinek, illetve a tájképi értékek megőrzése, továbbá a terület természetvédelmi célú bemutatása*”

A védett terület kiterjedése: 111,16 hektár

Érintett megyei település: Bölske

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

NATURA 2000 TERÜLETEK

JELMAGYARÁZAT

- Különleges madárvédelmi terület
- Különleges és kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület

MEGALIZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALIZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztós Irma
a megyei közgyűlés elnöke
Palfi Sándor
megyei főépítész

GENÉRÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposó József

TERVEZŐ:
László Tibor TR 01-2041
Környezetterv Kft.

(Forrás: VADMéghajszaki Műhelytanulmány)

2011. április

Kapszeg-tó Természetvédelmi Terület**Védetté nyilvánítás: 28/2006. (V.22.) KvVM rendelet**

A védettség indoka és célja: „*a területen található morotva tónak, a terület ökológiai rendszerben betöltött szerepének, valamint tájképi értékének megóvása, illetve fenntartása, a védett növény- és állatfajok, valamint élőhelyük megőrzése, különös tekintettel a területen költő madárfajokra és a kiemelkedő fajgazdagságú gémtelepre*”

A védett terület kiterjedése: 156,2 hektár

Érintett megyei települések: Tolna-Mözs, Szekszárd

Pacsmagi tavak Természetvédelmi Terület**Védetté nyilvánítás: 7/1990. (IV. 23.) KTM rendelet****Szakadati legelő Természetvédelmi Terület****Védetté nyilvánítás: 3/1989. (II. 22.) KVM rendelet**

A védettség fenntartásáról rendelkezett: 71/2007. (X.18.) KvVM rendelet

A védettség indoka és célja: „*az őszi füzértékercs (Spiranthes spiralis) termőhelyének megóvása*”

A védett terület kiterjedése: 1,5 hektár

Érintett megyei település: Szakadát

3.7.3 Natura 2000 területek

A Natura 2000 területeket az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Kormány rendelet jelölte ki. Az egyes területek pontos kijelölésére azonban Tolna megye területrendezési tervének elfogadását követően került sor.

A Natura 2000 területek a különleges madárvédelmi területeket és a különleges természet-megőrzési, illetőleg kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területeket foglalják magukba.

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészleteket a 14/2010. (V.11.) KvVM rendelet tartalmazza.

A megye területére eső különleges madárvédelmi területek:

Gemenc (HUDD10003) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei települések: Báta, Bogyiszló, Decs, Tolna-Mözs, Ócsény, Pörböly, Szekszárd, Tolna,

Kisszékelyi-domság (HUDD10005) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei települések: Kisszékely, Nagyszékely, Pálfa, Simontornya, Tolnanémedi,

Mecsek (HUDD10007) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei település: Váralja

Pacsmagi-tavak (HUDD10006) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei települések: Regöly, Tamási

A megye területére eső különleges természet-megőrzési területek:

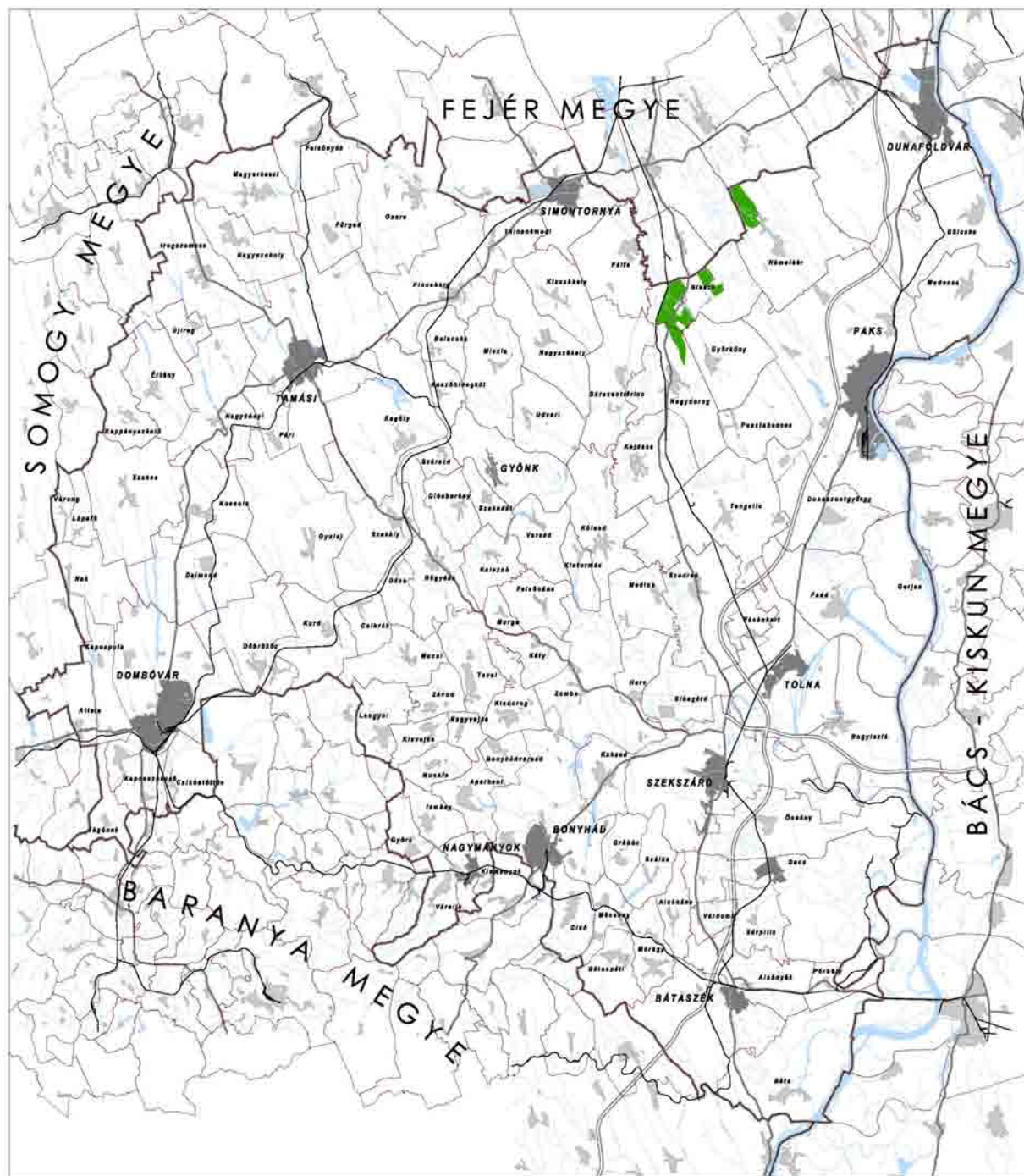
Lengyel-hőgyészi erdők (HUDD20026) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei települések: Csibrák, Dúzs, Hőgyész, Kalaznó, Kurd, Lengyel, Mucsi, Tevel,

A megye területére eső kiemelt jelentőségű természet megőrzési területek:

Aparhanti sztyepp (HUDD20024) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága

Érintett megyei település: Aparhant

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

MAGAS TERMÉSZETI ÉRTÉKŰ TERÜLET

JELMAGYARÁZAT

 Magas Természeti Értékű Terület

MEGALLO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALLO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztós Irma
a megyei közgyűlés elnöke
Palfi Sándor
megyei főépítész

GENÉRÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposa József

TERVEZŐ:
László Tibor TR 01-3041
Környezetterv Kft.

(Forrás: VízMűhelyszőlő Mérnökhivatal)

2011. április

- Béda-Karapanca (HUDD20045) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei település: Bába
- Dékány-hegy (HUDD20039) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei település: Iregszemcse
- Dunaszentgyörgyi-láperdő (HUDD20072) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Dunaszentgyörgy, Paks
- Gemenc (HUDD20032) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bába, Bogyiszló, Decs, Fadd, Ócsény, Pörböly, Sárpilis, Szekszárd, Tolna, Tolna-Mözs,
- Geresdi-dombvidék (HUDD20012) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bábaapáti, Báticasék, Cikó, Mórág, Mőcsény,
- Kisszékelyi-domság (HUDD20029) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Kisszékely, Mszla, Nagyszékely, Pálfa, Simontornya, Tolnanémedi, Udvari,
- Koppány-menti rétek (HUDD20028) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Koppányszántó, Nagykőny, Szakcs, Értény,
- Közép-mezőföldi löszvölgyek (HUDD20020) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bölske, Dunaföldvár, Németkér, Paks,
- Mecsek (HUDD20030) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei település: Váralja
- Paksi tarka sáfrányos (HUDD20071) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei település: Paks
- Paksi ürgemező (HUDD20069) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei település: Paks
- Szakadati löszgyepek (HUDD20022) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Győnk, Szakadát
- Szedresi Ős-Sárvíz (HUDD20073) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Harc, Kölesd, Medina, Sióagárd, Szedres, Tengelic,
- Szekszárdi-dombvidék (HUDD20011) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bonyhád, Grábóc, Kakasd, Szálka, Szekszárd,
- Szenesi-legelő (HUDD20050) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bikács, Nagydorog
- Tengelici homokvidék (HUDD20040) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bikács, Győrkőny, Németkér, Paks
- Tengelici rétek (HUDD20070) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Kajdacs, Tengelic
- Tolnai Duna (HUDD20023) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Bölske, Dunaföldvár, Gerjen, Madocsa, Paks,
- Törökoppányi erdők (HUDD20046) Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága
Érintett megyei települések: Lápafő, Szakcs, Várong,
- Lajoskomáromi löszvölgyek (HUDI20031) Duna-Ipoly Nemzeti Park
Érintett megyei település: Ozora

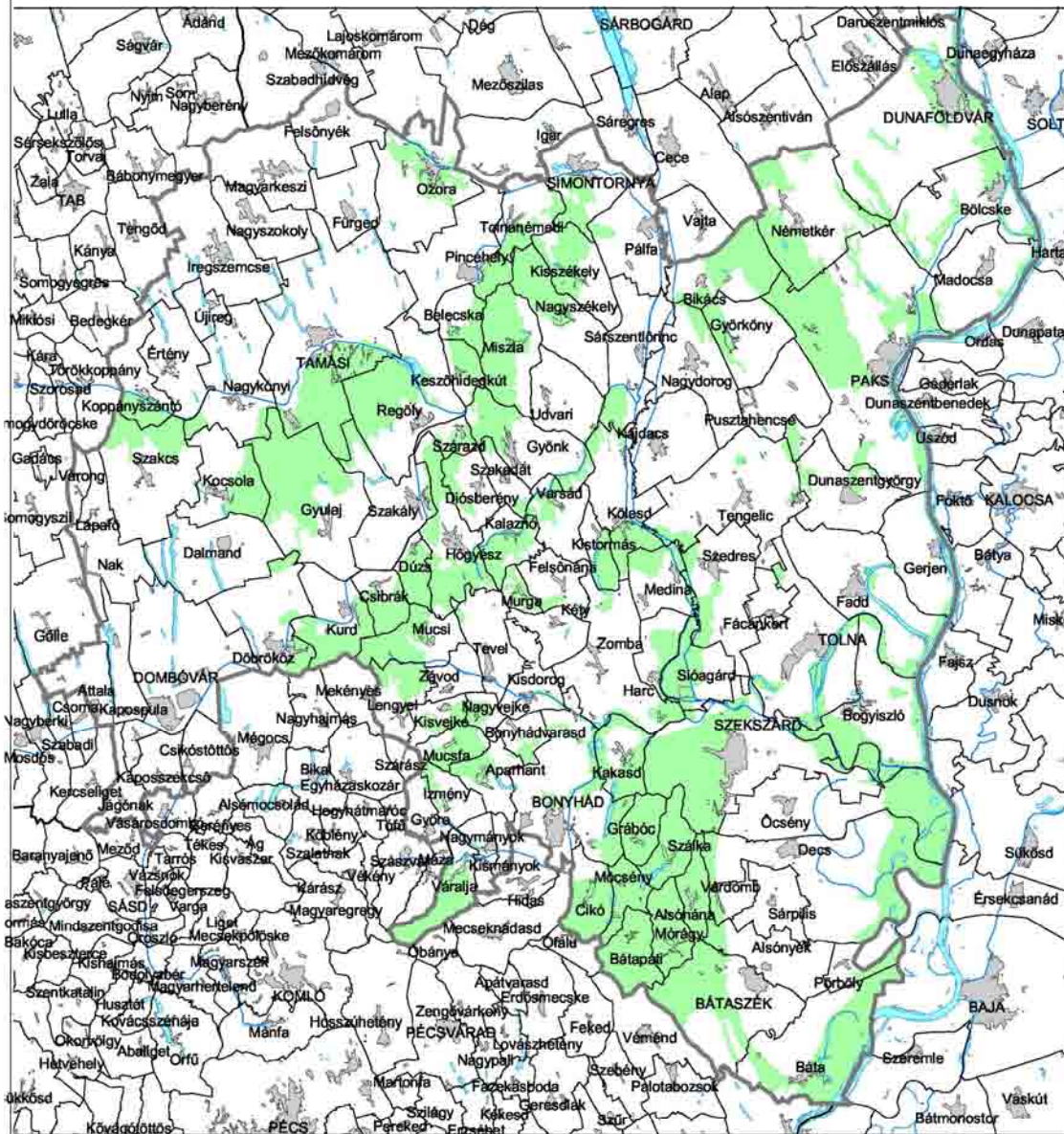
3.7.4 Érzékeny természeti területek

Az érzékeny természeti területeket a 2/2002. (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet jelölte ki. Az érzékeny természeti területek kijelölésének célja a természeti, ökológiai szempontból érzékeny földrésztleteken olyan természetkímélő gazdálkodási módok megőrzése, fenntartása, további földrésztletek kijelölése, amelyek támogatással ösztönzött, önként vállalt korlátozások révén

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERVE

3/7. sz. melléklet

Tájképvédelmi terület övezete

- Tervezési terület határa
- Megyehatár
- Településhatár
- Települési terület
- Vízfelület, vízfolyás

Tájképvédelmi terület övezete

Forrás: Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága, CORINE, OT/1, FÖMI, DTA50,
Magyarország Műemlékjegyzéke,
Készült: a VÁTI Kht. Tervezési Igazgatóság Területi Tervezési Irodáján 2004

M=1:450.000

biztosítják az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség, a tájképi és kultúrtörténeti értékek összehangolt megőrzését.

Az érzékeny természeti területek meghatározóan a rét, legelő, nádas, halastó művelési águ termőföldeket, továbbá a hagyományos és természetkímélő módon hasznosított, valamint a nem megfelelő hasznosítás által veszélyeztetett, illetve a jelentős természeti érték előfordulási helyeként ismert szántó, szőlő, kert, gyümölcsös, fásított terület művelési águ földrészleteket foglalja magában.

Tolna megye kiemelten fontos érzékeny természeti területeit a hatályos megyei terv kijelölte (Bikács, Németkér). Az OTTrT 2008-as módosítása azonban ezt az országos övezetet megszüntette. Az érzékeny természeti területekről szóló együttes rendelet módosítása nélkül az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer blokkjainak szintjén kijelölésre kerültek a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT).

Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételének részletes feltételeiről szóló 61/2009.(V.14.) FVM rendelet 6. számú melléklete tartalmazza a természetvédelmi zonális célprogramok támogatására jogosult MTÉT által érintett Németkér, Bikács, Györköny, Nagydorog térségében.

A Sárvíz-völgyében a következő célprogramokra van támogatási lehetőség:

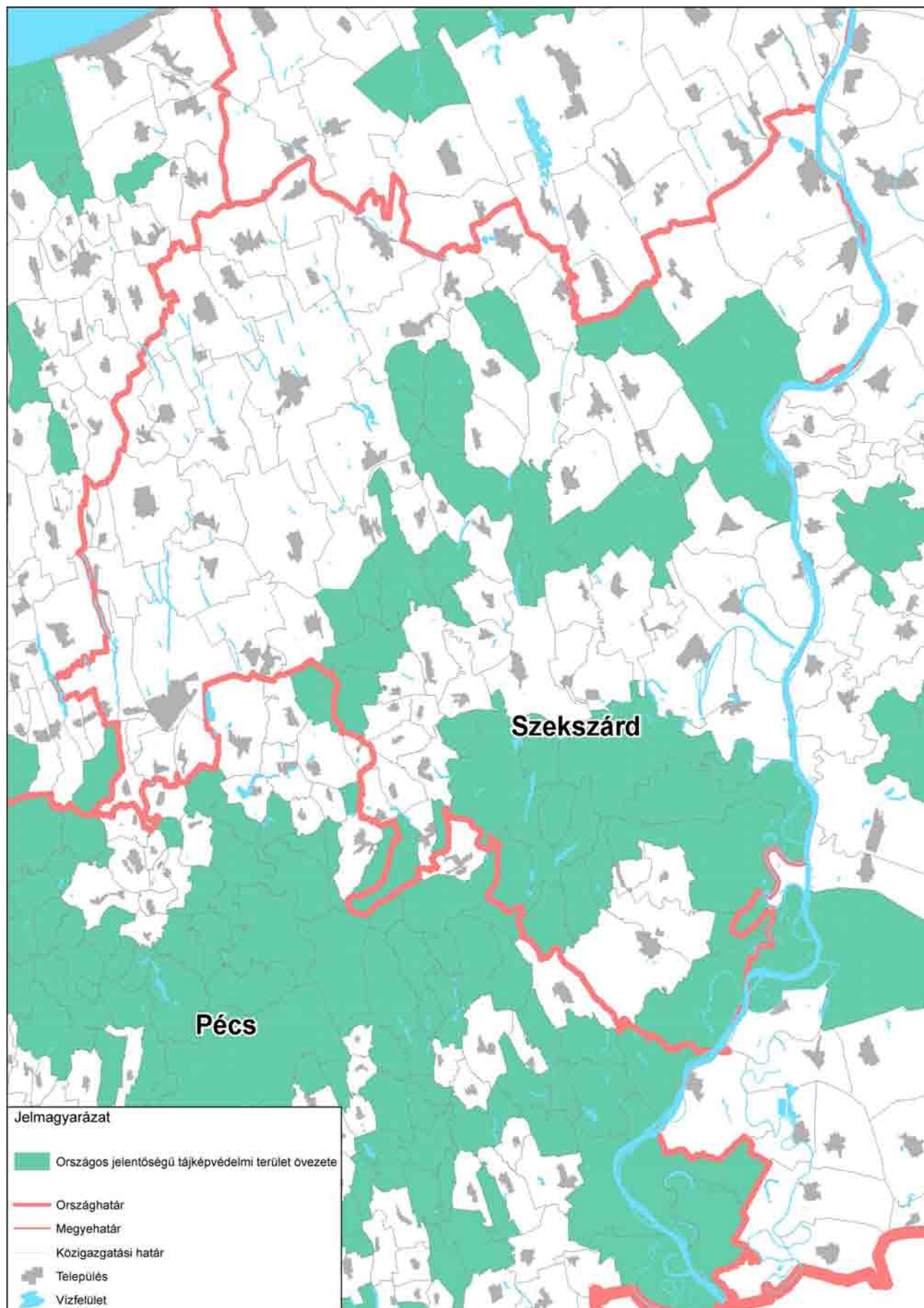
- szántóföldi növénytermesztés madár- és apróvad élőhely-fejlesztési előírásokkal;
- szántóföldi növénytermesztés vadlúd- és daruvédelmi előírásokkal;
- gyepgazdálkodás élőhely-fejlesztési előírásokkal;
- természetvédelmi célú gyeptelepítés.

3.7.5 Tájképvédelem

Az Országos Területrendezési Tervvel összhangban a 2005-ben elfogadott területrendezési terv kijelölte a tájképvédelmi terület övezetét. Az övezet által érintett települések: Dunaföldvár, Bölske, Madocsa, Paks, Dunaszentgyörgy, Gerjen, Fadd, Tolna, Bogyiszló, Szekszárd, Ócsény, Decs, Pörboly, Bata, Bataaszék, Alsónyék, Várdomb, Alsónána, Mórág, Bata-apáti, Cikó, Mócsény, Szálka, Grábóc, Kakasd, Bonyhád, Váralja, Bonyhádvarasd, Aparhant, Izmény, Györe, Mucsfa, Kisvejke, Nagyvejke, Kisdorog, Tevel, Lengyel, Mucsi, Kurd, Döbrököz, Csibrák, Dúzs, Hógyész, Murga, Felsőnána, Kalaznó, Varsád, Gyöng, Kajdacs, Sárszentlőrinc, Kölesd, Kistormás, Medina, Szedres, Harc, Zomba, Sióagárd, Tengelic, Györköny, Bikács, Németkér, Pálfa, Simontornya, Tolnanémedi, Pincehely, Kisszékely, Nagyszékely, Miszla, Belecska, Ozora, Keszőhidegkút, Szárazd, Regöly, Szakadát, Diósberény, Szakály, Gyulaj, Kocsola, Szakcs, Koppányszántó, Nagykónyi, Tamási.

A felsorolásból is kiderül, hogy a megye településeinek nagy része a tájképvédelmi övezet által érintett.

Az OTTrT 2008. évi módosítása a térségi jelentőségű tájképvédelmi övezet mellett új övezetként bevezette az országos jelentőségű tájképvédelmi terület övezetét és ki is jelölte az övezet által érintett településeket. A hatályos terv szerinti övezetből tehát az OTTrT-vel összhangban ki kell emelni az országos jelentőségű tájképvédelmi területeket.

OTrT

3.8 ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG VÉDELME

A megyei területrendezési terv 2005-ös elfogadása óta történt legjelentősebb változást az OTfT 2008-as módosítása tette meg, mely bevezette a Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő területek övezetét. További változást jelent, hogy időközben bővült a megye területén található régészeti lelőhelyek, valamint műemléki védelem alatt álló épületek száma. A tervmódosítás vizsgálatának készítéséhez a tervezők megkérték a megyére vonatkozó legfrissebb régészeti és műemléki adatbázist, melyet táblázatos formában e fejezet melléklete tartalmazza.

Tolna megye 2004-es területrendezési tervéhez készült örökségvédelmi fejezet korábban igen alapos régészeti munkarészt tartalmazott, mely a területrendezési terv léptékének megfelelően átfogóan ismertette a megye régészeti lelőhelyeit. Az épített környezetről szóló fejezetet szükséges azonban pontosítani a vizsgálatok 2001-es lezárása óta levédett műemléki épületek figyelembe vételével, valamint a jellegzetes településszerkezetek feltérképezésével.

3.8.1 A terület vázlatos építés-, építészettörténeti ismertetése

Tolna megye területrendezési tervének helyzetelemzése 2001-ben készült, melynek műemléki értékeket bemutató ábrája térképi feldolgozásban, - számszerűsítés nélkül – helységenkénti bontásban mutatja be a régészeti és műemlékvédelmi vonatkozásokat. Az anyag jó kiindulás egy aktualizált műemléki kataszter készítéséhez (kistérségi, helységtípus, műemléki karakter, használat szerinti mátrixos bontás számszerűsített térképi-grafikus ábrázolás).

Az emlékkállomány vázlatos történeti elemzése két nagyobb időszakot tekintve kerül bemutatásra:

- A török hódoltság előtti időszak
- Az ezt követő időszak, a napjainkig.

Magyarázata, hogy a hódoltság (sőt a kettős adóztatásnak való alávetettség), valamint a szinte állandósult harci cselekmények (ideértve a felszabadítást is) igen nagy pusztítást végeztek a korábbi emlékkanyagban, jórészt régészeti feladattá téve ennek feldolgozását. Az elemzés külön mutatja be a népi építészeti vonatkozásait.

A török hódoltság előtti időszak építésze

A régészeti tanulság szerint a megye területe az őskor óta lényegében folyamatosan lakott volt. Építettnek mondható emlékei a földvárak, melyek létesítése kb. a magyar királyi vármegyerendszer – várispánság – megszűnéséig tartott (tatárjárás). Feltárásuk igen költségigényes lassú folyamat. Erre példa a Sióagárd–Leányvár (bronzkor), Regöly (kelta), Decs-Ete (Árpád-kor) településeken található emlékek.

Római kor: Pannónia provincia történelmi hozadéka elsősorban a település- és útszervezés máig is meghatározó momentumában ölt testet. Építményei gyakorlatilag mind megsemmisültek, de ez nem vonatkozik az építőanyagokra. A római kövek és téglák újrafelhasználása a középkortól a XVIII. Sz.-ig kimutatható (madocsi és szekszárdi kolostor, számos kisebb templom). A korhoz kapcsolódó jelentős emlék a bölcskei kőtár (A 4. sz.-i limes-kőerődítmény leletanyagának a java – akkoriban már pogánynak minősülő faragványok, oltárkövek).

Magyar középkor a hódoltság megszűnéséig (romanika, gótika, reneszánsz) tartó időszak emlékkanyaga a hódoltság pusztításai miatt elsősorban régészeti téma. Történeti vizsgálatok szerint a középkorban Tolna a negyedik legsűrűbben lakott vármegye volt, ennek megfelelően gazdag is volt.

Gyakorinak számított románkori templom gótikus átépítése. Az emlékanyag elsősorban egyházi (templom, kolostor) valamint védelmi célú építkezésekhez (vár) kötődik.

A hódoltság építészettörténeti pauszája miatt kompakt emlék nem maradt fenn, az újjáépítés épületállománya viszont – templomoknál – igen nagy százalékban az ősi falak felhasználásával valósult meg. Jelentősebb példák:

- Szekszárd: bencés kolostorrom (román, I. Béla)
- Nagyszékely: templom részletei
- Szakcs: templom gótikus maradványai
- Szakály, Felsőnyék, Aparhant: gótikus eredetre utaló támpillérek a templomhomlokzaton
- Iregszemcse: Kálvária – Kápolna

Mindhárom helyreállított vár – várkastély (Ozora, Dunaföldvár, Simontornya) is e korszak terméke. Kiemelendő Simontornya 1964-74 közti helyreállítása, mely tudományos alapossággal és ízléssel restaurálta a vár 1508-ban befejezett átépítésének reneszánsz részleteit.

A hódoltság megszűntétől napjainkig (barokk, klasszicizmus, eklektika, szecesszió stb.)

A török alóli felszabadulás iszonyatos anyagi és véráldozatokkal járt, a megye közel volt az elnéptelenedéshez. Birodalmi érdek volt az újjáépítés (német bevándorlók – nem csak katolikusok, valamint magyar migráció a jobb élet reményében, délszlávok). A gazdaság szekerét is be kellett indítani: ekkor alakult ki a nagybirtokrendszer, mely az árutermelő uradalmi modellt valósította meg. Az építési igény is rendkívül volt, igazi „boom”.

Barokk időszak

Egyházi létesítések: az uralkodóház vallási beállítottsága az első időkben a katolicizmust helyezte előtérbe, de II. József türelmi rendelete (1786) a reformált egyházak (evangélikus, református) épületigényét is tolerálta – kb. 30 év alatt valósultak meg a vallásilag domináns területeken, költségkímélő, de igényes késő barokk stílusban. A korra jellemző köztéri műalkotás volt a pestis-oszlop (Szentháromság-szobor). Jelentős szerb (ortodox) lakosság is építkezett, hisz első jelentős monostorát még a hódoltság idején alapították (1585 – Grábóc). Néhány említésre méltó emlék:

- Római katolikus templom: Dunaföldvár, plébánia (1723-29), Ferences templom (1786), Szekszárd – Belvárosi templom (1802-1805)
- Szerb templom: Grábóc (kolostorral) (1736-41), Dunaföldvár (1787)
- Református templom: Kölesd (1788), Nagydorog (1771)
- Evangélikus templom: Felsőnána (1789-91), Kalaznó (1787-90)
- Szentháromság-szobrok: Bátaszék, Bonyhád, Dunaföldvár, Kölesd, Nagykónyi, Simontornya, Szekszárd, Tolna

Uradalmak: a 18.-19. sz.-ban a megye területén a legnagyobb építető a földbirtokosság volt. Számos birtokközpont jött létre, építészetileg kevés a kiemelkedő. Példaként a högyészi Mercy-Apponyi és a lengyeli Apponyi uradalom említhető.

Kastélyok, kúriák épületszámú barokk példái közül megemlítjük a högyészi Apponyi-kastélyt (cca 1760), a tamási Esterházy-kastélyt (Miklósvár, cca 1770), valamint Paks korabeli kúriaállományát.

A barokkhoz kapcsolódó közléseink leginkább a reprezentatív épületszámúkat taglalják. Egyéb funkciókra is készültek épületek. A teljesség igénye nélkül emlíjük a közkórházat (1802), a parasztporta-jelleget túlhaladó mezővárosi lakóháztypust (pl. Tolna), illetve a reprezentatív kertművészet megjelenését (pl. Lengyel: Apponyi-kastély)

Klasszicizmus

Szintén épültek kúriák (Bonyhád: Perczel-kúria), kastélyok (Iregszemcse: Viczay-kastély), uradalmi létesítmények (Tengelic: Gindly-uradalom), viszont megszorodott a közfunkciót is ellátó épületek száma. Jelentősebb példái a következők:

- Iskola: Bölcse, Paks, Szekszárd,
- Szálloda: Erzsébet szálló (Paks)
- Vármegyeháza: Szekszárd (Pollack Mihály)
- Bíróság: Szekszárd
- Városi, mezővárosi lakóépületek
- Hatása a falusi építkezésekre: jegyző háza – Sárszentlőrinc, tájház – Decs

A klasszicizmus nevezhető az utolsó „nagy” stílusnak, bizonyos szempontból polgári ideológiát közvetít, felsorolt példáink között valódi remekmű a megyeháza.

Historizmus, szecesszió

A historizmusnak (eklektika) nevezett építéstartományi időszak fő jellemzője a történelmi stílusok formakincsének alapulvétele funkcionálisan új építési feladatok „öltöztetésére”. Legkorábbi szakasza a „romantikus”-nak nevezett (angol gótika formakincsét alapul vevő) irányzat volt, kis épületállománnyal, szimbiózisban a klasszicizmussal. Ennek reprezentatív példája az Augusz-ház (kastély) Szekszárd központjában.

A historizmus „neo-stílus” kavalkádjának is tartják, melyre példa a szekszárdi Wosinsky Mór-múzeum – (neoreneszánsz, 1902), és Városháza (valódi stíluskeverék, 1846), volt takarékpénztár (neobarokk, 1896), újvárosi római katolikus templom (neogót, 1868).

A zsidóság Kiegyezés utáni emancipációja szintén sajátos színekkel gyarapítja a megye építészeti palettáját. Zsinagógák Pakson (19. sz. 2. fele), Szekszárdon (1896), zsidó temető Pakson és Bonyhádon található

Ki kell emelni Lechner Ödön kísérletét „nemzeti” építészet megteremtésére (19. sz. végétől), melynek értékes példája a Szekszárd-szálló (1893).

A szecesszió szándéka minden korábbitól eltérő formanyelv kialakítása volt. Rövid időszaka alatt is sajátos megjelenésű építészeti értékeket hozott létre, melynek példája Szekszárd első filmszínháza (1913) – ma Magyarországi Német Színház, vagy a Bezerédj utcai lakóépületek és paksi lakóépületek.

Az I. világháború végétől napjainkig

A két világháború közti időszak tartalmi építészetét „modernizmusnak” is hívták. Időben már igen közel van jelenkorunkhoz, meghatározó műhelye a BAUHAUS volt. Szekszárdi példái s vasútállomás (1940) (nép formanyelv felhasználásával) és a kórház bővítés hat új pavilonnal (1928-30). A II. világháború utáni építészeti termésből szubjektív alapon kiemelkedőnek tartjuk a szekszárdi új városközpont- korzó épületeit (Jurcsik Károly), Művelődési-házat (Tillay Ernő), valamint a paksi római katolikus templomot (Makovecz Imre)

Népi építészet

A paraszti építkezést mindig is a közvetlen környezetben megtalálható építőanyag határozta meg. Így a mind intenzívebb mezőgazdaság által gerjesztett fahiány a 19. sz. végére gyakorlatilag felszámolta a korábbi borona vagy paticsfalú (német fálvakban favázás – Fachwerk) építkezést. Helyére a vertfal ill. a vályog lépett. Így az ún. „rég stílus” emlékéllománya csekély (Szakály: falumúzeum, Sárszentlőrinc: jegyző háza, fachwerkes házak Zsibriken és Závodon, stb.)

Megemlíthető a nagy stílusok késéssel való továbbélése az épületdíszítésben még a 20. sz.-ban is (Kismányok, Kalaznó, Murga, Mucsi). Sajátos, jó látványt nyújtó épületegyüttesek a pincesorok (kiemelkedő emlék magyar faluban a Sióagárd melletti Leányvár, német faluban Györköny).

3.8.2 Településszerkezetek

Tolna megye településeinek szerkezetét több tényező befolyásolta: elsődlegesen a földrajzi helyzet másodsorban a domborzat, harmadsorban a hagyományok „alakították” a szerkezetet. Dombvidékeken főként úti falu szerkezet alakult ki. Ezek kezdetben egy utcásak voltak, és hosszan elnyúltak a völgyekben. Sok tolnai településre jellemző ezen egyszerű szerkezet: jellegzetes út menti egy utcás falvak pl. Pusztahencse, Kömlőd, Mucsfá, Dúzs, Csibrák, Nak, Udvari, Belecska települések szerkezete. E falvak további fejlődésük során már csak a környező völgyek felé terjeszkedhettek tovább, mint pl. Nagyszékely vagy Kölesd esetében. A völgyek mentén kialakult falvak esetében gyakori, hogy patak mentén alakultak ki, így több példát láthatunk a patak menti falutípusra is (pl. Diósberény, Iregszemcse, Szakcs). Az út menti falu további két speciális típusa is megtalálható a megyében. Az egyik az ún. „angerdorf”, ahol a térré szélesedő utca neve német nyelvterületen *anger*. Az *anger* eredetileg közterület volt, amelyen az aprójószág járt, és amelyre éjszakánként kiverhették a nagyjószágot is. Gyakran víz állt a térség egy részén. Legtöbbször itt épült fel a falu temploma és itt volt a lakosság gyülekezőhelye (Magyar Néprajzi Lexikon). A megyében számos sváb gyökerekkel rendelkező település található, ahol ezek a széles (nemritkán 140 méter széles) beépítetlen területek is megtalálhatók. Szép példái Bikács, Diósberény, Izmény, Varsád településeken található meg. Másik típusa a pajtasoros (keresztcsűrös elrendezésű) szalagtelkes út menti falu, ahol a pajtákat a telek végén arra merőlegesen helyezték el, így szinte falszerűen vette körül a települést. Ilyen települések láthatók Bonyhád-Majoson, Izményen, Aparhanton. A típusok jellemzően nem tisztán, hanem legtöbbször keverten fordulnak elő, de mindegyikről elmondható, hogy az út mentén szalagtelkek sorakoznak, melyeket fésűsen építettek be.

A síkvidékek és más nemzetiségek, főként eredetileg magyarok lakta településeken a halmazos szerkezetet fedezhetjük fel. Ezek a településszerkezetek persze már nem tipikus halmaztelepülések, hiszen kisebb-nagyobb szabályozásokkal, beavatkozásokkal igyekeztek megoldani az épületek, telkek megközelítését, de még így is fennmaradtak a halmazosság formajegyei (aprótelkek, szabálytalan zezugos utcák, zsákutcák, szabálytalan beépítés stb.). Legszebb képviselői Bölskén, Ozorán, Pincehelyen, Simontornyan található meg.

Egyes települések az újkorban születtek, ezért településmagjuk szabályos szerkezetet mutatnak, az új településrészekhez hasonlatosan. Ennek példáit Fürgeden és Dalmandon találhatjuk meg. Egyes aprófalvaknál azonban a struktúra erodálódását, kialakulatlanságát fedezhetjük fel a foghíjtelkek elszaporodása miatt (Murga, Kalaznó).

Általában elmondható, hogy a Tolna megyei települések jelentős részén a telkek fésűs beépítése a jellemző. Ez alól egyetlen település a kivétel, Szedres, ahol a telkek beépítése fűrészfogas elhelyezkedésű.

A Tolna megyei települések többségét a korbéli településmag szerkezetére tekintettel bővítették, azaz az új bővítések a meglévő szerkezethez illeszkednek. Természetesen a városoknál és a főutak csomópontjában lévő települések esetén- ha a domborzat is engedte- a szabályos elrendezésű és szerkezetű településrészeket illesztettek a meglévő maghoz. Ennek egyik durva példáját Tamásiban fedezhetjük fel, ahol a településmag halmazos szerkezetének kellős közepében alakították ki a lakótelep eltérő szövetét.

A következő részben egyes megőrzendő, illetve tipikus szerkezetű települést mutatunk be.
Aparhant: Két településből olvadt össze. Mindkét településrész többutcás-soros, melyek jellegzetessége a megjelenő teresedés mellett a telkek keresztcsűrös elrendezése (pajtasoros szalagtelkes falu)

Bonyhád: hagyományos utcás-soros szerkezetű település, melynek két észak-déli irányú utcája közel 1 km hosszú ovális formájú tömböt formál. Itt megtalálható a pajtasoros szalagtelkes falvak jellegzetes nyomai. A település déli részén (a főtér és templom környezetében) halmazos vonásokat mutat a településszerkezet (aprótelkes, zezugos szerkezet).

Bonyhádvarasd: úti falu, 400 méter hosszú kb. 40 m teresedéssel, amelyet néhol beépítettek.

Bölcse: halmazos szerkezetű település

Diósberény: patak menti falu, ahol a patak mentén széles beépítetlen terület alakult ki, és amely északon tölcérszerűen kiszélesedik. E két teleksor között akár 120-160 méter közötti távolság is kialakult. A széles területet északon egy harmadik teleksor zárja le.

Dunaföldvár: Jellemzően kiterjedt utcás-soros szerkezetű település, szalagtelkes elrendezéssel, fésűs beépítéssel, egyes helyeken halmazszerkezet nyomaival.

Fadd: Elsődlegesen több utcás-soros kialakulású település, egyes részeken (pl. a település déli részén) halmazos jellegű szerkezettel

Felsőnána: Patak menti falu, ahol a patak mentén teresedés húzódik. E széles patak völgy miatt az utca szélessége egyes helyeken eléri, vagy meghaladja a 100 métert. A településszerkezet szalagtelkes, még fellelhetők a keresztcsűrös elrendezés maradványai.

Iregszemcse: a településszerkezet változatos. Eredetileg patak menti falu, ahol a patak mentén két sor telek alakult ki. A település bővülése során a széles patak völgyben, az utak másik oldalán újabb teleksor alakult ki. A település közepén halmazos szerkezet nyomai fedezhetők fel.

Izmény: úti falu, szalagtelkes keresztcsűrös elrendezéssel. Főútja széles, a sváb falvakra jellemző angerrel. A beépítés jellege jól megőrződött.

Kakasd: Az egykori keresztcsűrös elrendezésnek csak a maradványai lelhetők fel, de az enyhén ívelődő teresedés mind észak nyugat- dél-kelet irányban, mind a patak mentén fellelhető.

Kisdorog: a településen átfolyó patak széles völgyének két oldalára, a magasabban fekvő részekre települt. Az így kialakult szinte egymással párhuzamos két utca a domborzat vonulatát vette fel, a két teleksora között széles zöldsáv (anger) húzódik.

Kölesd: Több utcás-soros falu, mely a természeti adottságokat kihasználva több „utcanyúlvánnyal” (észak felé három, dél felé kettő, kelet és nyugat felé egy-egy) a völgyekben rendelkezésre álló helyeken terjeszkedett. A Hidas-patak mentén lévő mélyebb, vizenyősebb területen széles beépítetlen sáv alakult ki.

Magyarkeszi: kelet-nyugat irányban elnyúló, alapvetően utcás-soros elrendezésű település, a csatlakozó völgyek felé leágazó településnyúlványokkal.

Bonyhád-Majos: Úti falu, szalagtelkes keresztcsűrös elrendezéssel (ún. pajtasoros, szalagtelkes falu), északi részén teresedéssel (anger).

Nagyszékely: Három jelentősebb vízfolyás völgyében kialakult utcás-soros elrendezésű településszerkezet jellemzi a falut. A teleksorok a völgyek két szélén helyezkednek el közöttük széles beépítetlen területtel. Ebből következően az utcák is párosan helyezkednek el, melyek mentén vagy egyoldali, vagy kétoldali teleksor alakult ki. A teleksorok közötti völgyekben rét, dombokon gyümölcsös helyezkedett el.

Ozora: Tipikus halmazszerkezetű település, melynek kialakulását a központban elhelyezkedő vár mellett, a domborzat határozta meg.

Paks: Utcás-soros és halmazos településrészekből tevődik össze. A jelentősebb részt az utcás soros struktúra jellemzi, ahol a telkek fésűs beépítésűek, jellemzően szűk utcákkal, apró telkekkel.

Pincehely: az utcák elrendezése egykori tipikus halmazos szerkezetre utal, de a több helyütt látható fésűs beépítés későbbi szabályozás eredménye.

Regöly: utcás soros település, de nem tekinthető tipikus úti falunak, mivel a teleksorok nem a falun keresztül haladó korabeli kelet-nyugat irányú fő közlekedési útvonal mentén alakultak ki, hanem az útból merőlegesen kiágazó utcák mentén.

Sárszentlőrinc: Úti falu, széles beépítetlen sávval, szalagtelkes kialakítással, a településszerkezethez kezdetleges halmazos településrész csatlakozik.

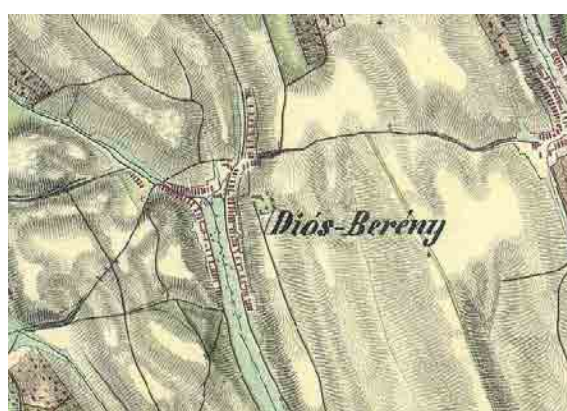
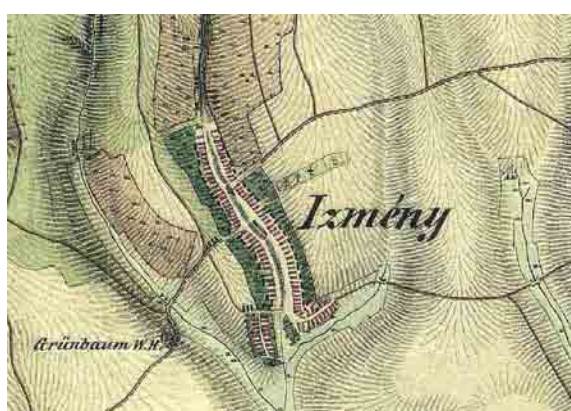
Simontornya: Egykori fontos védelmi központ, centrumban a várral, mely körül ősi halmazos szerkezetű városközpont alakult ki. A településmag nem egybefüggő, azt két jól elkülönülő részre osztja a Kapos. Északon csak a vár közvetlen környezetében alakult ki halmazos szerkezet, a déli részen kiterjedtebb, zezugos szerkezet alakult ki.

Szedres: Egykori úti faluból kialakult többutcás soros elrendezésű falu főbb jellegzetessége a telkek fűrészfogas beépítése a főutcán (Rákóczi út).

Tamási: Halmazos szerkezetű település, a telkek fésűs beépítéssel, beékelődő, szerkezetidegen lakótelepi struktúrával.

Tolna: Egykoron közvetlenül a Duna partjára települt, ahol a síkvidékekre jellemző halmazos szerkezetű településközpont jelei mutatkoznak. A Dunától távolabb utcás-soros elrendezésű szerkezet váltja fel.

Varsád: Úti falu, széles angerrel, ahol a két utca északon a völgyek mentén „elhajlik”.

Forrás: II. katonai felmérés, Arcanum Kiadó

3.8.3 Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület

Az OTrT 2008-as módosítása vezette be a Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő területek övezetét. Ezt az országos övezetet az OTrT 14/B. §-a szerint „a kiemelt térségi és a megyei területrendezési tervekben a **világörökség és világörökség-várományos terület** vagy a **történeti települési terület** övezetbe kell sorolni, továbbá az érintett települések közigazgatási területének megjelölésével kell meghatározni. A fenti térségi övezetek tényleges kiterjedésének megfelelő határát a településrendezési tervben kell meghatározni.”

A megyei övezetek megfelelő kijelölésében a megyei önkormányzat a kultúráért felelős minisztériumhoz fordult adatszolgáltatásért, azonban a vizsgálatok lezárásáig nem érkezett adat.

Az OTrT a következő településeket jelölte ki: Báta, Bonyhád, Bátaszék, Bölcse, Decs, Dombóvár, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Fadd, Gerjen, Grábóc, Ozora, Ócsény, Paks, Pári, Regöly, Sárpilis Simontornya, Szakály, Szekszárd, Tamási, Tengelic, Tolna. A megyei területrendezési tervnek a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal adatszolgáltatása alapján vagy történeti települési területbe, vagy világörökség és világörökség-várományos terület övezetébe kell sorolnia az érintett településeket.

Világörökség és világörökség-várományos területek

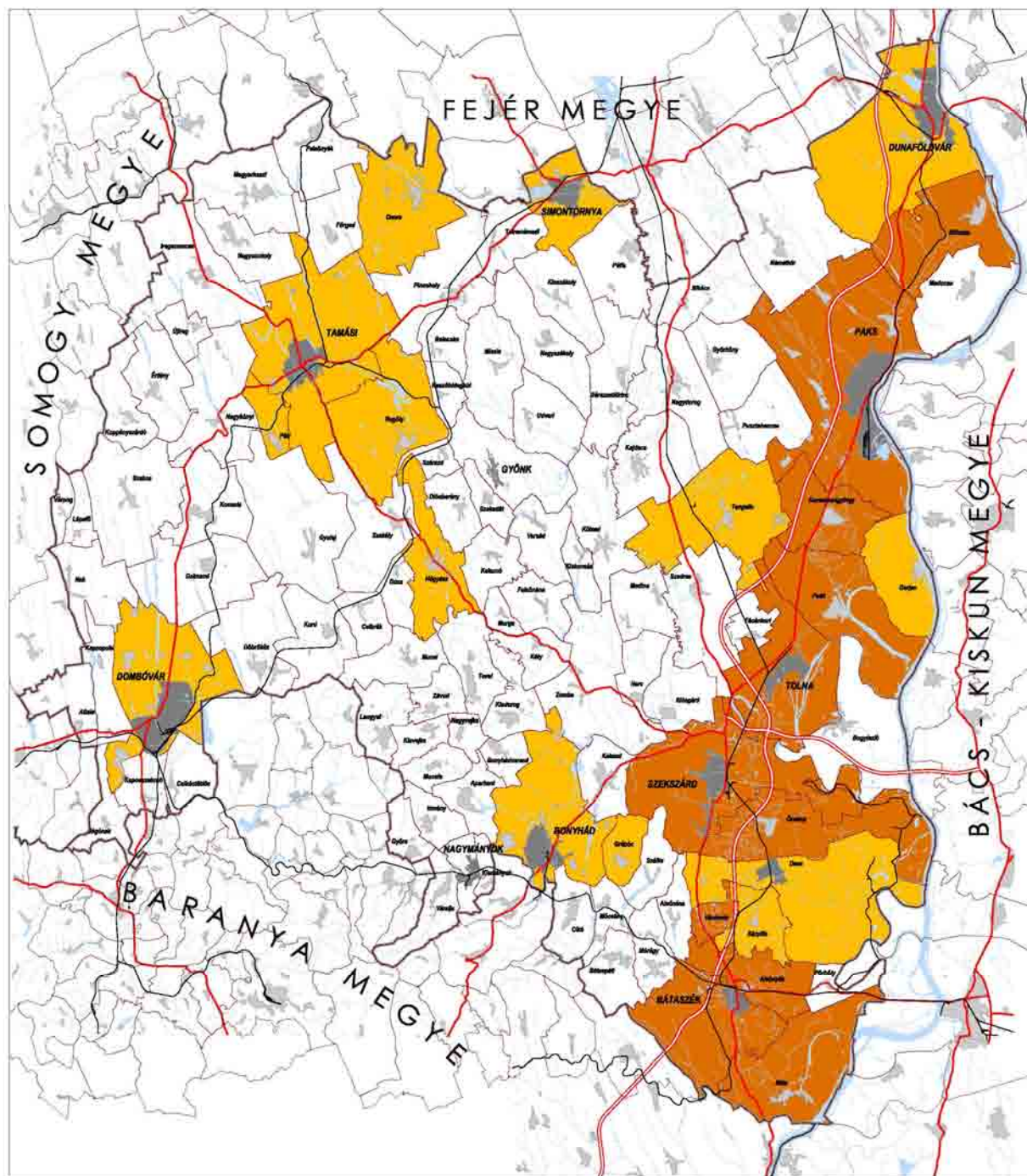
A világörökség és világörökség-várományos terület kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben megállapított övezet, amelybe a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló 1972. évi UNESCO Egyezmény szerinti Világörökségi Listára felvett területek, valamint a világörökségi helyszínek szakmai feltételeinek megfelelő azon területek tartoznak, amelyeket Magyarország, mint részes állam nevében jogszabály által felhatalmazott testület kiválasztott arra, hogy a Világörökségi Listára jelöltek legyenek.

A megyében jelenleg nem található világörökségi terület, azonban a megyét érintően több várományos terület is nevesítésre került. Ezek a következők:

- A római limes magyarországi szakasza (Kulturális) nemzetközi sorozatjelölés részeként
- Tájház hálózat Magyarországon (Kulturális)

A **római limes** magyarországi szakaszának védelme egy nemzetközi sorozatjelölés részeként kerül a bizottság elé. A Római Birodalom kr. u. 2. században érte el legnagyobb kiterjedését: Európában a Brit-szigetektől a Fekete-tengerig, Észak-Afrikában a Vörös-tengertől az Atlanti-Óceán partjáig terjedt. Ennek emlékét a limes őrzi, mely árkok, falak, erődítmények, őrtornyok és települések maradványaiból áll. Ennek Nagy-Britanniára (1987) és Németországra (2005) eső szakaszát már felvették a világörökségi listára, hazánkra eső szakaszának védelme előkészítés alatt áll. A Római limes a következő települések területét érinti: Báta, Bátaszék, Alsónyék, Várdomb, Ócsény, Szekszárd, Tolna, Fadd, Dunaszentgyörgy, Paks, Bölcse.

Ezzel kapcsolatban az adatszolgáltató megjegyzi, hogy Pakszon még nem folytattak le az egyeztető tárgyalásokat, ahol a Lussonium elnevezésű egyik limes- zászlóshajó projektet készítették elő. Lussonium egykori római katonai település volt Paks-Dunakömlőd közelében, a romkert jelenleg is szabadon látogatható. A Lussonium projekt nemzetközi együttműködés keretében megvalósuló, közvetlenül Európai Unió forrásból finanszírozott program, melynek célja, hogy a római kori Duna limes vonal közép-európai részét, mint az európai kulturális örökség részét képező régészeti emléket jelölje az UNESCO világörökségi listára. „A Római Birodalom Határai” elnevezésű programban magyar részről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, a Pécsi Tudományegyetem és Paks önkormányzata vesz részt. A Hivatal és az Egyetem a jelentkezési dokumentáció összeállítását vállalta feladatul, Paks városa a

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG SZEMPONTJÁBÓL KIEMELTEN KEZELENDŐ TERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

- Világörökség-váramányos terület
- Történelmi települési terület övezete

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposa József

TERVEZŐ:
Tócsai Alina TR 01-0402
Város-tervezők Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Országos Területrendezési Terv)

2011. április

Lussonium-római kori erődítménnyel szerepel a programban. A tervezett beruházás keretében Lussonium díszkivilágítást kap, és látogatóközpont létesül a katonai tábornál.

Dunaföldvári Limes-szakaszok lehatárolását már előkészítették a hivatal már előkészítette, de az egyeztetésen a nevezését ellenezték.

2000-ben került a várományos listára a „*Tájház-hálózat Magyarországon*” tétel. A tájház-hálózat bemutatja a 18. század és 20. század közötti időszak egy-egy vallás, település, népcsoport jellemző népi építészetét, gazdálkodását, eszközeit, öltözködési hagyományait. A tájházak folyamatos működtetésével, kapcsolódó programok szervezésével megőrizhetők egy-egy térség hagyományai, helyi népszokásai, erősíthetők egy-egy közösség összetartozása. Egyedülálló az a törekvés Európában, hogy a különböző térségek, közösségek értékei (tájházai) tudományos alapossággal együtt, azonos módon kerülnek megőrzésre és bemutatásra. A megyében tájház található például Bátán (halászház), Bátaszéken és Sióagárdon.

Történeti települések

Az OTrT fogalommagyarázata szerint „történeti települési terület: kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben megállapított övezet, amelybe a védendő terület egységek – különösen a történeti településközpontok, a történeti kertek, a jelentős régészeti lelőhelyek, az országos és helyi védelem alatt álló területek, valamint ezek környezete, védőövezetei – tartoznak.”

A történeti települési területek megfelelő kijelöléséhez a megyei önkormányzat a kultúráért felelős minisztériumhoz fordult adatszolgáltatásért, azonban a vizsgálatok lezárásáig nem érkezett adat. Amennyiben az előbbi fejezetben megnevezett települések valóban a világörökség-várományos területek közé tartoznak, úgy az OTrT által kijelölt további települések ebbe az övezetbe tartoznak.

E települések esetében az OTrT 22/B §-a az irányadó. A történeti települési területek övezetével érintett település településrendezési tervében meg kell határozni a településkép-védelmi terület határát, melyre vonatkozóan a település készülő szabályozási tervében az új építmények illeszkedését biztosító, és az értékörző fejlesztést elősegítő előírásokat kell alkalmazni. A törvény előírja továbbá, hogy a település szerkezetét, településkarakterét megváltoztató, nagy kiterjedésű építmény elhelyezésére vonatkozó építési-műszaki tervhez látványtervet kell készíteni.

A fentiek alapján a következő települések tartoznak a történeti települések közé: Bonyhád, Decs, Dombóvár, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Gerjen, Grábóc, Ozora, Pári, Regöly, Sárpilis Simontornya, Szakály, Tamási, Tengelic.

Irodalom:

<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=hu>

www.lussonium.hu

II. katonai felmérés térképei, Arcanum Kiadó

Katonai topográfiai térképek (1:50.000), HM Térképészeti Közhasznú Kht.

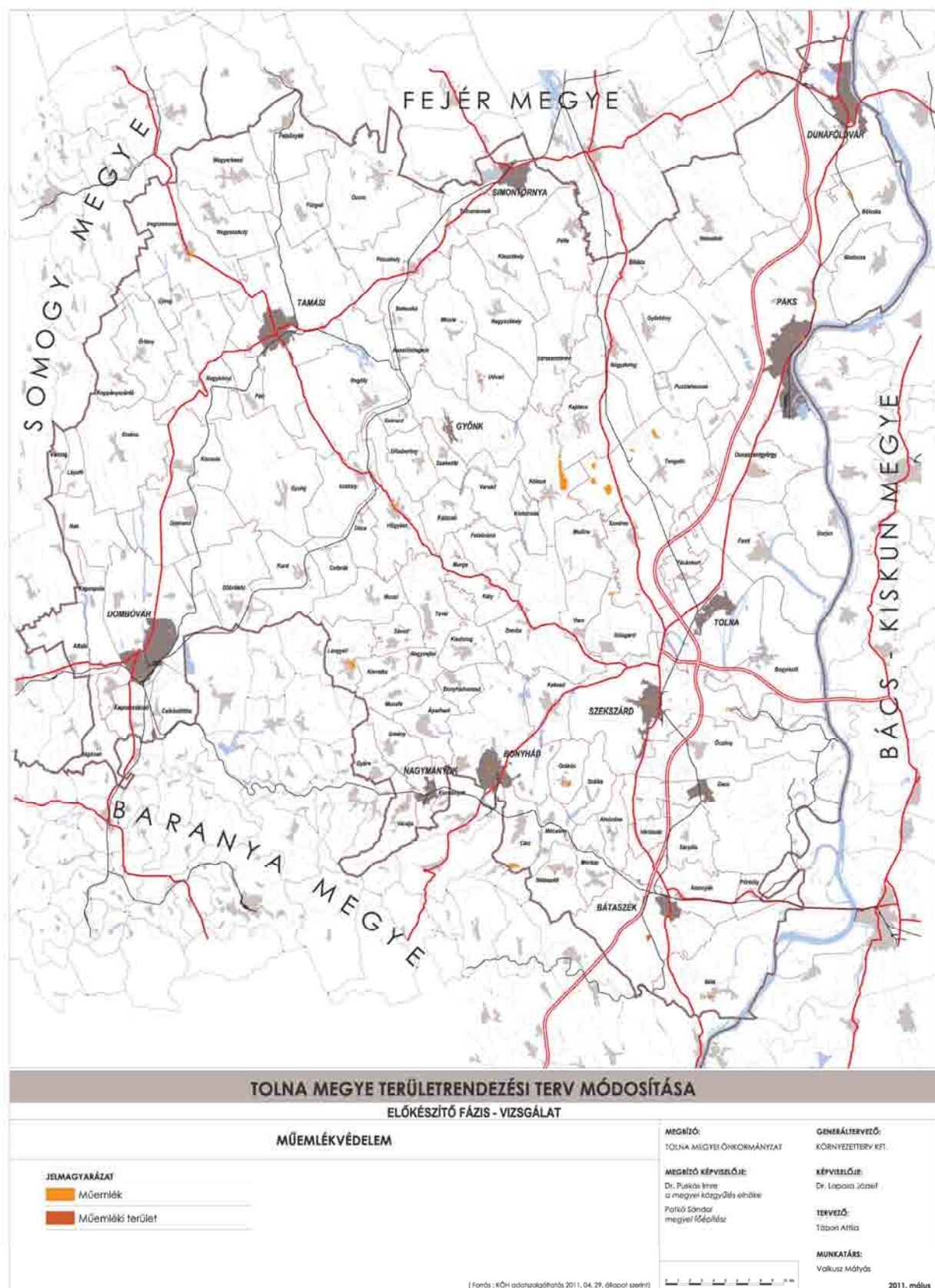
www.csatolna.hu/hu/tolnamegye/muemlek

Várépítészetünk (Szerk: Gerő László), Műszaki Könyvkiadó – 1975

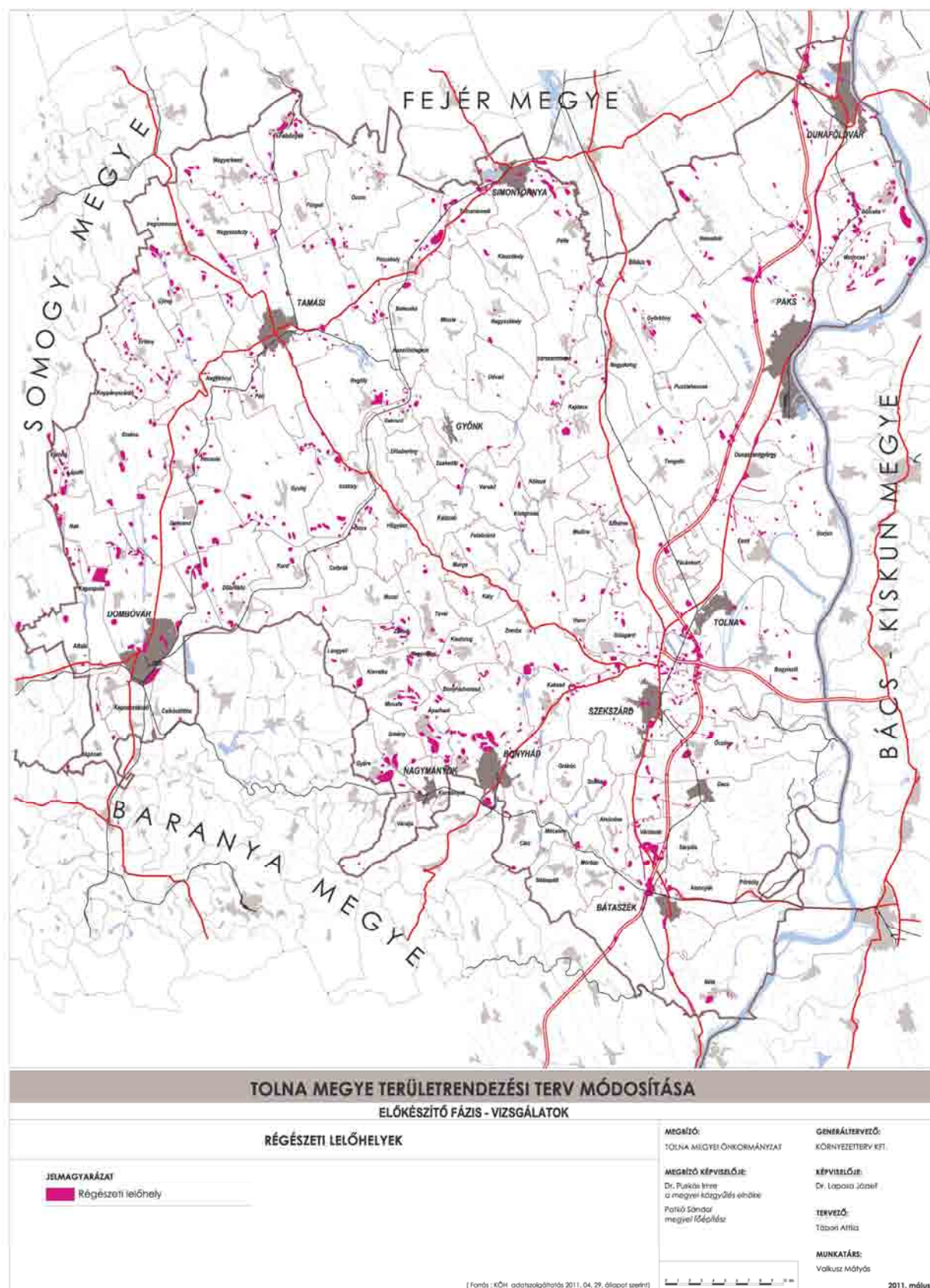
Magyarország útikönyv, Panoráma, 1982

Tolna megye (fotóalbum), Mark-Komm Kft. – 1993

Kaczián János: Szekszárd (fotóalbum), Palatinus – Séd nyomda—2004

Tolna megye Műemléki Jegyzékét (27 oldal) a CD tartalmazza.

Régészeti lelőhelyek listáját (65 oldal) a CD tartalmazza.

3.9 MEZŐGAZDASÁG

Tolna megyében – az európai átlaghoz képest – a földfelszín mezőgazdasági célú hasznosítása kiemelkedően magas. Ez a vidék hagyományosan mezőgazdasági művelésű terület, az ország élelmiszergazdaságának kitűnő adottságú alapanyag termelő térsége.

Tolna megye földrajzi adottságai változatosak, területének 43%-a síksági, alföldi jellegű, míg 57%-a változatos terepfelszínű, magasabb fekvésű, dombvidéki jellegű.

A természeti adottságok kedvezőek a mezőgazdasági és kertészeti termelés számára. A napsütéses órák száma átlagosan meghaladja a 2000-et, az átlagos évi középhőmérséklet az országos átlag körül alakul. A gazdaság teljesítményét vizsgálva igen jellemző, hogy Tolna megye mezőgazdasága még 2008-ban is a bruttó hozzáadott érték 12,2%-át adta, amely az országos átlag háromszorosa. Természetesen ez az érték összefügg a megye kiemelkedően jó agroökológiai potenciáljával.

A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepének csökkenése a kedvező adottságok ellenére folytatódott az elmúlt tíz évben is és Tolna megyében is 10% alá esett, bár ez még mindig az országos átlag kétszerese. Gazdaságilag – most – bármennyire is kedvezőtlen Tolna megye helyzete, azt változatlanul le kell írunk, hogy Tolna megye legfontosabb természeti erőforrása a termőföld, amelynek védelméről e területrendezési tervben gondoskodni kell.

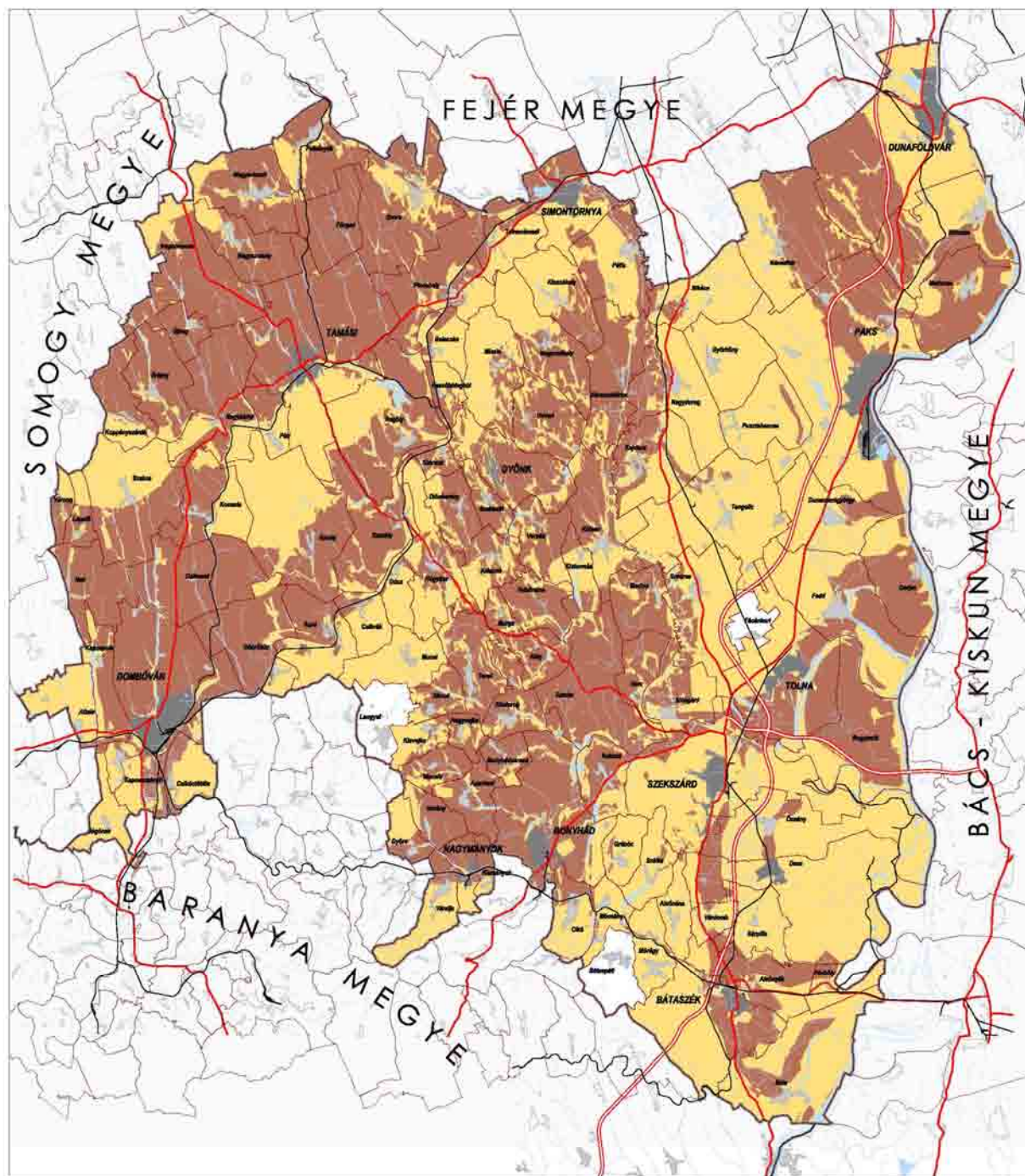
A megyében négy mezőgazdasági tájkörzet határolható le:

1. **Sárköz-Duna-menti síkság:** A megyében itt a legnagyobb a szántó aránya. A tájegységre a gabona-, ipari növény-, burgonya-, zöldség- (paprika), intenzív szőlőtermesztés jellemző.
2. **Mezőföld:** A szántók aranykorona értéke a megyében itt a legalacsonyabb, mégis magas a szántóterület aránya. Főként gabonát, ipari és takarmánynövényeket termesztnek, de jelentős a zöldség-, gyümölcs-és (homoki) szőlőtermesztés is. Az állattenyésztésnél a sertéstartás jellemző.
3. **Völgység-Hegyhat:** A megye középső része. A viszonylag alacsony aranykorona értékre és a domborzatra vezethető vissza, hogy viszonylag alacsony a szántó, de magas a gyeperület (rét, legelő) aránya. A gabona-, ipari – és takarmánynövény termelés, illetve az ezen alapuló szarvasmarha-, illetve sertéstartás a meghatározó.
4. **Somogy-Tolnai-dombvidék:** A megye nyugati része. A szántóföld aranykorona értéke a megyében itt a legmagasabb. Termelési profiljára a gabona-, ipari növény- és takarmánynövény termelés jellemző, de jelentős az állattenyésztés is.

A megye agroökológiai adottsági kedvezőek. A terület átlagos kataszteri tiszta jövedelme 20 AK felett van, ezen belül a szántó átlagos aranykorona értéke meghaladja a 26 AK-t. Az országos arányoknál jóval nagyobb a megye összes területéből a mezőgazdasági terület és ezen belül a szántóterület aránya.

Tolna megyében a művelési ágszerkezet eltér az országos átlagtól. Itt igen magas a termőterület aránya, amely 89%-os szemben az ország 83%-os átlagával. Ugyanakkor a viszonylag alacsony erdőszültség következtében a termőterület 83%-a mezőgazdasági terület, amelynek 84%-a szántó! Ez jóval magasabb az országra amúgy is jellemző magas szántóföldi aránynál is. Azaz a megye területének kb. 64%-a(!) szántóföld.

Tolna megyében évszázadokon keresztül a szőlő, gyümölcs, kertészeti termékek bősége volt jellemző. A települések nagy részének szerves része volt a szőlőhegy. A mégoly kitűnő adottságok ellenére a kertészet, szőlészeti-gyümölcsstermesztés is nagymértékben visszaszorult. A borvidéken kívüli településeken gyakorlatilag megszűnt a szőlő- és bortermelés, gyümölcsösök tekintetében is csak egy-két helyen van sikeres kezdeményezés (Kisvejke, Závod).

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

KIVÁLÓ TERMŐHELYI ADOTTSÁGÚ SZÁNTÓTERÜLET ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

- Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete
- Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetével érintett település

MEGÁLTO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tócsai Anna TR 01-0402
Város-Terempannon Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Országos Területrendezési Terv)

2011. április

A ma kb. 5.000 ha nagyságú szőlő a Szekszárdi, illetve Tolnai borvidéken a korábbi szőlőterület töredéke, annak ellenére, hogy a szekszárdi (és tolnai) borok termőhelye ökológiailag kiváló és van néhány termelő, akik európai színvonalú, nagy minőségű borokkal bizonyítják ezt a kivételes adottságot.

A társadalmi, politikai változások az elmúlt két évtizedben alapvetően átalakították a mezőgazdasági földterületek tulajdonosi és művelői (földhasználat) szerkezetét.

Az 1990-es években lezajlott kárpótlás, magánosítás során az országban 5,6 millió hektár termőterület került 2,6 millió magánszemély tulajdonába és a magyar termőföld kb. 85-88%-a magántulajdonba került.

Ennek eredményeként Tolna megyében is átalakult a tulajdonosi szerkezet. Tolna megyében (2006. évi adatok) a termőterület 76,1%-a, azaz több mint háromnegyede van magántulajdonban.

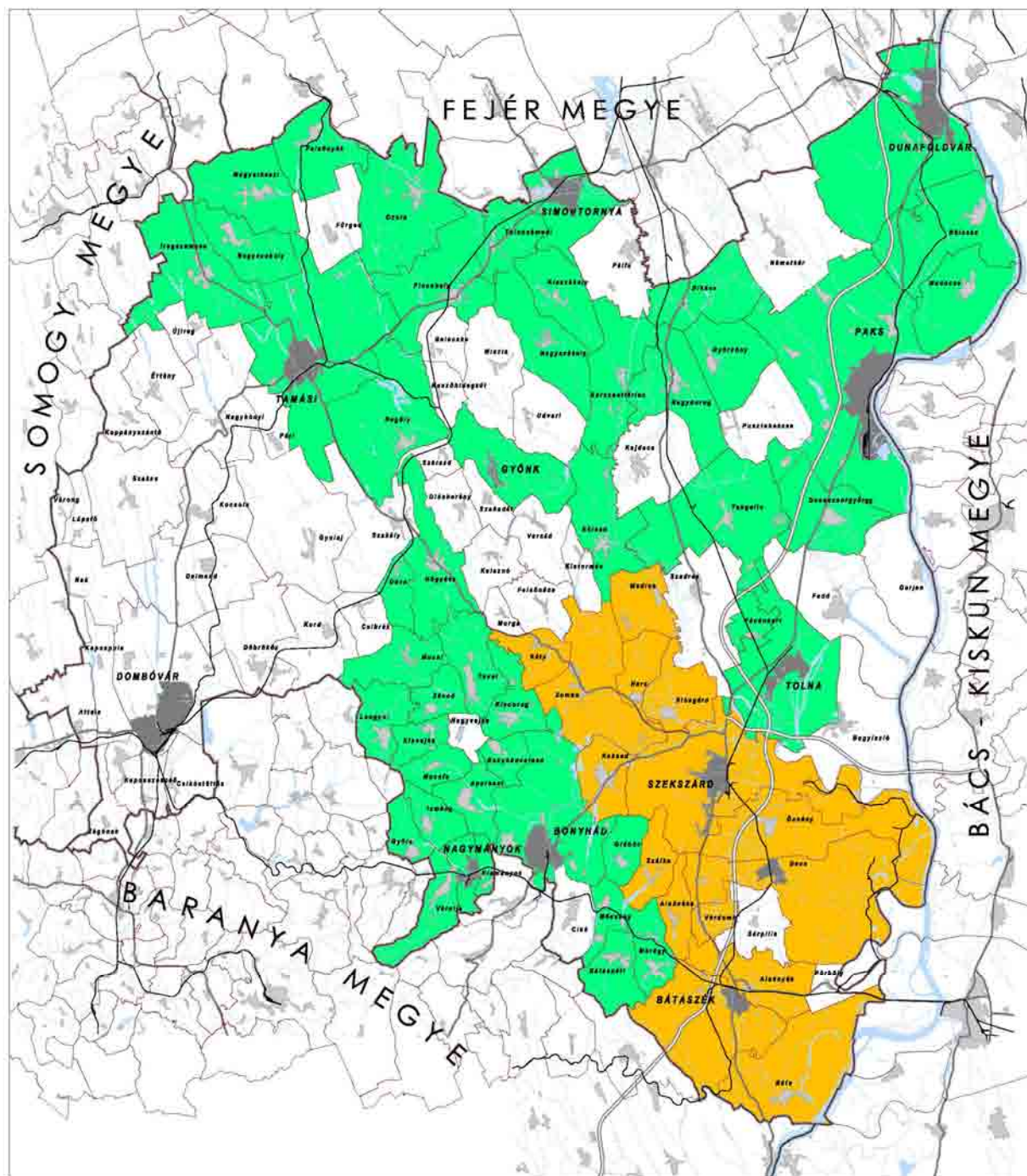
A földhasználat területén ettől lényegesen eltérő arányok alakultak ki. Amíg országosan a termőterület kb. 40%-át használják a családi gazdaságok, egyéni gazdaságok, addig Tolna megyében folyamatosan nőtt a magángazdaságok termelésben betöltött szerepe. Amíg 1990-ben a magángazdaságok által megművelt termőterület 11,8% volt, ez 2006-ra 55%-ra növekedett. Ez az arány a szántó művelési ágban is hasonlóan kialakult, hiszen 9,9%-ról több mint 50%-ra nőtt a magángazdaságok által művelt szántóterület. A gazdasági szervezetek által használt termőterület a termőterület 43%-a.

A magángazdaságok növekvő szerepéből egyenesen következik, hogy Tolna megyében a birtokszerkezet is kedvezőbb alakult az országosnál. Az 1 ha alatti egyéni gazdaságok száma összefügg a megyében található két borvidékkel és a szőlőterületek felaprózottságával. Az mindenestre tény, hogy amíg a közepes, 50 hektár feletti egyéni gazdaságok aránya országosan 1,2%, addig Tolna megyében ez 1,8%, ami a földhasználat átlagosnál nagyobb – gazdaságilag kedvező – koncentrációjára enged következtetni. Különösen igaz ez ha a 10 ha fölötti mennyiségben alig 6%-ot kitevő magángazdaságok művelik a termőterület több mint kétharmadát.

A változással a mezőgazdasági termelés jellege nem változott, sőt a termelés szerkezete is tovább egyszerűsödött. Ez azt jelenti, hogy az alapanyag termelő jelleg erősödött és a feldolgozásban a többletmunka hozzáadásával elérhető sajátos egyedi termék meg sem termelődik és így meg sem jelenik a megyében. Ugyanakkor a termelési szerkezet további egyszerűsödése, a kukorica és a búza termelésének növelése, a pillangós, hüvelyes növények, a kertészeti termelés és egyéb zöldségfélék termesztésének visszaesése, az állattenyésztés folyamatos csökkenése egy kitűnő termelési adottságokkal rendelkező területen tovább csökkent a megélhetési és fejlesztési lehetőségeket.

A területhasználat, tájhasználat, mikroklíma, szélerózió, tájesztétika, turizmus, egészség szempontjából is kedvezőtlen a szántóterület folyamatos növekedése – csak az egyik legkisebb kistérségben a dombóvári körzetben 1999-től 2009-ig tíz év alatt több mint 600 hektárral nőtt a szántóterület és több mint 760 ha-ral(!) csökkent a gyepterület, miközben csökkent a kert, szőlő, a nádas, a halastó területe is.

Ezek a folyamatok, amelyek jellemzőek a megyére rontják a mezőgazdasági termelés feltételeit is. Elgondolkodtató, hogy ott, ahol az országban szándékosan csaknem legmagasabb a szántóterület aránya az összterülethez képest, ott alig van mezővédő erdőszáv, pontosan az ország azon megyéiben (pl.: Nógrád, Vas, Zala) van kevesebb, ahol jellemzően több az erdőterület és a szélerózió kártétele pedig ezáltal jóval csekélyebb.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

ORSZÁGOS SZŐLŐKATASZTER ÁLTAL ÉRINTETT TELEPÜLÉSEK

JELMAGYARÁZAT

- Szekszárdi borvidék
- Tolnai borvidék

MEGALIZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALIZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
László Tibor TR 01-5041
Környezetterv Kft.

(Forrás: 132./2009. (X. 29.) PM rendelet)

2011. évi

A megye állattenyésztése országos viszonylatban jelentős volt. Az elmúlt években jelentősen romlott az ágazat jövedelmezősége (takarmány- és energiaár emelkedés miatt) és így csökkent az állatállomány, csökkent az állattartási kedv. Több egyéni gazdálkodó hagyott fel az állattenyésztéssel. Nemcsak az állatállomány csökkent, hanem az állati termékek termelése is.

Tolna megye területén a történelmi borvidékek közé sorolt Szekszárdi borvidék és az ökológiai adottságai alapján szintén kiváló Tolnai borvidék található. A Tolnai borvidéket 1998-ban hozták létre. A 3/2009. (I.16.) FvM rendelet 2. számú melléklete szerint a Tolnai borvidék átnyúlik a megye határain és ide tartozik Baranya megye északi és Fejér megye déli része is.

A borvidék központja a Mezőföld és a Tolnai-hegyhát találkozásánál lévő településen, Kölesden van.

A Tolnai borvidék három körzetre oszlik:

– **A Tamási körzethez** 17 település tartozik:

Aba (Fejér megye), Felsőnyék, Igar (Fejér megye), Iregszemcse, Lajoskomárom (Fejér megye), Magyarakeszi, Mezőkomárom (Fejér megye), Nagyszékely, Nagyszokoly, Ozora, Pincehely, Seregélyes (Fejér megye), Simontornya, Szabadbattyán (Fejér megye), Szabadhídvég (Fejér megye), Tamási, Tolnanémedi.

– **A Tolnai körzet** központja Paks. Ebbe a körzetbe 13 település tartozik:

Bikács, Bölske, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Gyöngk, Györköny, Kölesd, Madocsa, Nagydorog, Paks, Sárszentlőrinc, Tengelic, Tolna.

– **A Völgységi körzet** központja Bonyhád. A Völgységi körzethez 22 település tartozik:

Aparhant, Bátaapáti, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Dúzs, Grábóc, Györe, Hidas (Baranya megye), Hőgyész, Izmény, Kisdorog, Kismányok, Kisvejte, Lengyel, Mórág, Mőcsény, Mucsfa, Mucsi, Nagymányok, Tevel, Váralja, Závod.

A kitűnő vörösborairól évszázadok óta híres Szekszárdi borvidék a Szekszárdi- és a Geresdi-dombság déli és keleti lejtőin terül el.

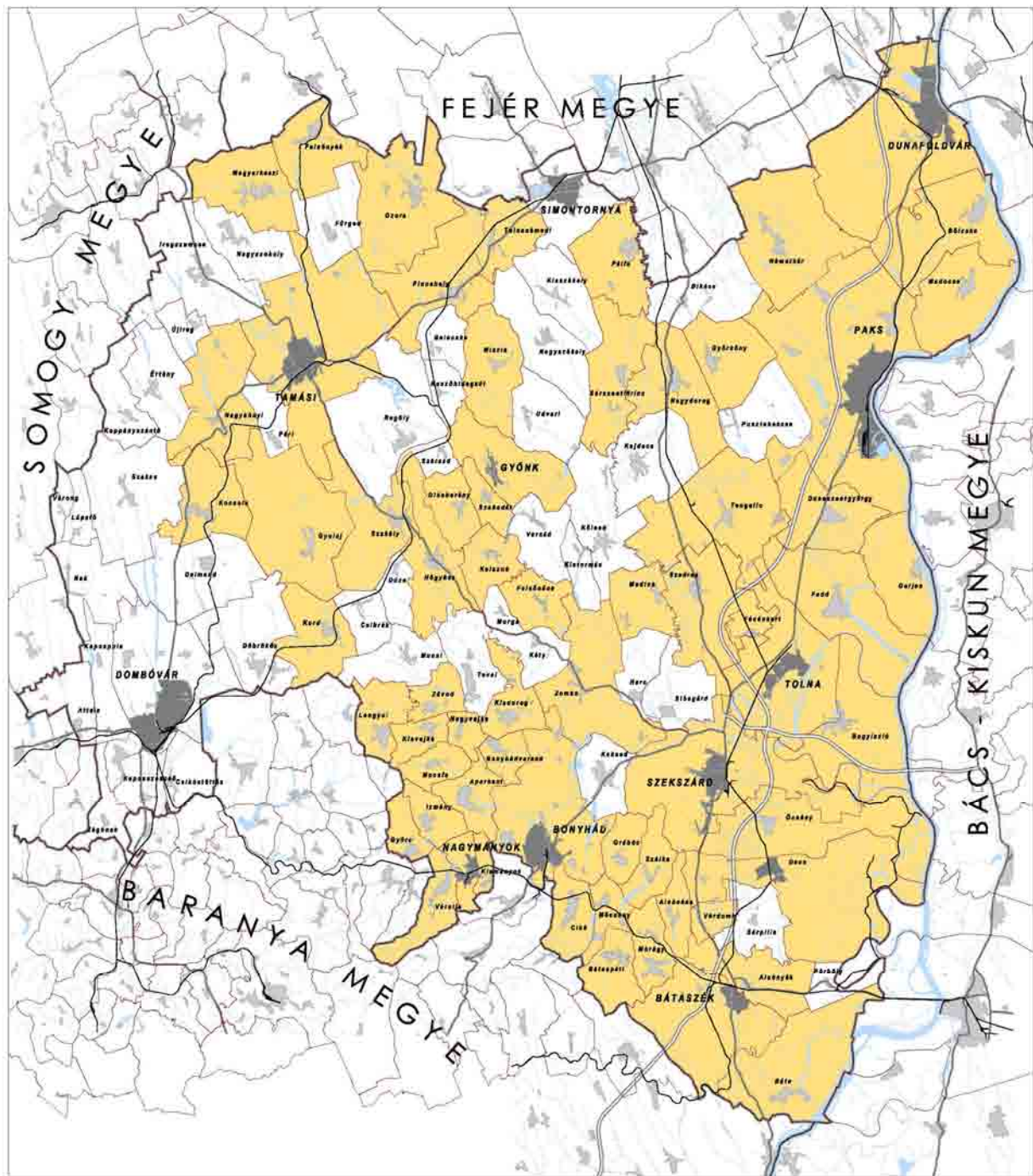
A Szekszárdi borvidékhez 15 település szőlő termőhelyi kataszter szerinti I. és II. osztályú területei tartoznak:

Alsónána, Alsónyék, Báta, Báticas, Decs, Hanc, Kakasd, Kéty, Medina, Őcsény, Sióagárd, Szálka, Szekszárd, Várdomb, Zomba.

A Kölesdi Hegyközséghez tartoznak azok a borvidékbe nem tartozó alábbi Tolna megyei települések (42 db.), ahol valamikor jelentős bortermelés folyt és ökológiai adottságai erre alkalmasak:

Belecska, Bogyiszló, Cikó, Csibrák, Csikóstóttós, Diósberény, Dombóvár, Döbrököz, Értény, Fácánkert, Fadd, Felsőnána, Gerjen, Gyulaj, Jágónak, Kajdacs, Kalaznó, Kaposszekcső, Keszőhidegkút, Kiszékely, Kistormás, Kocsola, Koppányszántó, Kurd, Lápafő, Miszla, Murga, Nagydorog, Nagykónyi, Nak, Némekér, Pálfa, Pusztahencse, Regöly, Szakadát, Szakály, Szakcs, Szárazd, Szedres, Udvari, Várong, Varsád.

Az, hogy Tolna megye 109 településéből 101-et hegyközség alá „rendeltek” hüen tükrözi Tolna megye termőhelyi kiválóságát és a szőlő- és gyümölcssterületek csökkenésének ésszerűtlenségét, tarthatatlanságát.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

ORSZÁGOS GYÜMÖLCSTERMŐHELY KATASZTER ÁLTAL ÉRINTETT TELEPÜLÉS

JELMAGYARÁZAT

- Országos Gyümölcstermőhely Kataszter által érintett település

MEGALLO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALLO KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás István
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Lázár Tibor TR 01-5041
Környezetterv Kft.

(Készít: Állami Gyümölcs- és Diakivertermőhelyek Katalógus-Regiszter Készítése/ Nyitása Kft. adatmunkajuttatás alapján)

2011. évi

A borvidékeken meglévő szőlőterületek nagyságáról a leghitelesebb helyről, a Hegyközségek Nemzeti Tanácsától (HNT) kértünk adatokat.

A HNT kimutatásai alapján a borvidéken lejátszódó folyamatokat is értékelhetjük.

A teljes ültetvénystatisztika szerint a Tolnai borvidéken 2004-ben 3594 ha szőlő volt. Ez az érték az éves jelentések szerint 2005-ben 3013 ha, 2006-ban 3062 ha, 2007-ben 3107 ha, 2008-ban 2700 ha, 2009-ben 2750 ha, 2010-ben 2620 ha volt. Tekintettel arra, hogy a Tolnai borvidék 8 települése nem a megye területén van és a települési adatokat nem kaptuk meg a HNT-től feltételezhető, hogy a szőlőterületek csökkenése nemcsak Tolna megyét érinti. A táblázatokból nem derül ki a 7 év alatt csaknem 1000 ha-os szőlőterület csökkenés oka, de ez az országos átlagnál is jóval nagyobb mértékű. (Magyarország szőlőterülete 2004.től 2010 augusztusáig 82.586 ha-ról 71.754 ha-ra, 10.722 ha-ral (!) csökkent.)

A Tolnai borvidéken jelenleg meglévő 2560 ha-ból 1400 ha-on termelnek fehér borszőlőt, 1080 hektáron kék borszőlőt. A fennmaradó 80 ha egyéb nem borszőlő.

A számok ugyanazt mutatják, ami a tolnai tájban látható, a felhagyott szőlőterületeket, amelyek szántóvá, vagy bozóttá, erdővé alakultak.

A statisztikák szerint a Szekszárdi borvidéken kedvezőbb a helyzet. 2004-ben a Szekszárdi borvidéken 3346 ha szőlő volt, 2005-ben 2574 ha, 2006-ban 2693 ha, 2007-ben 2744 ha, 2008-ban 2346 ha, 2009-ben 2397 ha, 2010-ben 2386 ha nagyságú szőlőterületet jelzett a statisztika.

A kimutatások szerint így 2004 óta 960 ha-ral csökkent a Szekszárdi borvidék szőlőterülete.

Miután csaknem ugyanannyi, 974 ha-ral volt kevesebb a szőlő a Tolnai borvidéken, így elmondható, hogy Tolna megyében az utóbbi években igen nagymértékű volt a szőlőterület csökkenése.

Szekszárdon a jelenlegi 2374 ha szőlőterületből 378 ha-on művelnek fehér borszőlőt és jóval nagyobb területen 1965 ha-on kék borszőlőt.

A két borvidék alapján elmondható, hogy a kékszőlő termesztése Tolna megyében meghatározó.

A Szekszárdi borvidéken 50 ha-nál nagyobb területen a fehér borszőlő fajták közül Chardonnay-t (75 ha), Olaszrizlinget (115 ha) és Rizlingszilvánt (50 ha) termesztnek.

A kék borszőlőfajok közül

Kékfrankos (680 ha), Merlot (333 ha), Cabernet sauvignon (234 ha), Cabernet franc (233 ha), Zweigelt (159 ha), Kékoportó (90 ha), Kadarka (90 ha), Pinot noir (53 ha) fajtákat termesztik 50 ha-nál nagyobb területen.

A Tolnai borvidéken a Chardonnay a legelterjedtebb fehér borszőlő (311 ha), ezen kívül a Zöldveltelinit (212 ha), az Olaszrizlinget (111 ha), Rajnai Rizlinget (101 ha) Rizlingszilvánt (84 ha) és Pinot blanc (62 ha). termesztnek 50 ha-nál nagyobb területen..

A kék borszőlők közül a leginkább kedvelt itt is a Kékfrankos (362 ha), Zweigelt (234 ha), Merlot (170 ha) és Cabernet sauvignon (160 ha) található 50 ha-nál nagyobb területen.

Tolna megye a szőlőtermesztés mellett kiválóan alkalmas gyümölcsstermesztésre is.

A Gyümölcsstermesztési Kutató Intézet által nyilvántartott gyümölcs termőhelyi kataszter I. és II. osztályú területekkel rendelkező települések a megyében az alábbiak (65 db.):

Alsónána, Alsónyék, Aparhant, Báta, Bátaapáti, Bátaszék, Bogyiszló, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Bölske, Cikó, Decs, Diósberény, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Fácánkert, Fadd, Felsőnána, Felsőnyék, Gerjen, Grábóc, Gyöngy, Györe, Györköny, Gyulaj, Hőgyész, Izmény, Kalaznó, Kisdorog, Kismányok, Kisvejke, Kocsola, Kurd, Lengyel, Madocsa, Magyarkeszi, Medina, Miszla,

Mórág, Mőcsény, Mucsfa, Nagydorog, Nagykőnyi, Nagymányok, Nagyvejke, Németkér, Ozora, Őcsény, Paks, Pálfa, Pincehely, Sárszentlőrinc, Szakadát, Szakály, Szálka, Szedres, Szekszárd, Tamási, Tengelic, Tolna, Tolnanémedi, Váralja, Várdomb, Závod, Zomba.

3.10 ERDŐGAZDÁLKODÁS

A hatályos területrendezési terv vizsgálati anyaga (VÁTI 2001) részletesen értékelte Tolna megye természeti viszonyait, amelyek az eltelt egy évtized alatt alapvetően nem változtak meg.

A klímaváltozás szélsőséges időjárást okozó jelenségei ismertek, de ezek következtében az alapvető természeti adottságok még nem változtak meg kimutatható mértékben. A szélsőséges csapadékmegoszlás és a melegedés lassan alakítja át a környezetet, de ez még az erdők összetételén, jellegén kevésbé érződik.

A hatályos terv vizsgálata különbséget tett a KSH és az Állami Erdészeti Szolgálat adatai között. A KSH szerint 1997-ben 52.518 ha erdő volt Tolna megyében. Az Állami Erdészeti Szolgálat 1998-as adatai szerint az összes erdőgazdálkodás alá vont terület 65.727 ha, ebből a megye fával borított területe 60.425 ha.

A vizsgálati anyagban a VÁTI Tolna megye erdősültségére három helyen háromféle százalékos adatot – 18,9%, 18,2%, illetve 17,5 % - tartalmaz a különböző fejezetekben, amely így kevésbé hiteles. Az a megállapítás, hogy az erdősültség aránya Tolna megyében alatta marad az országos átlagnak és a Dél-Dunántúli régió belül a legalacsonyabb, azonban 2000-ben és most 2011-ben is egyaránt igaz.

Az Országos Erdőállomány Adattár szerint főleg 2000 és 2006 között volt nagy az erdőtelepítési kedv. A Nemzeti Erdőprogram az állami erdészeti politika fő célkitűzései közé tartozik

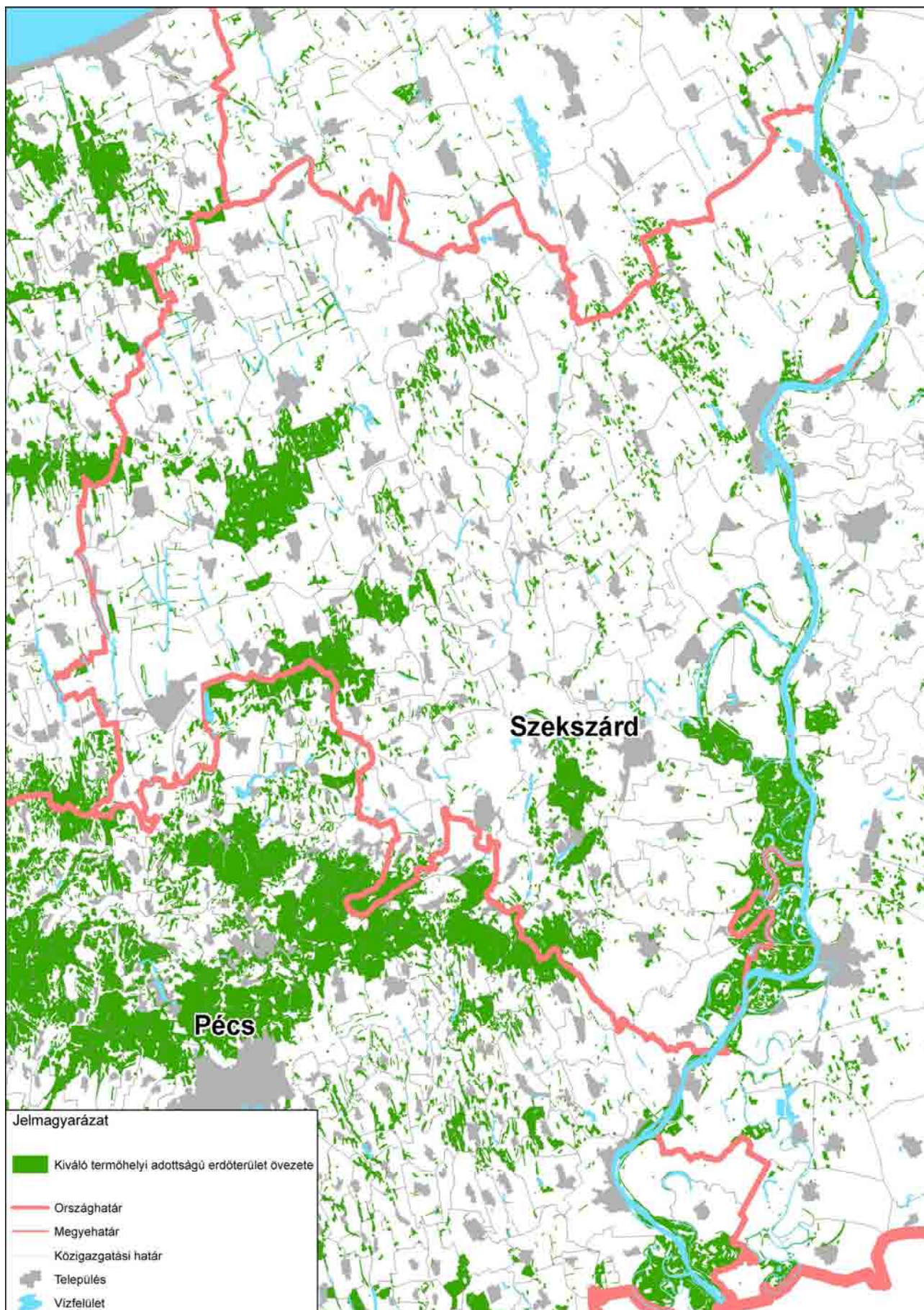
- az erdők környezeti, gazdasági és szociális szolgáltatásainak hosszú távon való biztosítása többcélú, tartalmaz erdőgazdálkodással,
- őshonos fajokból álló természetes vagy a természeteshez közel álló erdőtársulások megőrzése, területüknek a termőhelyi tényezők függvényében történő növelése.

Az erdő az emberi életre jelentős hatást gyakorol, mivel javai és szolgáltatásai – megújítható jellegüknel fogva – azon kevés természeti erőforrás közé tartoznak, amelyek fenntartható módon képesek alapvető szükségletek kielégítését biztosítani.

Az Országos Erdőállomány Adattár szerint 2010. január 1.-én 1.912.900 ha erdőterület – az ország területének 20,6%-a – és 126.400 ha erdőgazdasági tevékenységet közvetlenül szolgáló terület volt. Így az összes erdőgazdálkodási célú terület 2.039.300 ha, az ország területének 21,9%-a volt.

Tolna megyében az erdőgazdálkodási célú terület 2010. január 1.-én 70.800 ha volt, amelyből 66.000 ha volt erdő, amely 17,8%-os erdősültséget jelentett. A 66.000 ha erdő az előző rendezési terv vizsgálatában szereplő 52.518, illetve 60.425 ha-nál is jóval nagyobb terület, amely azt jelenti, hogy az országos tendenciának megfelelően, részben a hatályos megyei terv hatásaként Tolna megyében is értékelhető mennyiségben nőtt az erdőterület.

Érdekesen változott a tulajdoni szerkezet is. A hatályos terv 1998-as adatokra hivatkozva 29,2% rendezetlen sorsú erdőterületet említ. A frissebb adatok szerint a tulajdonviszonyok 2006-ra rendeződtek, mert akkorra már csak mindössze 17 ha erdőterület sorsa volt bizonytalan. A rendezéssel országosan nőtt a magánerdők területe.

OTrT

Tolna megyében a 70.800 ha erdőgazdálkodási célú területből 40.200 ha van állami és mintegy 29.500 ha van magántulajdonban. A faanyagtermelést szolgáló erdőterületnek, a kb. 41.000 ha-nak mintegy fele van állami és fele magántulajdonban.

Az állami erdők jelentős részét a Gemenci Erdő és Vadgazdasági Zrt. és Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. összefüggő erdőségei teszik ki.

Több, mint 11 ezer ha véderdő – zömmel talajvédelmi erdő! 9.200 ha erdő van védett természeti területen és további 2.240 ha erdő fokozottan védett természeti terület.

Jellemző és ezt különösen a tájhasználatnál, talajvédelemnél kell megemlítenünk, hogy mindössze 411 ha mezővédő erdősáv van Tolna megyében.

Igen érdekes az erdők fafajösszetétele is. A 2010-es adatok szerint a 66.000 ha erdőnek csaknem 40%-a akác! Az akácokon kívül a cser haladja meg a 10%-ot (12,9%) és 9,24%-a az erőknek tölgy. Fenyő viszonylag kevés 8,5%, lágy (puha) lombos fafajok – elsősorban a nyár – 17,8%-át adják a tolnai erdőknek.

A gemenci erdő Tolna megye Gyulaj mellett leghíresebb erdősége a Duna árterében helyezkedik el Bogyislótól Bátáig. Az ártéri erdő nagy része viszonylag érintetlen természeti állapotban van és az ország egyik leggazdagabb nagyvadas területe. Az ártéri mélyvizes területeken sok a puhafás, lágylombos – nyár, éger, fűz – erdő, míg a kicsit magasabb részeken kocsányos tölgyesek, magyar kőris, szil található.

A gyulaji erdőség – dámvadas vadrezervátum – csaknem 8.000 ha-os területének kétharmada kocsányos, kocsánytalan és magyar tölgy, az egyharmad területen cser, gyertyán, hárs, valamint nyár és fenyő található.

Tolna megyében a két nagyobb, vadgazdálkodásáról is híres erdőség mellett a Tolnai-hegyhát északi (Nagyszékely, Kiszékely, Miszla), illetve déli rész (Kurd, Csibrák, Döbrököz, Lengyel, Hőgyész, Mucsi) erdőségei – cseres-tölgyesek, gyertyánosok, ezüsthársak – és a Dél-Mezőföldi Tájvédelmi Körzet többnyire homokos talaján díszlő (Bikács, Németkér, Paks) gyöngyvirágos tölgyesek, gyertyános tölgyesek érdemelnek külön említést.

Nagyon fontos, hogy a 2009. évi XXXVII. törvény alapján az erdőket a bennük található erdei életközösség természetességi állapota szerint – aszerint, hogy állapotuk mennyire áll közel a termőhelynek megfelelő természetes erdőtársuláshoz – el kell különíteni.

Tolna megye előbbieken kiemelt erdőségei – az akácosok kivételével, bár a felsorolt területeken a Dél-Mezőföldön jellemző az akác nagyobb mértékű terjedése – a természetességi állapot szerint – Gemenc, Gyulaj, Tolnai-hegyhát . kedvezőnek minősíthető.

A Nemzeti Erdőprogram szakmai szempontjai és az OTTrT szabályozása szerint az erdőterületek növekedése – kismértékben - Tolna megyében folytatódik. Ez elsősorban a mezőgazdasági termelésre gazdaságosan kevésbé alkalmas területeken várható, de a gazdasági és klimatikus viszonyok a termőföld és a települések védelme átírhatja még az erdőtelepítési programot.

Vadgazdálkodás – vadászat

Tolna megyében a nagy gazdaságok Gemenc Zrt., illetve Gyulaj Zrt. kifejezetten gazdasági haszon céljából folytatnak vadgazdálkodást. A kisebb, földtulajdonon alapuló vadásztársaságok általában non-profit jelleggel végzik tevékenységeiket.

A 64 Tolna megyei vadászterület közül 5 vadászterületen a Gemenci és a Gyulaji Zrt. gazdálkodik, míg a fennmaradt 59 vadászterületen egyesületek (Vadásztársaságok), illetve a földtulajdonosok közössége folytat vadászatot, vadgazdálkodást.

Tolna megye vadállománya országos, sőt nemzetközi szempontból is jelentős. A Közép-európai híru nagyvadas területeken kívül jellemző a vegyes vadas és az apróvadas vadászat is.

A gyulaji dämadvad rezervátumot 1970-es évek elején kerítették be, amely zárt vadászati üzemnek is tekinthető.

A Gemenc Zrt vadászterületének gímszarvas és vaddisznó állománya kiemelkedő értékű.

Valamennyi vadásztársaság üzemserű vadgazdálkodást köteles folytatni, azonban a kisebb vadásztársaságok célja elsősorban a non-profit jellegű működés és a természet, a vadászat, a vadhús élvezete.

Az adottságok különbözőek, hiszen azok a nagyvadas állománnyal rendelkező vadásztársaságok, amelyek kevesebb erdővel bíró mezőgazdaságilag művelt térségekben működnek jelentős mértékű vadkárért kell, hogy feleljenek, amely a részben túlszaporodott vadállomány következménye.

A vadászat, vadgazdálkodás mind a természetközeli állapot fenntartása, mind árbevétel szempontjából fontos része Tolna megye életének

A 61 vadásztársaság – 64 vadászterület - Tolna megye területének 90%-át, 3.300 km²-t fed le. Azaz a települések, falvak és városok belterületén kívül a megye többi része vadászatra kijelölt, arra alkalmas terület.

3.11 ÜDÜLÉS, IDEGENFORGALOM

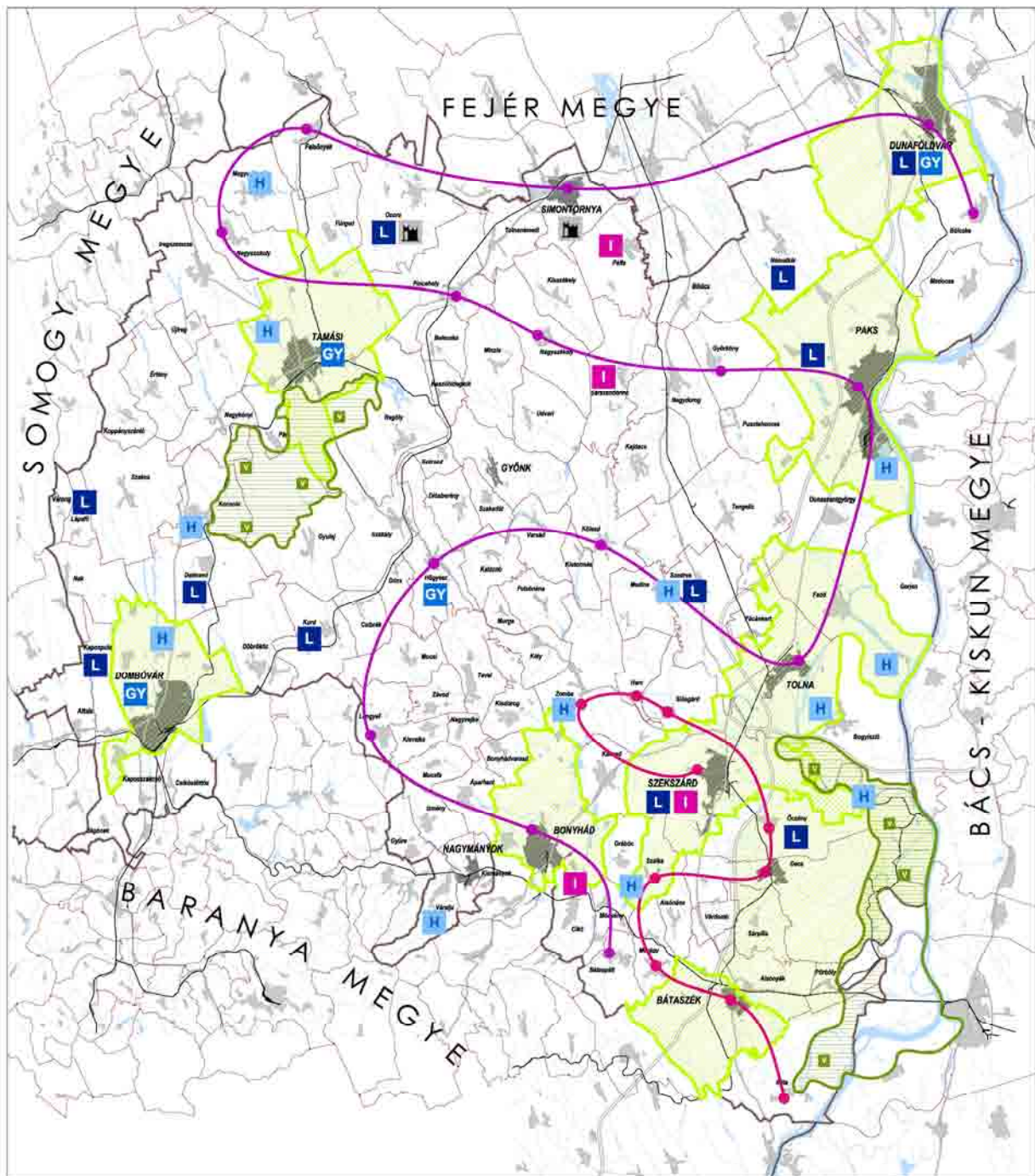
3.11.1 A turizmus gazdasági környezete

„A magyar gazdaság teljesítménye – 2 évi stagnálás közeli állapot után – 2009-ben 6,3%-kal visszaesett, a lakosság bruttó reálkeresete 3,6%-kal volt alacsonyabb, mint egy évvel korábban, a munkanélküliség meghaladta a 10,0%-ot, az infláció 4,2% volt. A változásokat alapvetően befolyásolta a 2008 őszen kibontakozott és később globálissá vált gazdasági válság és a belső keresletet szűkítő egyensúlyjavítás. Ezek a tényezők mind a hazai, mind a külföldi turisztikai keresletre negatívan hatottak. Ennek ellenére nem a turizmus volt a válság legnagyobb áldozata. A turizmus – interszektorális jellegéből adódóan – számos nemzetgazdasági ág teljesítményéhez járult hozzá különböző mértékben. A legjellemzőbb, legszorosabb kapcsolatban a szálláshely szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ággal van, amely gazdasági ág – bruttó hozzáadott értékkel mért teljesítménye – az elmúlt évben a 2008. évi kismértékű (2%-os) csökkenés után – az előzetes adatok alapján – a világgazdasági válság hatására további 5,8%-kal csökkent. A recesszió a nemzetgazdasági átlagnál kisebb mértékben érintette az ágazatot.”¹¹

A turisztikai ágazatban tapasztalt általános fellendülés az új évezred első évtizedének végére a gazdasági válság következtében megtorpant, illetve visszaesett.

A hazai turisztikai ágazaton belül a belföldi turizmus megerősödése ellensúlyozta a külföldi vendégek számának, illetve itt tartózkodásának csökkenését. A szállásférőhelyek összetétele az igényesebb, magasabb kategóriába sorolt szállodák részarányának növekedése felé mozdult el, az egyes desztinációkhoz kapcsolt szolgáltatások kínálata bővült. Előtérbe kerültek a wellness szállodák, a gyógy szállodák száma stagnált, megjelentek az apartman szállodák. Az un. aktív turizmus különféle formái kerültek előtérbe, a természeti adottságoknak és a különböző célcsoportok igényeinek megfelelően.

¹¹ Jelentés a turizmus 2009. évi teljesítményéről, KSH 2010. július – internetes kiadvány

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

TURISZTIKA

JELMAGYARÁZAT

- Turisztikai szervező központ
- Tolnai borút
- Szekszárdi borút
- Vadászat

- Lovas turizmus
- Irodalmi túrák
- Gyógy- és termalfürdő
- Horgászturizmus
- Vár

MEGALÁZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALÁZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskás Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposa József

TERVEZŐ:
Polgár József

MUNKATÁRS:
Bunyik Érmese

2011. április

3.11.2 A megye turisztikai adottságai

„Több emberöltő óta élnek egymás mellett különböző nemzetiségek Tolnában, megőrizve saját hagyományukat, kultúrájukat. Ennek is köszönhető a népművészet sokszínűsége, ami nyomon követhető az építészeti sajátosságokon, a falusi mesterségeken, a népviseleteken és nem utolsósorban a gasztronómiai szokásokon is. A túrázásra, kirándulásra csábító vidéket a látogató könnyen bejárhatja néhány nap alatt, megismerve ezzel a környék lakóinak életét. Tolna megye az ország egyik legszebb érintetlen szeglete, ahol nincsenek zsúfolt és forgalmas nagyvárosok, csak bájos kisvárosok és kedves falvak.” –írja a megyei honlap.

Kedvező természetföldrajzi adottságainak köszönhetően a Dél-Dunántúli régió egyik fontos nemzetgazdasági ága az idegenforgalom. A három oldalról természetes vizekkel, a Duna, a Dráva és a Balaton által határolt régió sokszínű turisztikai kínálatából az

- az üdülés
- a gyógy- és termáلتurizmus
- a bor és a gasztronómia
- a vadászat emelhető ki.

Az idegenforgalomból Tolna megye részesedése a legalacsonyabb a régió három megyéje közül. A vendégforgalom héttizede Somogy megyébe koncentrálódik, Baranya megye turistaforgalma nem éri el a teljes forgalom egynegyedét, Tolnáé mindössze 7%. A térségben kétségtelenül a Balatonnak van a legnagyobb vonzereje. Az ország 22 borvidéke közül 5 található a régióban, ebből kettő Tolna megyében, a **Szekszárdi és a Tolnai Borvidék**. Az egész régióra jellemző a sok látogatót vonzó egészség-turizmus. A gyógy- és termálfürdők száma és az általuk nyújtott szolgáltatások az utóbbi évek fejlesztéseinek köszönhetően jelentősen bővültek. Tolna megye jól ismert fürdői a **Dombóvár-Gunarasi és a Tamási gyógyfürdők**. A vadászturizmus kiemelt jelentőségű területe Baranya, Somogy és Tolna megye. Tolna megyében 328813 ha-on folytatnak vadgazdálkodási tevékenységet, összesen 57 területen. A világhírű **Gemenci erdő, a kölesdi nagyvadas vadászterület, vagy a Tamási (Gyulaj) dámvadas területek** Tolna megye vadászterületei közül a legnevesebbek.

Tolna megye nem tartozik az ország frekvenciált üdülőtérsegei közé, bár adottságai sokrétűek és akadnak országos vonzerejű attrakciók is. Az ország kiemelt üdülőkörzetei közül a Mecsek-Villány üdülőkörzet érinti a megye egy részét.

A megye fejlődő, és fejlesztendő turisztikai központjai, területi súlypontjai: Szekszárd, Bonyhád, Dunaföldvár Paks, Fadd-Dombori, Szálka, Decs és Tolna a megye keleti, Duna-menti térségében. A Kapos-Koppány völgy, a Tolnai dombság vidékén (Völgység, Hegyhát) Dombóvár, Tamási, Hőgyész, Simontornya és Ozora a kiemelt turisztikai központok. A mozaikszerűen megjelenő további potenciális *vonzerők csoportba szervezhetőek*, egyedi arculattal rendelkező termékekkel alakíthatók.

Változatlanul igaz, hogy a meglévő és működő turisztikai vonzasközpontok fejlesztése az elsődleges, mivel ezek biztosítják a további speciális kínálatok háttér és marketing bázisát.

Nemcsak a területi súlypontok, de a kijelölt *fejlesztési irányvonalak* is meghatározzák a megye turisztikai fejlődésének jövőjét.¹²

- Termál- és gyógyturizmus (Dombóvár, Tamási, Hőgyész, Dunaföldvár, további fejlesztésekkel az ágazat erőteljesen növekedhet.)
- Vadászturizmus (Gemenc, Gyulaj, helyi vadásztársaságok)
- Tájjellegű és kulturális turizmus (Sárköz, Szekszárd, Duna-menti Folklor Fesztivál)
- Vízi turizmus (Duna, Fadd-Dombori)

¹² Tolna megye komplex fejlesztési programjának felülvizsgálata, Kapos innovációs Transzfer Kht. 2003.

- Horgászturizmus (Duna, horgásztavak az egész megyében)
- Lovas turizmus és lovas versenyek
- Falusi turizmus
- Gasztronómia és borturizmus
- Egyéb (fesztiválok, rendezvények)

További fejlesztési irányvonalként jelentős hangsúlyt érdemes helyezni a különféle sportágakhoz kapcsolódó létesítmények (pl. golf, kalandpark, squash, tenisz) létrehozására, miáltal a megye turisztikai palettája és vonzereje fokozható.

3.11.3 A megye turisztikai adottságainak kistérségi csoportosítása

A **Szekszárd-tolnai kistérség** a sokszínű idegenforgalmi kínálat térsége. A **vízparti üdülés** és a vízi turizmus termékei (melyeknek legfőbb helyszínei Fadd-Dombori, a Tolnai Holt-Duna ág, a Szálkai tó), a **borászat, az ökoturizmus, a vadászat és a népművészet** alakítják ki a Duna mentén húzódó térség meglehetősen heterogén termékkínálatát, de kiemelkedő értéket képvisel a tengelici gyógyszálló és a hozzá kapcsolódó szabadidőközpont is. Fejleszthető továbbá a **lovas turizmus** is, melynek egyik bázisát jelenti a Szedres-Apátpusztán lévő lovarda. Nagy hagyománya és kialakuló infrastruktúrája van a **kerékpárturizmusnak**. A Dél-Dunántúl területén két regionális jelentőségű túraútvonal húzódik, mindkettő érinti a kistérséget is (Dél-dunántúli Kék Túra: Szekszárdtól az Írottkőig, Dél-dunántúli Piros Túra: Szekszárdtól Siófokig). Decsen, mint a Sárköz központjában található az egyedülálló sárközi népművészetet bemutató Tájház, a helyiek életét, történetét, foglalkozását bemutató Babamúzeum, a Faluházban kialakított padlasmúzeum, ahol a korongozóműhelyben a kerámiakészítés kipróbálására is lehetőség nyílik. Emellett más településeken is működnek tájházak, falumúzeumok (Bátaszéken, Alsónyéken, Bátán, Sióagárdon), mégis összességében a kistérség egyedülálló, páratlan gazdagságú néprajzi kincsenek turisztikai termékként történő hasznosítása még fejlesztendő. Ugyanígy fejleszthető Szekszárd kulturális értékeinek bemutatása is.

Külön érdemes szólni a megye talán egyik legnagyobb turisztikai vonzerejét jelentő **Gemenci Tájvédelmi Körzetről**, amelynek turisztikai hasznosítása, új turisztikai termékek létrehozása nagy óvatosságot igényel. A turizmus egy olyan magas szinten való megvalósítását kellene elérni a Gemenc területén, amely a lehetséges terhelési veszélyeket figyelembe véve működik, és a terhelés szintjét a lehető legcsekélyebb mértékre csökkenti.

A vízparti üdülés és sportok legismertebb helyszíne **Fadd-Dombori** üdülőtelepe a 12 km hosszú Duna-holtág mellett, 20 km-re Szekszárdtól. A csend és nyugalom birodalma, ideális hely a nyugodt pihenésre, vízparti nyaralásra, horgászatra vágyóknak. A Holtág a **horgászás** örömeinek hódolóknak igazi paradicsom. Az üdülőtelepen több jól kiépített strand található tenisz-, foci-, kézilabda-, kosárlabda- és strandröplabda-pályával, így a **sportos nyaralást** kedvelőknek is ajánlható. **Dombori** a **vízi sportok** kedvelőinek is kiváló hely, a holtág egykori versenypályáján már számos nemzetközi versenyt is rendeztek, az utóbbi évek sikeres nagy rendezvénye a Sárkányhajó Fesztivál.

Jellegzetes arculati eleme a kistérség turizmusának a borturizmus. A szőlőtermelés és borászat körébe tartozó szolgáltatásokat fogja össze a **Szekszárdi borút** (11 település), amely egyre nagyobb ismertségre tesz szert. A borhoz kötődően tavasszal rendezik az Alisca Bornapokat, míg szeptemberben a Szekszárdi Szüreti Fesztivált. Változatos programot kínáló rendezvény továbbá a két évtizedes múltra tekintő egyhetes Pünkösdi Fesztivál, és a Szent László Napok rendezvénysorozat Szekszárdon.

A térségben további nagy horderejű **rendezvények** kerülnek megrendezésre. Kiemelhető a térségen is túlnyúló Dunamenti Folklor Fesztivál, amelynek megrendezését a sokszínű nemzetiségi összetétel indokolja, valamint a Gemenc Nagydíj kerékpáros verseny és a Súlyemelő Kupa.

Fejleszthető az öcsényi repülőnapok és a hőlégballonos fesztivál, valamint a Faddi Nyári Fesztivál programja és vonzereje is.

Paks-Dunaföldvár kistérség esetében a legnagyobb azoknak a vendégeknek az aránya, akik Nyugat-Európából Dél-Európába, ill. a Balkánra utaznak vagy Kelet-Magyarországról utaznak a Dunántúlra, illetve Nyugat-Európába és itt **tranzit jelleggel szállnak meg**. Ezen túl a térség felkeresésének legfőbb oka a kikapcsolódás keresése, a szép táj, a nyugodt környezet, de fontos szempont a kultúra, a városlátogatás is, a vízi sportok lehetősége (Duna, horgászat, csend, nyugalom), s végül a termálvíz elérhető közelsége. Elsősorban az iskoláskorúak szervezett utazása esetén jelent utazási motivációt a Paksi Atomerőmű Rt. látogató központjának felkeresése. A **Paksi Atomerőmű** országunkban egyedi vonzerőt jelent az idegenforgalom területén. Az erőműben kialakított **látogatóközpont** lehetőséget kínál az atomenergiával "való ismerkedésre". Pakson számos rendezvényt bonyolítanak, melyek közül kiemelhető az évente megrendezésre kerülő Gasztroblues Fesztivál.

A kistérség másik központja **Dunaföldvár**. A település a Duna híd révén összekötő kapcsot jelent az Alfölddel. A Duna parton termálfürdő várja a vendégeket. A Duna folyó, illetve holtágai (a vadregényes Solti-Dunaág, („a legromantikusabb Tolna megyei víz”) a vízparti üdülés, a horgászat és a vízi sportok színtere.

Ahhoz, hogy a jellemzően közép- és időskorú látogatók jól érezzék magukat, nélkülözhetetlenek a gasztronómiai élvezetek. A **Tolnai borút** (15 település) - melynek állomásai között szerepel Dunaföldvár, Paks, Györköny és Böleske gyönyörű pincefalvai - minőségi turisztikai termék megjelenését eredményezte a kistérségben.

A paksi kistérség kínálatában sokszínű program lehetőségek szerepelnek: lovas túra útvonal, lovas rendezvények szervezése, kiemelt szerepet szánunk a vízi turizmus fejlesztésének, a vízi turisztikai kínálat minőségi szintje emelésének, illetve a szezonális csökkenés érdekében a horgászturizmusnak. Versenyek szervezésével, más turisztikai termékekkel való összekapcsolódásban látják a fejlesztés lehetőségét. Fejlődött a kikötői infrastruktúra fejlesztése is, miután az exkluzív turizmus fejlesztése érdekében Dunaföldváron megépült a **jacht-kikötő**.

A **Tamási kistérség**be érkező turisták elsősorban a **termálfürdőt** keresik fel. A vendégek túlnyomórészt nyugdíjasok, akik főleg Németországból érkeznek évente akár többször is. Az utóbbi időben megszorodott a házat, szőlőt, telket vásárló holland idősök száma is, akik egyre jobban bekapcsolódnak a települések életébe, elsősorban Simontornyán. A térség vendégköréből szinte hiányoznak a fiatalok, akik nem találnak maguknak több napra vonzó programot. Az előregedés következtében évről évre csökken a 15-20 éve rendszeresen visszatérő fürdővendégek száma. Az **ozorai vár** felújításával jelentős turisztikai vonzerőt jelentő értékhez jutott a kistérség. Kiállításával, rendezvényeivel a kistérség turizmusának egyik központjává vált a vár. Tamásiban a hagyományos sportágak mellett több évtizedes hagyománya van a **lovassportnak**, mintegy 40 alkalommal rendezték már meg az augusztus 20-ához kapcsolódó Meghívásos Nemzetközi Lovas napokat.

A **Gyulaji erdőség** világhírű dämadvad állománya mellett jelentős gím-, öz-, vaddisznó állomány "otthona". A védett terület engedéllyel látogatható, sétára, túrázásra, kerékpározásra is lehetőség nyílik. A területen szakszerű vadgazdálkodás, illetve vadászat folyik.

A kistérség **kulturális értékei** közül a Simontornyai vár és Vármúzeum, a pincehelyi Csenfalvai kúria és Vörösmarty Múzeum, Hőgyész és Iregszemcse kastélya, illetve a kistérség tájházai (pl.: Keszőhidegkút, Miszla, Gyöng) emelhetők ki.

A Tolnai Borvidék részeként borkultúrája is említést érdemel, jelentős bortermelés folyik Felsőnyék, Iregszemcse, Ozora, Tamási.

A **Dombóvári kistérség** legfontosabb adottságát a természeti értékek jelentik. A kistérség idegenforgalma szempontjából meghatározó jelentőségű a **Dombóvár-Gunarasi Gyógyfürdő**, melynek felújítása és fejlesztése eredményeként korszerű gyógyászati központ és új wellness szolgáltatások kialakítására került sor, jelentősen javítva a turisztikai vonzerőt, valamint a kistérség gazdaságának helyzetét.

A térség jelentős vonzereje a **lovas turizmus**. Dombóváron, Várongon, Kaposulán, Dalmandon várják a látogatókat. A kínálat is széles: túralovaglási és kocsikázási lehetőség, futószáras oktatás, tereplovaglás, sétakocsikázás, hintózás. A lovagláshoz kötődően meg kell említeni a kurdi lovas fesztivált és fogathajtó versenyt is.

Jelentős vonzerőt képvisel az ökoturizmusra és a vadászturizmusra alkalmas **Gyulaji erdő**. Ezen felül a térség számos horgászási lehetőséggel is rendelkezik (Dombóvár-Tüske, Dombóvár-Gunaras, Kaposszekcső, Nyerges, Kocsola). Közel 70 km-es **kerékpáros túraajánlattal** várja a kistérség az ide látogatókat. A kistérség falusi környezetének megismerésére nyílik lehetőség a jól működő falusi turizmus keretében. A természetközeli kikapcsolódáshoz szervezett kereteket nyújt a várongi **falusi turizmus**. A betyárkultúráról is híres Várongon igényes panzió, horgászat, lovaglási lehetőség, vadászat várja a látogatókat. A falusi turizmus kapcsán feltétlen említést érdemel még Kocsola is (panzió, horgászás, borkóstolás, tájház).

Dombóváron két múzeum, a kistérségben további kiállítóhelyek (tájházak) várják a kultúra és helytörténet iránt érdeklődőket.

A **Bonyhádi kistérség** földrajzi tájegység elnevezése, „Völgység”, is utal a térség legjelentősebb jellemzőjére, a dimbes-dombos vidékre. A Völgység a Mecsek előterében érintetlen természeti tájával, egyedi kulturális értékekkel, és jelentős borkultúrával várja a turistákat. A Völgység központja a tolna- baranyai határon fekvő Bonyhád városa. A kistérségben ez a település rendelkezik a legjelentősebb idegenforgalmi vonzerőkkel.

A kistérség érintetlen természeti környezete, a Mecsek előterében fekvő völgyekkel szabdaltnak dimbes-dombos táj kedvező lehetőséget kínál kirándulásra, **túrázásra, kerékpározásra**. A falusi turizmus kedvelői látogassanak el Váraljára.

A Völgység jelentős **borkultúrával** is rendelkezik. A helyi gazdák főként fehérbortermeléssel foglalkoznak, melyek megízlelésére a helyi (Lengyel, Bátaapáti, Aparhant) pincékben nyílik lehetőség.

Számos **kulturális értékekkel** is rendelkezik a térség, melyek főként Bonyhádhoz, Grábóchoz és Kakasdhoz kapcsolódnak. Számos népművészeti érték is fellelhető a vidéken, az erőteljes nemzetiségi jelenlét, a **nemzetiségi hagyományok őrzése és bemutatása** is egyike a kistérség – turistákat is vonzó – sajátosságainak.

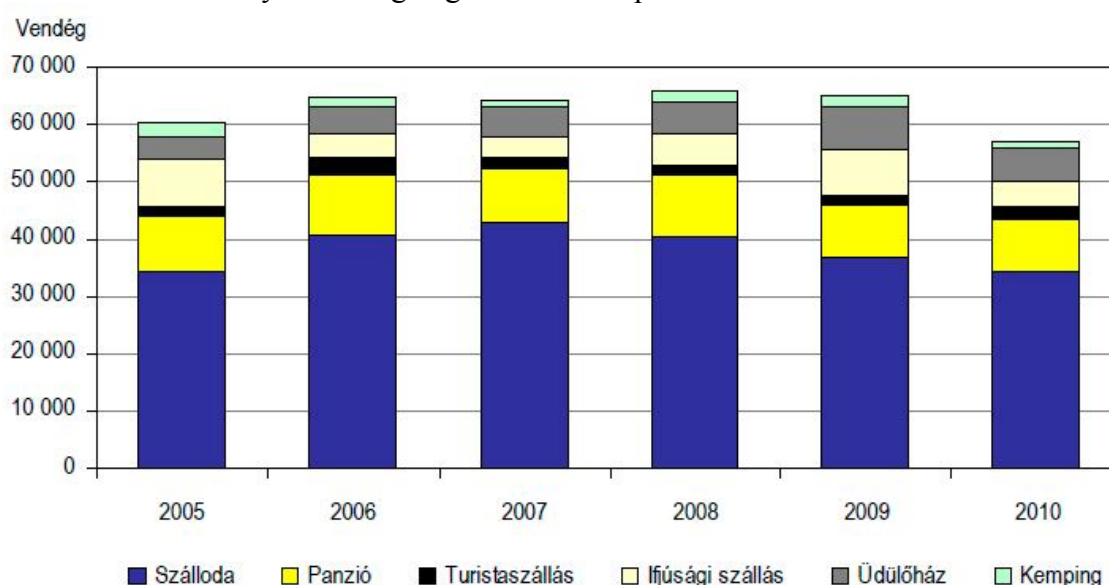
3.11.4 Tolna megye idegenforgalmi mutatóinak változása

Tolna megye alapvetően a belföldi turizmus célterülete, a külföldi vendégek aránya az utóbbi évtizedben mindvégig 10% körül volt. A megye belső adottságai mellett a fejlesztés környezeti feltételei is viszonylag kedvezőek: a turisztikai üzletág fejlődése összességében töretlen, kedvező, hogy 2000-től 2009-ig közel 60%-kal nőtt a vendégszám a megye területén. Olyan turisztikai termékek iránt nőtt meg az igény, amely területeken a megye adottságai kiválóak (aktív turizmus, ökoturizmus, egészségturizmus). Olyan hazai és európai források nyíltak meg, amelyek – sok esetben vissza nem térítendő támogatások formájában – hozzájárulnak a termékfejlesztés költségeihez. Új kommunikációs eszközökkel, az Internet használatával, éppen a turizmus szempontjából legfontosabb potenciális célcsoportokhoz – a nagyobb jövedelmű, magasabban kvalifikált népességhez, illetve a fiatalok jelentős csoportjaihoz – lehet eljutni gyorsan, hatékonyan és relatíve kis költséggel. Fejlődött és folyamatosan fejlődik az intézményi, szervezeti háttér, ami segítséget, támogatást ad a vállalkozásoknak turisztikai termékeik kialakításához.

A legfrissebb megyei idegenforgalmi adatok a Statisztikai Tájékoztató, Tolna megye, 2010/4¹³ című KSH kiadvány és a 2009. évi megyei statisztikai évkönyv alapján kerülnek bemutatásra az alábbiakban.

Tolna megye kereskedelmi szálláshelyein 2010-ben számottevően csökkent a forgalom, a vendégeké 13,1%-kal, az éjszakáké 19,3%-kal esett vissza. Az elmúlt évben mintegy 57 400 vendéget és 130 500 vendégéjszakát regisztráltak a megyében. (Országosan ugyanakkor kismértékű – 1,9, illetve 1,5%-os – bővülést tapasztaltak mindkét körben.) A vendégforgalom nagyobb részét (85%-át) adó belföldi vendégek száma kisebb mértékben (12,6%-kal) csökkent a külföldiekénél (16,2%). Ugyanez mondható el a hozzájuk kötődő vendégéjszakákról is. A belföldi vendégek által eltöltött éjszakák száma 18,0%-kal, a külföldieké 24,7%-kal esett vissza 2009-hez képest. A külföldi vendégforgalom legnagyobb hányadát (39,5%-át) a Németországból érkező vendégek adták, viszonylag magas volt még az osztrák (9,9%), valamint a román (4,9%) vendégek aránya. Mindhárom országból az elmúlt évben kevesebben érkeztek megyénkbe, mint 2009-ben. Az átlagos tartózkodási idejük is csökkent, mivel a vendégéjszaka-szám a vendégszámnál nagyobb mértékben esett vissza.

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma szállástípusonként¹⁴

A 2010-ben ide látogatók mintegy hattizedét fogadó szállodákban a vendégszám 5,7%-kal, a vendégéjszakáké 4,1%-kal mérséklődött 2009-hez képest. A 16%-os hányadot adó panziókban 7,5, illetve 25,2%-os volt a forgalom visszaesése. A vendégek mintegy 11%-át fogadó üdülőházakban az egy évvel korábbinál 19,7%-kal kevesebben szálltak meg, s 39,3%-kal kevesebb éjszakát töltöttek el ott. A legnagyobb mértékben a vendégforgalom 8%-át adó ifjúsági szállók forgalma esett vissza, a vendégszám 46,3, a vendégéjszaka-szám 45,1%-kal csökkent. A kisebb fogalmat bonyolító turistaszállók (3%) viszont 14,2%-kal több vendég 29,3%-kal több éjszakát töltött el, a kempingekben (2%) pedig 36,1, illetve 38,0%-kal esett vissza a vendégforgalom.

Az elmúlt évben számottevően, 16,6%-kal csökkent a szálláshelyeken realizált összes bevétel. A mintegy 1205 millió forint 58%-át kitevő szállásdíj-bevétel az előbbinél is nagyobb mértékben, 17,4%-kal maradt el az egy évvel korábitól. A belföldi vendégekre jutó bruttó szállásdíj bevétel 26,8%-a származott beváltott üdülési csekkből, ez értékben 133 millió forintot jelentett.

¹³ KSH 2011. március

¹⁴ In: Statisztikai Tájékoztató, Tolna megye, 2010/4

Tolna megye kereskedelmi szálláshelyei: férőhely és vendégszám (2000-)

Év	Férőhely július 31.	Vendég, ezer	Ebből: külföldi
	a kereskedelmi szálláshelyeken		
2000	3 582	39,2	11,2
2001	3 464	42,7	10,2
2002	4 460	51,7	11,1
2003	4 982	62,7	11,0
2004	5 039	55,4	10,7
2005	5 043	60,2	10,9
2006	5 610	64,8	10,3
2007	4 903	66,1	10,3
2008	4 499	65,7	9,3
2009	4 025	65,8	10,1

Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009 KSH

A kereskedelmi szálláshelyek száma az évtized során sajátosan alakult a megyében. 2000-től 2006-ig meredeken nőtt (több mint kétezerrel több szálláshely volt 2006-ban, mint 2000-ben), majd erőteljes csökkenésnek indult. A vendégszám ezzel szemben a 2004. évi megtorpanástól eltekintve, gyakorlatilag folyamatosan emelkedett, minimális visszaeséssel 2008 és 2009-ben. A 2009. évi vendégszám 168%-a a 2000. évi vendégszámnak. A megyébe látogató külföldiek aránya - kisebb-ingadozásokkal - 10% körül van.

Turizmus, 2009

Kistérség	kereskedelmi szálláshely			Magánszálláshely		
	férőhely	vendég- éjszaka	átlagos tartózkodási idő, éjszaka	férőhely	vendég- éjszaka	Átlagos tartózkodási idő, éjszaka
Bonyhádi	345	14 840	2,1	141	2 903	4,3
Dombóvári	417	14 248	2,6	1 680	7 421	4,9
Paksi	701	30 878	2,3	167	3 170	3,3
Szekszárdi	2 036	72 986	2,6	471	14 482	4,8
Tamási	526	27 557	2,5	900	8 455	5,5
Megye összesen	4 025	160 509	2,4	3 359	36 431	4,7
Város¹⁵						
Szekszárd	777	19 165	2,1	137	3 728	4,3
Bátaszék	14	-	-	-
Bonyhád	248	7 360	2,1	12
Dombóvár	379	13 157	2,7	1 621	6 601	5,8
Dunaföldvár	255	5 935	2,7	64	1 219	2,8
Paks	350	52	1 690	4,0
Simontornya	66	28
Tamási	331	9 501	3,5	671	7 116	6,3
Tolna	63	3 861	2,0	34	5 403	12,9
összesen	2 483	81 984	2,4	2 619	25 829	5,8

Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009 KSH

¹⁵ Gyöng és Nagymányok 2009. július 1.-én kapott városi rangot.

A megye kereskedelmi szálláshelyeinek alig egyötöde található a megyeszékhelyen és a megye területén eltöltött kereskedelmi vendégéjszakáknak mindössze 12%-a realizálódott Szekszárdon, 2009-ben. A számok azt mutatják, hogy **a megyeszékhely idegenforgalmi súlya nem kiemelkedő**. 2009-ben a magánszálláshelyek férőhelyszáma a megye területén nem sokkal marad el a kereskedelmi szállásférőhelyek számától, de az itt eltöltött vendégéjszakák száma az összes vendégéjszakának mindössze 18%-a. A kereskedelmi szállásférőhelyeken az átlagos tartózkodási idő 2,4 éjszaka, míg a magánszálláshelyeken ennek közel kétszerese, 4,7 éjszaka. A kistérségek közül a Szekszárdi kistérség adja a kereskedelmi szállásférőhelyek több mint felét, a vendégéjszakáknak 45%-át. A legkevesebb kereskedelmi szállásférőhely a Bonyhádi kistérségben és a Dombóvári kistérségben volt 2009-ben, a városok közül Bátaszék, Tolna és Simontornya minimális kereskedelmi szállásférőhellyel rendelkezett. A megyében működő magánszálláshelyek feltűnően magas arányban sűrűsödnek a Dombóvári és a Tamási kistérségben, ami a gyógyfürdők népszerűségének, illetve vonzerejének tulajdonítható. Ugyanakkor az itt eltöltött vendégéjszakák, valamint az egy szállásadóra jutó vendégéjszakák száma (18,9, illetve 51,6) nem igazolja ekkora mértékű kínálat célszerűségét, főként a Dombóvári kistérségben.

3.12 VÍZGAZDÁLKODÁS

„A víz más termékektől eltérően nem kereskedelmi termék, hanem örökség, amelyet ennek megfelelően óvni, védeni és kezelni kell” (Európai Unió Vízkereit Irányelve)

A vízgazdálkodás fogalma az 1995. évi LVII. törvény alapján a vizek hasznosítását, hasznosítási lehetőségeinek megőrzését, a vizek kártételei elleni védelmet és védekezést (azaz vízkárelhárítást) jelenti. A vízgazdálkodás, mint sokrétű tevékenységet magában foglaló szakmai ágazat jelentősége megnövekedett az utóbbi évtizedekben, és jelentősen kibővült a környezet- és természetvédelmi szempontokkal. A (tiszta) víz értéke folyamatosan növekszik, a globális éghajlatváltozás időszakában pedig különösen fontos szerepe van a vízgazdálkodásnak, hogy figyelembe vegye a mezőgazdaság (belvízelvezetés, öntözés, tározás), a környezetvédelem, a természetvédelem, a vízkárelhárítás, települési érdekek szempontjait, azaz megkerülhetetlen az adottságoknak és az igényeknek megfelelő komplex tájgazdálkodás kialakítása. Ugyanakkor a vízgazdálkodásnak kiemelt szerepe van az ivóvízbázisok védelmében, az emberek megfelelő ivóvízzel történő ellátásában, a megfelelő szennyvízelvezetésben is. Ez utóbbi a közműfejlesztésben kerül bemutatásra. A vízgazdálkodás tehát nem csupán a vízzel kapcsolatos tevékenységeket foglalja magában, hanem a vízgazdálkodással közvetlenül érintkező szakmai ágazatok aktív bevonásával egyensúlyt kell teremteni a különböző szempontok között.

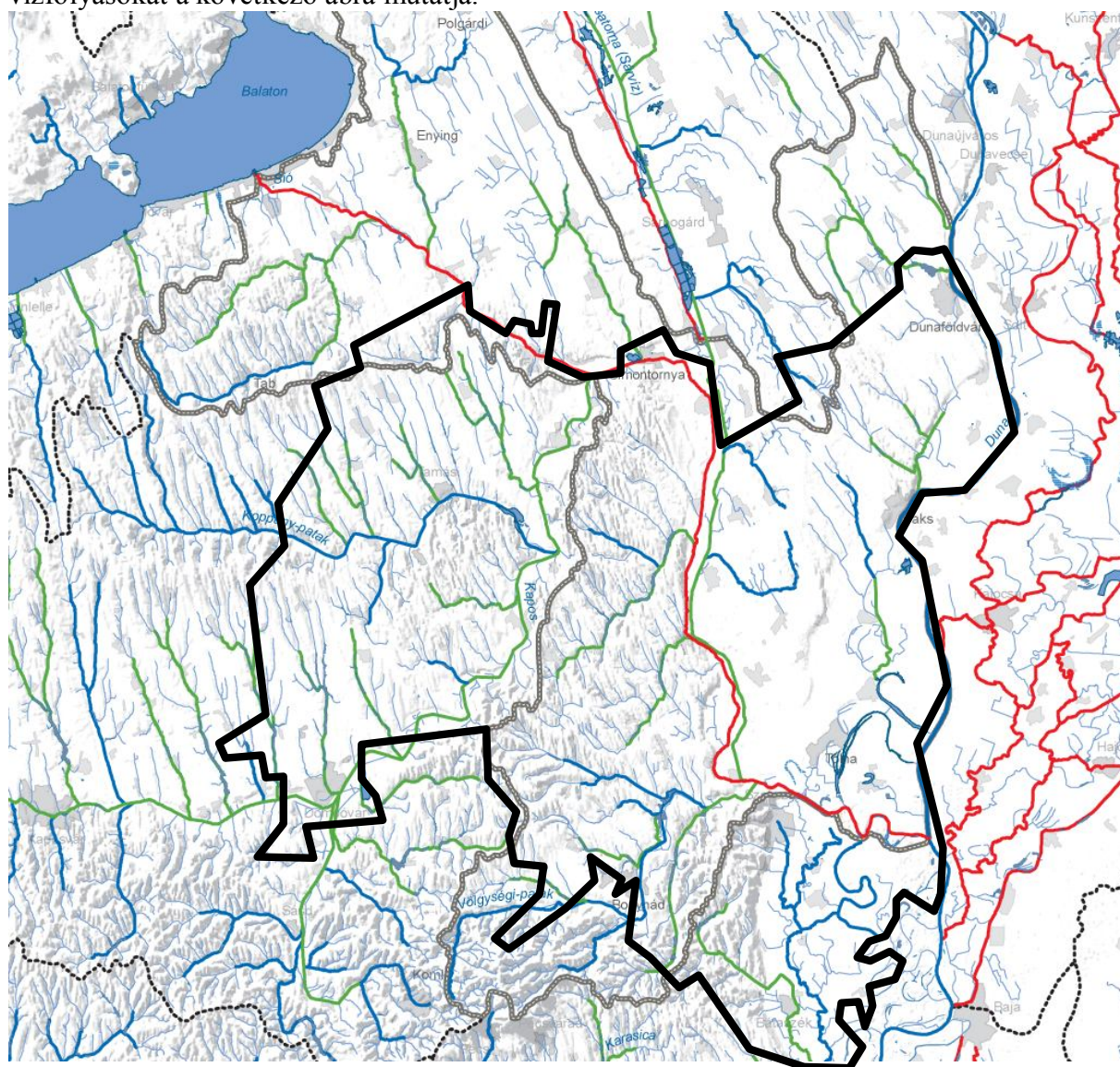
A vízgazdálkodás sokrétűségét és a megyében betöltött szerepét természetesen nem lehet teljes körűen bemutatni a területrendezés sajátosságai miatt, itt csak a területrendezési tervezéssel közvetlenül kapcsolódó témakörök kerülnek bemutatásra. A korábbi tervhez részletes vizsgálatok készültek, ezért csak a terv elfogadása óta történt legfontosabb változások kerülnek bemutatásra e munkarészben.

A vízgazdálkodás komplexitásához tartozik, hogy az Európai Parlament jóváhagyását követően az Európai Tanács is elfogadta az Európai Duna Stratégiát. A Duna Stratégia a Duna vízgyűjtője által érintett 14 országra (Németország, Ausztria, Magyarország, Cseh Köztársaság, Szlovákia, Szlovénia, Bulgária, Románia, Horvátország, Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Moldova és Ukrajna) komplex területfejlesztésére irányul. Céljaiban, hatásaiban tehát messze túlmutat magán a Dunán és a Dunával közvetlenül érintkező térségeken, ám számos kiemelt eleméből elsősorban és közvetlenül mégis a Dunával érintkező megyék, települések profitálhatnak, legyen szó

közlekedésről, vízgazdálkodásról, turizmusról. A vízgazdálkodással összefüggő fejlesztési célok között szerepel, hogy 2020-ig az árvízvesztési tényezőket 25%-kal csökkenteni kell, és a folyóvíz 80%-át fürdésre alkalmassá kell tenni (feltehetően a folyóvíz szennyezettségének visszaszorítása révén). A tervek végrehajtására nincs külön forrás, a meglévő finanszírozási rendszer hatékonyabb felhasználásával, azzal való jobb gazdálkodással kell a stratégiát végrehajtani.

3.12.1 Felszíni vizek – vízgazdálkodási térség

A megyei területrendezési tervben meg kell határozni a vízgazdálkodási térséget és a térségi jelentőségű csatornákat. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek lehatárolták a térségi jelentőségű víztesteket (állóvizek, folyóvizek) és csatornákat, melyek a vízkeretirányelv iránymutatásai alapján a 10 km²-nél nagyobb vízgyűjtőterülettel rendelkező vízfolyásokat jelenti. E térségi szinten jelentős vízfolyásokat a következő ábra mutatja.

A megyében 42 vízfolyás található, melyek közül a legjelentősebbek a Dunát nem számítva a Kapos, a Koppány patak, a Sió, a Nádor-csatorna (Sárvíz), valamint a Völgysegi-patak, melyek mind a megyén kívül erednek. Ezeknek a víztesteknek a jelentős része (kétharmada) erősen módosított, melyek emberi beavatkozás hatására jelentős fizikai változáson ment keresztül. A Siótól nyugatra dombvidéki jellegű (nagyobb vízesséssel jellemezhető), a Siótól keletre síkvidéki jellegű

vízfolyások helyezkednek el, melyek közül a Kapos rendelkezik a legnagyobb vízgyűjtővel. A megyében egyetlen mesterséges víztest a Sió, mely a Balaton vizét vezeti le. Az állóvizek többsége természetesnek mondható, kivéve a Pacsmagi-halastavak, a Simontornya melletti tavak, valamint az atomerőmű hűtőtavai, melyek mesterségesek.

3.13 VÍZKÁRELHÁRÍTÁS

Az utóbbi évtizedben jelentősen megnőtt az árvíz- és belvízveszélyes időszakok száma, az árvizek szintje egyre szélsőségesebb, a belvíz pedig olyan területeket is érintenek, ahol ez még nem volt tapasztalható. Mindeközben egyre hosszabbak a száraz időszakok, amikor alig vagy egyáltalán nem jut csapadék egyes területekre. A szélsőséges időjárást a klímaváltozás okozza, mely a térségben leginkább hazánkat sújtja. Az egyik legfontosabb teendő az egyre szélsőségesebbé váló éghajlathoz való alkalmazkodás, a vízkárookra és a vízhiányra való mielőbbi felkészülés, mely csökkentheti az időjárásból eredő gazdasági károkat. A megfelelő vízkormányzás elengedhetetlen feltétele a területek jó vízkészlet-gazdálkodásának kialakításához. A vízkészlet-gazdálkodás nem csak gazdasági területek megfelelő ellátását jelenti, hanem a vizek megfelelő arányú elosztását, a különféle ágazatok igényeinek (pl. természet-, környezetvédelmi, jóléti stb.) kielégítését is jelenti. Jelen tervnek a vonatkozó jogszabályokból adódóan igen korlátozottak a lehetőségei konkrét fejlesztési javaslatok megtételére, ugyanakkor ebben a fejezetben igyekszünk a vízgazdálkodást, vízkárelhárítást annak komplexitásában bemutatni (A következő fejezetek a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság honlapjának információi alapján készültek).

3.13.1 Árvizek elleni védekezés

Az árvíz elleni védekezés sokrétű feladat: nemcsak a közvetlen vízkárelhárítást jelenti, hanem a védművek folyamatos fenntartását és fejlesztését, továbbá a megfelelő vízkormányzást is jelenti. Az árvízvédekezés a főművek mentén állami feladat. Tolna megye területén az árvíz által veszélyeztetett területet 211 km elsőrendű árvízvédelmi vonal védi. A töltések állami tulajdonban vannak, amiből 2 km üzemi kezelésben van a Paksi Atomerőmű területén.

A megye területén lévő árvízvédelmi fővonalakat a következő táblázat tartalmazza:

Az árvíz- és belvízvédekezésről szóló 10/1997. (VII. 17.) KHVM rendelet 2. melléklete szerint a megyét tíz árvízvédelmi szakasz érinti:

A védelmi szakasz			A folyó, a vízfolyás, a csatorna neve és védvonal	A fővédvonal			Megjegyzés
száma	neve	hossza (km)		kezdő	végző	hossza	
				szelvénye (tkm)		(km)	
04.01.	Báta-Siótorok-sióagárdi	51,523	Duna jp. Sió jp. 18,153 km Völgységi p. jp. 2.448 km Völgységi p. bp. 2,230 km	0,000	28,692	28,692	
04.02.	Siótorok-paksi	30,415	Duna jp.	28,692	59,107	30,415	
04.03.	Paks-bőleskei	25,627	Duna jp.	59,107	84,734	25,627	Magaspárt:

A védelmi szakasz			A folyó, a vízfolyás, a csatorna neve és védvonal	A fővédvonal			Megjegyzés
száma	neve	hossza (km)		kezdő	végső	hossza	
				szelvénye (tkm)		(km)	
							3,478 km ebből közút: 2,141 km
04.05.	Siótorok-kölesdi	34,383	Sió bp. Nádor bp.	0,000 0,000	17,635 16,748	17,635 16,748	
04.06.	Sióagárd-kölesdi	34,913	Sió bp. Nádor jp.	17,635 0,000	36,175 16,373	18,540 16,373	
04.07.	Kölesd-simontornyai	34,913	Sió bp.	36,175	68,506	32,331	

Az árvízi védekezéshez területrendezési szempontból a nagyvízi meder övezete kapcsolódik. A 21/2006. (I. 31.) Kormányrendelet 5. §-ának (1) bekezdése szerint a nagyvízi meder területét a mértékadó árvízszint, vagy az eddig előfordult legnagyobb árvízszint közül a magasabb jelöli ki. Az OTTrT meghatározta, hogy a megyei tervekben ki kell jelölni a Nagyvízi meder övezetének területét. Ezekben a területeken beépítésre szánt területek nem jelölhetők ki. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ott, ahol nem kellő magasságú a védőgát, ott a nagyvízi meder a folyó völgynek természetes magaslatokkal övezett területéig is kijelölésre kerülhet. A nagyvízi meder lehatárolását adatszolgáltatásként a VKKI adja meg a jogszabályok szerint, a vizsgálatok lezárásáig az adat nem érkezett meg. A korábbi terv úgynevezett Hullámtér és nyílt ártér övezetét határozta meg a korábbi jogszabályi környezetnek megfelelően. (Hullámtér: a folyók, vízfolyások partvonala és az árvédelmi fővédvonal közötti terület; nyílt ártér: a folyó áradásakor szabadon elöntött terület.)

A nagyvízi meder pontos lehatárolási és térképi megjelenítési munkáit pályázat keretében a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság (VKKI) és a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FŐMI) közösen végezte. A kijelölést követően a nagyvízi meder bejegyzésre került az érintett ingatlanok tulajdoni lapjára.

A területrendezési terv elfogadása óta eltelt időszakból jelentősebb árvízvédelmi fejlesztésről nincs adatunk. Azonban ki kell emelni a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság által gondozott Duna projektet, melynek célja az előírt árvízvédelmi biztonság megteremtése érdekében - az EU vonatkozó ajánlásai szerint a helyi adottságokat is figyelembe véve, a környezet- és természetvédelmi érdekeket is szolgálva - az árvízvédelmi rendszer fejlesztése. A védművek egyes szakaszain többféle célt szolgáló szilárd burkolat létesül a vízpart és a mőtárgyak jobb megközelíthetősége, a fenntartási munkák a térség rekreációs lehetőségeinek bővítése érdekében. Ennek előkészítése 2005. novemberében kezdődött meg és 2009. októberében fejeződött be. A projekt megvalósításának várható ideje 2013 második felére tehető. A projekt a Duna mentén hat megyét, köztük Tolnát is érintik, ezen belül Bata, Decs, Ócsény, Bogyiszló, Fadd, Gerjen, Tolna, Paks, Madocsa, Bölske településeket.

3.13.2 Belvízvédelem

Tolna megye területére négy belvízvédelmi szakasz esik. Az egyes belvízvédelmi szakaszok területére eső településeket a következő táblázat tartalmazza a 10/1997. (VII. 17.) KVvM rendelet szerint.

Belvízvédelmi szakaszok, Forrás: 10/1997. (VII. 17.) KVM rendelet (a dőlt betűvel jelzett települések nem a megye területén találhatók)

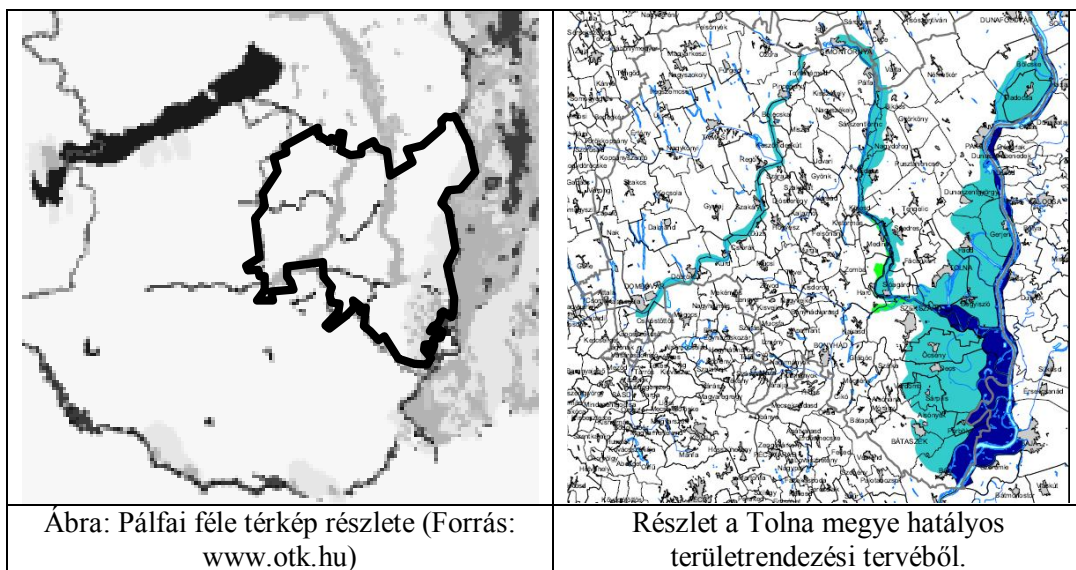
Száma	Neve	Központja	Érintett települései
04.01.	Szekszárd-Bátai	Szekszárd	Alsónyék, Bata, Báticasék, Decs, Ócsény, Pörböly, Sárpilis, Szekszárd, Várdomb
04.02	Bölcske-bogyiszlói	Szekszárd	Bogyiszló, Bölske, Dunaföldvár, Dunakömlőd, Dunaszentgyörgy, Fadd, Gerjen, Madocsa, Mözs, Paks, Tolna
04.04	Szekszárd-simontornyai	Szekszárd	Bikács, Cece*, Fácánkert, Harc, Kajdacs, Kölesd, Medina, Nagydorog, Pálfa, Sárszentlőrinc, Simontornya, Sióagárd, Szedres, Szekszárd, Vajta*
04.06.	Tolnanémedi-dombóvári	Szekszárdi	Belecska, Csibrák, Dombóvár, Döbrököz, Dúzs, Hőgyész, Keszőhidegkút, Kurd, Pincehely, Regöly, Szakály, Szárazd, Tolnanémedi

*Nem megyei település

A vízügyi igazgatóság kezelésében 299 km-nyi **belvízelvezető csatorna van, ebből a legjelentősebb** a Szekszárd-Bátai-főcsatorna és a Nádor-csatorna (Sárvíz). Jelentős belvízelvezető csatorna még a Dél-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság kezelésében lévő Baranya-csatorna, mely Dombóvárnál torkollik a Kaposba. A belvizek elvezetését helyi szinten a települési közárkok vezetik el, térségi szinten a völgyek jelentősebb vízfolyásai, így a Kapos, Koppány, Sió vezeti el. Tolna megyében két belvízátemelő szivattyútelep található, melyeknek összkapacitása 6,3 m³/s. Bata I. és Bata II. szivattyútelepek a Szekszárd-Bátai főcsatornán érkező belvizeket emelik át magas dunai vízállás esetén a folyóba. A megye területén nincsenek belvíztározókkal, hanem a terepadottságtól függően medertározásra van lehetőség, illetve a holtágak jöhetnek számításba.

A területrendezési terv meghatározza az úgynevezett **rendszeresen belvízjárta terület** övezetét, mely a Pálfa-i féle belvíz-„veszélyeztetettség térkép alapján került lehatárolásra. A térkép két menetben készült el, mely során figyelembe vették, hogy húsz év alatt hol és milyen gyakorisággal történt belvízi elöntés a vízügyi igazgatóságok adatai alapján, majd a topográfiai jellemzőkhöz igazították az egyes területek lehatárolását. Ez a térkép négy kategóriát különböztet meg az elöntés relatív gyakorisága alapján. Ezt a következő táblázat tartalmazza:

Veszélyeztetettség kategória	Az elöntés relatív gyakorisága	Szöveges minősítés
I.	<0,05 (= Húszévenként legfeljebb egyszer történik elöntés)	Belvízzel nem, vagy alig veszélyeztetett terület
II.	0,05-0,10 (=10-20 évente egyszer fordul elő belvíz)	Belvízzel mérsékelt veszélyeztetett terület
III.	0,11-0,20 (=5-10 évente egyszer fordulhat elő belvíz)	Belvízzel közepesen veszélyeztetett terület
IV.	>0,20 (=5 évnél gyakoribb a belvízi elöntés)	Belvízzel erősen veszélyeztetett terület

A térképet vizsgálva megállapítható, hogy a megye jelentős részét a domborzati adottságokból következően kevésbé veszélyezteteti a belvíz, sőt a megye területén belvízzel erősen veszélyeztetett terület nem található. Ugyanakkor a Kapos és Sió völgyében, valamint Sárköz térségében mérsékelten veszélyeztetett területek találhatók, illetve ez utóbbi területhez kapcsolódóan mérsékelten veszélyeztetett területek is találhatók. A hatályos megyei terv minden olyan területet rendszeresen belvízjárta terület övezetébe sorolt, amelyek a Pálfai féle térkép szerint a II. és III. kategóriába tartoznak. A tervmódosítás során a megyei önkormányzat megkérte a 282/2009 (XII. 18.) Kormányrendelet szerinti adatszolgáltatást, mely megmutatja, mennyire indokolt a jelenlegi övezeti lehatárolás.

A 2010. évi kedvezőtlen időjárási események azonban látszólag ellentmondhatnak a Pálfai féle belvíz-veszélyeztetettségi térképnek is. A májusban jelentős mennyiségű csapadék hullott le, és a nyári időszak csapadékosabb volt az éghajlatunkra jellemzőnél. Országsszerte abszolút rekordok születtek, így a simontornyai adatok szerint az éves 606 mm átlag helyett 1058,9 mm csapadék esett tavaly. Így a túltelített talajok a nagy mennyiségű csapadékot nehezebben tudták befogadni, olyan területeken is megjelent a belvíz, ahol eddig nem volt jellemző, illetve ritka jelenség. A megyében nehezítette a helyzetet, hogy a Sió csatornán keresztül több vizet engedtek le a tó vízszintjének kritikus szint alá csökkentése érdekében, ezért a helyben felgyülemlt belvizet a Sió már nehezen tudta befogadni. A belvíz tavaly 5560 ha-t érintett a megyében, és közel hasonló nagyságú területen káros mértékben átnedvesedett a talaj. Ehhez hasonló csapadékos időszakok 10-15 évente fordulnak elő, ezért ezek az új belvizes területek nem tekinthetők rendszeresen belvízjárta területnek.

Érdemes kiemelni, hogy a belvíz nem mindenütt, és nem minden esetben tekinthető károsnak, amennyiben nem veszélyeztet értéket. A belvizek elsősorban a mezőgazdasági területeket veszélyeztetik. A károk mérséklését segíti elő a természeti adottságokat messzemenően figyelembe vevő és kihasználó gazdálkodás, a tájgazdálkodás alkalmazása. A belvizek teljes mértékű elvezetése nem csupán önmagában költséges, de a vízhiány kompenzálhatóságának elvesztését is jelenti a mezőgazdasági területeken. A túlzott vízelvezetés további következményeként a talajvíz szintje is mélyebbre kerül, mellyel azonban a magasabban fekvő területek termékenysége is veszélybe jut. Különösen indokoltá válik a belvizek valamilyen formában történő összegyűjtése és tárolása, ugyanis a szélsőséges időjárási helyzetek – kiemelve itt az aszályos időszakot – megsokszorozódnak a jövőben a fokozatos klímaváltozás következtében. Felvetődik a kérdés, hogy az elszórva elhelyezkedő, mélyebben fekvő, belvízzel gyakran veszélyeztetett területeken érdemes-e fenntartani a mezőgazdasági termelést, mely területek nemcsak a víztározásban kaphatnak

szerepet, hanem az ökológiai hálózat részévé válva gazdagítja a tájképet. A megye nagy részén a mezőgazdasági termelés a jellemző, ezért fontos, hogy a szélsőséges időjárás hatásait egy vízutánpótlási rendszer egyensúlyozza ki. A megye domborzata alkalmas arra, hogy kijelölésre kerüljenek azok a területek, amelyek a csapadékosabb időszak vizeit összegyűjtse és tárolja.

A fejlesztések között szerepel a Szekszárd-Bátai főcsatorna komplex vízrendezése, melynek célja a Szekszárd-Báta öblőzetben a víztest jó állapotának elérése, a kül- és belterületeken előforduló károk (vízhiány, víztöbblet) csökkentése. Ennek révén elkerülhető, hogy Báta, Ócsény, Szekszárd belterületét elöntés fenyegetse. A komplex vízrendezés a Dél-dunántúli Operatív Program forrásainak igénybevételel történik meg, a beruházás összege kb. félmilliárd forint, és a tervek szerint 2012. nyarára készül el.

Források:

- 1-11 Sió vízgyűjtő alegység Vízgyűjtő-gazdálkodási terve, kézirat, 2009. augusztus, KD-KÖVÍZIG
- 1-12 Kapos vízgyűjtő alegység Vízgyűjtő-gazdálkodási terve, kézirat, 2009. augusztus, DD-KÖVÍZIG
- 1-15 Alsó-Duna jobb part vízgyűjtő alegység Vízgyűjtő-gazdálkodási terve, kézirat, 2009. szeptember, KD-KÖVÍZIG
- A Duna-vízgyűjtő magyarországi része – Vízgyűjtő-gazdálkodási terv, 2010. március, Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság
- www.kdtvizig.hu
- www.vizeink.hu
- www.otk.hu
- www.eszakalfold.hu

3.14 VÍZELLÁTÁS, SZENNYVÍZELVEZETÉS, SZENNYVÍZTISZTÍTÁS, SZENNYVÍZ ÉS SZENNYVÍZISZAP ELHELYEZÉS

3.14.1 Vízellátás

Tolna megye valamennyi településén rendelkezésre áll vezetékves víz, melyet 19 vízszolgáltató biztosít. Ezekből önálló települési vízellátást Aparhant, Bölcse, Dunaföldvár és Harc települések oldanak meg saját vízművel, a többi szolgáltató 2-16 település vízellátását biztosítja. A közüzemi ivóvízvezeték-hálózat hossza 2009-ben 1 888,9 km (2000-ben 1 723,2 km).

Az egyes szolgáltatók ellátási területe, 2009 (Forrás: KDKVI, KSH és saját kutatás)

Szolgáltató	Ellátott települések	Hálózatba bekapcsolt lakások (db, %)	
		db	%
Aparhant önkormányzati vízmű	Aparhant	364	94,3
Aquaplus Kft.	Bikács, Némekér	964	99,0
BONYCOM Kft.	Bonyhád, Cikó	5 628	95,0
Dél-Tolna Vízmű Kft.	Alsónána, Alsónyék, Báta, Bátaapáti, Báticasék, Decs, Mórág, Pörböly, Sárpilis, Várdomb	6 613	96,6
Dombóvári Vízmű Kft.	Attala, Csibrák, Csikóstóttós, Dalmand, Dombóvár, Döbrököz, Gyulaj, Jágónak, Kapospula, Kaposszekeső,	13 352	93,4

Szolgáltató	Ellátott települések	Hálózatba bekapcsolt lakások (db, %)	
	Kocsola, Kurd, Lápafő, Nak, Szakcs, Várong		
DUNAÁG Víziközmű Üzemeltető Kft.	Dunaszentgyörgy, Gerjén, Nagydorog, Pusztahencse, Tengelic	4 083	100,0
Dunántúli Regionális Vízmű Zrt.	Belecska, Pincehely	1 146	94,6
Dunavíz VCS Üzemeltető Kft.	Dunaföldvár	4 012	99,1
Gránárium Kft.	Bölske	1 263	99,5
Gyönki Vízmű Kft.	Diósberény, Dúzs, Gyönk, Hőgyész, Kalaznó, Keszőhidegkút, Mucsi, Murga, Regöly, Szakadát, Szakály, Szárazd, Udvari, Varsád	4 126	92,0
Harc Vízmű Kft.	Harc	315	99,4
Kölesd-Kistormás Vízmű Kft.	Kistormás, Kölesd	706	95,3
Paksi Vízmű Kft.	Györköny, Madocsa, Paks, Sárszentlőrinc	8 660	86,2
SIÓVÍZ Kft.	Kisszékely, Nagyszékely, Ozora, Pálfa, Simontornya, Tolnanémedi	4 174	97,0
Szekszárdi Vízmű Kft.	Őcsény, Szekszárd, Zomba	16 145	96,4
Tamási Vízmű Kft.	Értény, Felsőnyék, Fürged, Iregszemcse, Koppányszántó, Magyarkeszi, Miszla, Nagykónyi, Nagyszokoly, Pári, Tamási, Újireg	7 854	94,5
Tevel-Závod Víz-Szennyvíz Szolgáltató és Kezelő Kft.	Kajdacs, Medina, Szedres, Tevel, Závod	2 357	97,7
Tolnavíz Kft.	Bogyiszló, Fadd, Fácánkert, Sióagárd, Szálka, Tolna	7 981	99,3
Völgység VCS Szolgáltató Kft.	Bonyhádvarasd, Felsőnána, Grábóc, Györe, Izmény, Kakasd, Kéty, Kisdorog, Kismányok, Kisvejke, Lengyel, Mőcsény, Mucsfa, Nagymányok, Nagyvejke, Váralja	4 197	97,8

Számos vízbázis működik a megye területén. A vízbázissal rendelkező településeken a víztermelő műveket az ivóvíz-szolgáltatást is nyújtó szolgáltató kezeli. Víztermelő művel nem rendelkeznek az alábbi települések:

Bátaapáti, Bogyiszló, Dúzs, Izmény, Kéty, Kisvejke, Kurd, Lengyel, Mucsfa, Pörböly, Pusztahencse, Závod.

Fenti települések a Közép-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság igazgatási területéhez tartoznak. A Dél-Dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi igazgatósághoz tartozó településekről ilyen jellegű adat nem áll rendelkezésünkre.

A közütemi vízhálózatba bekapcsolt lakások száma 2009-ben 93 940 db, ez a teljes lakásállomány 95,2 százaléka. A városokban ez az arány átlagosan 94,2%, a községekben 96,3%. Ennek oka a városokhoz inkább kapcsolódó nagyobb lakosságú külterületek, ahol az ellátás kisebb arányú. A települések belterületén szinte mindenhol elérhető a vezetékes víz, a külterületi lakóhelyeken azonban a lakosság sokszor nem élvezheti annak előnyeit. Az egyes települések ellátása jellemzően 90% feletti, számos esetben teljes, a legrosszabb értékeket Kalaznó (53,2%) és Murga (46,4%) mutatja. A településméret és az ellátás százaléka között lényegi összefüggés nincs,

Az egy főre eső vízfogyasztás 2009-ben 32,3 m³ volt, ez a 2000. évi (28,7 m³/fő) és 2006. évi (30,1 m³/fő) értékhez képest egyértelmű növekedést mutat, dacára annak, hogy a vízminőség a felhasználás végpontjaiban néhol nem felel meg az uniós elvárásoknak – ez főleg a megye déli-délnyugati részén elhelyezkedő kisebb településekre igaz.

Ivóvíz-minőségvédelmi program

Az utóbbi években a csökkenő vízfogyasztási tendencia hatására a mennyiségi kérdések helyett előtérbe kerültek a minőséggel kapcsolatos problémák. A vízminőséget egyes területeken a magas arzén-, bór-, ammónia-, vas- és mangántartalom, valamint a határértéket jóval meghaladó metángáz-tartalom jellemzi.

Az Európai Unió emberi fogyasztásra szánt ivóvíz minőségére vonatkozó követelményeit a Tanács 98/83 (XI.25.) EC irányelve tartalmazza. A Magyar Köztársaság és az Európai Közösség közötti, 1991-ben aláírt Európai Megállapodást kihirdető 1994. évi I. törvénnyel összhangban került sor az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló új 65/2009. (III. 31.) Kormányrendelettel módosított 201/2001. (X. 25.) Kormányrendelet megalkotására. Ez a rendelet alapvetően megváltoztatta a vízellátással kapcsolatos szabályozást. Az addigi vízminőségi szabványokat hatályon kívül helyezte, és az új követelményekhez igazodó szabályozást hozott létre. A Kormányrendelet meghatározza a szolgáltatás végpontját, a rendszeresen illetve időszakosan végzendő vizsgálatok számát, a vizsgálandó paraméterek körét. Hatálya kiterjed az emberi fogyasztásra szolgáló víz (ivóvíz) minőségi követelményeire és a vízminőség-ellenőrzés rendjére. A jelenlegi jogszabályi előírások szerint 2009. december 25-ig kellett volna biztosítani a megfelelő minőségű ivóvizet, de Magyarország 3 éves halasztási kérelemmel fordult az Európai Unióhoz, így a program befejezését 2012. december 25-ig kell megvalósítani. A megfelelő minőségű víz szolgáltatása érdekében szükséges műszaki megoldások megvalósítása a vízi közművek tulajdonosainak, azaz az önkormányzatoknak a feladata, de a megvalósítás becsült 90 milliárd Ft-os beruházási szükséglete miatt, állami támogatás, és Európai Unió pályázati források bevonása is szükséges. A Közép-Dunántúli Régióban részben elindult az Ivóvízminőség-javító Program. Mellette párhuzamosan pedig az Ivóvízbázis-védelmi Program. Léteznek települési, kistérségi szintű kezdeményezések, melyek közül 2006-ban megvalósult a **Dombóvári program** a Dombóvár és Környéke Víz és Csatornamű Kft. kivitelezésében, melynek finanszírozását a 2004-ben elnyert KIOP pályázat segítette.

Az KDTVIZIG működési területén a megyében a 65/2009. (III. 31.) Kormányrendelettel módosított 201/2001. (X. 25.) Kormányrendelet szerint az alábbi települések közütemi vízművei esetében kell műszaki beavatkozással biztosítani az előírt minőségű ivóvizet:

Település	Lakos szám	Nitrit (>0,5 és 0,1 g/l)	Arzén (>0,01 mg/l)	Ammónium (>0,5 mg/l)	Vas (>0,2 mg/l)	Mangán (>0,05 mg/l)
BELECSKA	441			X	X	
CSIBRÁK	369		X	X		
CSIKÓSTÓTTÓS	920			X	X	X
DALMAND	1388			X	X	X
DECS	4244			X		X
DIÓSBERÉNY	374			X	X	X
DÖBRÖKÖZ	2077		X	X		X
ÉRTÉNY	786			X		X
FADD-Dombori	84			X	X	X
FELSŐNYÉK	1071			X	X	
FÜRGED	722			X		
GERJEN	1287			X		X
GYÖNK	2075			X		X
GYÖRKÖNY	958			X		
GYULAJ	1048			X	X	X
KAJDACS	1309			X		
KAPOSPULA	956			X		
KAPOSSZEKCSŐ	1541			X	X	X
KESZŐHIDEGKÚT	229	X		X		
KOCSOLA	1325			X		X
KOPPÁNYSZÁNTÓ	352			X	X	
KÖLESD	1418			X	X	
KURD	1284			X		
MAGYARKESZI	1316	X		X	X	X
MEDINA	729			X		
MISZLA	316			X		
MUCSI	505			X	X	
NAGYDOROG	2788			X		
NAGYKÓNYI	1088			X	X	X
OZORA	1745			X	X	
PÁLFA	1551			X	X	
PÁLFA-Felsőrácegres	97			X		
PÁRI	669			X	X	
PINCEHELY	2477			X		

Település	Lakos szám	Nitrit (>0,5 és 0,1 g/l)	Arzén (>0,01 mg/l)	Ammónium (>0,5 mg/l)	Vas (>0,2 mg/l)	Mangán (>0,05 mg/l)
REGÖLY	1223			X		
SÁRPILIS	735			X		X
SÁRSZENTLŐRINC	715			X		
SÁRSZENTLŐRINC - Úzd	288			X		
SIMONTORNYA	4401			X		
SZAKADÁT	268			X		X
SZAKÁLY	1597			X		
SZÁLKA	576			X		
SZÁRAZD	249			X		X
SZEDRES	2398			X	X	X
TAMÁSI	8684			X		
TENGELIC- Jánosmajor	117			X	X	X
TOLNANÉMEDI	1165			X		
UDVARI	486			X		
VÁRDOMB	1218			X	X	X

A megyében található 109 település közül 45 település és 4 db egyéb belterület érintett (63 659 fő) az ivóvízminőség-javító programban. Mind a 49 esetben jelen van a szolgáltatott vízben határérték feletti mennyiségben az ammónium. Egyik településen sem fordul elő bór, fluorid és nitrát határérték felett. 12 település esetében halmozott a szennyezettség (nitrit, arzén, ammónium, vas, mangán). 8 esetben az ammónium mellé vas, 9 esetben vas és mangán, 6 esetben csak a mangán, Csibrákon az arzén, Döbröközön az arzén és a mangán is társul. A települések vízellátása rétegvízből biztosított.

A programban részt vevő települések mindegyikén problémát jelent az ammónium. A 2001. évi rendelethez képest szigorodtak az arzén határértékek. A 2001. évi rendelet 6. mellékletében még csak 33 településnél jelezték az ammóniummal kapcsolatos problémát, a 2009. évi rendeletben már 45 településen. Korábban Báta, Bikács-Kistápe, Dombóvár, Harc, Kisszékely és Újireg településen is meghaladta a határértéket a vas határérték túllépés mellett, az új rendeletben ezek a települések már nem szerepelnek. Az ivóvíz nitrit tartalma jelentősen javult, mert a korábbi rendeletben még 17 településnél volt magasabb érték, melyek közül Keszőhidegkútnál nem történt változás, viszont Magyarkeszi új a listában. Az arzén tartalom is javult, mert korábban 3 településnél volt probléma, melyek közül Döbrököznel továbbra is az, új probléma Csibráknál. A vastartalom jelenleg 19 település ivóvizében magas, korábban 18 település volt érintett. 10 településnél javult a vastartalom, 11 településnél romlott. A mangántartalom is több településen romlott, a korábbi 9 érintett település közül Dunaszentgyörgy, Mucsi és Szálka településen javult, 14 településen romlott. **Magyarkeszi településen a magas nitrit, ammónium, vas és mangántartalom miatt a megyében a legrosszabb minőségű a víz.** Dombóváron, Dunaszentgyörgyön jelentősen javult az ivóvíz minőség, nincs határérték túllépés.

A **Sió alegységen** 22 település érintett, melyek közül Dunaszentgyörgyön az arzén jelent megoldásra váró problémát.

A **Kapos alegységen** található települések közül a legtöbb érintett az ivóvízminőség-javító programban. A települések vízellátása rétegvízből biztosított.

Az **Alsó-Duna jobb part alegységen** az ivóvízminőség javításban Udvari érintett. A vízellátása rétegvízből biztosított. Udvari esetében az ammóniumtartalom határérték feletti.

A távlati cél az, hogy 2013-ig a közüzemi vízellátásában felszámolják az egészséget befolyásoló valamennyi ivóvízmi-nőségi problémát.

A 45 településen a program keretében különböző megoldásokkal (vízkezelési technológia vagy kistérségi rendszerek alkalmazása vagy áttérés másik vízbázisra) lehet biztosítani a megfelelő ivóvízminőséget.

A program megvalósulása érdekében **Dunaszentgyörgy és Nagydorog** településeken van folyamatban **KEOP támogatással** a beruházás előkészítése.

3.14.2 Szennyvízelvezetés, szennyvízkezelés

Tolna megyében a csatornázottság mértéke 2009-ben 59,7%, a megye keleti felében jellemzően magasabb. A városokban ez az arány 79,3% (csatornázatlan város nincs), a községekben ennél lényegesen alacsonyabb az átlag, 36,1%. 100%-ban csatornázott település nem található a megyében.

A csatornahálózat üzemeltetését 14 szolgáltató végzi, jórészt saját vízszolgáltatási területükön (saját, testvér- vagy anyacég keretein belül), de kisebb átfedések előfordulnak.

Az egyes szolgáltatók ellátási területe, 2009 (Forrás: KDKVI, KSH és saját kutatás)

Szolgáltató	Ellátott települések	Hálózatba bekapcsolt lakások (db, %)	
		db	%
BONYCOM Kft.	Bonyhád, Cikó, Kakasd, Kismányok, Nagymányok	6 966	91,8
Dél-Tolna KÜ. Kft.	Alsónána, Bába, Bábaapáti, Bátaszék, Mórág, Sárpilis, Várdomb	3 512	74,0
Dombóvári Vízmű Kft.	Dombóvár, Kapospula, Kaposszekcső	5 897	62,7
DUNAÁG Víziközmű Üzemeltető Kft.	Dunaszentgyörgy, Gerjen, Tengelic	1 608	62,8
Dunavíz VCS Üzemeltető Kft.	Dunaföldvár	3 842	94,9
Gránárium Közszolgáltató és Üzemeltető Kft.	Bölcske	1 095	86,3
Gyönki Közös Víz- és Csatornamű Kht.	Gyönk, Hógyész	1 361	74,4
Paksi Vízmű Kft.	Madocsa, Paks	7 512	82,4

Szolgáltató	Ellátott települések	Hálózatba bekapcsolt lakások (db, %)	
		db	%
Sió-menti Önkormányzatok Víz- és Csatornamű Fenntartó Kft.	Simontornya	383	20,4
Szekszárdi VCS Kft.	Decs, Ócsény, Szekszárd	14 901	85,4
Tamási Vízmű Kft.	Tamási	2 050	54,6
Tevel-Závod Víz-Szennyvíz Szolgáltató és Kezelő Kft.	Medina, Szedres, Tevel, Závod	1 388	74,6
Tolnavíz Kft.	Fadd, Fácánkert, Bogyiszló, Miszla, Sióagárd, Szálka, Tolna	6 769	82,3
Völgység VCS Szolgáltató Kht.	Bonyhádvarasd, Györe, Izmény, Kisdorog, Kisvejke, Lengyel, Mőcsény	1 329	93,1
Komló-Víz Víziközmű Üzemeltető és Szolgáltató Kht.	Váralja	336	91,3

Szennyvíztisztító telep a következő településeken található:

Bátaszék, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Decs, Dombóvár, Gyöngyös, Hőgyész, Kisdorog, Kisvejke, Lengyel, Madocsa, Miszla, Paks, Simontornya, Sióagárd, Szálka, Szedres, Szekszárd, Tamási, Tengelic, Tevel, Tolna

A Nemzeti Települési Szennyvíz-elvezetési és -tisztítási Megvalósítási Programról szóló 25/2002 (II. 27.) Korm. rendelet határozza meg a szennyvízelvezetési agglomerációkat. Ezt módosította a 86/2009 (IV. 10.) Korm. rendelet. A következő táblázat szerinti szennyvízelvezetési agglomerációkban kell kiépíteni a szennyvízelvezető hálózatot, illetve meglévők esetében meg kell oldani a szennyvizek biológiai tisztítását és ártalommentes elhelyezését.

Szennyvízelvezetési agglomerációk (Forrás: 25/2002 (II. 27.) Korm. rendelet)

Agglomerációs osztályok	Szennyvízelvezetési agglomeráció központja	Érintett települések	Teljesítendő feladat határideje
Agglomerációk 10 000 LE feletti szennyvízterheléssel, szennyvízbefogadásra érzékeny vizek vízgyűjtőin	Nincs		
Agglomerációk 15 000 LE-nél nagyobb szennyvízterheléssel, normál területen	Bátaszék	Alsónána, Bata, Bataapáti, Bátaszék, Mórág, Mőcsény	2010. december 31.
	Bonyhád	Bonyhád, Cikó, Kakasd, Kismányok, Nagymányok	
	Dombóvár	Attala, Dombóvár, Döbrököz, Kapospula	
	Madocsa	Bölcske, Dunaföldvár, Madocsa, Paks-Dunakömlőd	
	Paks	Paks	
	Szekszárd	Szekszárd	

Agglomerációs osztályok	Szennyvízelvezetési agglomeráció központja	Érintett települések	Teljesítendő feladat határideje
	Tamási	Nagykónyi, Regöly, Tamási	
	Tolna	Bogyiszló, Dunaszentgyörgy, Fadd, Fácánkert, Gerjen, Tolna	
Agglomerációk 10 000-15 000 LE közötti szennyvízterheléssel, normál területen	Nincs		
Agglomerációk 2000-10 000 LE közötti szennyvízterheléssel, szennyvízbefogadásra érzékeny vizek vízgyűjtőin	Nincs		
Agglomerációk 2000-10 000 LE közötti szennyvízterheléssel, normál területen	Decs	Decs, Ócsény, Sárpilis, Várdomb	2015. december 31.
	Gyönk	Gyönk	
	Hőgyész	Hőgyész	
	Iregszemcse	Iregszemcse	
	Kölesd	Kistormás, Kölesd	
	Nagydorog	Nagydorog	
	Simontornya	Simontornya	
	Tengelic	Pusztahencse, Tengelic	
	Zomba	Felsőnána, Kéty, Zomba	

A fentiekből határidőre a következő szennyvízelvezető és kezelő rendszerek készültek el:

- Nagydorog
- Paks

Folyamatban van:

- Attala, Dombóvár, Döbrököz, Csikóstóttós, Kurd
- Szekszárd, Kölesd, Kistormás,
- Bogyiszló, Dunaszentgyörgy, Fadd, Fácánkert, Gerjen, Tolna
- Szakadát, Varsád

Nem rendelkeznek szennyvízelvezetéssel az alábbi települések (2011. április):

Alsónyék, Attala, Belecska, Bikács, Csibrák, Dalmand, Diósberény, Dúzs, Értény, Felsőnána, Felsőnyék, Fürged, Grábóc, Györköny, Gyulaj, Harc, Iregszemcse, Jágónak, Kajdacs, Kalaznó, Keszőhidegkút, Kéty, Kisszékely, Kocsola, Koppányszántó, Lápafő, Magyarakeszi, Mucsfa, Mucsi, Murga, Nagykónyi, Nagyszékely, Nagyszokoly, Nagyvejke, Nak, Németkér, Ozora, Pálfa, Pári, Pinchely, Pörboly, Pusztahencse, Regöly, Sárszentlőrinc, Szakály, Szakcs, Szárazd, Tolnanémedi, Udvari, Ujireg, Várong, Zomba.

Ezen településeken a szennyvízkezelés szikkasztással és elszállítással történik, ez 52 106 lakost érint (23 183 lakás).

Irodalom

- Magyar Közlöny, 2008/99. szám
- Központi Statisztikai Hivatal, www.ksh.hu
- Tolna megye statisztikai évkönyve, 2009, KSH
- Közép-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, www.kdtvizig.hu
- Dél-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság, www.ddkovizig.hu
- Paksi Atomerőmű, www.atomeromu.hu
- Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, www.nfu.hu
- Országos Területrendezési Terv
- Tolna megye Területrendezési Terve

3.15 FELSZÍNI ÉS FELSZÍN ALATTI VÍZKÉSZLETEK

Vízkeret Irányelv

A bevezetőben megfogalmazott tendenciát igazolja az Európai Unió által 2000. december 22-én hatályba léptetett Víz Keretirányelv (VKI), mely az unió vízgazdálkodásra vonatkozó legfontosabb jogszabálya. A VKI fő célkitűzése a víztestek 85%-nál jó állapotot elérése 2015-ig. (Ez alól Magyarország időbeni mentességet kért az Európai Uniótól)

Felszíni vizek esetén a jó ökológiai és kémiai állapot elérése és fenntartása a cél. A jó ökológiai állapot azt jelenti, hogy az emberi hatások nem zavarják a természetes élőhelyek működését. A jó kémiai állapot esetén a szennyezőanyagok koncentrációja nem haladja meg az ökológiai szempontok szerint megállapított határértékeket. Felszín alatti vizek esetén a jó mennyiségi és kémiai állapot elérése és fenntartása a cél. A felszín alatti vizek esetén a jó mennyiségi állapot jelentése, hogy a felszín alatti vízkészletek hasznosítása nem okoz tartós vízszintsüllyedést, nem okozza a felszín alatti vizektől függő vizes élőhelyek károsodását, a jó kémiai állapot pedig azt jelenti, hogy ha szennyezések elő is fordulnak, azok nem veszélyeztetnek ivóvízkivételt, egyéb vízhasználatokat, illetve felszín alatti vizektől függő vízfolyásokat és szárazföldi ökoszisztémákat.

A VKI célkitűzéseit testesíti meg Magyarország Vízgyűjtő-gazdálkodási Terve (VGT), melyet 2010. május 5-én fogadott el a Magyar Kormány (1127/2010. (V. 21.) Kormány határozat). Ez a terv tartalmazza azokat a szabályozásokat, programokat intézkedéseket, melyeket hazánkban meg kell tennie a vízkészletek védelme, a fenntartható használat, és a vízhez kapcsolódó élővilág védelme érdekében. A VGT egy sajátos terv, mely a környezeti célkitűzések és társadalmi igények összehangolása mellett tartalmazza a megvalósíthatóság (költségek, finanszírozhatóság, társadalmi támogatottság, stb.) elemzését is, de nem jelenti a beavatkozások konkrét, kiviteli terv szintű részletes kimunkálását. E terv részletesen tartalmazza az egyes víztestek esetén a meghatározott elérendő környezeti célokat (jó állapot elérésének idejét), a szükséges intézkedéseket és a mentességi indokokat. Az időbeni mentességnek meghatározott feltételei vannak, és egyes esetekben enyhébb célállapot is meghatározásra kerülhet, ha pl. nincs ismert, jó műszaki megoldás, vagy a jó állapot elérésének költségei lényegesen meghaladják az állapotjavulásból származó társadalmi hasznokat. De a fő cél továbbra is az, hogy a víz állapota nem romolhat.

A VGT megalapozásához az egyes érintett vízügyi igazgatóságok elkészítették az egyes vízgyűjtő-gazdálkodási alegységek vizsgálatát és felmérését.

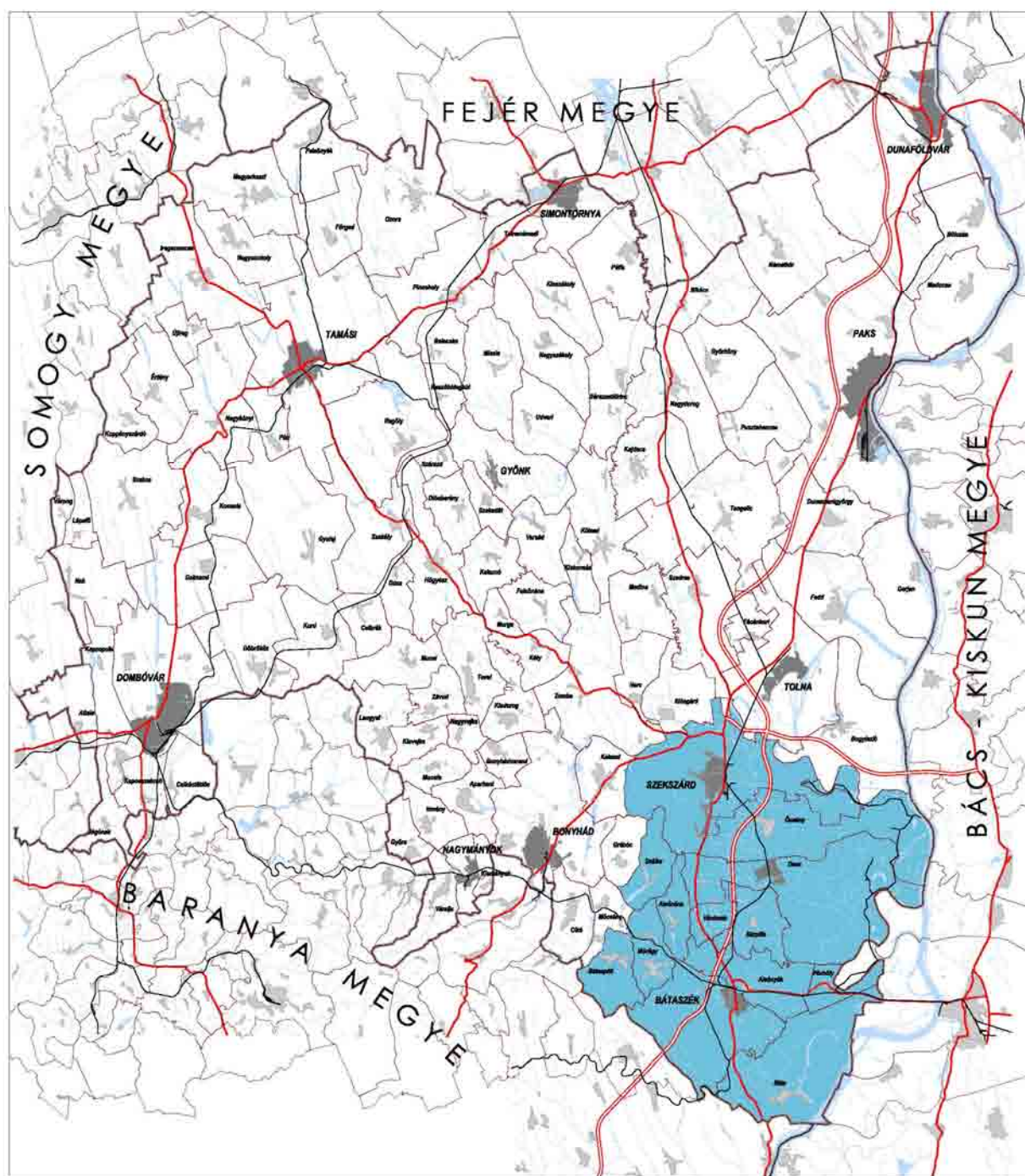
A teljes országra vonatkozó Magyarország Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv (továbbiakban: VGT) megalapozásához egy egyes érintett vízügyi igazgatóságok elkészítették **az egyes vízgyűjtő-gazdálkodási alegységek vizsgálatát és felmérését 2009. szeptemberig**. A megyét érintő vízgazdálkodási alegységek (vízgyűjtők): 1-11 Sió, 1-12 Kapos, valamint az 1-15 Alsó-Duna jobb part.

A következő táblázat tartalmazza a különböző tervezési alegységekben található víztestek állapotát, típusát és azokkal kapcsolatos környezeti célok elérésének idejét. A három vízgazdálkodási alegységben található víztestek csupán ötöde tekinthető jó állapotúnak. A fennmaradó víztestek minőségét erősen befolyásolja a csatornázatlanság, valamint a mezőgazdaság diffúz szennyezései. A felszín alatti víztestek háromnegyede jó állapotú. A fennmaradó víztestek esetén nem érhető el 2015-ig a jó állapot és potenciál, hanem csak 2021-ig, vagy 2027-ig, vagy távolabbi időpontig. Ezek miatt hazánk több vízfolyás esetében időbeni mentességet kért.

A jó állapot elérésének ideje a megyét nagy területen érintő vízgyűjtő alegységeken (forrás: 1-11 Sió alegység VGT, 1-12 Kapos alegység VGT, 1-15 Alsó-Duna jobb part VGT)

Vízgyűjtő alegység száma	Víztestek típusa	Víztestek száma	Jelenlegi jó állapot/potenciál fenntartása	Jó állapot/potenciál elérése			
				2015	2021	2027	2027+
1-11	Vízfolyás	31	2	0	8	21	0
	Állóvizek	6	0	0	2	4	0
	FAV*	10	8	0	0	2	0
1-12	Vízfolyás	37	0	0	4	31	0
	Állóvizek	2	0	0	1	0	0
	FAV*	6	5	0	1	0	0
1-15	Vízfolyás	16	0	0	2	6	8
	FAV*	13	9	0	1	2	1
A három alegység összesen		121	24	0	19	66	9

E táblázat esetén megjegyezzük, hogy az adatok a teljes vízgyűjtőkre vonatkoznak, melyek magukban foglalják a környező megyék egyes területeit is.

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

FELSZÍNI VIZEK VÍZMINŐSÉG-VÉDELMI VÍZGYŰJTŐ TERÜLETÉNEK ÖVEZETE

JELMAGYARÁZAT

 Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területének övezete

MEGÁLLO:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLLO KÉPVISELŐJE:
Dr. Pukós Imre
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főkapitány

GENÉRALTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
Tócsai Anna TR 01-0402
Város-tervező Kft.

SZERKESZTETTE:
Magyar György

(Forrás: Országos Területrendezési Terv)

2011. április

A fejezet későbbi részében részletesen bemutatásra kerülnek mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek védelemmel kapcsolatos területrendezési tervezéssel kapcsolatos összefüggések. A Dél-Dunántúli Ivóvíz-minőségjavító Programot részletesen az Ivóvízellátás című fejezet tartalmazza.

Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területe

A felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtőterületének lehatárolása változott 2005 óta. Korábban 12 település került lehatárolásra a Tolnai-Sárköz és Gemenci-dombság településeinél a Siótól délre. 2008-ban ugyanazon a területen lévő befogadók által érintett településeket jelölte ki az OTrT Pörboly hozzáadásával. A hatályos megyei területrendezési terv is az akkor hatályos OTrT-nek megfelelő 12 települést jelölte ki.

2005-ben a megyei terv már településhatárossan adta meg a vízgyűjtő területet. A hatályos megyei tervben a felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtőterületének övezete megfelel a települési szennyvizekről szóló 91/271 EGK irányelv hazai jogrendbe illesztése keretében készült, a települési szennyvíztisztítás szempontjából érzékeny felszíni vizek kijelöléséről szóló 240/2000. (XII. 23.) Korm. rendeletnek, valamint a használt és szennyvizek kibocsátási határértékeiről és alkalmazásuk szabályairól szóló 9/2002. (III. 22.) KöM–KöViM együttes rendeletnek.

Az övezet **Mohács és a Sió torkolat közötti Duna-szakaszt és vízgyűjtő területét** foglalja magába a **Tolnai-Sárköz és Szekszárdi-dombság kistáj települések** területén, mely Tolna megye területén 13 települést érint: Alsónána, Alsónyék, Báta, Bátaapáti, Bátaszék, Decs, Mórág, Ócsény, Pörboly, Sárpilis, Szálka, Szekszárd, Várdomb.

Az OTrT övezetre vonatkozó előírása szerint a „Felszíni vizek szennyezésre érzékeny vízgyűjtő területén keletkező, illetve a vízgyűjtőn kívül keletkezett szennyvizek vízgyűjtő területre történő be- és kivezetéséről a kiemelt térség és a megyei területrendezési tervében intézkedni kell”. Az övezetre vonatkozóan tartalmaz előírást a hatályos megyei területrendezési szabályzat, melynek kiegészítése javasolt a 28/2004. (XII. 25.) KvVM rendeletre történő utalással. A technológiai határértéken túl a rendelet 2. melléklete meghatározza a szennyvizek befogadóba való közvetlen bevezetésére vonatkozó, vízminőség-védelmi területi kategóriák szerint meghatározott kibocsátási határértékeket is.

Kiemelten érzékeny felszín alatti vizek vízminőség-védelmi területe

Az övezetre vonatkozó OTrT-s szabály, hogy a terület övezetében bányászati tevékenységet a bányászati szempontból kivett helyekre vonatkozó szabályok szerint lehet folytatni. Kiterjedése, lehatárolása a 2003-ban elfogadott OTrT-hez képest jelentősen módosult, csökkent a sérülékeny vízbázisok védőterületének pontosítása miatt már csak **21 települést érint**. A felszín alatti vizek védelme különösen a Mecsek északi lejtőjénél és a Duna mentén szükséges. Felszíni szennyeződésekre erősen érzékeny egységek mindazon területek, ahol karsztosodott szilárd kőzetek mutatkoznak a felszínen, esetleg a felszínhez közel, vagy olyan laza porózus üledékek találhatóak a terepszinten, melyek egyben jó vízvezető és víztartó tulajdonsággal ismeretesek. Ilyen adottságú összefüggő területek elsősorban a Duna, valamint a Sió-Sárvíz mentén mutatkoznak, ahol a laza településű szemcsés üledékek nagy területi elterjedésben mutatkoznak. Nyílt karszt nem, de karsztosodásra alkalmas kőzet kizárólag **Váralja környékén** ismer. Laza üledékek elterjedése alapján a Tolnai homokhátság és a Sárköz területe is szennyeződésre érzékeny.

A hatályos megyei tervben összesen **47 települést** érint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezet, mely területnek kiterjedése a felszín alatti vizek minőségét érintő tevékenységekkel összefüggő egyes feladatokról szóló 33/2000.(III. 17.) Korm. rendelet 2/1. számú melléklete szerinti szempontrendszer alapján és az 1999-ben készített térképekre támaszkodva került lehatárolásra. Tolna megyében az övezetbe tartozó területek (meglévő és távlati változások) elsősorban **a Duna mentén, illetve a Sió, a Kapos és a Völgységi patak mentén**

találhatók. Ezek a víztározók kellő földtani védelem hiányában érzékenyek (porózus és sekély porózus), így fokozott védelmet igényelnek. **Karsztosodásra alkalmas kőzet Váralja** környékén ismert. A Dombóvár környéki és a Csibrák, Dúzs, Kurd településeknél kijelölt terület az új lehatárolásnál nem szerepel.

A 2001-ben készült környezetvédelmi program 10 sérülékeny üzemelő vízbázist sorolt fel a védelembe helyezés állapotának feltüntetésével (előzetesen kijelölt hidrogeológiai védőidom). A bonyhádi és a faddi vízbázis védőövezetét egy kft. és magántervező készítette, illetve a legtöbb becslés volt. Azóta a bonyhádi vízműkutat lezárták, mert veszélyeztette az első vízáadó rétegre települt déli-vízműt a Budapesti Vegyiművek Rt. Hidasi gyárában helytelenül tárolt hulladékból eredő klórbenzol-szennyeződés. A megyei terv a bonyhádi vízbázist nem tekintette sérülékenynek.

Sérülékeny környezetben üzemelő vízbázisok:

- a rétegvízre telepített Gerjeni, Faddi, Öcsényi, Mórágyi és Decsi,
- valamint a talajvízre telepített Tolnai, Szekszárdi és Kismórágyi vízbázisok.

A sérülékeny távlati, Duna menti parti szűrősű vízbázisok a Bölskei, Madocsai, Gerjen-Északi, Gerjen - Dombori, Fadd - Dombori, Bogyiszlói, Gemenc-Koppányi, Gemenc - Cimeföki, Batai.

A vízbázisok diagnosztikai felmérése ezen településeknél már elkészült, ezért a 2008. OTTrT módosításban a szennyeződésre érzékeny vízbázisok védőterületei szerepelnek és az alábbi települések érintettek: Alsónána, Kismányok, , Bata, Bataaszék, Bogyiszló, Bonyhád, Bölske, Cikó, Decs, Dunaföldvár, Dunaszentgyörgy, Fadd, Gerjen, Madocsa, Mórág, Nagymányok, Öcsény, Paks, Szekszárd, Tolna, Váralja.

Szennyeződésre érzékeny a megye vízkészletének jelentős részét adó dunai kavicsterasz és a Völgység patak kavicsteraszának vízbázisa.

A sérülékeny vízbázisoknál védelmet a fedőréteg megbontása esetén kell előírni, melynek szabályozását a településrendezési tervekbe kell beépíteni. A településeken ezen kívül az ivóvízkészlet védelme érdekében nem tervezhető veszélyes hulladék átmeneti vagy végleges elhelyezése, öntözővíz-kivétel céljára pedig a felszín alatti vízkészlet a jelenleginél nagyobb mértékben nem terhelhető. A Duna kavicsterasz menti területen lévő kistelepülések jelenleg még csatornázatlanok, így az elszikkasztott szennyvizek nagymértékben befolyásolhatják a talajvíz minőségét. Csatornázásukat, ill. a keletkező szennyvizek tisztítását mihamarabb javasolt megoldani. Minimum III. tisztítási fokozatú szennyvíztelepet lehet létesíteni. Mivel az érintett települések 2000 LE alattiak, egyedi szennyvíztisztító berendezéssel kell ezt megoldaniuk. melyet közműves szennyvízelvezető és -tisztító művel gazdaságosan el nem látható területekre vonatkozó Egyedi Szennyvízkezelés Nemzeti Megvalósítási Programról szóló 147/2010 (IV. 29.) Kormányrendelet szabályoz.

Ennek következtében a megyei övezet lehatárolását is korrigálni kell. Az OTTrT-ben szereplő övezet lehatárolásának alapja a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004 (VII. 21.) Kormányrendelet 2a. melléklete. A rendelet célja a felszín alatti vizek jó állapotának biztosításával és annak fenntartásával, szennyezésének fokozatos csökkentésével és megelőzésével, hasznosítható készleteinek hosszú távú védelmére alapozott fenntartható vízhasználattal, a földtani közeg kármentesítésével összefüggő feladatok (összhangban a vízkeret irányelvvel), jogok és kötelezettségek megállapítása.

A vízbázisok, a távlati vízbázisok, valamint az ivóvízellátást szolgáló vízi létesítmények védelméről szóló 123/1997. (VII.18.) Korm. rendelet határozta meg a vízbázisok biztonságba helyezésének folyamatát. A rendelet 50 főnél több személyt ellátó közcélú üzemelő, vagy távlati vízbázisok esetében kötelezően előírja védőidom, védőterület, védősáv kijelölését. A védőterületek kijelölésénél az 50 éves elérési idő a mérvadó, ezen belül viszont különböző védőzónákat, védőterületeket kell kijelölni, amelyeknek eltérő a védelmi funkciója. E zónák kijelölése is elérési időkön alapul (lásd következő táblázat).

Védőövezetek kijelölése elérési idő alapján (Forrás: 123/1997. (VII.18.) Korm. rendelet 2. számú melléklete)

Védőidom, védőövezet	Figyelembe veendő vízhozam		Elérési idő	Felszíni védőterület védőövezetei, zónái
	üzemelő vízbázisok	távlati vízbázisok		
Belső védőövezet	Max. napi	-	20 nap	Védőidom metszete a felszínen, de min. 10 m a vízkivételektől
Külső védőövezet	Max. havi	-	6 hónap	Védőidom metszete a felszínen, de minimum 100 m a vízkivételektől. (Ha nincs felszíni metszet, akkor nincs védőterület)
Hidrogeológiai védőövezet „A” zóna	Átlagos évi	Átlagos évi	5 év	Védőidom metszete a felszínen
Hidrogeológiai védőövezet „B” zóna	Átlagos évi	Átlagos évi	50 év	Védőidom metszete a felszínen
Hidrogeológiai védőövezet „C” zóna	Átlagos évi	Átlagos évi	Teljes vízgyűjtő	Felszín alatti vízgyűjtő idom metszete a felszínen

A védőterületek, védőzónák pontos kiterjedését diagnosztikai vizsgálatokkal támasztják alá, melyet ezután a főhivatali térképéhez igazítanak. Az elmúlt időszakban több diagnosztikai vizsgálat fejeződött be, ennek megfelelően a korábban becsült védőidomok kiterjedését pontosították. Az üzemelő vízbázisokról nem kaptunk adatszolgáltatást, de a rendelkezésre álló Vízgyűjtő gazdálkodási tervekből és egyéb előzményekből összegyűjtöttük a megyére vonatkozó adatokat. A vizek minőségével és állapotával a környezetvédelmi fejezet foglalkozik.

Sérülékeny vízbázis	Védelembe helyezés állapota	Elérési idő
Bonyhád	AQUAFILTER Kft. 1999. évi javaslata alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Decs	VITUKI 1996. évi becslése alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Fadd	Magántervező 1999. évi javaslata alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Fadd-Dombori üdülőtelep	Magántervező 1999. évi javaslata alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Gerjen	21 903/1990-es számú VIZIG határozat alapján kijelölt hidrogeológiai védőövezet	36 év
Kismórág	20 856-2/1997-es számú VIZIG határozat alapján kijelölt hidrogeológiai védőövezet	
Mórág	FTV 1984. évi javaslata alapján lehatárolt előzetes hidrogeológiai védőövezet	300 nap
Ócsény	VITUKI 1996. évi becslése alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Szekszárd	VITUKI 1999. évi javaslata alapján lehatárolt hidrogeológiai védőövezet	50 év
Tolna-Mózs-Fácánkerti	20 600/1991-es számú VIZIG határozat alapján kijelölt hidrogeológiai védőövezet	

Ivóvízbázisok biztonságba helyezése és biztonságban tartása

Az ivóvízbázis-védelmi program célja az ivóvíz termelés céljára kiépített vízművek környezetében és a jövőbeni emberi fogyasztásra szánt vízbázisok területén a jelenlegi állapot feltárása (diagnosztikai fázis), valamint az emberi tevékenységből származó szennyezések megelőzése, a természetes, jó vízminőség hosszú távú megőrzése (biztonságba helyezési fázis). Amennyiben a vízkivételt veszélyeztető szennyező forrást tárnak fel, hatásuk csökkentése vagy felszámolásuk egyéb intézkedések keretében történik.

A megyében érintett sérülékeny üzemelő vízbázisok: Attala, Fadd, Tolna, Gerjen, ezek közül Faddon valósult meg a vízbázis-védelmi beruházás, bár Tolna és Gerjen települések is rendelkeznek vízbázisaikra vonatkozó hidrogeológiai védőterületet kijelölő határozattal.

Távlati vízbázisok: Bölcse, Madocsa, Gerjen-észak, Gerjen-dél, Fadd-Dombori-Bogyiszló, ezeken a diagnosztikai munkák befejeződtek.

2015-ig megvalósuló intézkedések:

Bár ivóvízbázist nem veszélyeztet, Simontornyán a volt Bőrgyár felszámolását követően a gyár területén és környezetében a bőrgyár működése következtében a talaj és a talajvíz toxikus nehézfémekkel, alifás és aromás szánhidrogének, nitrát, szulfát és ammónia által szennyezett. A tényfeltárási dokumentáció elfogadásra került. Elkészítendő a műszaki beavatkozási terv a tényfeltárási határozatban „D” kármentesítési célállapotnak megfelelően.

2015-utáni feladat:

Simontornyán a műszaki beavatkozási tervet elfogadó határozatban előírtak szerint el kell végezni a kármentesítést.

A Kapos alegységen az Ivóvízbázis-védelmi Program végrehajtása folyamatban van.

Az alegység által érintett sérülékeny üzemelő vízbázisok: Attala, ahol még nem valósult meg a vízbázis-védelmi beruházás. Távlati vízbázis nincs.

A Kapos alegységen nincs olyan szennyezés, mely bizonyítottan veszélyeztet ivóvízbázist.

A megye legtöbb településén a vízellátás rétegvízből biztosított. A Duna menti településeknél, illetve a Geresdi-dombság vidékén és a Völgységben talajvízből látják el a lakosságot. A talajvizek között – fedőrétegük minősége és összetevőik miatt – különlegesen számítanak a Duna kavics teraszán fellelhető talajvizek. Erre a vízádóra telepített vízmű üzemel az alábbi településeken: Gerjen, Fadd, Dombori, Tolna, Szekszárd, Ócsény, Decs. Az ebből az anaerob rétegből termelt vizek nitrátot nem tartalmaznak, de a humán eredetű egyéb - egészségre nem ártalmas szennyezés jelző komponensei - pl.: klorid, szulfát ammónium, esetenként magasabb koncentrációt érnek el. Mivel ezen vizeknek az után pótlódását leginkább a 20 - 50 év alatt leszivárgó csapadék víz jelenti, ezért a kőzetekből kioldódó kalcium-magnézium sók következtében ezek a vizek általában igen kemények, sok esetben elérik, vagy meghaladják a 350 mgCaO/L értéket. Jellemző még az itt felszínre hozott vizek magas vas- és mangán tartalma, ezért ezeket a vizeket általában kezelni (vas-mangántalanítás) kell. Ezen a nagy kiterjedésű, és bő vízhozamú, jelentős távlati vízbázisként is kijelölt vízbázison kívül a Geresdi-dombság vidékén (Mórág, Kismórág) és a Völgységben (Bonyhád Déli Vízmű) található még talajvízre telepített termelő kutak. Ezeken a vidékeken a felszínre hozott víz tartalmaz adott mennyiségű nitrátot, de ennek mértéke az egészségügyi határértéket nem haladja meg, és gyakorlatilag nem is emelkedik.

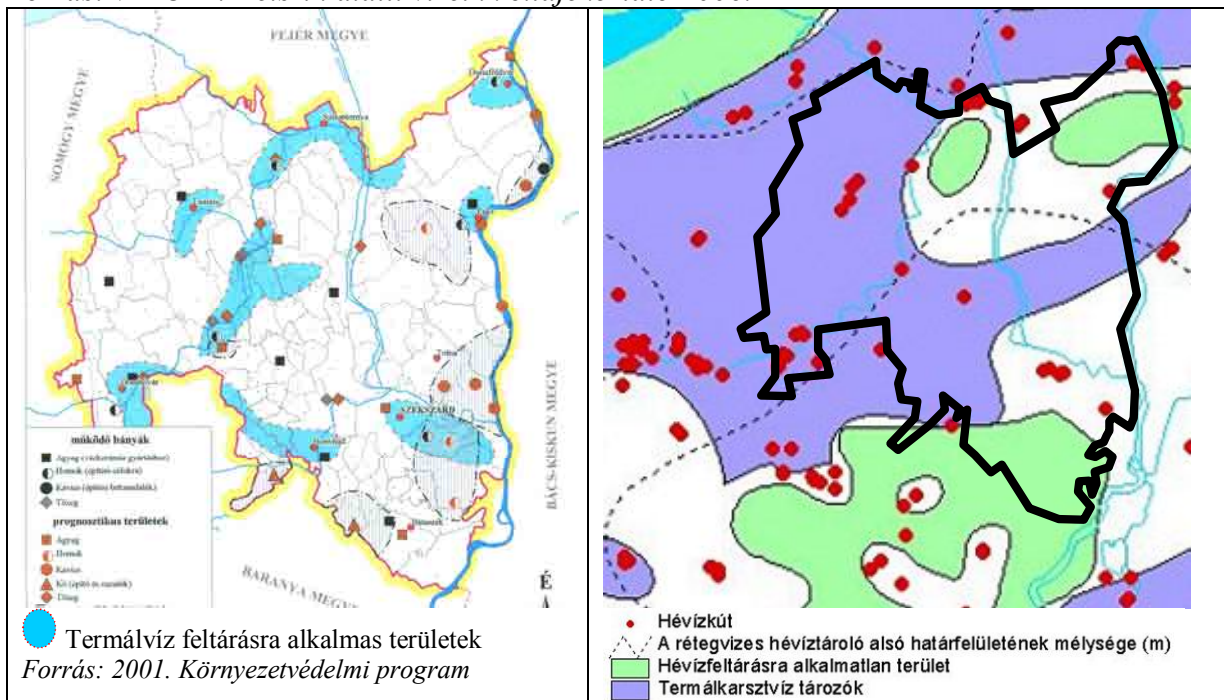
Egyéb felszín alatti vizek

Hévíz (termálvíz) az a rétegvíz, melynek hőmérséklete minimum 30 °C. A kedvező geológiai adottságoknak köszönhetően az ország területének 70 %-án feltárható az ismert képződményekből Ilyen hőmérsékletű víz. A megye környezetvédelmi programjában szereplő adatok szerint Tolna

megyében több terület is alkalmas hévíz feltáráásra. Tolna megyében a hévizek átlagos mélysége 250 m – 500 m között változik.

A feltárt hévízkutak több városban és községben található: pl. Dombóvár, Dunaföldvár, Paks, Simontornya, Szekszárd, Tamási, Tengelic, Attala és Hőgyész településein. A termálkutak elsősorban fürdővíz felhasználásúak vagy arra tervezik (Paks, Szekszárd), de ivásra és palackozásra is használják. 2001 óta új termálkút Paks, Hőgyész, Attala, Gyulaj, Kajdacs, Tengelic településeken létesült. Környezetvédelmi szempontból a fürdővíz célokra termelő kutaknál gond lehet a lehűlt sós vizek megfelelő elhelyezése (Dombóváron átmeneti tározás van). Előbbi vizeket nem lehet visszajuttatni a jogszabály szerint. A termál kutakkal kapcsolatban részletes leírás található az energiaforrás fejezetben.

Forrás: VITUKI: Felszín alatti vizeink c.tájékoztató 2006.

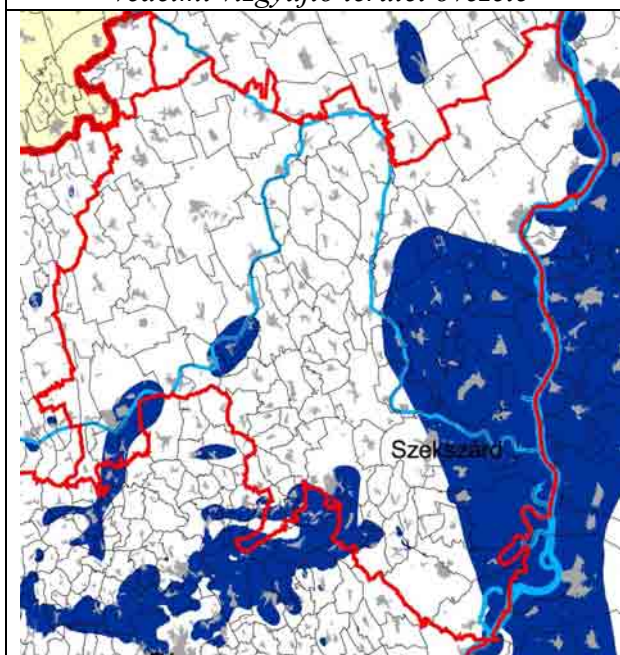
Az EU Víz-Keretirányelv, illetve az ennek megfelelő magyar szabályozás a felszín alatti vizek jó állapotának követelményeként írja elő, hogy a vízkivételek hatására nem következhet be az erőteljesen megváltoztatott áramlások okozta káros vízminőség változás, ezért visszajuttatási kötelezettség van érvényben.

Ásványvíz: szigorú vízminőségi kategóriának megfelelő ivóvíz, a vízminőségi határértékeket kormányrendelet határozza meg. Az Országos Gyógyhelyi és Gyógyfürdőügyi Főigazgatóság (OGYFI) engedélyezi ásványvíznek és gyógyvíznek. Magyarországon 120–130 ásványvízkút működik (208 elismert ásványvíz, és 222 elismert gyógyvíz van), ezek közül jó hatvan vizét töltik palackba, a megyében Attala, Dombóvár, Gyulaj és Kajdacs vizét palackozzák az elmúlt pár évben. A megyében 7 kút vizét nyilvánítottak gyógyvízzé, melyekre fürdők települtek. Ezek közül egyedül Dunaföldváron található minősített gyógyfürdő. Új hévízkútra épült fürdő nyílt Hőgyészen a Gr. Apponyi Kastélyszállóban és Tengelicen a Hotel Orchideában, Pakson pedig tervezik. A gyógyvizek fajtájuk szerint a megyében általában magas sótartalmú alkalikus vizek, a szódabikarbóna ionjait, vagyis nátrium-, és kloridos-hidrogén-karbonát-ionokat tartalmaznak, de jelentős a jód, fluorid és bromid tartalmuk is. Hatásos nőgyógyászati, mozgásszervi reumás betegségek, balesetek, csontok kezelésére, de ivókúrára is használják (kajdaci beathus), alkalmas a gyomor-, bélhurut, gyomorsavtúltengés, vagy légúti hurut kezelésére.

Ásványvíz- és gyógyvíz kutak (Forrás: OGYFI 2011.)

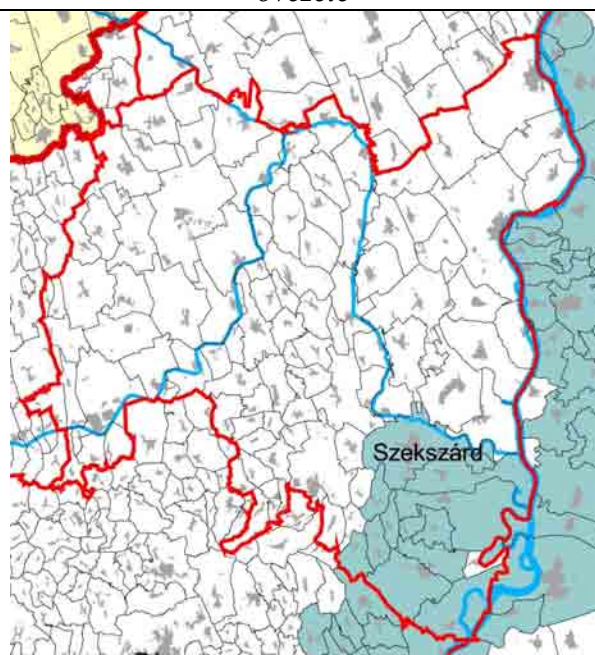
Település	Kút, forrás jelölése	Minősítési engedély száma (első)	Víz kereskedelmi elnevezése	Kémiai jelleg/felhasználási mód	Közzététel száma	Törzskönyvi nyilvántartás száma
Attala	Aqua-Attala I.	760-4/GYF/2007 (444/GYF/2001)	Attala	(Ca,Mg)HCO ₃ /palackozás	82/2008.(Eü.K.)	VII/267
Dombóvár	1. sz.	356-2/GYF/2006	-	(Ca,Mg)HCO ₃ /palackozás	-	VII/393
Dombóvár	D-3	24/OTH/2011	3. sz. Gunarasi gyógyvíz	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	15/2011.(Eü.K.)	VII/633
Dombóvár	D-5	880/OTH/2009 (549/GYF/1977-1)	5 sz. gunarasi gyógyvíz	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	48/2010.(Eü.K.8.)	VII/534
Dombóvár	D-2 kút	879/OTH/2009 (549/GYF/1977)	2.sz. gunarasi gyógyvíz	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	47/2010.(Eü.K.8.)	VII/533
Dunaföldvár	Strand	93/GYF/2001	-	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	26/2001(EüK10)Gyf	VII/238
Gyulaj	Kispusztai kút	340-3/GYF/2009	DÁM	(Ca,Mg)HCO ₃ /palackozás	31/2009.(Eü.K.14.)	VII/469
Hőgyész	K-11	483/GYF/2003	Klára gyógyvíz	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	-	VII/225
Kajdacs	Beathus	73-2/GYF/2007	Beathus-Aqua	Na(Cl,HCO ₃)/palackozás	-	VII/410
Paks	I. kút	899/OTH/2009 (34/GYF/1999)	-	NaCl /fürdés	54/2010.(Eü.K.8) OTH	VII/540
Paks	2. sz. kút	538/OTH/2010	-	NaCl/fürdés	-	VII/614
Tamási	Termálf.I. 1. sz.	962-2/OTH/2009 (74/GYF/1990)	-	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	132/2010.(Eü.K.20.)	VII/592
Tengelic	Orchidea termál	256/GYF/2005	Orchidea Tengelic	Na(Cl,HCO ₃)/fürdés	-	VII/372

Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi vízgyűjtő terület övezete

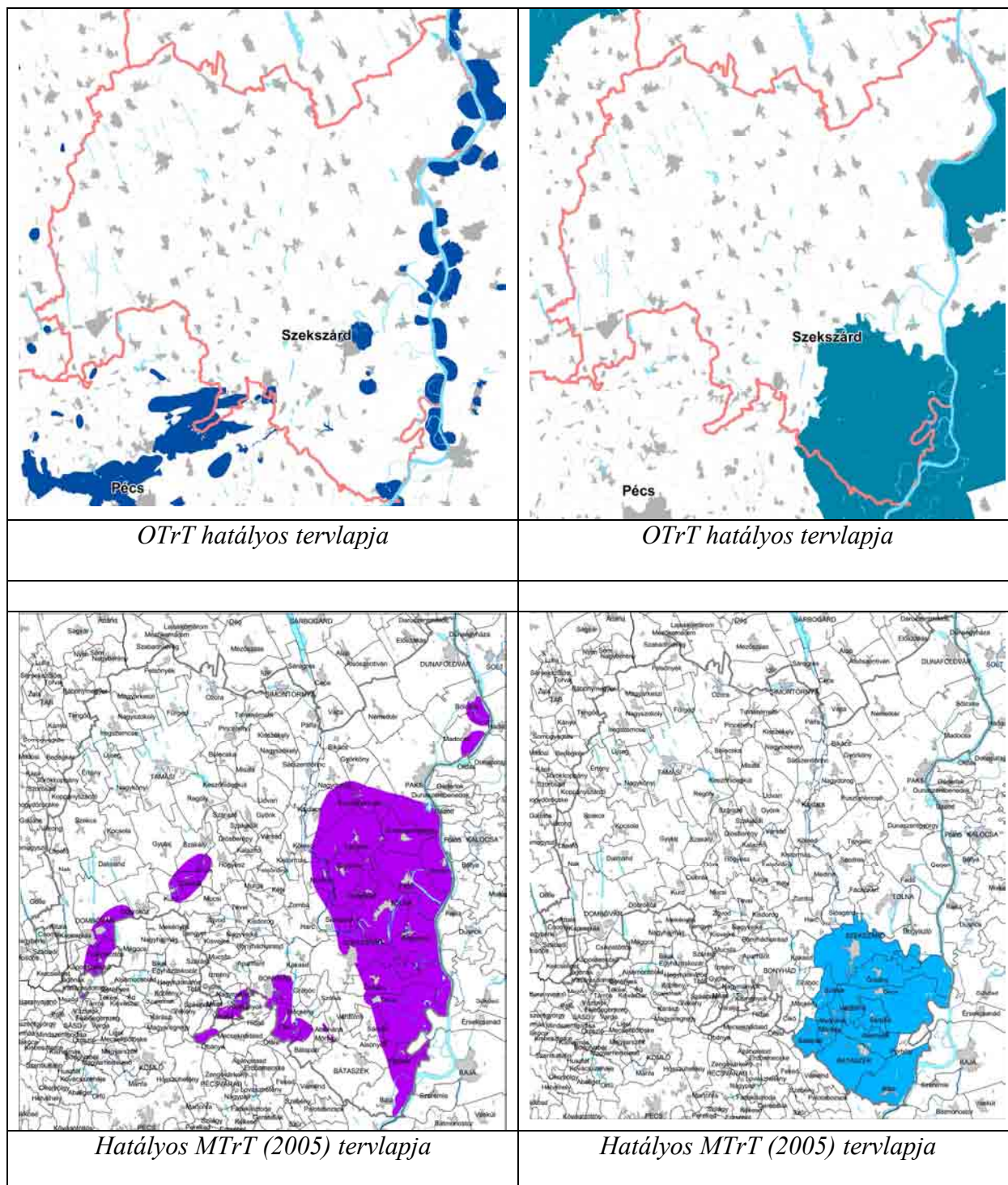

OTrT 2003-2008 között hatályos tervlapja

Felszíni vízminőség-védelmi vízgyűjtő terület övezete

OTrT 2003-2008 között hatályos tervlapja

3.16 ENERGIAELLÁTÁS

3.16.1 Villamosenergia-ellátás

Tolna megye villamosenergia-ellátása gyakorlatilag 100%-os, egy-egy lakást leszámítva mindenhol elérhető az elektromos áram. 2009-ben 117 112 db lakossági fogyasztó volt a megyében, ez a korábbi értékekhez képest (2000. év: 111 844 db; 2006. év: 116 253 db) kismértékű növekedést mutat. Az egy háztartási fogyasztóra jutó villamosenergia-felhasználás ellenben egyértelműen csökkenő tendenciát mutat (2000. év: 2 739 kWh; 2006. év: 2 658 kWh; 2009. év: 2 360 kWh).

Tolna megye (és az ország) energiaellátásának legfőbb eleme a megye egyetlen erőműve, a paksi atomerőmű. A paksi atomerőmű létesítése volt a XX. század legnagyobb ipari beruházása Magyarországon. Az atomerőmű névleges teljesítménye a teljesítménynövelés befejezésének köszönhetően már 2000 MW. Ezzel a magyarországi villamosenergia-termelésben meghatározó szerepet tölt be, annak több mint 40%-át adja. 2010-ben az erőmű négy blokkja összesen 15761 GWh villamos energiát termelt. (forrás: www.atomeromu.hu)

Az erőműhöz kapcsolódnak az országos villamosenergia-hálózat 400 kV-os távvezeték-hálózat Tolna megyét érintő szakaszai, ezek a következők:

- Paks-Albertirsa
- Paks-Pécs
- Paks-Sándorfalva

A hálózat elemeit a mellékelt réskép mutatja.

A térségi energiaellátást az E.ON biztosítja, 120 (132) kV-os távvezeték-hálózatával. Ennek elemei a következők:

- Paks-Tamási
- Paks-Dunaújváros
- Paks-Szekszárd
- Paks-Pécs
- Paks-Kalocsa
- Dombóvár-Tamási
- Dombóvár-Kaposvár
- Tamási-Sárbogárd

A megye területén a következő energiaellátást érintő fejlesztések várhatóak (forrás: E.ON):

- Dunaföldvár 132/22 kV-os transzformátorállomás, csatlakoztatás a Paks-Dunaújváros 132 kV-os távvezeték felhasításával (üzembe helyezés várhatóan 2011-ben)
- Tolna 132/22 kV-os transzformátorállomás, csatlakoztatás a Paks-Szekszárd 132 kV-os távvezeték felhasításával (tervezett nyomvonal)
- Hőgyész 132/22 kV-os transzformátorállomás, csatlakoztatás a Dombóvár-Tamási 132 kV-os távvezeték felhasításával (tervezett nyomvonal)
- Bátaszék 132/22 kV-os transzformátorállomás, csatlakoztatás a létesítendő Szekszárd-Mohács 132 kV-os távvezeték felhasításával (tervezett nyomvonal)
- Simontornya 132/22 kV-os transzformátorállomás, csatlakoztatás a Sárbogárd-Tamási 132 kV-os távvezeték felhasításával (tervezett nyomvonal)

3.16.2 Szénhidrogén-szállító vezeték hálózat

Tolna megyében a vezetékes gázzal való ellátottság mintegy 53%, 2009-ben ez 52 365 bekötött lakást jelentett. A bekötött lakások aránya a kilencvenes évek elejétől (1990. év: 9 337 db) az ezredfordulóig ugrásszerűen, több mint 30 000-rel nőtt, azóta ez a tempó kissé lelassult, de a rákötések folyamatosak. A fő gázszolgáltató a DDGÁZ (E.ON Dél-dunántúli Gázhálózati Zrt.).

Kőolaj- vagy földgáztermelés Tolna megyében nincs. A megyét két kőolajvezeték érinti, egy nemzetközi jelentőségű (Adria: Adriai-tenger – Százhalombatta - Ukrajna), egy térségi (Százhalombatta - Pécs, Dombóvár érintésével). Az adatszolgáltatóktól (FGSZ Zrt.-től MOL-tól) az adatokat a tervezők megkérték, a helyzetelemzés lezárásáig nem érkezett információ a szolgáltatók fejlesztési elképzeléseiről.

3.17 KÖZUTI, KERÉKPÁROS, VASÚTI, LÉGI ÉS VÍZI KÖZLEKEDÉS, MEGKÖZELÍTHETŐSÉGI VISZONYOK, KAPCSOLATI HIÁNYOK VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE

3.17.1 Közúti közlekedés

Nagytárségi, regionális kapcsolatok:

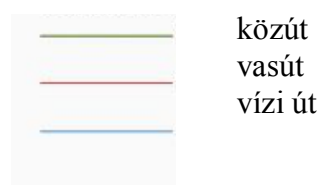
A 2004-ben készült Területrendezési Terv elfogadása óta a megyét érintő európai közlekedési folyosók a kijelölés szintjén nem változtak.

A „Helsinki folyosók” (TEN – T hálózat) közül továbbra is három érinti a megyét, az V. illetve az V/C, valamint a VII. Az V. folyosóból változatlanul csak a vasúti tengely (Budapest – Dombóvár – Gyékényes) halad át a megyén, a közúti (M7) nem. A VII. folyosó (a Duna) jelentőségét hangsúlyozza, konkretizálja a Duna – stratégia kidolgozása.

Óriási változás viszont a tervelözményhez képest, hogy a megye szempontjából pillanatnyilag legjelentősebb V/C folyosó (a Duna mellett észak-déli irányban, Budapest és a horvátországi tengerpart között) elemeként megvalósult az M6 autópálya Budapest és Pécs közötti teljes szakasza. Ennek következtében, különösen, hogy az M8, M9 Duna – hidak is megépültek, lényegesen javult a megye Duna menti sávjának a közúti elérhetősége. Szekszárd most kb. 1-1.5 óra alatt érhető el a fővárosból, ami lényeges változás a korábbi 2-2.5 órához képest.

A megyét érintő TEN-T hálózat

(vastag vonallal a prioritások)

A megye és a szomszédos országok közötti kapcsolat az elmúlt években:

- az M6 autópálya következtében észak-déli irányban sokat javult,
- az M9-es és M8-as Duna-hidakkal keleti irányban is jobb lett,
- Vas, Zala és Veszprém megye elérhetősége alapvetően nem változott, bár az M6 autópálya közvetlenül ezen megyék megközelítését is javítja,

- a Dél-dunántúli Régió (Somogy – Tolna – Baranya) belül Szekszárd és Pécs kapcsolata kiválóvá vált, továbbra is hiányzik viszont a közvetlen főúti összeköttetés Szekszárd és a másik megyeszékhely, Kaposvár között, és az alsóbbrendű hálózaton is változatlanul sok a kapcsolathiány.

Megyén belüli kistérségi kapcsolatok:

A megyében változatlanul öt statisztikai kistérség van:

- a Szekszárdi,
- a Paksi,
- a Dombóvári,
- a Bonyhádi,
- és a Tamási kistérség.

A **Szekszárdi kistérség** közlekedési pozíciója az elmúlt években, a gyorsforgalmi utak kiépülésének köszönhetően (azáltal, hogy itt található az M6 az M9 megépült szakaszával), sokkal kedvezőbbé vált. Ennek ellenére öt település (Báta, Fácánkert, Felsőnána, Murga) még mindig zsák település, bár ez ma már nem jelent feltétlenül hátrányos helyzetet, különösen, hogy e települések többsége azért főutak közelében helyezkedik el, és a csendes, természet-közeli környezet adottsága az elmúlt években jelentősen felértékelődött. Bogyiszló viszont kikerült a zsák települések közül, új útkapcsolatot kapott az M9-hez.

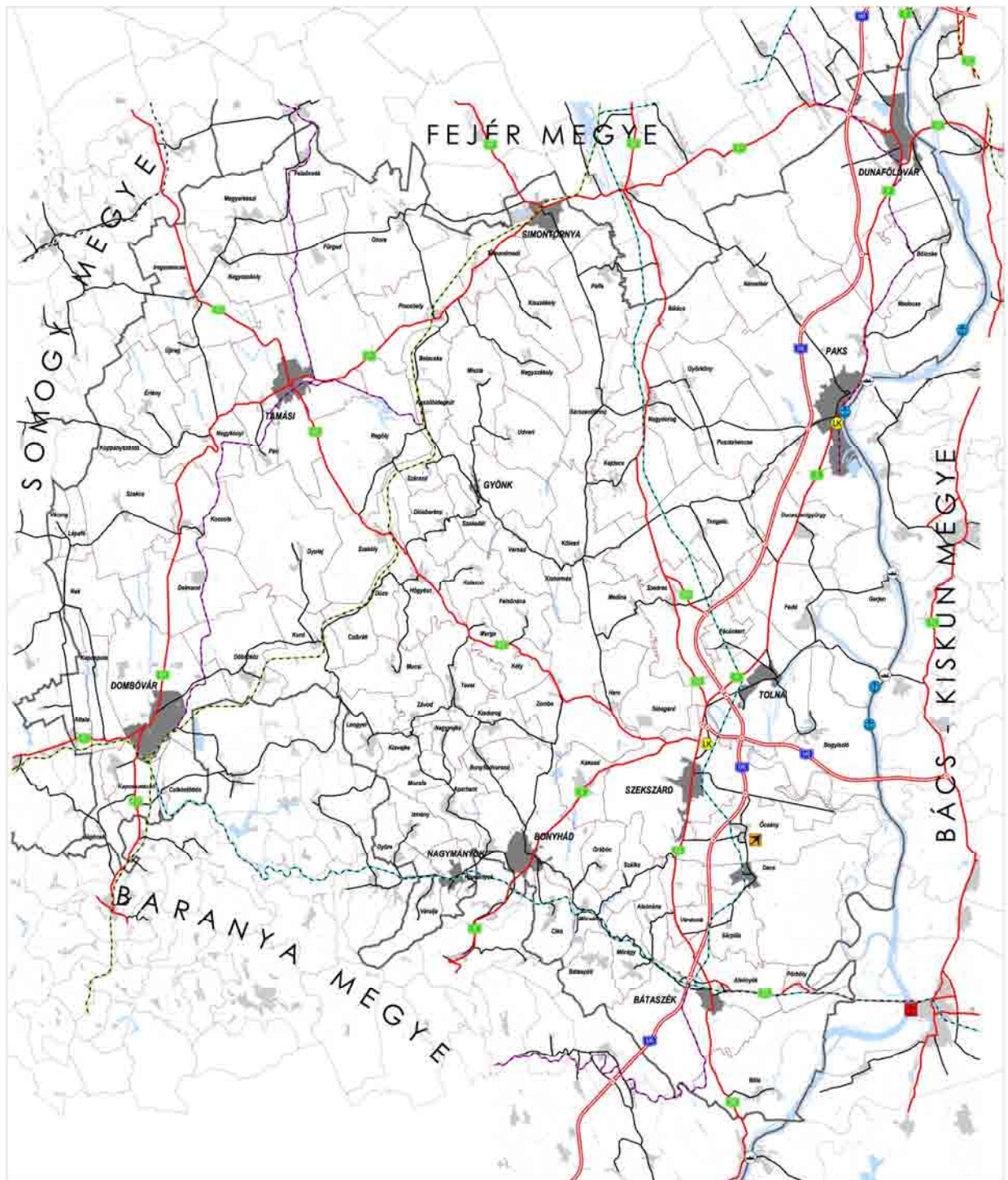
A **Paksi kistérségben** az észak-déli kapcsolatok hasonlóan kedvezően alakultak. A kistérség keresztirányú közlekedése viszont továbbra is a nem túl jó állapotú alsóbbrendű utakon keresztül valósul meg. Nem valósultak meg a korábban tervezett település összeköttetések (Györköny-Bikács, Pusztahencse-Tengelic, Sárszentlőrinc-Kisszékely), ahogy a paksi városi elkerülő körgyűrű sem.

A Dél-dunántúli Régió mértani középpontjában elhelyezkedő **Dombóvári kistérséget** az elmúlt évek jelentősebb közlekedésfejlesztései nem érintették. Változatlanul kimondottan rossz a kapcsolata a megye keleti részével, meglehetősen jó viszont a szomszédos megyeszékhellyel, Kaposvárral.

A **Bonyhádi kistérséget** szintén elkerülték az elmúlt évek közlekedésfejlesztései. A közúthálózati adottságok jelenleg is elmaradnak az országos átlagtól. A kistérség keleti szélén É-D irányban áthaladó 6sz. főút forgalmát kedvezően befolyásolta (csökkentette) az M6 megépülése. A mellékúthálózat legnagyobb szerkezeti problémája továbbra is a településközi kapcsolatok hiánya, a sok zsáktelepülés (Cikó, Bátaapáti, Izmény, Kismányok, Nagyvejke Mórág, Gráboc, Váralja). A helyzetet súlyosbítja, hogy ezek a települések nem a főúthálózati sávokban, hanem rosszabb minőségű mellékutak mentén helyezkednek el.

Tamási kistérségét sem érintették az elmúlt évek közlekedésfejlesztései. A közúthálózati adottságok szempontjából továbbra is a kistérséget átlósan átszelő két főút (65sz. és 61sz.) a meghatározó. A mellékúthálózat itt is a megyére általában jellemző hiányosságokkal bír. A települések több mint harmada zsák település.

A megyében az elmúlt években egyértelműen erősödött a kistérségek közötti különbség, keletről nyugat felé haladva romlanak a közúti közlekedési adottságok (vagyis a nyugati területek helyzetén javítottak a gyorsforgalmi úthálózati elemek).

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

KÖZLEKEDÉSI HÁLÓZATOK ÉS LÉTESÍTMÉNYEK

JELMAGYARÁZAT

- Gyorsforgalmi út
- Főút
- Mellékút
- A tervezés során várható áruautóforgalom helyzeti rétegzési módú országos főúthálózat vasútvonal
- Egyéb országos főúthálózat vasútvonal

- - - Vasúti mellékvonal
- Keskeny nyomtávú vasútvonal
- Megszűnt vasútvonal
- Gyorsforgalmi úton, főúton és vasúti főúthálózatán meglévő híd
- Gyorsforgalmi úton lévő csomópont

- ✘ Kereskedelmi (nemzetközi) repülőteremmel fejlesztendő repülőter
- Nemzetközi és országos jelentőségű közforgalmi kikötő
- ⊕ Tervezett közforgalmi kikötő
- ⊕ Kompátkelőhely
- ⊕ Tervezett jelentőségű logisztikai központ

MEGÁLTÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGÁLTÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Pusztós Irma
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Lopata József

TERVEZŐ:
Heckenroth Judit

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

2011. évről

3.17.2 Közúthálózat

A megye közúthálózata lényeges változáson ment át a 2004-ben készült megyei terv elfogadása óta. Jelentős közlekedésfejlesztések történtek, igaz, gyakorlatilag csak a gyorsforgalmi úthálózattal kapcsolatban. Míg a tervelőzmény idején az egyik legnagyobb gondot a nemzetközi és országos úthálózati kapcsolatok hiánya, illetve szűk keresztmetszete jelentette, mára ezt a problémát a megyén áthaladó gyorsforgalmi utak orvosolták. A megye úthálózati adatait vizsgálva ugyanakkor látható, hogy a közúthálózat többi eleme lényegében nem bővült. A megyét érintő főúthálózat kétharmada észak-déli irányú, a kelet-nyugati kapcsolatok sokkal gyengébbek. Továbbra is problémát okoz, hogy a településeket összekötő mellékút hálózat hiányos, sok a zsák település.

A megyét jelenleg az alábbi országos utak érintik:

gyorsforgalmi utak:

M6:	Budapest (M0) - Dunaújváros - Szekszárd - Bóly - Ivándárda térsége - (Horvátország) (a TEN-T hálózat része)
M9:	Szombathely térsége (M86) - Püspökmolnári térsége - Zalaegerszeg térsége - Nagykanizsa - Inke térsége - Kaposvár - Dombóvár - Szekszárd térsége - Szeged (M5) (az M86 és az M7 közötti szakasz a TEN-T hálózat része)

főutak:

6. sz. főút:	Budapest - Dunaújváros - Szekszárd - Pécs - Barcs - (Horvátország)
52. sz. főút:	Kecskemét (5. sz. főút) - Solt - Dunaföldvár (6. sz. főút)
55. sz. főút:	Szeged (5. sz. főút) - Baja - Bátaszék (M6)
56. sz. főút:	Szekszárd (6. sz. főút) - Mohács - Udvar - (Horvátország)
61. sz. főút:	Dunaföldvár (6. sz. főút) - Dombóvár - Kaposvár - Nagykanizsa (7. sz. főút)
611. sz. főút:	Dombóvár térsége (61. sz. főút) - Sásd (66. sz. főút)
63. sz. főút:	Tolna (6. sz. főút) - Sárbogárd - Székesfehérvár (M7)
631. sz. főút:	Szedres elkerülő út (M6 – 63. sz. főút)
65. sz. főút:	Szekszárd (6. sz. főút) - Tamási - Siófok (7. sz. főút)

továbbá:

73 db. bekötőút és
18 db. állomási út.

A megye úthálózatának jellemzői:

a közúthálózat hossza: 1169 km
ebből:

gyorsforgalmi út: 86.5 km (korábban 0) 7.4%
I. rendű főút: 78.4 km (érdemben nem változott) 6.7%
II. rendű főút: 236.7 km (korábban 230 km) 20.3%
mellékút: 766 (korábban 763 km) 65.6%

Az országos forgalomszámlálási adatok szerint az átlagos forgalom 2009-ben (még az M6 nélkül) 2397j/nap volt, az országos átlag 70%-a.

Az OTrT a megyét érintő főutakon az alábbi településelkerüléseket tervezi:

55. sz. főút:	Bátaszék, Alsónyék, Pörböly, Csávoly, Felsőszentiván, Tataháza, Mélykút, Mórahalom
61. sz. főút:	Dunaföldvár, Cece, Simontornya, Pincehely, Dombóvár, Iharosberény, Nagykanizsa
611. sz. főút:	Dombóvár, Kaposszekeső, Vásárosdombó, Sásd
63. sz. főút:	Nagydorog, Bikács, Cece, Sárbogárd
65. sz. főút:	Tamási, Ságvár

3.17.3 Vasúti közlekedés

Az országos törzshálózati, regionális és egyéb vasúti pályákat felsoroló 168/2010. Kormányrendelet alapján a megyét az alábbi közforgalmú vasútvonalak érintik.

Országos törzshálózati vasútvonalak:

Ezen belül:

A transzeurópai vasúti hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonalak:

- 40 Budapest - Pécs
- 41 Dombóvár - Gyékényes - (Horvátország)

A nem a transzeurópai vasúti hálózat részeként működő országos törzshálózati vasútvonalak:

- 42 Dunaújváros - Paks
- 46 Rétszilas - Bátaszék
- 50 Dombóvár - Bátaszék
- 154 Bátaszék - Baja - Kiskunhalas

A rendelet az egyéb vasútvonalak címszó alatt megnevezi az alábbi vonalakat is:

- 49 Tamási - Lepsény
- 48 Tamási - Gyöng - Keszőhidegkút

Hivatalosan tehát ez utóbbi két vonal is létezik még, gyakorlatilag azonban olyannyira megszűntek, hogy nagyrészt a vágányokat is felszedték már. A rendelet törzshálózati vonalként nevezi meg a Dunaújváros-Paks vonalat, de 2009 decemberében ezt a vonalat is megszüntették.

A TEN vasúti hálózat megyét érintő szakaszain (V. Budapest – Dombóvár – Gyékényes) lényeges fejlesztések nem történtek, a Budapest – Dombóvár – Pécs – Magyarbóly vonal korszerűsítése még várat magára, az elvileg 120km/h sebességű Budapest – Pécs szakaszon számos korlátozott sebességű szakasz található, nem beszélve az elvileg is csak 80km/h sebességű Pécs-Magyarbóly szakasról.

A többi vasútvonal jellemzője jelenleg is, hogy egyvágányú, nincs villamosítva, műszaki állapota kedvezőtlen.

A kistérségek közül a vasúti közlekedés szempontjából a Dombóvári kistérségnek vannak a legjobb adottságai. A megye legnyugatabbi kistérségének központja, Dombóvár, regionális vasúti csomópont is. A várost két transzeurópai vonalon kívül egy törzshálózati vasút is érinti. A legkedvezőtlenebb helyzetben (ebből a szempontból is) a Bonyhádi kistérség van, hiszen mindössze egy vasútvonal halad át a terület déli részén, és ez is csak néhány települést érint.

A megye kiemelkedő értéke a jelenleg is működő gemenci kisvasút.

3.17.4 Kerékpáros közlekedés

A megyében az elmúlt időszakban is létesültek kerékpárutak/sávok, főleg a nagyobb forgalmú utak települési átkelési szakaszai mentén. Összefüggő megyei kerékpárút hálózat azonban még mindig nem alakult ki.

A legfontosabb megépült szakaszok Dunaföldváron, Pakson, Szekszárdon (a 6sz. főút mentén), Dombóvár, Attala területén (a 61sz. főút mentén, a Gunaras-Dombóvár-Szőlőhegy-Kapospula-Alsóhetény-Nak-Lápafő-Várong kistérségi kerékpárút részeként), Tamásiban (a 65sz. főút mentén), és még néhány rövid, mellékúti szakaszon vannak. Kerékpárút vezet át a Bajai és a Dunaföldvári hídon is. Kerékpárútként hasznosították a Lepsény-Dombóvár vasútvonal felhagyott szakaszának egyes részeit is.

A megyét az OTrT-ben kijelölt országos kerékpárút törzshálózati vonalak közül az alábbiak érintik:

62. Sió völgyi kerékpárút:

- Fajsz - Szekszárd - Sióagárd - Kölesd - Sárszentlőrinc - Simontornya - (61. Közép-magyarországi kerékpárút Simontornya és Tolnanémedi közötti szakasza) - Tolnanémedi - Siófok

72. Külső-somogyi kerékpárút:

- Szántód - Köröshegy - Tamási - Hőgyész - Bonyhád - Mecseknádasd - Pécsvárad - Pécs - Újpetre

74. Kaposmente kerékpárút:

- Nagyatád - Segesd - Nagybajom - Kaposmérő - Kaposvár - Taszár - Dombóvár - Kurd - Hőgyész

3.17.5 Vízi közlekedés

A vízi közlekedés területén a Duna, mint nemzetközi (VI.c. besorolású, a megyei szakaszon hajóút szűkületekkel akadályozott) vízi út által nyújtott lehetőségek változatlanul kihasználatlanok. A folyam a nagy tömegű, ömlesztett árufuvarozás szempontjából viszonylag jelentős tranzit-forgalmat bonyolít le, személyszállítás, turisztikai forgalom tekintetében azonban egyelőre elhanyagolható jelentőségű. A VII. TEN – T folyosó jelentőségét most hangsúlyozza, konkretizálja majd a Duna – stratégia kidolgozása. A Duna-szakasz rendezése (addig) egyelőre még várat magára.

A keselyűsi duzzasztómű hatására a Sió a Dunától Sióagárdig az év nagy részében hajózható, IV. osztályú vízi út.. A további szakaszokon a Sió csak a balatoni vízleeresztés idején hajózható, akkor is csak kisebb testű hajókkal, egyébként a közlekedést a siófoki híd szűk hídnyílása is nehezíti. A megye többi vízfolyása nem hajózható.

A megye területén három híd biztosítja a Dunán való közúti átkelést, a Dunaföldvári híd (52sz. főút), Szekszárdi híd (M9), és a Bajai híd (55sz. főút). A hidakon kívül 4 térségi jelentőségű kompátkelő is működik, Pakson, Gerjennél, Domborinál, és Dunaszekcsónél.

Fontosabb kikötők változatlanul Dunaföldvárnál, Paksnál, Fadd-Domborinál és Bogyiszlón vannak.

A megye vízfolyásai közül az OTrT-ben továbbra is a nemzetközi és országos jelentőségű vízi utak

között szerepelnek:

Duna (nemzetközi vízi út)	1641-1433	VI/C
Sió-csatorna	121-23	IV/időszakosan
		(Kizárólag az olyan balatoni vízeresztések időszakában hajózható, amelyet a Hajósoknak Szóló Hirdetményben közzé tesznek.)
Sió-csatorna	23-0	IV

A megye települései közül az OTrT Szekszárdot jelöli ki közforgalmú nemzetközi és országos jelentőségű kikötő helyszínéül.

3.17.6 Légi közlekedés

A légi közlekedésben betöltött szerepét tekintve az Ócsényi repülőtér helyzete az elmúlt időszakban nem változott. A repülőtér az ország legnagyobb sportrepülőtere. A füves leszállópályán hazai és nemzetközi jelentőségű rendezvényeket is tartanak (hólégballon verseny, sportrepülés).

Az Ócsényi repülőtér változatlanul a kereskedelmi (nemzetközi) repülőtérre fejleszhető repülőterek között szerepel az OTrT-ben.

3.18 HONVÉDELEM

3.18.1 Honvédelmi területek

A hatályos megyei területrendezési terv 3/13.sz. melléklete a Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület övezetét tartalmazza. Az övezet a honvédelmi területeken kívül kijelölte a Paksi Atomerőmű veszélyeztetettségi zónáit is.

Az OTrT 2008-as módosítása új övezeteket vezetett be:

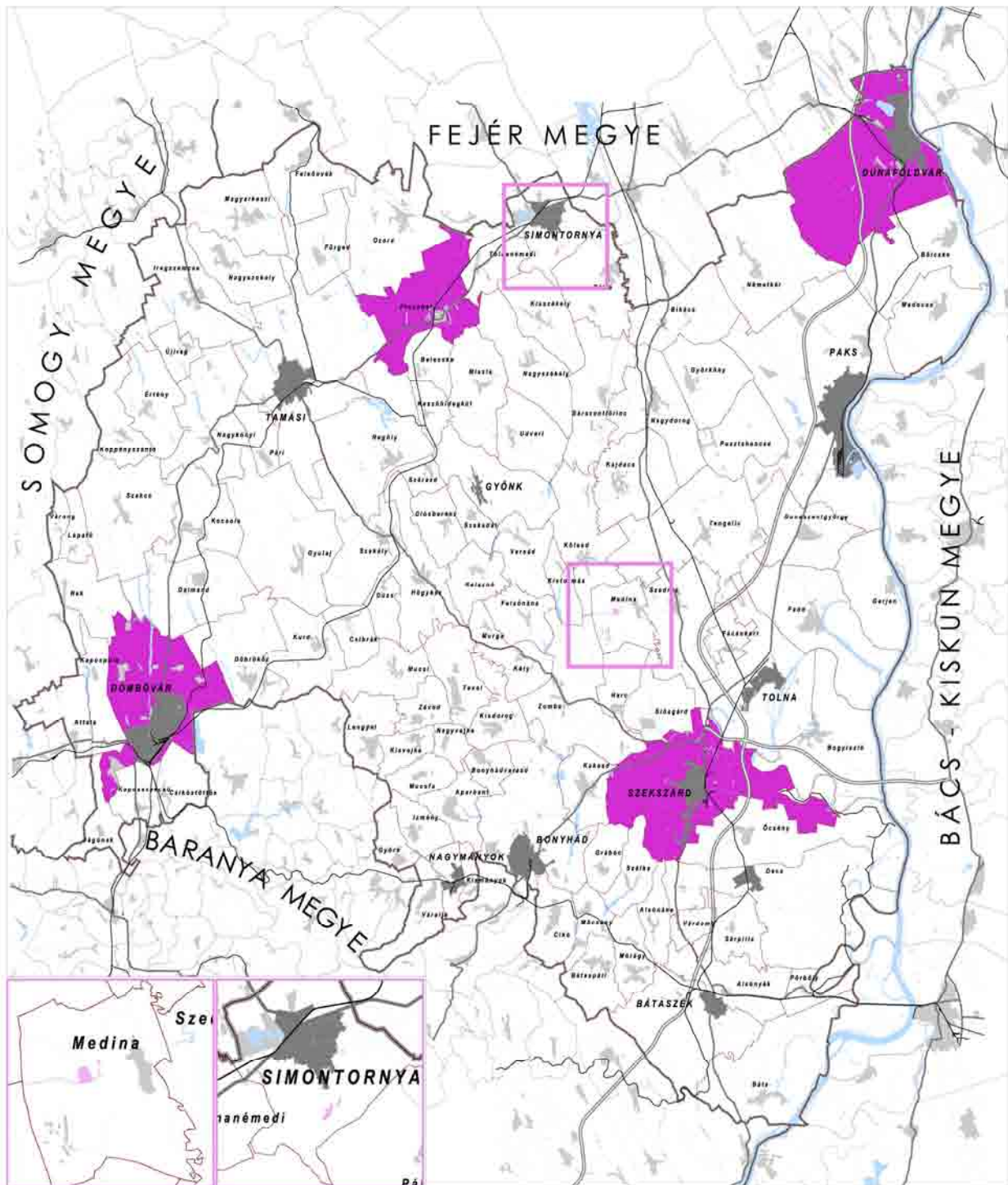
- kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület;
- honvédelmi terület.

A kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület által érintett településeket az OTrT 3/11.sz. melléklete kijelölte. Tolna megye területén Simontornya és Medina érintett az övezet által.

A megyei területrendezési terv feladata a Honvédelmi Minisztérium adatszolgáltatása alapján a két övezet által érintett területek kijelölése.

A Honvédelmi Minisztérium Fegyverzeti és Hadbiztosági Hivatala adatszolgáltatása alapján Tolna megye területén a következő települések és területek érintettek az országos és térségi övezet által:

Kiemelt fontosságú honvédelmi területek						
Fsz	Település neve	Objektum megnevezése	Hrsz	alátörés	ha	nm
1.	Medina	Laktanya	037	10	15	7464
2.	Medina	Terület	041	2	0	6062
3.	Medina	Út	039	2	3	8398
4.	Simontornya	Lőtér	087	5	10	6257
5.	Simontornya	Lőtér	087	3	2	2890

TOLNA MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV MÓDOSÍTÁSA

VIZSGÁLAT

**KIEMELT FONTOSAGÚ MEGLÉVŐ HONVÉDELMI TERÜLET
HONVÉDELMI TERÜLET ÁLTAL ÉRINTETT TELEPÜLÉS**

JELMAGYARÁZAT

- Kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület
- Honvédelmi terület által érintett település

MEGALÁZÓ:
TOLNA MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

MEGALÁZÓ KÉPVISELŐJE:
Dr. Puskiás Irmán
a megyei közgyűlés elnöke
Palkó Sándor
megyei főépítész

GENERÁLTERVEZŐ:
KÖRNYEZETTERV KFT.

KÉPVISELŐJE:
Dr. Laposi József

TERVEZŐ:
László Tibor
IR 01-5041
Környezetterv Kft.

Honvédelmi területek						
Fsz	Település neve	Objektum megnevezése	Hrsz	alátörés	ha	nm
6.	Dombóvár	Átjátszó állomás	1971	2	0	1025
7.	Dunaföldvár	Átj. állomás	6121		0	6953
8.	Dunaföldvár	Terület (Ltp.elid.maradt)	0626	2	0	8566
9.	Pincehely	Átj.állomás+út	2774		0	9797
10.	Szekszárd	Megyei hadkieg.P-ság	1773	1	0	1070

Az adatszolgáltatásból tisztázandó, hogy a Medina-terület és Dunaföldvár-terület megnevezésű objektumok honvédelmi rendeltetésűek-e vagy csak a minisztérium kezelésében lévő ingatlanok.

4. A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁS VIZSGÁLATA A TÉRSÉGI TERÜLETFELHASZNÁLÁSI KATEGÓRIÁK FIGYELEMBEVÉTELÉVEL

A módosított Országos Területrendezési Terv szerint országos, illetve kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák használhatók.

A 2003. évi XXVI. törvény 5. § (1) bekezdés szerint:

- (1) Országos területfelhasználási kategóriák a következők:
 - a) legalább 1000 ha területű térségek:
 - aa) erdőgazdálkodási térség
 - ab) mezőgazdasági térség
 - ac) vegyes területfelhasználású térség
 - ad) települési térség
 - b) területi korlát nélkül ábrázolt térségek:
 - ba) vízgazdálkodási térség
 - bb) építmények által igénybevett térség
 - bc) települési térség
- (2) Kiemelt térségi és megyei területfelhasználási kategóriák a következők:
 - a) legalább 50 ha területű térségek:
 - aa) erdőgazdálkodási térség
 - ab) mezőgazdasági térség
 - ac) vegyes területfelhasználású térség
 - b) legalább 10 ha területű térségek:
 - ba) városias települési térség
 - bb) hagyományos vidéki települési térség
 - c) területi korlát nélkül ábrázolt térségek:
 - ca) vízgazdálkodási térség
 - cb) építmények által igénybevett térség

A hatályos területrendezési terv elfogadása (2004) óta a területhasználatban alapvető változás nem következett be, de azok a folyamatok, irányok, amelyeket a területrendezési terv meghatározott kedvező módon érvényesültek.

A hatályos terv Tolna megye erdősülttségéhez képest jelentős nagyságrendű erdőtelepítést javasolt főleg a Dél-Mezőföld homokosabb, kevésbé jó minőségű talajaira, valamint az ún. zárványterületekre, az erdők által körbevett mezőgazdasági területre, ahol a jelentős mértékű vadkár következtében amúgy is kétséges a magas színvonalú, eredményes szántóföldi művelés. Az elmúlt öt évben kismértékben nőtt az erdő Tolna megyében. 2002-ben 63.800 ha, 2009-ben 66.000 ha erdőt tartott nyilván a statisztika. A számok ismeretében elmondhatjuk, hogy az erdőgazdálkodási térség kismértékű növekedése a megyében folyamatos.

Tolna megye területhasználatának legmeghatározóbb eleme a mezőgazdasági térség. A hatályos megyei terv az akkori országos terv alapján kül- és belterjes mezőgazdasági területet különböztetett meg, amely a 2008-as OTrT módosítás után megszűnt és csak mezőgazdasági térséget tartalmaz a törvény.

Tolna megye mezőgazdasági területe, amint az a vizsgálatainkból is kiderül meghatározó nagyságrendű, bár kismértékben, de csökkent egyrészt az új erdőterületek révén, csökkent másrészt a települési területek növelése révén, illetve a különböző közmű, közlekedési és egyéb infrastruktúra hálózatait, fejlesztéseket is kismértékben csökkentették a mezőgazdasági térséget.

Az OTrT is csökkentette a mezőgazdasági területet részben az erdősítéssel, részben a vegyes területfelhasználású térség kategória alkalmazásával. (A hatályos megyei területrendezési terv nem alkalmazta a vegyes területfelhasználású térség kategóriát.)

A vegyes területfelhasználású térséget a tényleges vizsgálat során nehéz felmérni, azonosítani. Valójában ez a térségi kategória csak területrendezési tervben követhető nyomon, mert a településrendezési tervekben mezőgazdasági terület, erdőterület települési területfelhasználási egységbe kell sorolni a vegyes területfelhasználású térséget, amelyben települési (lakó) terület is kijelölhető.

Tekintettel a fentiekre és arra, hogy a hatályos terv nem használta ezt a kategóriát, a vegyes területfelhasználású térség változásának értékelése mélyebben nem végezhető el.

Az bizonyos, hogy az OTrT – az előzőnél jóval pontosabb – erdősítési javaslata következtében a tervezés során célszerű élni azzal a lehetőséggel, hogy mind az erdőgazdálkodási térséget, mind a vegyes területfelhasználású térséget a megyei és a helyi (települési) adottságok jobb érvényesítése miatt a törvényben meghatározott 75%-os nagyságrend körül határozzuk meg.

A településrendszerben, a települési térségben kisebb változások következtek be, ezeknek azonban a térszerkezetre gyakorolt hatásuk önmagában csekély, illetve fokozatosan válhat érzékelhetővé. Kismértékben növekedett a települési térség és 2009-ben két település Gyöngyös és Nagymányok kapott városi rangot, így nőtt a városias települési térség területe.

A megye területfelhasználására és térszerkezetére a legnagyobb léptékű változást az építmények által igénybe vett térség kategóriában az M6-os gyorsforgalmi út megépítése jelentette, 2010-re – több szakaszban – elkészült az autópálya Tolna megyei szakasza is. A Nemzetközi közlekedési hálózat részét képező autópálya a Duna-völgyben észak-déli irányban a megye legfejlettebb részén épült ki.

Az új pálya területfejlesztő hatása így elsősorban a fejlett területen jelentkezik, ez további fejlesztéseket jelent a Duna mentén, ugyanakkor pedig a megye többi területe – az M9-es kiépüléséig – fejlesztő erő nélkül marad továbbra is.

Most a legfontosabb az arányos területhasználat szempontjából a középső kelet-nyugat irányú tengely kiépítése, amelyet a megyei területrendezési terv csak térségi jelentőségű mellékútként tud meghatározni, valamint a megye nyugati oldalán az OTrT-ből törölt M65-ös gyorsforgalmi út helyett az OTrT-ben tervezett főutak megvalósítása és az M9-es gyorsforgalmi út Szekszárd – Dombóvár, illetve Dombóvár – Kaposvár közötti szakaszának kiépítése.

5. A TÁJ TERHELÉSÉNEK ÉS TERHELHETŐSÉGÉNEK MEGHATÁROZÁSA

Tolna megye tájhasználatára alapvetően a mező- és erdőgazdasági használat, termelés jellemző, ám ennek ellenére természetvédelmi, tájképvédelmi, vízgazdálkodási, vízvédelmi és turisztikai szempontból kiemelhetők olyan tájegységek, tájtípusok, amelyek érzékenysége, terhelhetősége eltér a hagyományos mezőgazdasági tájhasználattól.

A megye tájterhelhetőségét az eltérő természeti adottságok az ökológiai természetvédelmi érzékenység és a hagyományos tájhasználat alapján a következő tájtípusokra osztjuk fel:

- Folyó-menti táj,
- Dombvidéki - Mezőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Erdőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Borvidéki táj.

Folyó-menti táj

A folyó-menti táj a Duna-folyó hullámtere, ártere, a folyó menti alacsony térszínű, zömmel mezőgazdasági hasznosítású terület. Jellemző a Duna-völgyi folyó-menti tájra a holtágak, mélyebb fekvésű vizes élőhelyek, természetes és természetközeli tájrészletek gazdagsága.

A folyó-menti táj területén fontos a felszíni vizek védelme, a holtágak többfunkciós – élővíz jellegét megőrző – vízgazdálkodása, az árvízvédelem. Figyelembe kell venni, hogy a nagyvízi meder természeti területnek minősül. A hullámtéri területek és az azokhoz szervesen kapcsolódó természetközeli élőhelyek ökológiai folyosóként az ökológiai hálózat kiemelt jelentőségű részei.

A Duna-Dráva Nemzeti Park a Duna-folyó mentén, a Sió-csatorna torkolatától délre valamennyi védelemre érdemes vízfelületet, holtágat, természetközeli területet védelem alá helyezett és összefüggő természetvédelmi területet alakított ki. Az összefüggő, folyamatos ökológiai rendszer, amely a Duna part mellett kiterjed a kisebb patak völgyekre, erdőterületekre rendkívül változatosá teszi, gazdagítja Tolna megye tájhasználatát.

A Duna-folyó menti táj és a patak völgyek táji terhelhetőségének meghatározó prioritásai a vízminőségvédelem, árvízvédelem, a táj- és természetvédelem és az öko-, valamint vízi turizmus. Különösen a Duna part, valamint a gyönyörű környezetben lévő holtágak turisztikai jelentőségét kell kiemelni.

Az elmúlt években a Duna menti települések a Gemenc Rt. és a Duna-Dráva Nemzeti Park együttműködésével ökoturisztikai programokat indítottak el.

Az elfogadás előtt álló Duna-stratégia nemzetközi jelentőségű program, amely hazánk legnagyobb folyójának – és tágabb környezetének – átfogó szemléletű fejlesztését foglalja keretbe. Ez a stratégia kiemelten kezeli a vizek védelmét, a jó vízminőség elérését, valamint a biodiverzitás, az ökoszisztémák, ökológiai rendszer védelmét, azaz elősegíti a Tolna megyében lévő Duna menti táj értékeinek megőrzését is.

A települések fejlesztése – rendezése a környezetvédelem (kiemelten vízvédlem), az ökológiai hálózat, a Nemzeti Park védett természeti területei, a Natura 2000 természeti területek megőrzése mellett történhet. Ez azért fontos, mert a térség turisztikai vonzerejét biztosító természeti, táji környezet csak ebben az esetben őrizhető meg.

A Duna esetén sajátos adottság, hogy a folyó Bács-Kiskun és Tolna, azaz két megye határán folyik. Ezért is fontos, hogy az öko- és vízi turizmus fejlesztése, amely keretében – túraállomások, bemutatóhelyek, madármegfigyelő, túraútvonalak stb. létesültek – a folyó mindkét oldalán egy

közös ökológiai megalapozottságú tájfejlesztési koncepció készüljön, amely a tájhasználat, tájterhelhetőség és a fejlesztés lehetőségeit, feladatait hosszú távon meghatározza.

A folyó-menti táj sok szempontból való érzékenysége határozza meg a terhelhetőséget, ezért olyan többfunkciós komplex tájgazdálkodás kialakítása fontos, amely a vízgazdálkodás, a természeti adottságokhoz igazodó tájhasználat, a tájképi, természeti értékek védelmének prioritásával biztosítja a Duna-menti települések természeti erőforrásainak fenntartható használatát biztosító környezetkímélő fejlesztését.

Dombvidéki - Mezőgazdasági táj

Tolna megye területének meghatározó része hagyományosan árutermelő gazdálkodást szolgáló mezőgazdasági táj, ahol az enyhébb lejtésű területeken a szántóföldi művelés – növénytermesztés – a meghatározó. A korábban jelentős állattartás visszaesése következtében visszaszorult a gyeper (rét, legelő) területe és csökkent a szőlők és gyümölcsösök kiterjedése is annak ellenére, hogy Tolna megye kiváló termőhelyi adottságokkal rendelkezik.

A korábbi évszázadokban, évtizedekben, egészen a 20. század második felének közepéig a mezőgazdasági táj elválaszthatatlan volt a településektől, mert a települések fejlődésében a mezőgazdasági termelés meghatározó volt.

Ma egyrészt csökkent a gazdasági ágazatok között a mezőgazdaság súlya és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma is erősen lecsökkent, a táj fenntartásában az ember természetközeli környezetének megőrzésében azonban a mezőgazdaságnak az eddigieknél is nagyobb szerepe van. Tolna megyében igen nagy kiterjedésű az országosan kiválóan minősíthető kiváló termőhelyi adottságú szántóterület, így a megye mezőgazdasági területei egyértelműen kedvezőnek minősíthetőek.

Tolna megye változatos felszíne következtében rendkívül gazdag patakokban, folyóvölgyekben. A patakvölgyek egy részén gyeper – többnyire egykor legelőnek használt – területek vannak, illetve az országos átlagot meghaladó mértékben létesültek a vízfolyásokon vízfelületek, víztárolók, horgász- és halastavak. Ezek a rétek, illetve tavak nagyobb részben a rendszerváltást követően magántulajdonba kerültek a szomszédos mezőgazdasági területekkel együtt.

Ebben a bonyolult tulajdonosi szerkezetben nehezen érvényesíthetők mind a vízminőségvédelem, mind a szakszerű tájhasználat követelményei. Az intenzíven művelt szántóterületek sok esetben alig néhány méterre megközelítik az élővilág és a mikroklíma szempontjából fontos szerepet játszó vízfelületeket, az értékes természetközeli élőhelyeket, amelyek egy része Natura 2000 természetmegőrzési terület

Ezeken a területeken a természetvédelmi érdekeket kell elsődlegesen érvényesíteni a táj fenntartása során és a településrendezési tervekben szélesebb védősávot kell a tavak mentén szabályozni.

A mezőgazdasági táj többi területeinek terhelhetőségében a termőföld védelmének prioritását kell érvényesíteni. Biztosítani kell a mezőgazdasági majorok, telephelyek rendeltetésüknek megfelelő használatát és fejlesztési lehetőségét.

A borvidéki területeken kívül is biztosítani kell a tolnai tájra jellemző szőlőhegyi tájlemek védelmét és fennmaradását.

Megyei program keretében kell élővé tenni, megerősíteni a kisüzemi jellegű szőlő- és gyümölcsstermesztést, a népi építészeti értéket jelentő pincefalvak, présházak, pincék megőrzését, tájjellegű átépítését és a borturizmus tervszerű fejlesztését.

Az utóbbi húsz évben monokultúras nagyüzemi művelésű szántóföldi területek kiterjedése tovább növekedett és nőtt az egybeszántott területek nagysága is. A fátlan, mezővédő erdősávoktól, fasoroktól mentes területeken igen nagymértékű a víz, illetve száraz tavaszon – mint például 2011-ben – a szélerózió. Az értékes termőtalaj pusztulásának fékezése, a kedvező mikroklíma, a biodiverzitás visszaállítása érdekében feltétlenül szükséges a mezőgazdasági utak mentén fasorok, mezővédő erdősávok telepítése, valamint a nagy, több tíz, illetve száz hektáros egybefüggő szántóterületek erdősávokkal történő megszakítása.

A településrendezési tervek külterület szabályozási munkarészeiben kell a szükséges fasorokat, mezővédő erdősávokat betervezni.

Dombvidéki - Erdőgazdasági táj

Tolna megye erdősültsége a Dél-Dunántúlon a legkisebb. A védett természeti területeken, Duna-Dráva Nemzeti Parkon és a Tájvédelmi Körzeten kívül eső erdők az árutermelést szolgálják. Az erdő évezredek óta meghatározó a tolnai tájban és jelentősége egyre nő. A hatályos megyei területrendezési terv és az OTTrT is szerény nagyságú – főleg homokos talajú – területeket javasol erdősítésre, elsősorban a minél nagyobb és összefüggő erdőségek kialakítására, amelyek az élővilág, a biodiverzitás szempontjából is fontosak.

Az erdő az élővilág legösszetettebb és leggazdagabb rendszere, amelynek klimatikus hatásai az erdőterületeken kívül is érezhetők.

Különösen most a klímaváltozás korában azért is fontos az erdőterületek növelése, hogy az emberek és az állat- és növényvilág számára kedvező életfeltételek megmaradjanak.

Meghatározó jelentőségű az erdő gazdasági haszna, a vadászat és az ökoturizmust megteremtő környezeti adottsága, azonban rendkívül fontos, hogy fokozatosan álljanak át az erdészetek, erdőművelők is a „többgenerációs”, az erdő fás növényzetét folyamatosan megtartó ún. „szálaló” erdőművelésre, erdőgazdálkodásra. Hosszabb távon ez a tarvágást felváltó szálaló erdőgazdálkodás folyamatos bevételt, hasznot jelent az erdőművelőknek és ugyanakkor az erdő táj, természeti, ökológiai, éghajlati, élőhely védelmi funkciót is megőrzi.

Az erdőterületek használhatósága, terhelhetősége is kedvezőbb a folyamatos faborítás esetén.

Az erdőgazdasági területeken a meglévő vizes élőhelyeken a természetvédelmi érdekeket kell elsősorban érvényesíteni a tájfenntartás során. Az erdőgazdasági táj többi területén a talaj (termőtalaj), a fás növényzet és az élővilág (élőhelyek) védelmének prioritását kell érvényesíteni. A gyulai és gemenci erdők különleges értékét a vadban való gazdagságot a vadgazdálkodás, vadászat fejlesztésével, az öko- és a vadászturizmus feltételeinek környezetkímélő kialakításával kell megőrizni.

Dombvidéki - Borvidéki táj

Tolna megye területén két borvidék a Szekszárdi és a Tolnai borvidék helyezkedik el. A mezőgazdasági tájról szóló elemzésben említettük, hogy a korábbi évszázadokban – a 20. század közepéig – Tolna megye csaknem valamennyi településéhez tartozott szőlő- és gyümölcssterület. A művelt szőlőhegy csaknem Tolna megye jelképe volt. A 21. század elejére a szőlőtermesztés erősen visszaesett – Magyarországon egyharmadára csökkent a szőlő negyven év alatt – s a csökkenés Tolnában is látványos volt. Az egykori szőlőhegyek a városok közelében beépültek, fokozatosan lakóterületté alakultak, egy-egy kedvező tájképi adottságú település, tó közelében pedig hétvégi házas, üdülő jellegű területek alakultak ki. A szőlőhegyek többsége azonban bebozótosodott, beerdősödött.

A borvidékekbe tartozó települések közül is több településen már nem lehet szőlőtermesztésről beszélni. Tekintettel arra, hogy a művelt szőlőhegy, szőlőültetvény történeti, esztétikai,

településszerkezeti, építészeti, turisztikai szempontból is az egyik leggazdagabb, legvonzóbb tájelem, tudatosan támogatni kell a borvidéki tájra jellemző szőlőhegyi tájlemek fennmaradását és elsősorban a szőlőművelést.

Megyei program keretében meg kell erősíteni a kisüzemi, családi jellegű szőlő- és gyümölcsstermesztést, a népi építészet értékes elemeit jelentő pincefalvak, présházak, pincék megőrzését és kiemelten támogatni kell a minőségi borturizmus fejlesztését.

A településrendezési tervekben le kell határozni a legjobb minőségű termőhelyeket és a történeti, építészeti, termelési, turisztikai, tájképi szempontból értékes dűlőket és egyedi szabályozással biztosítani kell ezeknek a különleges táji, termelési és borturisztikai értéket jelentő szőlőhegyek, szőlőhegyi tájrészletek fennmaradását.